НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ІМ. М.С.ГРУШЕВСЬКОГО

monumenta rutheniae heraldica
volumen II

Олег Однороженко

Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII - XVI ст.

ХАРКІВ
2009

УДК 929.6 (477) “13/16”
ББК 63.2 (2Ук) 51

Monumenta Rutheniae Heraldica.- Volumen II.
Однороженко О.А. Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII – XVI ст.- Харків, 2009.- 320 с.

Відповідальний редактор: к.і.н. Ю.К.Савчук.
Рецензенти: д.і.н. В.А.Брехуненко, д.і.н. Л.В.Войтович, д.і.н. Ю.А.Мицик, д.і.н. Н.М.Яковенко, к.і.н. А.Б.Гречило.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України.

Підготовлено за підтримки Kasy im. Józefa Mianowskiego Fundacji Popierania Nauki.

ББК 63.2 (2Ук) 51

ISBN 966-7409-21-X
© Олег Одноріженко, 2009

Присвячую
моїм донечкам
Ярославі та Богдані

Вступ

Вітчизняна історіографія неодноразово звертала свою увагу на проблему тяглості української (руської) державної традиції [1]. Не випадково дві основні українські історичні школи зламу XIX – XX ст. дістали назви – державницької та народницької [2], що власне відбивало ставлення найвизначніших представників цих шкіл до названої проблеми.

Очевидно дане питання не могло і не може бути позитивно вирішене на підставі вивчення певного аспекту соціальної чи політичної історії країни. Проблема еволюції державних інституцій в руських землях настільки багатогранна і розгорнута в часі, що для її розв'язання важливий саме системний аналіз, в тому числі й спеціальних комплексів джерел, пов'язаних з функціонуванням державної влади.

До даного кола джерел слід віднести в першу чергу зовнішні атрибути державності, зокрема, печатки та герби [3]. Говорячи про останні, необхідно зазначити, що проблема витоків та перших етапів розвитку руської геральдичної традиції на сьогодні залишається мало вивченою, а між тим саме її розв'язання дає змогу перевести дискусію, щодо тяглості державної традиції зі сфери теорій і узагальнених тверджень на грунт конкретних фактів.

До недавнього часу наукові розробки в галузі руської геральдики неодмінно супроводжувалися цілим рядом стереотипних уявлень, до яких в першу чергу необхідно віднести такі не безсумнівні положення, як – порівняно пізня поява гербів на руських землях (в радянській історіографії панувало переконання про ледве чи не синхронність процесу поширення геральдики на руських (українських) та московських етнічних теренах) [4], залежність руської геральдичної традиції від польської [5], неможливість самодостатнього розвитку руської геральдики за умов відсутності власної державності в епоху пізнього середньовіччя [6] та цілий ряд інших.

Закономірно, що, приймаючи ці апріорні твердження в якості аксіом, дослідники вже не бачили необхідності в активному пошуку джерел та їх належному опрацюванні. Власне – лише цим можна пояснити, що навіть за певної обмеженості кола джерел з історії руського середньовіччя [7] (не випадково саме пізнє середньовіччя дістало у вітчизняній історіографії назву "темних віків") геральдичні (а разом з тим і сфрагістичні) пам'ятки лише спорадично потрапляли в поле зору українських науковців.

Так, практично поза увагою вітчизняних дослідників залишився цілий комплекс західно-європейських гербовників XIV – XVI ст. [8], в яких містився багатий, а іноді й унікальний [9], матеріал, щодо старої руської гербової традиції. Недостатню увагу привертали до себе також літописні згадки [10], що викликає тим більший подив, з огляду на те, що саме в літописах (руських [11], литовсько-руських [12], слов'яно-молдавських [13] та ін.) зустрічаємо найдавніші відомості, у вигляді легенд та історичних переказів, про походження окремих державних гербів [14].

Не кращою виглядає і справа з залученням до наукового обігу сфрагістичних пам'яток середньовічних державних утворень на руських землях. І якщо печатки таких великих державно-політичних організмів, як Велике князівство Литовське і Руське [15] та Королівство Руське [16], хоч і спорадично, але всеж таки ставали предметом наукового зацікавлення вітчизняних вчених [17], то печатки, скажімо, удільних князівств до недавнього часу [18] залишалися абсолютно незадіяними в українських наукових студіях.

З огляду на це, автор поставив собі за мету, провівши належну архівно-пошукову роботу, а також опрацювавши всі дотеперішні публікації з даної теми, здійснити видання корпусу руських королівських, великокнязівських (господарських) та князівських печаток доби пізнього середньовіччя (XIII – XVI ст.), що відкрило б шлях до використання даних пам'яток, як в спеціальних студіях, так і в працях синтетичного характеру, присвячених проблематиці еволюції державності на руських землях.

Дані хронологічні рамки вибрані автором з огляду на те, що пізнє середньовіччя (тобто, період який тривав від занепаду старої Київо-Руської імперії в середині XIII ст. до часів Люблинської унії та створення перших козацьких державно-політичних утворень в другій половині XVI ст. [19]) стало добою розквіту на теренах Східної Європи своєрідних форм державності у вигляді удільних князівств [20] та великих і складних за своєю структурою державних об'єднань, на зразок Великого князівства Литовського і Руського, що і призвело в свою чергу до появи великого за обсягом комплексу державних печаток. Крім того, саме на цей період припадає процес витворення, становлення та розквіту самобутньої руської геральдичної системи, зразки якої якнайширше представлені, зокрема, на князівських печатках.[1]

Саме XIII ст., з огляду на наявні в нашому розпорядженні відомості [21], можемо вважати часом появи руської геральдики. Очевидно, що найдавнішим державним гербом Русі, а разом з тим і першою відомою на сьогодні пам'яткою руського герботворення, було зображення двоголового орла. Свого часу Р.Климкевич висунув припущення про можливість появи двоголового орла в якості герба Руського королівства ще за часів правління „**царѧ во всеи Роускои земли Романа**" (Романа Мстиславича – батька короля Руси Данила Романовича) [22], тобто ще на початку XIII ст., що виглядає цілком імовірним з огляду на візантійські зв'язки [23] „**самодержьца всем Роуси Романа**" та великодержавні амбіції „**великаго князѧ Романа самодержца всеи Роускои земли князѧ Галичкого** [24]", коронованого у 1204 р. папою Інокентієм III на короля Русі („Romanus rex Ruthenorum").

Дана гіпотеза не має на сьогодні документального підтвердження, натомість не викликає жодних сумнівів факт використання двоголового орла в якості державного герба Королівства Руського наступником Романа Мстиславовича – королем Русі Данилом Романовичем. В Іпатіївському літописі (**Лѣтописець руский**) під 1259 р. вміщено опис даного герба, вирізьбленого на кам'яній вежі, що знаходилася поблизу королівської столиці міста Холма: „**стоить же столпъ поприща ѿ горо^ каменъ а на нѣмь шрелъ каменъ изваанъ въсота же камени десѧти лакотъ с головами же и с подножькамн в^і лакотъ**" [25].

Традиція використання двоголового орла в якості територіального герба на західно-руських землях мала своє продовження і в наступних століттях. Так, в Хроніці Констанцького собору 1414 – 1418 р.р. Ульриха Рихенталя бачимо герб князя Червоної Русі („**hercogen von roten Reussen**"), який складається з двох частин: в горішній – на срібному полі три червоних лапчастих хреста (видозміна іншого руського герба, про який мова нижче), в долішній – на чорному полі золотий двоголовий орел (див.: мал.I) [26].

Згодом, золотий двоголовий орел на синьому полі виступає як локальний знак західної частини Руського королівства „**Горнои страны Перемышльскои**" (див.: мал.IV). Саме такий вигляд має цей герб в знаменитому описі Грюнвальдської битви найвизначнішого польського історика доби середньовіччя Яна Длугоша, який вмістив відомості про прапори польсько-литовсько-руського війська в окремій розправі („Ordinum, vexillorum et insignium terrarum Regni, ac virorum, qui bello Pruthenico interfuerunt, enumeratio"): „Quartum decimum terrae Premisliensis, quod aquilam caeruleam, duo capita a se invicem proportionaliter aversa, in campo coelistino habebat pro insigni" [27]. Дещо відмінний опис перемиського герба подає найдавніший польський гербовник середини XV ст. „Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc"[28] (автором якого історіографічна традиція [29] вважає того ж таки Яна Длугоша), який визначає, що барвою поля перемиського герба є червона: „Premisliensis terra, que aquilam glaucam, duo capita a se invicem aversa ambo coronata, in campo rubeo portat" [30].

[1] Саме на гербових печатках (тобто таких, які містять в своєму полі зображення геральдичних знаків) ми і зосереджуємо головну увагу в даній роботі, оминаючи розгляд сфрагістичних пам'яток попередньої (київо-руської) доби, які мають виразний вплив візантійської традиції та не містять в собі інформації геральдичного характеру.

Традиція використання двоголового орла в якості земельного герба спорадично простежується і на волинських землях. Так, на печатці Луцького повіту від 1589 р. бачимо зображення двоголового орла в супроводі хреста [31], що збližує дане зображення з видозміною герба Червоної Русі в праці Ульриха Рихенталя.

мал.XXVI: печатка Луцького повіту 1589 р.

Наступною пам'яткою руської геральдики XIII ст. є зображення лева, що спинається на скелю на печатці Льва I Даниловича („Leon Regem Ruthenorum", „Chuning Leo von Russen" [32]) короля Руського (1264 – 1301), перед тим князя Перемиського (1240 – 1264) і Белзького (1245 – 1264) [33]. В даному разі маємо перед собою найдавнішу руську геральдичну пам'ятку відому нам не з опису, а з автентичного зображення. Можливою рецепцією даного герба в Західній Європі є опис прапора одного з героїв німецької поеми XIII ст. „Ортніт" (що відноситься до епічних поем ломбардського циклу [34]) Іллі з Русі ("Iliaz von Reuzzen" [35]) – на чорному полі стягу золотий лев [36].

мал.XXVII: печатка Льва I короля Руського

Західно-європейське походження має і наступна за часом згадка про руську геральдичну спадщину XIII ст. В найдавнішій німецькій латиномовній геральдичній поемі „Clipearium Teutonicorum", що була написана Конрадом фон Муре приблизно в 1260 – 1264 роках [37], вміщено опис герба Руського королівства – на срібному щиті червоний повстяний капелюх [38]. Поема має наступний початок:

Rex romanorum, si quid veri mea prefert
Vox, aquilam nigro forme croceo clipeo fert.

Francus rex in lasurio flores liliorum
Ex auro prefert, id habens insigne decorum.
Rex Hispanie duos gilvo tibi nigro leones,
In niveoque duas urbes rubeas ibi pones.
Albus equus rubeo clipeo regis solet esse
Ungarico, nec equo frenum, nec sella deesse.
Dumque Bohemie tibi rubeum clipeum fore ponam
Hic albus leo vult antepreferre coronam.
Anglice rex, clipeus tuus albus habetur ibique,
Crux transit rubea spes terra ubique.
Pileus in niveo clipeo rubet estque Rutheni
Regis, gens cuius procul est a littore Reni [39].

Невдовзі по-тому описаний в „Clipearium Teutonicorum" герб Руського королівства бачимо зображеним в одному з перших серед загальноєвропейських гербовників – знаменитій Цюрихській гербовій ролі (Züricher Wappenrolle) початку XIV ст. – червоний повстяний капелюх вміщено в срібному щиті готичної форми, над щитом знаходиться рицарський шолом, в нашоломнику – аналогічний до зображеного в щиті капелюх [40]. Крім того, поруч з описаним вище зображенням розміщено інший варіант руського герба, який має в червоному щиті готичної форми три срібних капелюха з чорними китицями, над щитом шолом, в нашоломнику срібний капелюх під павичевими перами (див. фотокопію на титульній стороні обкладинки) [41].

Якщо XIII ст., з якого походять найдавніші відомості про руську геральдику (які, втім, стосуються в основному державної геральдики Руського королівства), можемо з повним правом вважати періодом зародження руської геральдичної традиції, то часом становлення руської геральдики у нас є всі підстави вважати наступне – XIV ст. Саме воно приносить нам порівняно численні відомості, що стосуються руського герботворення, причому як державного, так і земельного, родового, міського та корпоративного.

мал.XXVIII: печатка Юрія I короля Руського

На державних печатках і монетах Руського королівства, що походять з XIV ст. незмінно бачимо зображення лева. Так, на печатці Юрія I Львовича короля Руського (1301 – 1308) фігуру лева, що спинається на скелю вміщено в щиті готичної форми [42]. Аналогічне зображення має герб Руської землі й на наступних печатках руських володарів: на трьох печатках Володислава Опольського (1372 – 1379, 1385 – 1387) – маєстатичній 1372 – 1379

р.р. [43] та двох інших від 1373 – 1375 р.р. [44] і 1386 р. [45], а також на маєстатичній печатці короля (1387 – 1434) Ягайла-Володислава Ольгердовича (див.: мал.X) [46]. Дещо відмінне зображення руського державного герба знаходимо лише на печатці Любарта-Дмитра Гедиміновича великого князя Руського (1340 – 1384) [47].

мал.XXIX-XXX: руські монети 2-ї пол. XIV ст.

Роль державного герба Руського королівства виконувало, очевидно, і зображення галки, яке бачимо на цілому ряді печаток найвищих державних посадовців Галицько-Волинської держави від першої половини XIV ст. [48]. На відміну від зображень двоголового орла і лева, що спинається на скелю, які від початку виконували роль державно-династичних гербів королівської династії Романовичів і Руського королівства, галка, ймовірно, мала бути відразу гербом суто державним, який відігравав роль гласного символу однієї зі складових частин Галицько-Волинської держави – Галичини (Regnum Galiciae).

Той факт, що практично на всіх відомих печатках найвищих урядників Русі присутнє стилізоване зображення галки (при тому, що за слушним зауваженням Ф.Пекосінського [49], ці посадовці, очевидно, не були родичами), дає нам підстави стверджувати, що воно відігравало роль не особистого чи родового, а державного герба, використання якого на боярських печатках ставало можливим лише в разі обіймання певної державної посади. З огляду на це ми відносимо, з певними застереженнями, даний сфрагістичний комплекс (який складається з одинадцяти печаток) до сфери державної сфрагістики, тим більш що всі без виключення відомі на сьогодні відбитки даних печаток знаходяться при державних документах Руського королівства, що мали міжнародне значення [50].

мал.XXXI-XXXIII: руські перстні-печатки 1-ї пол. XIV ст.

Ще один з руських державних гербів XIV ст. знаходимо в „Книзі знань всіх королівств, країв і володінь, які є на світі, та стягів і гербів кожного краю й володіння теж і королів і панів, які ними володіють” (Libro de Conscimiento), створеній кастильським монахом-францисканцем в 1-й пол. XIV ст., і відомій за трьома списками. Описуючи свою подорож країнами Європи, автор сповіщає, зокрема, про таке: „Я покинув Польське королівство та прибув до Королівства Леон (Leon), яке німці називають Люмбрек і в якому знаходиться п’ять великих міст. Треба знати, що з Королівством Леон граничить країна Руменія та Королівство Суава. Король має зелений стяг з червоним хрестом” [51]. В іншому

списку „Libro de Conscimiento” вміщено дещо відмінний варіант даного герба – червоний хрест знаходиться над червоним півмісяцем, що лежить рогами догори [52]. Аналогічне зображення герба Руського королівства присутнє також на середньовічних портоланах, зокрема – Анджеліно Дульсерта від 1339 р. (див.: мал.XIII) та у каталанському атласі від 1375 р. (див.: мал.XIV) [53].

Очевидно, в даному разі маємо перед собою герб одного з двох співправителів Руського Королівства Лева II Юрійовича (1308 – 1323), що безпосередньо правив волинською частиною (Луцьким князівством) Руської держави, з огляду на що зображення хреста (червоний хрест в геральдичній традиції вважається хрестом святого Юрія) невдовзі закріплюється як локальний знак Волинської землі [54], хоча впродовж певного часу він, очевидно, виконував також функцію загально-руського герба.

В „Libro de Conscimiento” знаходимо описи ще кількох руських гербів. Зокрема, говорячи про країну Роксію (Роксоланію, Русь), автор подає відомості про її герб – на зеленому полі золота восьмипроменева зірка, і стяг – на срібному полі два золотих півмісяця, які лежать рогами в різні боки [55]. Неважко помітити, що описані тут фігури знаходять свою повну відповідність в гербі Острозького князівства, яким його бачимо на печатці Данила Васильковича з Острога князя Острозького (1340 – 1366) і Холмського (1352 – 1366) від 1366 р. [56]. Нарешті, автор подає інформацію про герб країни Ірканії (Yrcania), що має на зеленому полі червоний хрест з подвійним розгалуженням здолу [57] і нагадує своїм зовнішнім виглядом герб „Королівства Леон” (Leon), а також має численні паралелі з гербами руських князівств, які бачимо на князівських печатках другої половини XIV – першої половини XV ст.

XIV ст. є також часом появи державної геральдики Великого князівства Литовського і Руського, а також Молдавського господарства (Русо-Влахії) – державних утворень, в яких руський етнічний елемент відігравав відчутну державотворчу роль. Про початки литовсько-руської та русо-влахійської гербових традицій розповідають відповідні легенди, що зафіксовані в найдавніших литовсько-руських, слов’яно-молдавських та ін. літописах.

„**Густинская лѣтопись**” [58] так оповідає про витворення державного герба Литовсько-Руської держави: „**Въ лѣто 6786 [1278] ... Сынъ же Тройденовъ Римонтъ, уже во чернечествѣ сый, живый въ монастырѣ Лавришевскомъ, имя ему чернеческое Елисей, егда услыша, яко Домонтъ стрый уби отца его и сяде на княжествѣ, изверже изъ себе чернечество и, собравъ войско, пойде на Довмонта стрыя своего, его же порази и самого уби; и потомъ, собравъ бояры, посади имъ на княжествѣ Литовскомъ Витена, гербу Китавровъ князей Римскихъ, а самъ пойде паки в монастыръ, плачася грѣховъ своихъ, облечеся въ чернечество. Сего Ромонта сестра бяше за Болеславомъ, княземъ Мазовецкимъ. А Витенъ нача княжити надъ Литвою, измысли себѣ гербъ и всему княжству Литовскому печать: рыцеръ збройный на конѣ съ мечемъ, еже нынѣ наричутъ Погоня**” [59].

Дещо відмінні відомості знаходимо в Хроніці Литовській і Жмудській – „**Той Наримунт мѣл герб, або клейнот, рицерства своего таковый, и тым печатовался, Великому княжству Литовскому зоставил его, а то такий: в гербѣ муж збройный, на коню бѣлом, в полю червоном, мечь голый, яко бы кого гонячи держал над головою, и есть оттоля названый Погоня**” [60], Хроніці Биховця: „Y reczenny czernec Ławrasz, po litowsku zowemy Rymont, a po rusku Wasiley ... rek panom swoim: „... diadka moy Narymont, koli seł na Welikom kniastwie Litowskom, herb swoy Kitawra zostawił bratij swoiej, a sobi wdełał herb czełowika na koni z meczem, a to znamenuiuczy czerez tot herb pana dorosłoho, chto by meł boronit meczem oyczyzny swoiej, a pre to oberyte sobie hospodara dorosłoho, chto by meł boronity toho panstwa, Welikoho kniażstwa Litowskogo. Y tak mi sia widyt, iż by k tomu hodny był Witeni, kotory był marszałkom u otca moieho.” Panowe, ne chotiaczy prestupity rady a woli hospodara swoieho pryrożonoho, syna welikoho kniazia Troydenowa, wczynili tak: widiaczy muża mudroho a hodnoho Witena, kotory że był z rodzaiu y z pokolenia Kolumnow, z imena derżaczoho w Żomoyty reczennoho Ayragoyła, wzialy ieho sobe welikim kniaźem litowskim y żomoyckim ... Y tut

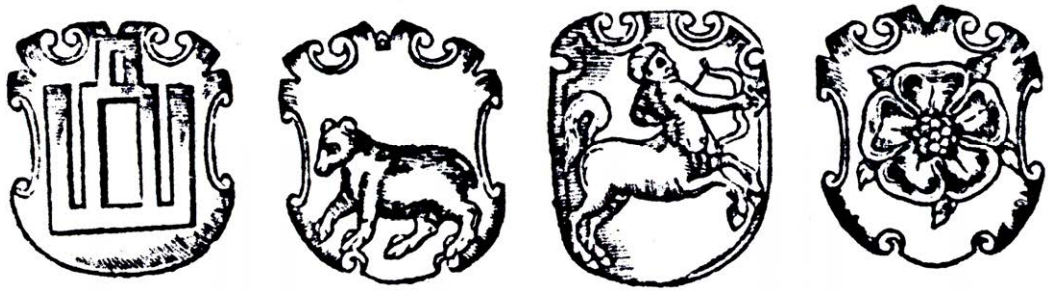
skonczawsia rod Kitawrasowa a naczałosie welikoie kniażenije Witenewo" [61], Літописі Археологічного Товариства: „**... и поможе Бог Лаврышу, и все воиско дяди своего Домонта поразил и самого убил, и город Полтеск взял. И возвратившися к столцу отца своего до Кернова, и рек паном: „Кды мнѣ Бог дал помстити кров отца своего, а я света того отрекся и взял есми на себе черную ризу, господаръства не хочу. Возмите собе господаря, кого воля ваша будет. А вед же ражу вам: ачколвек есть братя моя, Голшын сын Олкгиекимонт, а Кердов сын Кгинвил. Ино еще малы суть, не годятся на панство, бо дядко мои Наримонт, коли сел на Великом княжестве Литовском, герб свои Китаврус зостави братии своеи, а собе уделал герб – человека на кони з мечом, а то знаменуючи через тот герб пана дорослого, хто бы мог боронити мечом отчизны своея. Про то берите собе господаря доброго, хто бы мел боронити того панства, Великого княжества Литовского. И так ми ся видит, иж бы к тому годныи был Витены, которыи был маршалком у отца моего." И панове не хотели переступити рады а воли господаря своего прирожоного, сына великого князя Троиденява, вчинили так: видечи мужа мудрого а годного Витеня, которыи же был з рожаю а с поколеня Колюмнов, з именя держаного в Жомоити, реченого Лирякгола, взяли его собе великим князем литовским и жомоитским ... И тут скончался род с Китаврассов а начало великое княжене Витенево, род великих князеи литовских с поколеня а з роду Колюмнов**" [62], Літописі Рачинського: „**... дядко мои Нарымонт, коли сѣл на Великом князстве Литовском, гэрб свои Китаврус зоставил брати своеи, а собѣ вдѣлал герб – чоловека на кони з мечом, а то знаменуючы через тот герб пана дорослого лѣт, хто бы мог боронити мечом отчызны своее ... Тут ся доконал род с Китаврусов а начало великое княжэньe Витенево, род великих князеи литовских с поколеня а з роду Колюмнов**" [63], Ольшевському літописі: „... stry moy Narimonth, kiedi siadl na Vielkim xiąstiwie Litewskim, herb swoi Gitaurus zostavil braciey swei, a sobie vdzielal herb swoy – czlovieka na koniv z mieczem, a tho znamionuiącz pana przes ten herb dobrego, czobi mogl bronicz mieczem oyczіżni swey ... I tu się skonczil rod s Kitaurusow i poczęło sią vielkie panstwo Vityennouo, rod vielkich xiążath litewskych s pokolenia a z rodu Kolumnow" [64], Румянцевському літописі: „**... дятко мои Нарымонт, коли сѣл на Великом князьствѣ Литовском, герб свои Китаврос зоставил братии своеи, а собѣ удѣлал герб – человѣка на кони з мечом, а то знаменуючи через тот герб пана дорослого, хто бы мог боронити мечом отчины своее ... И тут скончался род с Китаврусов а начало великое княжене Витенево, род великих князеи литовъских с поколеня а з роду Колюмнов**" [65] та Євреїнівському літописі: „**... дядя мои Наримонт, коли сѣл на Великом княжествѣ Литовском, герб свои Китаврас оставил брати своеи, а себѣ здѣлал гербь господаря дорослого, хто бы имѣл боронити мечом вотчины своеи ... видячи мужа мудраго и достоиного Витяня, которыи был из раду и поколѣния Колюмнов, из отчины и из деравы Жемоити, реченнаго Лирякголы, и взяли собѣ великим князем литовским и жемоитским ... И ту скончался род с Китоврасов и началося великое княжение Витеново, род великих князеи литовских ис поколѣня и из роду Колюмнов**" [66].

Герб великих князів Литовських і Руських Погоня, починаючи від часів правління великого князя Ольгерда, незмінно присутній на державних печатках, а згодом і монетах, Великого князівства [67]. Разом з тим, наприкінці XIV – на початку XV ст. Погоня знаходить широке застосування в земельних гербах, а також в державних гербах численних удільних князівств, які було інтегровано до складу Великого князівства Литовського і Руського. Так, гербом Віленської землі є дещо модифіковане зображення Погоні – рицар на коні, що тримає в правиці спис [68].

Серед удільних князів Погоню, в якості державного герба, використовували наступні володарі: Володимир Ольгердович великий князь Київський (печатка від 1386 – 1394 р.р.) [69], Наримунт-Гліб Гедимінович князь Полоцький (дві печатки першої половини XIV ст.) [70], Олександр Наримунтович князь Полоцький (три печатки середини XIV ст.) [71],

Витовт-Олександр Кейстутович князь Троцький (печатка 1384 р.) [72] і Городенський (1386 р.) [73], Скиргайло-Іван Ольгердович князь Полоцький (1382 р.) [74], Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович господар Подільської (1402 р.) [75] та Сіверської землі (1420 р.) [76], Корибут-Дмитро Ольгердович князь Новгородський та господар Сіверської землі [77] (1385 р.) [78], Патрикій Наримунтович князь Стародубський і Мозирський [79], Жигимонт Кейстутович князь Мозирський (1393 р.) [80] і Стародубський (1411 р.) [81], Михайло-Болеслав Жигимонтович князь Стародубський (1432 р.) [82], Лугвеній-Семен Ольгердович великий князь Полоцький (1379 р. [83]) і князь Мстиславський (1388 р. [84]), Юрій Семенович князь Мстиславський (1431 р.) [85], Федір Любартович князь Володимирський (1393 р.) [86], Олександр Юрійович Ніс князь Пинський (1425 [87] і 1433 р.р. [88]), Роман Федорович князь Кобринський (1387 р.) [89], Судемунт князь Ейшишківський (1384 р.) [90], Вигунт-Федір-Олександр Ольгердович князь Кернівський (1388 р.) [91], Юрій Войдатович князь Новогородоцький (1384 р.) [92], Лев князь Друцький (1384 р.) [93] та ін.

Державна геральдика Великого князівства Литовського і Руського самою лише Погонею (див.: мал.VII) не вичерпується. В литовсько-руських літописах знаходимо численні легендарні відомості про походження інших найдавніших литовсько-руських гербів (Колюмни, Китаврус, Ружа та Урсин), які згідно зі свідченнями літописів мали потрапити в Східну Європу на початку нової ери з теренів Римської імперії. Зокрема, Літопис Красинського подає дану інформацію в наступний спосіб: "**Гдє ж одно княжє римское именєм Полємон, которыи же цесару Нерону был кровныи, забрался з жоною и з дѣтми, и з скарбы своими, и подъданными своими, с которым жо княжетєм собралося пятсот шляхты з жонами и з дѣтми и з многыми людми. И взємши с собою одного остронома, и пошли в кораблєх морєм по заходу слонца, хотечи собє знаити на зємли месцо слушноє, игдє бысь мели поселити а мешкати с покоєм. А с тыми шляхты чотыри были рожаи наивышшиє, именєм Китоврасы, Колюмны, Рожи, Урсы**" [94].

мал.XXXIV-XXXVII: найдавніші литовсько-руські герби в Хроніці Бєльського

Інші литовсько-руські літописи наводять аналогічні відомості, щоправда у менш розгорнутому вигляді: Хроніка Биховця – „A kniaża imenem Apolon, kotoroie też u tom meste było, zabrawszysia zo wsim, y pry nem było piatsot semen szlachty rymskoie, a meży nimi czotyry rożaj na wzspie szlachty rymskoie, imenem z herbu Kitowrasowa Dowsprunkow, herbu z Kolumnow Preszpor Cezarinus, a z herbu Urseynow Julianus, a z herbu Roży Toroho" [95], Хроніка Литовська і Жмудська – „**А межи тою шляхтою были четыри домы наивышшии: перший з гербу Катоврусa Доспронгус, другий з гербу Колюмнов Просперце Спримнус, Корсинус и Улиянус, и Гектор з гербу Рожей**" [96], Літопис Рачинського – "**А с тыми шляхты чотыры рожаи, навышшиє имены, именєм с Китаврус Довспрунъкг, а с Колюмнов Прєшпор, а з Руси Ульянус, а з Рож Єкътор**" [97], Євреїнівський літопис – „**А с тѣми шляхты были четырє роды, навышшии имены, с Китавруч Додепронкг, Прєшъпор, а з Урусин Иулиян, а за Рожен Нектор**" [98], Ольшевський – „A s niemi sliachti bilo czteri rodzaie navisse, imieniem s Kitaurus, s Kolumnus" [99], Румянцевський – „**А с тыми шляхты были четырє рожаи, наивышшии имены имѣли: с Китаврус Давспрункг, а с Колюмнув Прєшпор, а з Русин Иульянус, а з Рож Єктор**" [100].

Вже в XIV – на початку XV ст. бачимо широке застосування цих гербів у великокнязівській геральдиці [101], а також в герботворенні цілого ряду литовсько-руських удільних князівств [102]. Згодом герби Колюмни (див.: мал.VIII), Китаврус, Ружа та Урсин використовуються також в земельній [103] та родовій [104] геральдиці. Щодо останньої можна знайти свідчення, як в окремих літописних записах [105], так і на сфрагістичних пам'ятках [106].

До переліку державних гербів Великого князівства Литовського і Руського необхідно віднести також двораменний хрест Ягелонів. Його бачимо вже на державних печатках кінця XIV ст.: великого князя Литовського Володислава-Ягайла від 1386 – 1410 р.р. [107] та намісника великого князя – Скиргайла (1387 – 1392) від 1388 – 1394 р.р. [108]. А згодом він постійно супроводжує Погоню на великокнязівських печатках, а також присутній на гербах окремих удільних князівств. Забарвлення цього герба відоме нам за західно-європейськими джерелами першої половини XV ст. [109], і всі вони однозгідно подають на блакитному полі золотий двораменний хрест (див.: мал.XV) [110].

Ймовірно, до переліку литовсько-руських державних гербів варто віднести також зображення лева, яке знаходимо на великокнязівських монетах Ягайла-Володислава Ольгердовича від 1386 – 1388 р.р. та Витовта-Олександра Кейстутовича від 1392 р. [111], а також на печатці сина великого князя Литовського (1341 – 1345) Явнута Гедиміновича – Михайла Явнутовича князя Іжеславського від 1386 – 1398 р. [112]. В даному разі, напевно, маємо справу з впливом на появу цих гербів руської (галицько-волинської) (лев був присутній, зокрема, на державній печатці великого князя Руського (1340 – 1384) Любарта-Дмитра Гедиміновича [113]), полоцької або смоленської великокнязівської геральдики. Скажімо, смоленські великі князі ще від першої половини XIV ст. використовували на своїх печатках фігуру лева, зокрема, – Федір Святославич [114], Юрій Святославич [115] та Федір Юрійович [116]. Дві видозміни герба останнього з названих князів вміщено також в "Хроніці Констанцького собору", на першому з них маємо перетятий щит: в горішній частині – на золотому полі блакитний леопардовий лев, в долішній – на блакитному полі золотий леопардовий лев (див.: мал.II) [117], на другому – чотиридільний щит: в першій та четвертій частинах – на червоному полі срібний хрест, в другій та третій частинах – на блакитному полі над золотим півлевом срібний орел (див.: мал.III) [118]. Гербом Великого князівства Полоцького також було зображення лева, про що свідчить зображення на печатці полоцького князя (1376 – 1387) Скиргайла-Івана Ольгердовича від 1382 – 1387 років [119].

Про початки русо-влахійської геральдики, а разом з тим і про витоки молдавської державності, знаходимо легендарні відомості в слов'яно-молдавських літописах, що оповідають про полювання на тура воєводи Драгоша, яке привело його до **„Земли Молдавской"** і зумовило обрання гербом Молдавського господарства зображення голови тура. Зокрема, Бистрицький літопис початку XVI ст. говорить про це так: **„в лѣто 6867 приидє Драгошє воєвода ѡ Угорской земли, от Марамурыша, за туром на лов и господствовал 2 лѣта"** [120]. Аналогічна інформація міститься в Слов'яно-молдавському літописі „Библиотеки Российской академии наук": **„ѡ създания же миру до лѣта сих царие 6867 лѣть. ѡтолѣ произволениемь Божиемь начаса Молдавскаа земли. Приидє Драгошє воєвода ѡ Угръской земли, ѡ Марамурша, за туромь на ловь"** [121], Путнянському першому літописі: **„Приидє Драгошє воєвода ѡ Угорска землѣ, ѡ Марамурреша, на ловъ за туромъ и господствова 2 лѣта"** [122], Путнянському другому літописі: **„Приидє Драгошє воєвода ѡ Угорской земли, ѡ Марамуриша, за туром на лов и господствова 2 лѣта"** [123], а також Молдавсько-польському літописі: „Z Bożei voley napirwssi voievoda Dragossa iako loviecz przissedl od Vegersky ziemie, miasta i rzeki Omaramarussa, za turem na lowy, ktorego zabil na tei rzecze Moldavie i tam ze bil wessol z svoymy pany. Tam ze mu szię ta ziemia podobala i zostal w ny i ziemię ossadzal themiss volochi vęgierskiemy i bil hospodarem dvie liczie" [124].

„Сказаниє вкратцѣ о молдавскых господарехъ отколє начаса Молдавскаа земла въ лѣто 6867" подає цю легенду в найбільш розгорнутому вигляді: **„И в нихъ бѣ чловѣкъ**

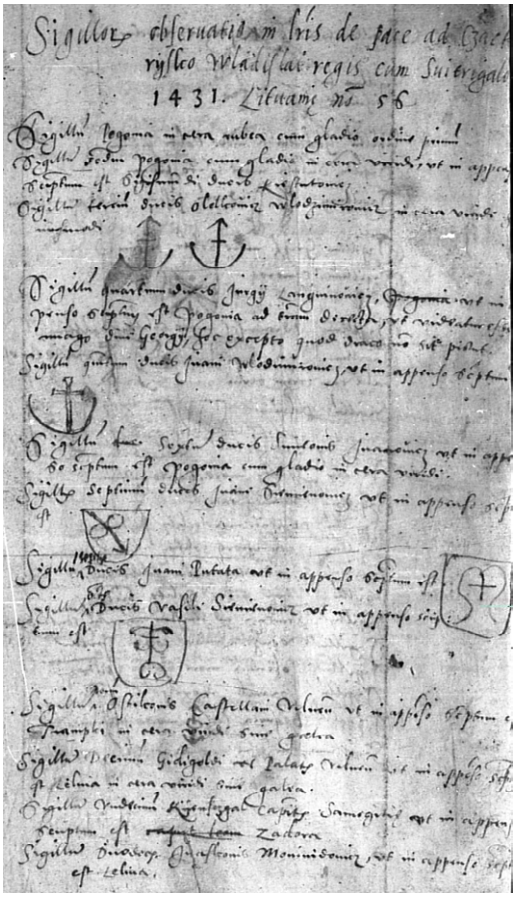
разуменъ и мужественъ именемъ Драгожъ и поиде себѣ со дружиною на ловъ звѣринъ и наидоша под горами высокими слѣдъ туров и поидоша слѣдомъ за туромъ чрез горы высокие и перейдоша высокиа планины, сии рече горы и преидоша за туромъ на мѣсто долние и краснейшие и наехаша тура у рекы на брегу под вербою и его убиша и насытишася ѿ лова своего. И приде имъ ѿ Бога во сръдце мысль, дабых разсмотрили себѣ на жительство мѣсто и вселися ту и съвокупишася единомышлено и восхотѣша всѣ пребыти ту и возвратишася воспять и повѣдаша своимъ всѣм о красотѣ земли и о рѣках и о криницахъ, дабы вселися ту, и ихъ дружина мысли их похвалиша и восхотѣша пойти тамо, гдѣ они быша и мѣсто пусто и во край татарьскых кочевнищь, и биша челомъ Владиславу, королю угорьскому, дабы их отпустилъ пойти. Владиславъ же король отпусти их с великою милостью. И пойдоша они ѿ Марамуриша со всею дружиною и з женами и з дѣтми черѣз горы высокие, ово лѣс просѣкаа, ово камение прибираа, и прейдоша горы Божиею помощию и прийдоша на мѣсто гдѣ Драгошь тура уби, и возлюбиша и вселишася в ту и выбра из своей дружины себѣ мужа разумна именемъ Драгоша и назваша его себѣ господаремъ и воеводою. И оттоле начашася Божиимъ произволениемъ Молдавскаа земла. И Драгошь воевода насади пръвое мѣсто на рекѣ на Молдавѣ и потомъ насадиша мѣсто Бани и иные мѣста по рекамъ и по криницамъ и учиниша себѣ печать воеводскую во всю землю турью голову, и господьствовалъ на воеводствѣ лѣта два” [125]. Вже від другої половини XIV ст. бачимо зображення голови тура в супроводі зірки, троянди та півмісяця на державних печатках Русо-Влахії [126], а також на монетах, які били молдавські господарі [127].

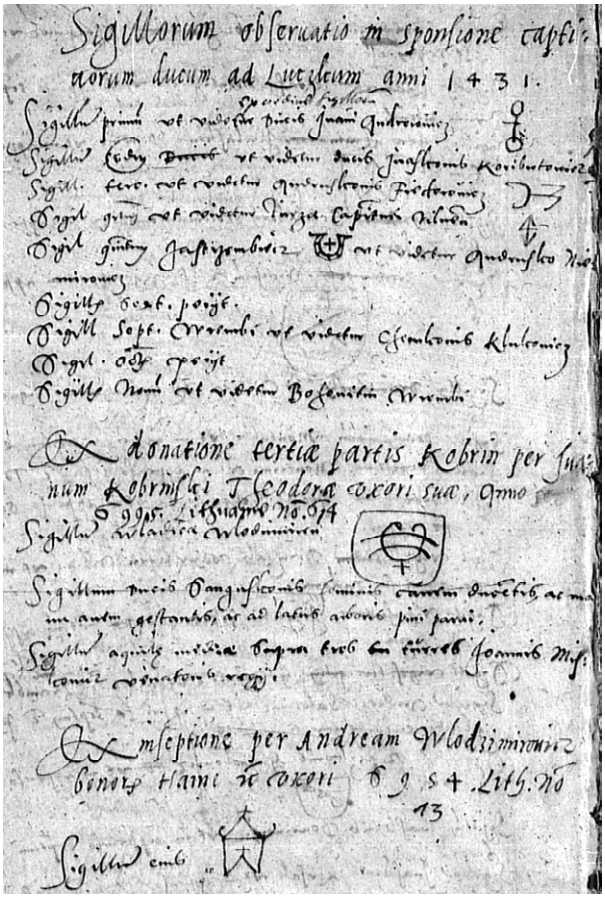

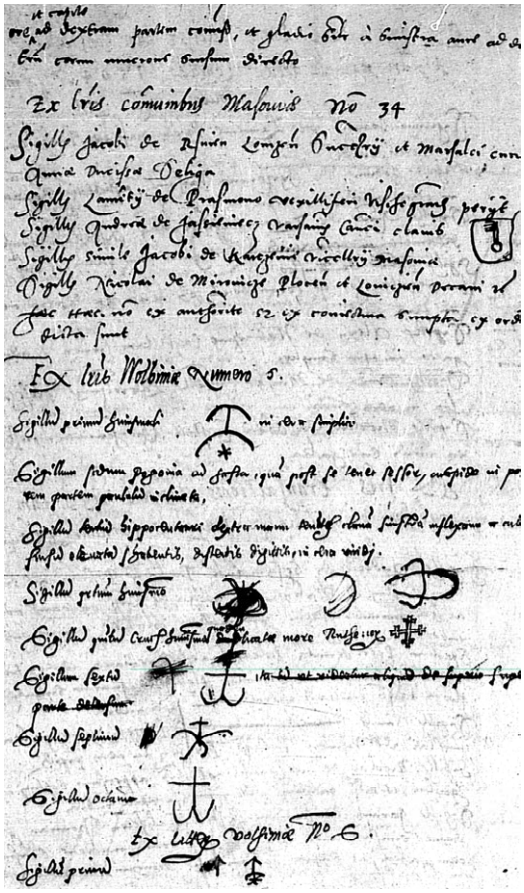
мал.XXXVIII-XXXIX: русо-влахійські монети 2-ї пол. XIV ст.

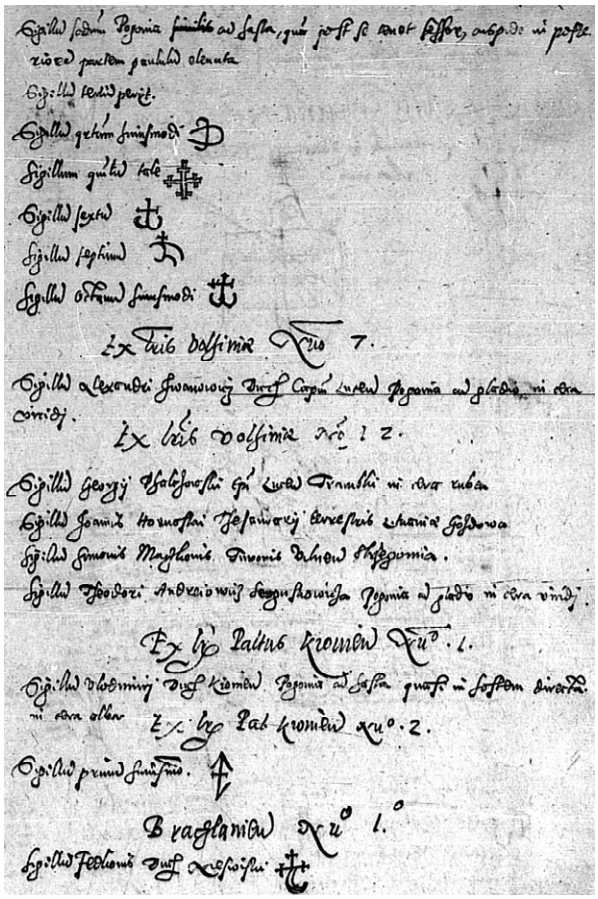
Від XIV ст. веде свій початок державна геральдика цілого ряду руських (та литовських) удільних князівств (оминаємо в подальшому переліку ті удільні князівства, які використовували в своїх гербах зображення Погоні та Китавруса, з огляду на те, що інформацію про них було вміщено вище), таких як – Острозьке (печатка князя Данила Васильковича від 1366 р. [128], дві печатки Федора Даниловича від 1387 [129] і 1388 р.р. [130]), Володимирське (печатка Олександра Коріатовича від 1375 р. [131]), Четвертинське (печатка Олександра Даниловича Четвертні від 1387 – 1388 р.р. [132]), Городецьке (печатка Давида Дмитровича від 1388 р. [133]), Несвіцьке (печатка князя Івана від 1387 – 1388 р.р. [134]), Оболенське [135] (печатки князів Костянтина Юрійовича (1276 – 1306), Івана Костянтиновича (1306 – 1336), Костянтина Івановича (1336 – 1363), Семена Костянтиновича (1363 – 1380) [136]) та ін.

Державні герби Великого князівства Київського, а також Сіверського та Подільського господарств від 2-ї пол. XIV ст. бачимо на тогочасних монетах, що їх карбували великий князь Володимир (згодом зображення цього герба було повторено на печатках нащадків Володимира Ольгердовича), та господарі Корибут-Дмитро Ольгердович [137] (господарський герб з монети надалі використовувався на печатках синів новгородського князя) і Костянтин Коріатович [138] відповідно.

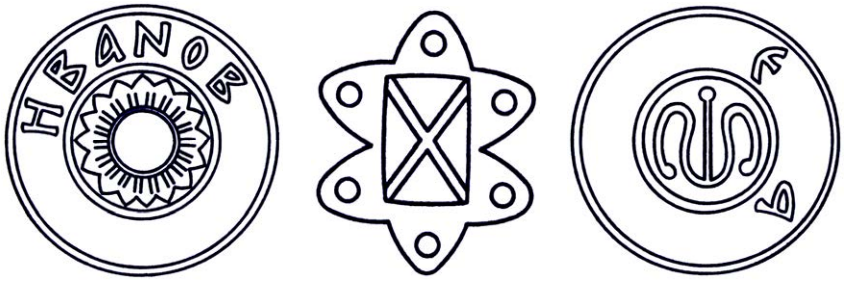
мал.XL-XLIII: прориси князівських печаток 2-ї пол. XIV - 1-ї пол. XV ст. у виписах Яна Замойського [AGAD, AZ, Sygn.33, st.654, 668, 678, 679]

мал.XLIV-XLVII: монети Великого князівства Київського 2-ї пол. XIV ст.

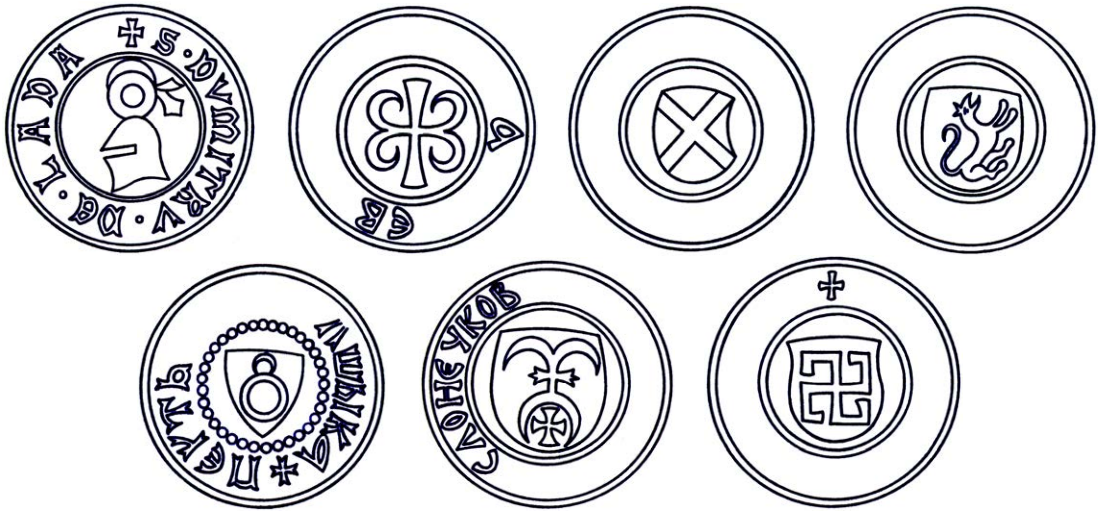
мал.XLVIII: півгріш Костянтина Коріатовича 80-х р.р. XIV ст.
мал.XLIX: гріш Корибута-Дмитра Ольгердовича 1386 р.

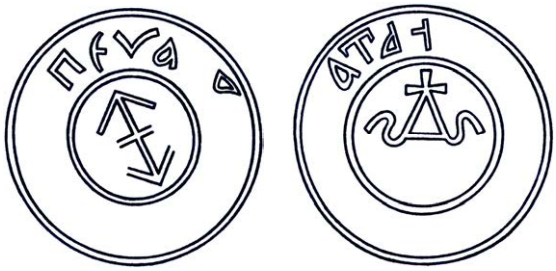

мал.L-LII: печатки волинських панів радних 2-ї пол. XIV ст.

Руська родова геральдика XIV ст. представлена наступними пам'ятками (не беремо тут до уваги гербів іноземних (в першу чергу – польських) родів, що мали маєтки або займали адміністративні посади в руських землях в окреслений період): печатка Дмитра Дядька від 1335 р. [139], печатка луцького воєводи Івана 1366 р. [140], печатка пана Івана Мстишинського 1366 р. [141], три печатки пана Васька Кирдеєвича від 1366 [142], 1387 [143], 1388 р. [144], печатки панів Андрія та Єська Романковичів від 1387 – 1388 р.р. [145], печатка пана Чурила Бродовського від 1385 р. [146], печатка Дмитра пана з Гораю від 1390 р. [147], печатки сіверських панів радних Юрія Звинкиневича та Федора Євлашковича Хворощі [148], печатки молдавських панів радних Андріяша, Бирли та Сенька Бирлича Хорловських, Влада пана від Білого Потоку, Горайця та Степана Хотинських, Драгоша пана від Німця, Івана Петровича Стравича, Іваниша витязя, Кості витязя, Михайла Дорогунського, Романа Сіретського, Станіслава Ротомпана пана Єловського, Хотька Цецинського, Шандра Німецького пана від Тудора від 1387 – 1407 р.р. [149], печатка перемиського пана Конрада Кушеницького від 1402 р. [150], печатка Волчка Преслужича пана з Рогатина від 1404 – 1419 р.р. [151], печатки руських панів Грицька Кирдеєвича з Поморян, Бенька Жабокрицького, Франциска Боршнича, Данила Задеревецького, Костка Слонечковича, Ходка Чемера, Юрія Мошончича, Михайла Процевича, Михайла Сеньковича, перемиського судді Костка Болестрашицького, сяноцького судді Яцка з Гочви та Олешка Грудковича від 1404 р. [152] (подаємо тут деякі печатки, відбитки яких бачимо при документах з початку XV ст., з огляду

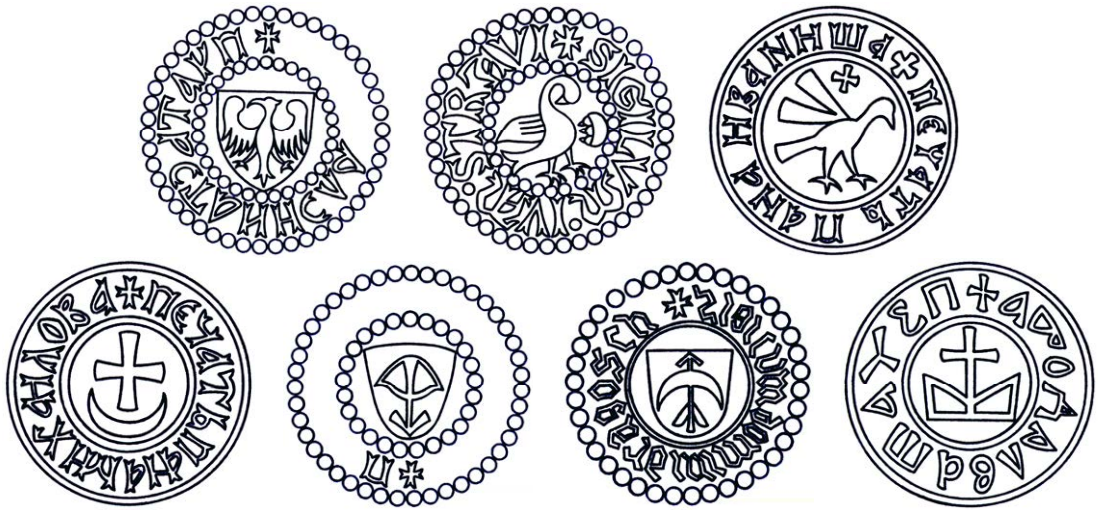
на те, що вони, очевидно, мали з'явитися ще наприкінці XIV ст., враховуючи середній термін використання матриці печатки в 20 – 30 років).

мал.LIII-LIX: печатки руських панів 2-ї пол. XIV ст.

мал.LX-LXI: печатки сіверських панів радних 2-ї пол. XIV ст.

мал.LXII-LXVIII: печатки молдавських панів радних 2-ї пол. XIV ст.

Крім того, цілий ряд гербів руського рицарства вміщено в західно-європейських гербовниках 2-ї пол. XIV ст. – Wapenboek Gelre та Armorial Bellenville. Зокрема, в них знаходимо герби: Яська Кустри, Івана Горайського, незнаного ближче „her staesken van der widerkere" та Яська Білика [153].

Середньовічна руська конфесійна геральдика представлена гербами Київської митрополії, православних і католицьких єпископств та монастирів, православних братств, а

також церковних сановників обох конфесій. Найдавнішими пам'ятками православного герботворення є печатки галицького єпископа Ходора від 1334 р. [154], луцького владики Арсенія від 1366 р. [155] і перемиського владики Афанасія від 1404 р. [156], а також герб київського митрополита Григорія Цамблака, зображення якого вміщено в „Хроніці Констанцького собору" (див.: мал.XVI-XVII) [157]. Руська цехова геральдика також бере свій початок в добу середньовіччя. Першими її пам'ятками є львівські цехові печатки 2-ї пол. XIV ст., які було привішено до грамоти від 9 жовтня 1425 р. [158].

мал.LXIX-LXXI: львівські цехові печатки 2-ї пол. XIV ст.

Міська геральдика руських земель (Волинь, Галичина, Закарпаття („Marchia Ruthenorum"), Молдавія („Рѹсовлахиа"), Поділля, Підляшшя) XIV ст. представлена гербами, які було вміщено на тогочасних міських печатках Володимира [159], Львова від 1359 р. [160], 1363 р. [161], 1399 р. [162], 1422 р. [163], львівської Лави 1403 р. [164] та 1412 р. [165], Перемишля – великій [166] та малій [167], Сянка [168], Галича [169], Бані-Молдавії [170], Сучави [171], Німецького Міста, Романова Торга, Сірета [172], Бардіїва [173], Берегова [174], Мукачева [175], Шаришпотоку [176], Вишні [177], Березова [178], Городла [179], Грубешова [180], Жидачіва [181], Заршина [182], Коломиї [183], Коросна [184], Красностава [185], Ланьцута [186], Переворська [187], Риманова [188], Ряшева [189], двох печатках Самбора [190], самбірської Лави [191], Тичина [192], Ярослава [193]. Крім того, ще цілий ряд міст одержали в XIV ст. привілеї на самоврядування і право користуватися гербами [194], описи яких нерідко подавали у відповідних привілеях, зокрема – Кам'янець на Поділлі 1374 р. [195], Берестя 1390 р. [196] та ін.

мал.LXXII-LXXIV: руські міські печатки XIV ст.

XV – середина XVI ст. – це, безсумнівно, період розквіту руської геральдики. З цього часу походять тисячі пам'яток руського герботворення, простий перелік яких зайняв би не одну сотню сторінок.[1] Саме завершення цієї блискучої епохи в розвитку нашої геральдичної

[1] Докладному аналізу геральдичної спадщини цієї доби присвячено наші роботи: "Князівська геральдика Волині середини XIV – XVIII ст.- Харків, 2008.- 180 с."; "Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV – XVI ст.- Харків, 2008.- 156 с."; "Родова геральдика Руського королівства та Руських

традиції приймаємо ми за кінцеву хронологічну межу даного дослідження. Робимо це також з огляду на те, що саме на ці часи припадає та перехідна доба коли старі форми суспільного життя поступово відходять у минуле, натомість виникають і вбираються в силу нові соціальні верстви, докорінним чином змінюються суспільно-політичні відносини на всьому просторі Східної Європи, приходить також до визначних культурних та релігійних перетворень [197].

Разом з тим, XVI ст., а точніше його друга половина, приносить ряд змін політичного характеру, що вирішальним чином вплинуло на державотворчі процеси в руських землях. Так, в результаті Люблинської унії Велике князівство Литовське і Руське втратило значну частину власної території (Волинь, Підляшшя, Київську та Брацлавську землі – тобто більшу частину руських земель держави) і перетворилося з незалежного державного утворення на складову частину федеративної Речі Посполитої [198].

В свою чергу, Молдавське господарство (Русо-Влахія), в якому впродовж 2-ї пол. XIV – 1-ї пол. XVI ст. зберігався кількісний і якісний баланс між руським та волоським населенням, впродовж 2-ї пол. XVI – XVII ст. поступово перетворюється на державу з визначальною перевагою одного з етносів (волоського), що відбилося спочатку в перенесенні столиці з Сучави до Яс, розташованих на суто волоській етнічній території, а згодом в зміні мови офіційного діловодства та літописання зі слов'янської (руської) на волоську [199].

XVI ст. стало також періодом поступового занепаду удільних князівств та певної нівеляції особливого юридичного статусу останніх, як в руських землях, так і в усій Східній Європі. У Великому князівстві Литовському і Руському князівства, які протягом певного часу поступово втрачали ознаки суверенітету, паралельно зі зміцненням центральної влади литовсько-руських господарів і процесом ліквідації великих князівств, які територіально охоплювали цілі землі (приміром, Велике князівство Київське, ліквідоване 1471 р. – „**По преставлении благовѣрнаго князя Симеона Олелковича Казимир кроль полский Киев град царственный и князство его, премѣни в воеводство**" [200]), після Віленського привілею 1492 р. втрачають право на здійснення зовнішньополітичної діяльності [201].

Разом з тим необхідно мати на увазі, що спалах князівської могутності в 2-й пол. XVI ст. [202], поруч зі збереженням княжої харизми "володарів з ласки Божої" [203], забезпечував князівствам надійні підстави для подальшого існування. В удільних князівствах тривалий час зберігалася своєрідна адміністративна та військова структура, податкова система, а за князями-володарями залишалися уставодавчі функції та судова влада [204]. Підтримували княжу могутність також щедрі надання центральним урядом значних землевоволодінь [205].

Ще на початку XVII ст., і навіть у XVIII ст., князівства сприймалися як окремі територіальні утворення, зі своєю осібною адміністрацією та системою управління [206]. Так, в акті поділу володінь Василя-Костянтина Острозького між його синами у 1603 р., відповідні терени називаються "**кнѧзъствомъ**" [207]. В цей же період володіння князів Заславських також згадуються як "Xięstwo" [208]. Навіть після вигасання відповідних княжих династій їхні володіння зберігають статус князівств, як це бачимо на прикладі Корецького, Заславського, Любецького та ін. князівств, що іменуються так впродовж всього XVIII ст. [209].

Територіально рамки нашої роботи обмежено тими державно-політичними утвореннями Східної Європи доби пізнього середньовіччя в яких український (за тогочасною термінологією – руський) етнічний елемент відігравав вирішальну або принаймні визначну роль. В першу чергу це стосується Галицько-Волинської держави (Руського королівства), історія якої є органічним продовженням історії старої Київо-Руської імперії [210]. Руське королівство, як цілісне і повністю незалежне державне утворення проіснувало до 1349 р., коли розпочалася тривала боротьба за галицько-волинську спадщину, що врешті-решт

земель Корони Польської XIV – XVI ст.- Харків, 2009.- 312 с." та "Родова геральдика Великого князівства Литовського і Руського XIV – XVI ст.", що невдовзі має вийти друком.

призвела до повної дезінтеграції колишньої Руської (Галицько-Волинської) держави і поділу її між сусідніми державами [211].

Галицька частина держави (що певний час продовжувала називатися Руським королівством [212]) спочатку знаходилася під верховною владою польських або угорських королів, як окреме державне утворення. Врешті, у 1434 р. Руська земля була остаточно інкорпорована до складу Корони Польської (подібна доля спіткала також Подільську і Холмську землі, які тривалий час виступали ареною боротьби між Литовсько-Руською державою та Польщею) [213].

Волинські землі певний час зберігали повну або принаймні часткову політичну окремішність, і лише зі смертю великого князя Свидригайла Ольгердовича у 1452 р. з'єдналися з рештою Литовсько-Руської держави [214]. Белзька земля, що була своєрідним буфером між сферами впливу Польщі та Великого князівства Литовського і Руського, потрапила в якості окремого князівства під владу мазовецьких князів, і була приєднана до Корони у 1462 р. [215]. Нарешті, на південних землях Руського королівства, які певний час перебували в сфері впливу Угорського королівства, в 2-й пол. XIV ст. було створено Молдавське господарство [216].

Дещо іншу ситуацію спостерігаємо в тих державних утвореннях, які крім руських земель включали до свого складу значні іноетнічні масиви, зберігаючи при цьому певний баланс сил між різними етнічними групами. В даному разі маємо на увазі такі поліетнічні державні утворення, як Велике князівство Литовське і Руське та Молдавське господарство [217]. Перше з них утворилося на балто-слов'янському етнічному прикордонні, і від початків свого існування мало поліетнічний характер, в якому жодний з етносів не мав вирішальної переваги [218]. З часом, в процесі територіального зростання, до складу Великого князівства було включено більшу частину руських земель [219], з огляду на що руський етнічний елемент став одним з найвагоміших складників даного державного утворення [220], що і відбилося в його назві (**Великое князьство Литовское и Рускоє**).

Вплив руської складової був визначним, як в політичній, військовій, так і в культурній, економічній та соціальній сферах впродовж всього існування Великого князівства Литовського і Руського як незалежної держави (до Люблинської унії), а за часів панування великого князя Свидригайла цей вплив сягав домінуючого становища [221] – „kniazi ruskiie y bojare posadyli kniazia Szwitryhayła na welikoie kniażenije Ruskoie" [222], „**... и князи рускии и бояре и вся земля и посадили Швинтрыгаила на Великом княжении Руском**" [223].

Крім того, виразна поліетнічнічна строкатість Литовсько-Руської держави впливала також на те, що землі, які входили до складу Великого князівства, фактично зберігали значну внутрішню автономію, закріплену юридично земськими привілеями [224]. А за умови існування на теренах земель великих державних утворень (великих князівств та господарств, таких, скажімо, як Київське, Подільське, Сіверське), володарі яких в певні періоди лише номінально залежали від литовсько-руських великих князів, руські землі набували можливості провадити фактично незалежну політику [225].

Таким чином, Велике князівство Литовське і Руське було свого роду конгломератом земель [226], кожна з яких вповні зберігала свої внутрішні особливості. Переважаючий в певній землі етнічний первень виступав домінуючим в політичній сфері чинником у відповідній частині складного державного утворення, яким було Литовсько-Руське велике князівство, впливаючи разом з тим і на політику центральної влади [227].

Подібного роду етно-політичні відносини склалися і в сусідньому з Литовсько-Руською державою утворенні – Молдавському господарстві [228] (яке джерела 2-ї пол. XIV – 1-ї пол. XV ст. знають під виразною в етнічному відношенні назвою – Русо-Влахія ("Росовλαχια", „**Рѹсовлахиѧ**", „**Россовлахиѧ**") [229]). „**Земла Молдавскаѧ**", як держава виникла на східних схилах Карпат на землях колишнього Руського королівства, в період політичної дезінтеграції останнього і запеклої боротьби Угорщини, Польщі та Литовсько-Руської держави за галицько-волинський спадок [230].

Початково територія держави обмежувалася незначним простором в долинах річок Молдавії, Бистриці та Сірета, з переважаючим руським населенням [231], і лише воєвода Роман наприкінці XIV ст. поширив владу русо-влахійських господарів „**ѡ полонины аже до самого брєгѹ морѧ**” [232], в результаті чого терени країни в кілька разів збільшилися [233], а руське населення стало чисельно поступатися волоському, поруч з тим зберігаючи чисельну перевагу в Горішній країні – „**Зємли Горишнои**” [234] (Цара де Сус) [235].

Хоча пануюча в середньовічній Молдавії династія Мушатинів мала, швидше за все, волоське походження [236] (втім, показовим в даному випадку є заняття у 1374 р. молдавського престолу Юрієм Коріатовичем [237] – „a kniazia Jurja wziali wołochowe k sobie wojowodoiu” [238]), дуалістичний, в етнічному сенсі, характер Русо-Влахії впродовж, принаймні, 2-ї пол. XIV – 1-ї пол. XVI ст. не підлягає сумніву, на що вказує як певний паритет руського і волоського населення країни [239], так і широка участь руської за походженням знаті в управлінні державою [240], а також слов’янська (з виразними елементами руської) мова офіційного діловодства і літописання [241], виразний вплив руської культури і правової системи на життя краю [242], розміщення всіх без винятку столиць середньовічної Русо-Влахії (Сірета, Бані-Молдавії та Сучави) на руських етнічних теренах, або на руcько-волоському етнічному прикордонні [243].

Лише тривала міграція волоського населення з Семигороду („**Страна Загорскаѧ**” або “**Страна Запланинскаѧ**” – слов’яно-молдавських літописів та грамот) та Волощини („**Ѵгровлахиѧ**” або “**Зємлѧ Бєсарабскаѧ**” – середньовічних джерел) призвела в XVI – XVII ст. до кількісного дисбалансу між руським і волоським населенням, і перетворення дуалістичної за своєю етнічною структурою Русо-Влахії на державу з домінуючим волоським етнічним елементом [244].

Крім вище названих трьох великих державних комплексів, на цих же теренах існувало ціле сузір’я великих та дрібних державних утворень – господарств (великих князівств, що охоплювали цілі землі) та удільних князівств, які іноді виступали в якості фактично незалежних держав, але зазвичай були залежними від більших державно-політичних об’єднань, що було особливо характерно для політичної структури Великого князівства Литовського і Руського. Втім, склавши присягу вірності великому князеві та зобов’язавшися допомагати йому збройно на час війни володарі князівств в решті питань виступали як суверенні правителі [245].

Особливо велика кількість дрібних державних утворень була зосереджена в Сіверській землі, на Поліссі та Волині. Щодо останніх, щоправда, можна почути певні сумніви щодо їх державного статусу. Щоб не повторювати всього вище сказаного з цього приводу, зазначимо лише те, що тогочасні джерела не дають жодних підстав говорити про волинські князівства як щось цілком відмінне від удільних князівств Смоленської та Сіверської земель або Верхівських князівств, за якими державний статус визнається беззаперечно [246], адже, скажімо характерний титул “**кнѧзєй головныхъ**” в XIV – XV ст. застосовується в рівній мірі як до князів Вяземських і Брянських [247], так і щодо князів Острозьких, Заславських, Четвертинських, Збаразьких, Вишневецьких, Сангушків, Чорторийських, Корецьких та Дубровицьких-Гольшанських [248]. Не менш характерним є також титулування волинських князів “**милостю Божею**” [249], що вказує на суверенний характер їхньої влади.

З іншого боку, ступінь суверенітету сіверських, верхівських та волинських князів був практично однаковим. Вказують, щоправда, на право верхівських князів вільного від’їзду (тобто вільного обрання сюзерена), але подібним правом користувалися лише князі Новосильські, а не всі Верхівські князівства, що тим не менше не ставить під сумнів державний статус останніх. Більше того, типологічно князівства Волині чи Полісся нічим не різнилися від аналогічних державних утворень – князівств та герцогств, скажімо, Священної Римської імперії чи Французького королівства доби середньовіччя. Характерно, що тогочасні німецькі джерела незмінно іменують руських князів герцогами [250], визначаючи в подібний спосіб також статус їхніх володінь.

Видається, що невизнання за волинськими князівствами XIV – XVI ст. державного статусу є наслідком певної модернізації, коли за державне утворення сприймається лише цілком суверенна держава, що для доби середньовіччя є нонсенсом, адже в цей період суверенними в повній мірі (принаймні теоретично) були лише імперські державні утворення, такі, приміром, як Імперія ромеїв (Візантія) та Священна Римська імперія, а, крім того, – тяжінням спадку народницької історіографії, яка визначала цей період історії руського (українського) народу як бездержавний.

Зовнішніми атрибутами своєрідного державного статусу князівств виступали князівські герби та печатки, які містили в своєму полі зображення відповідних гербів. Типологічно дану групу гербів необхідно віднести до територіальної (а саме – державної) геральдики [251], оскільки саме вони репрезентували те чи інше князівство як територіальну цілісність на чолі з власним володарем.

Необхідно зазначити, що родові герби правлячих династій від самого початку виникнення геральдики мали виразну тенденцію до переростання в державно-династичні, а згодом в державні чи земельні герби відповідних територій. Зокрема, герби руської династії Романовичів, литовсько-руської династії Гедиміновичів, польської династії Пястів [252] виконували роль як державних (Руського королівства, Великого князівства Литовського і Руського, Корони Польської), так і земельних (Руського, Віленського, Краківського воєводств) гербів [253]. Подібну роль репрезентації певної державно-політичної території, але в значно менших масштабах (зважаючи на менші територіальні розміри), відігравали й князівські герби [254].

Навіть у разі вигасання певної княжої династії відповідний державно-династичний герб продовжував виконувати роль герба князівства як певної територіальної одиниці. Так, приміром, згідно із заповітом князя Януша Костянтиновича Острозького, що не мав прямого спадкоємця, Острозька ординація мала перейти до князів Заславських, а у разі вигасання роду – до рицарів Мальтійського ордену, але разом з тим, в ужитку мав залишатися герб князів Острозьких [255], що продовжував репрезентувати територію князівства-ординації (див. видозміни герба Острозького князівства на архітектурних спорудах та зброї: мал.XVIII-XX). Згодом герб Острозького князівства бачимо на печатках Любомирських, до яких 1673 р. перейшло володіння Острозькою ординацією, відповідно до чого вони титулувалися – “хіаże na Ostrogu i Zasławiu” [256].

Під час роботи над даною книгою постав цілий ряд питань з приводу того, які саме печатки князівств необхідно взяти до уваги. Спочатку планувалося опрацьовувати лише ті печатки, які вписувалися в хронологічні рамки, що зазначені в назві роботи, і які стосувалися лише руського етнічного простору. Але, як з’ясувалося згодом, дані рамки потребували певного розширення.

Люблинська унія (яку цілий ряд українських істориків приймає за кінцевий момент руського середньовіччя і початок ранньомодерної доби), хоч і є до певної міри переломною подією в руській історії [257], але, звичайно, не призвела до ліквідації князівств, навпроти вона спровокувала останній спалах князівської могутності [258]. Так, згідно з актом Люблинської унії за князівськими династіями новоприлучених руських земель Корони Польської було визнано особливий юридичний статус: “Теж обіцяємо зберегти у стародавній пошані і гідності, що властива їм з прадавніх часів і донині, усіх княжат, які мешкають у Волинській землі, а також їхніх нащадків як римської, так і грецької віри, і зобов’язуємося підносити їх на уряди відповідно до гідності і достоїнств кожного на підставі власного вибору, без огляду на артикули коронного статуту, що стосуються князів” [259].

Князівства і після унії продовжували зберігати свій попередній статус, а князівські печатки і герби впродовж 2-ї пол. XVI – 1-ї пол. XVII ст. і надалі виконували репрезентативну роль зовнішніх атрибутів територій з особливим державно-правовим статусом [260]. Лише від середини XVII ст. – епохи наймасштабніших в історії Русі соціальних катаклізмів [261], князівства остаточно втрачають свою суспільно-політичну вагу, хоч і продовжують існувати до часу III поділу Речі Посполитої [262]. З огляду на вище

сказане, нам видається дещо невиправданим розділяти хронологічно комплекс князівської сфрагістики на два періоди, до Люблинської унії та після неї. Швидше, доцільно було б окреслити період 2-ї пол. XVI – 1-ї пол. XVII ст. як перехідну добу розвитку князівств (а разом з тим і князівської геральдики та сфрагістики), яка скінчилася їх фактичним занепадом в середині XVII ст. і повною ліквідацією наприкінці XVIII ст. [263].

Доцільність розгляду в даній роботі князівських печаток поунійного періоду зумовлена також і суто спеціальними причинами. По-перше – якщо взяти до уваги процес розвитку руської гербової традиції загалом, то неважко спостерегти, що русько-литовська геральдика практично до кінця XVI ст. являла собою цілком замкнену систему [264], й лише від цього часу відбувається її поступове входження у симбіотичний зв'язок з геральдичними системами Корони (польською і руською) [265], що до середини XVII ст. [266] завершився витворенням нової – річпосполитської системи герботворення [267]. По-друге – значна кількість виявлених нами князівських печаток походить саме з кінця 3-ї чверті XVI ст., з огляду на що поділити їх на дві групи (доунійні та поунійні) не видається можливим. Зважаючи на все попередньо зазначене видається доцільним включення до даної роботи всіх виявлених князівських печаток до середини XVII ст. В окремих випадках вміщено також інформацію (в основному у вигляді описів) про князівські печатки 2-ї пол. XVII – XVIII ст., які принагідно потрапляли в поле нашого зору під час архівних пошуків [268].

Не менші (ніж в разі з хронологічними рамками) сумніви викликав у нас і територіальний аспект тієї частини роботи, що стосувалася князівств. Взяти до уваги печатки лише тих князівств, які розміщувалися на руському етнічному просторі, значило б відсікти всі ті сфрагістичні пам'ятки, які походили з інших теренів Великого князівства Литовського і Руського (зокрема, з Литовської землі) і являли собою органічне ціле з аналогічними пам'ятками руського походження [269].

Подібний поділ цілісного комплексу печаток князівств, які входили до складу Литовсько-Руської держави, виглядав би штучним і з огляду на те, що значна кількість княжих родів одночасно мала володіння в різних землях, в тому числі й по-за межами руського етнічного простору, а враховуючи практику переміщень окремих князів з одного столу на інший довелося б здійснювати штучний поділ серії печаток одного і того самого князя [270]. В будь-якому разі, не підлягає сумніву, що паралельне розміщення князівських печаток з руських і литовських теренів Великого князівства, яке здійснено в даній роботі, має цілий ряд позитивних моментів, а головне дає змогу скласти цілісне уявлення про даний (печатки литовсько-руських князів) сфрагістичний комплекс. З огляду на це ми подаємо в нашій роботі відомості про князівські печатки, що походять з теренів Литовської землі, але виносимо їх у додатки (див.: Додаток І).

Розглянувши хронологічний і територіальний аспекти, варто в цьому контексті зупинитися, принаймні коротко, і на деяких питаннях типологічного характеру. Справа полягає в наступному: працюючи над пошуком князівських печаток нами було виявлено, крім печаток князівств, цілу серію сфрагістичних пам'яток, які належали особам, які хоч і походили з княжих родів, але ніколи не були князями-володарями [271]. Очевидно, дану групу печаток необхідно віднести до розряду таких, що мали суто приватно-родове, а не державно-територіальне значення, і слід було б вивести поза межі нашої роботи, розглянувши вкупі з іншими шляхетськими печатками [272].

Втім, деякі обставини змушують нас зупинити свою увагу і над цим сфрагістичним комплексом. Сам по-собі він не є одноцільним, а розпадається принаймні на чотири групи. Перша – печатки тих осіб, які були близькими родичами (братами, сестрами, синами, доньками, онуками) правлячих князів, і належали разом з останніми до певного княжого роду, хоч і не були князями-володарями [273]. За формою і змістом ці печатки практично нічим не різнилися від сучасних їм печаток тих князівств, які знаходилися під пануванням відповідних княжих родів. Особливо багато подібних печаток представників молодших (неволодарських) княжих гілок виявлено нами для таких родів, як – Вишневецькі [274], Збаразькі [275], Сангушки [276], Четвертинські [277] та ін. [278].

Друга – печатки нащадків княжих родів, які втратили княжі столи раніше, або уділи яких було ліквідовано в результаті політичних конфліктів [279]. Дана група цікавить нас з тієї причини, що на подібних печатках часто зображували герби відповідних князівств (княжих родів), що за умов відсутності більш давніх пам'яток становлять собою безцінне джерело для реконструкції гербів окремих князівств [280]. Найцікавішими зразками даної групи є печатки князів Андрія Петровича Мосальського [281], Федора Івановича Мстиславського [282], Яна Семеновича Половця-Рожиновського [283], які дають матеріал для відтворення старовинних гербів Мосальського, Мстиславського та Сквирського (щоправда з приводу існування останнього не раз висловлювалися певні сумніви) князівств, а печатка першого з названих в цій групі князів, крім того є ще й найдавнішим відомим на сьогодні власне геральдичним свідченням про старий герб Великого князівства Чернігівського – двоголового орла [284] (на печатці зображено частину цього герба – половину двоголового орла).

Третя – князівські печатки, які хоч і належали представникам княжих родів, які колись посідали княжі столи, але містили в своєму полі зображення гербів, що суттєво або повністю відрізнялися від гербів відповідних князівств, і які з огляду на це не можуть вважатися навіть похідними від останніх. До цієї групи слід віднести печатки Крокоток-Єловицьких [285], Шуйських [286], а також, до певної міри, пізні печатки Пузин [287], Курцевичів [288] і Пронських [289]. Герб останніх привертає увагу з огляду на те, що має зображення Погоні литовської [290], незважаючи на те, що Пронські вели свій родовід від Рюрика, а не Гедиміна [291]. Дана обставина беззастережно спростовує твердження про можливість визначення династичної приналежності до Гедиміновичів в разі наявності Погоні в гербі певного княжого роду.

Нарешті, четверта група печаток належить представникам тих княжих родів, які або ніколи не мали власних уділів або втратили їх настільки рано, що про їх територіальне розміщення немає жодних достовірних відомостей, і тому герби зображені в полі цих печаток належать до сфери родової, а не територіальної геральдики. Дана група представлена печатками князів Домонтів (Домонтів-Мошенських) [292], Капуст [293], Козек [294], Лизиносовичів [295] і Темрюків-П'ятигорських [296]. Виходячи з вищенаведених аргументів ми вважаємо за доцільне включити в основну частину даної роботи відомості про печатки князів перших двох (і частково третьої) названих вище груп, герби яких є типологічно близькими до державних гербів відповідних князівств, а інші печатки виносимо в додаток, який вміщено в кінці роботи (див.: Додаток ІІ).

Вивчення державної геральдики Східної Європи, а разом з тим і публікація князівських печаток, розпочалися ще в середині XIX ст. [297]. Дане зацікавлення в основному було пов'язане з практичною потребою проводити зовнішню критику джерел під час публікації актового матеріалу [298]. Тому не випадково, що саме в збірках документів вперше з'являються згадки, описи або навіть прориси князівських печаток [299]. Невдовзі по тому необхідність атрибутації та упорядкування, поступово зростаючого сфрагістичного матеріалу, викликала появу цілої серії каталогів, перед якими ставилося завдання охопити якомога більший спектр сфрагістичних пам'яток, в тому числі й князівські печатки. Серед подібних публікацій сфрагістичного матеріалу варто назвати каталоги Ф.Фосберга [300], П.Іванова [301], а також збірку "Снимки древних русских печатей государственных, царских, областных, городских, присутственных мест и частных лиц" [302].

З процесом накопичення джерельного матеріалу перед дослідниками поступово постає завдання його осмислення, поруч з продовженням подальших публікацій. Так, київським дослідником К.Болсуновским в численних працях в галузі спеціальних історичних дисциплін [303], зокрема в його "Сфрагистических и геральдических памятниках Юго-Западного края" [304], робилися спроби дати загальну характеристику руській геральдиці та сфрагістиці. Зокрема, відзначити та пояснити її специфічні риси [305]. Щоправда, окремі висновки дослідника страждали на поспішність та необгрунтованість, що водночас не применшує для науки значення його робіт навіть на сучасному етапі.

Серед інших публікацій початку XX ст. варто відзначити численні роботи львівського дослідника Б.Барвінського [306], розвідки І.Басановича [307], роботи Б.Енгеля [308], В.Кентжинського [309] та деякі інші [310], і особливо – основоположні для вивчення східно-європейської геральдики та сфрагістики праці польського вченого Ф.Пекосіньського [311]. Роботи останнього хоч і викликали справедливу критику з боку інших вчених за його "рунічну теорію" [312], але містили в собі наскільки об'ємний матеріал, в тому числі й з руської геральдики [313], що їх значення дійсно важко переоцінити.

Загалом, в першій половини XX ст. князівська геральдика і сфрагістика привертала увагу в основному польських дослідників. Зокрема, Ю.Пузини [314], К.Соханевича [315], В.Семковича [316], С.Козєровського [317], С.Мікуцького [318], М.Гайсига [319], М.Гумовського [320]. В роботі останнього "Pieczęcie książąt litewskich" здійснено найбільше на сьогодні зведення князівських печаток [321]. Але найбільшу увагу дослідників князівська сфрагістика привернула до себе під час так званої генеалогічної війни в польській історіографії [322], коли власне князівські печатки фігурували в якості чи не головного аргументаційного блоку в даній науковій полеміці [323].

Державна сфрагістика Руського королівства висвітлена в монографічному дослідженні О.Лаппо-Данилевського [324], а також в окремих публікаціях А.Левицького [325], М.Грушевського [326] та ін. В свою чергу, проблеми молдавської (русо-влахійської) державної сфрагістики знайшли своє відображення в працях як українських [327], так і румунських [328] дослідників. На сучасному етапі сфрагістичні пам'ятки постійно фігурують в роботах українських авторів [329], але найбільший на сьогодні доробок в даній галузі безсумнівно належить білоруському досліднику А.Цітову, яким було виявлено і опубліковано значну кількість раніше не відомих князівських печаток [330].

Існуючий на сьогодні історіографічний доробок в галузі руської державної сфрагістики пізнього середньовіччя є доволі значним, але далеко не вичерпним. Проведені нами пошуки в фондах: Центрального державного історичного архіву України у місті Києві (далі – ЦДІАК) [331], Центрального державного історичного архіву України у місті Львові (далі – ЦДІАЛ) [332], Інституту рукописів Національної бібліотеки України Національної академії наук України ім. Вернадського (далі – НБУ, ІР) [333], Сектору фотодокументальних матеріалів Національного музею історії України (далі – НМІУ, СФДМ) [334], Львівського історичного музею (далі – ЛІМ) [335], Відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки Національної академії наук України ім. Стефаника (далі – ЛНБ НАН, ВР) [336], Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie [337], Biblioteki Narodowej w Warszawie [338], Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie [339], Muzeum Narodowego w Warszawie [340], Archiwum Państwowego w Krakowie [341], Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie [342], Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie [343], Muzeum Narodowego w Krakowie [344], Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [345] та ін. дають можливість значно збільшити наявні на сьогодні відомості, а також подати загальне зведення державних печаток доби пізнього середньовіччя та, частково – ранньомодерного часу.

На завершення кілька слів про структуру роботи. Вона складається зі Вступу та Зведення, яке поділено на чотири підрозділи. В першому вміщено зведення урядових печаток Руського королівства, як володарських так і боярських, на яких присутнє зображення одного з державних гербів Руської держави – галки [346]. Наявність на боярських печатках власне територіального герба вказує на те, що в даному разі маємо перед собою не приватні печатки, а урядові, що належали найвищим державним посадовцям [347].

В другому підрозділі ми подаємо зведення державних печаток Великого князівства Литовського і Руського, в третьому – Молдавського господарства (Русо-Влахії), нарешті, в четвертому – печатки князівств, які розміщено за територіальним принципом – за земельною приналежністю (станом на другу половину XIV – першу половину XVI ст.) та окремими князівствами. Доповнюють роботу додатки в яких вміщено відомості про печатки князівств Литовської землі, а також князівських родин, які не мали володарського статусу.

Примітки:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні.- К., 1991; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том І.- К., 1994; Дорошенко Д. Нарис історії України.- Том І – ІІ.- К., 1992; Липинський В. Україна на переломі. 1657 – 1659: Замітки до історії українського державного будівництва в XVII столітті.- Відень, 1920; Полонська-Василенко Н. Історія України.- Том І – ІІ.- К., 1992; Lipiński W. Z dziejow Ukrainy.- Kraków, 1912.

2. Дорошенко Д. Огляд української історіографії.- Прага, 1923; Дорошенко Д. Нарис історії України.- Том І.- К., 1992.- С.9-12; Яковенко Н. Українська шляхта. З кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна).- К., 1993.- С.18.

3. Однороженко О. Державна і земельна геральдика і сфрагістика Війська Запорізького. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук.- Харків, 2003.- С.79-89.

4. Каменцева Е., Устюгов Н. Русская сфрагистика и геральдика.- М., 1974; Драчук В. Рассказывает геральдика.- М., 1977; Соболева Н. Старинные гербы российских городов.- М., 1985; Румянцева В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма.- Киев, 1986.- С.46.

5. Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том І.- СПб., 1900.- С.96-109; Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- S.185-204.

6. Румянцева В. Эмблемы земель.- С. 39-42.

7. Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993; Грушевський М. Історія української літератури.- Том V.- Книга І.- К., 1995.- С.5; Русина О. Україна під татарами і Литвою.- К., 1998.- С.5-6.

8. Найдавнішими західно-європейськими гербовниками, в яких знаходимо відомості про українську геральдику є: Цюрихська гербова роля початку XIV ст. (див.: Merz W., Hegi F. Die Wappenrolle von Zürich.- Zürich – Leipzig, 1930), “Книга знань” 1-ї пол. XIV ст. (див.: Климкевич Р. Львів і Україна в найдавнішому геральдичному творі // Хроніка – 2000.- Випуск XXXV – XXXVI.- К., 2000.- С.104-110; Pasch G. Drapeaux du “Libro de Conscimiento” // Vexillologia.- Tom II.- Paris, 1969.- n.1 – 2; Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початок XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2001.- С.128-136), Гербовник Гелре 2-ї пол. XIV ст. (див.: Wapenboek ou Armorial de 1334 á 1372 par Gelre, Héraut d’armes, publié pour la premiére fois par M.Victor Bouton, peintre héraldique et paléographe.- Vol.I – VII.- Paris – Bruxelles, 1881 – 1902; L’armorial du héraut Gelre (1370 – 1395). Claes Heinen, roi d’armes des Ruyers // Archives Héraldiques Suisses.- Tom LXXV.- Basel, 1961; Polaczkówna H. Geneza herbów polskich w herbarzu flamandzkim.- Lwów, 1925; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- Lwów, 1924; Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego // Studia Źródłoznawcze.- Tom III.- Warszawa, 1958; Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego. Cześć II // Prace z dziejów Polski feudalnej ofirowane R.Grodeckiemu w LXX rocznice urodzin.- Warszawa, 1960), Гербовник Беленвіле 2-ї пол. XIV ст. (див.: Jequier L. L’armorial Bellenville et l’armorial du héraut Gelre.- Liége, 1972; Jequier L. L’armorial Bellenville // Cahiers d’heraldique.- Tom V.- Paris, 1983; Heymowski A. Les chevaliers polonais de l’epoque de Louis le Grand représentés dans l’armorial Bellenville // Louis the Great, King of Hungary.- New York, 1986.- C.155-174; Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville // Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.113-127); від XV ст. походять наступні джерела: “Хроніка Констанцького собору” 1414 – 1418 р.р. Ульриха Рихенталя, яка відома з дев’яти пізніших списків – Олендорфського (з бібліотеки графа Густава цу Кьонігсег) 1438 – 1450 р.р., Празького (з Університетської бібліотеки в Празі) 1464 р., Констанцького (з Росгартенського музею в Констанці) 60-х р.р. XV ст., Віденського (з Віденської придворної бібліотеки) 1465 – 1470 р.р., Петербурзького (з колишньої Бібліотеки імператорського Російського археологічного товариства в Санкт-Петербурзі) 1470 р., Етінгем-мюнстерського

(з Карлсруе), Штутгартського, Вінтертурського та Вольфенбютельського (див.: Ulrich Richental. Concilium zu Costenz 1414 – 1418. Facsimilé. Imp. De L.Baeckmann, publié par le dr. Hermann Sevin d'apres un manuscrit appartenant au comte Gustave de Königsegg.- Karlsruhe, 1881; Ulrich von Richental. Chronik des Constanzer Concils // Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart.- Band 158.- Tübingen, 1882; Chronik des Concils zu Constanz von Ulrich von Richental 1414 – 1418.- Constanz, 1869; Констанцкий собор 1414 – 1418. Concilium Constantiense 1414 – 1418. Издание императорского русского археологического общества.- СПб., 1874), аугсбурзької інкунабули 1483 р. (див.: Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim // Rozprawy i Sprawozdania Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filozoficzny.- Tom XXXVII.- Kraków, 1899; Sokołowski M. Ścibor ze Ściborzyc i Pippo Spano, tudyież kilka słów o Kronice Ulricha von Richental.- Kraków, 1907), а також пізніших (від XVI ст.) видань (див.: Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1536; Handlund des Conciliums zu Costenz.- Frankfurt, 1575), бургундський Гербовник ордену Золотого Руна (див.: Ancien armorial équestre de la Toison d'Or et de l'Europe au XV siécle. Facsimilé par L.Larchey.- Paris, 1890; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska // Herold Polski.- Kraków, 1897; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B. A European Armorial. An armorial of the Golden Fleece and XV Century Europe.- London, 1971), Гербовник Линцених (див.: Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich // Studia Źródłoznawcze.- Tom XXIX.- Warszawa, 1985), Кодекс Бергсхамар (див.: Raneke J. Bergshammarvapenboken: en medeltidshistorisk studie.- Lund, 1975; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar // Studia Źródłoznawcze.- Tom XII.- Warszawa, 1968), Гербовник Вермандуа (Armorial du Hérault Vermandois), Гербовник Конрада Грюненберга (див.: Des Conrad Grünenberg, Ritters und Bürgers zu Costenz Wappenbuch.- Frankfurt am Main, 1875); нарешті, від середини XVI ст. маємо: "Космографію" Себастьяна Мюнстера (див.: Münster S. Cosmographia.- Basel, 1544; Munster S. Cosmographiae universalis.- Basileae, 1550; Münster S. Cosmographei oder beschreibung aller lander (herschafften) fürnemsten stellen.- Basel, 1550) і Гербовник Вірґіліуса Солica (див.: Libellus scutorum seu signorum publicorum regnorum ac statuum sacri Romani Imperii, quae singulari diligentia, cura et industria imaginibus ac coloribus suis expressit Virgilius Solis pictor ac civis Norimbergensis 1555).

9. Климкевич Р. Львів і Україна в найдавнішому геральдичному творі // Хроніка – 2000.- Випуск XXXV – XXXVI.- К., 2000.- С.106, 109-110; Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.- С.109-111, 217; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska // Herold Polski.- Kraków, 1897.- С.36; Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich // Studia Źródłoznawcze.- Tom XXIX.- Warszawa, 1985.- С.114-116; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar // Studia Źródłoznawcze.- Tom XII.- Warszawa, 1968.- С.80-84.

10. Дѣйствия презѣльной брани Богдана Хмелницкого.- Киев, 1854; Летопись Самовидца.- Киев, 1878; Мемуары относящиеся к истории Южной Руси.- Выпуск I.- Киев, 1890; Науковый сборник.- Львов, 1867; Полное собрание русских летописей.- Том II: Ипатьевская летопись.- М., 1843; Полное собрание русских летописей.- Том XVI: Летописный сборник именуемый Летописью Авраамки.- М., 1889; Полное собрание русских летописей.- Том XVII: Западнорусские летописи.- М., 1907; Полное собрание русских летописей.- Том XX: Львовская летопись.- М., 1910; Полное собрание русских летописей.- Том XXXI: Летописцы последней четверти XVII века.- М., 1968; Полное собрание русских летописей.- Том XXXII: Хроники: Литовская и Жмойтская и Быховца; Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного.- М., 1975; Полное собрание русских летописей.- Том XXXV: Летописи белорусско-литовские.- М., 1980; Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной России.- Киев, 1888; Сводная галицко-русская летопись с 1600 по 1700 год.- Львов, 1974; Славяно-молдавские летописи XV – XVI веков.- М., 1976;

Южнорусские летописи, открытые и изданные И.Белозерским.- Киев, 1856; Cronica conflictus Vladislai regis Poloniae cum cruciferorum anno Christi 1410.- Poznań, 1911; Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.XIII.- Cracoviae, 1877; Monumenta Poloniae Historica.- Vol.II: Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum.- Lwów, 1872; Stryjkowski M. Kronika polska, litewska, żmodska i wszystkiej Rusi.- Krolewec, 1582.

11. Іпатіївський літопис (**Лѣтописець рускій**) (див.: Літопис руський.- К., 1989; ПСРЛ.- Том II.- М., 1965), Радзивилівський літопис (див.: Радзивиловская летопись. Фотомеханическое воспроизведение.- СПб., 1902), Літопис Волині та України (**Лѣтописци Волыни и Оукраины**), Волинський короткий літопис (**Начало рускых князеи рускаго княженья**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980) та ін.

12. Віленський літопис (див.: ПСРЛ.- Том XVI.- М., 1889; ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Супрасальський літопис (**Избранiе лѣтописания изложено въкратцѣ**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Хроніка Литовська і Жмудська (**Вывод и початок о великом князствѣ Литовском и Жмойтском, отколь взмоглися и пошли**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXII.- М., 1975), Літопис Биховця (Kronika litewska z ruskiego języka na polski przetłumaczona) (див.: Pomniki do dziejów litewskich.- Wilno, 1846; ПСРЛ.- Том XVII.- М., 1907; ПСРЛ.- Том XXXII.- М., 1975; Хроника Быховца.- М., 1966), Літопис Археологічного Товариства (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Літопис Красинського (**Лѣтописець Великого князьства Литовъского и Жомоицьского**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Літопис Рачинського (**Лѣтописец Великого князства Литовъского и Жомоитъского**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Ольшевський літопис (Wielkiego xięstwa Litewskiego i Żmodskiego kronika) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Румянцевський літопис (**За кроиники Великаго княжества Литовского и Жомоитскаго**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Євреїнівський літопис (**Книга Великого княжества Литовскаго и Жеицкого**) (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Баркулабівський літопис (див.: ПСРЛ.- Том XXXII.- М., 1975), Origo regis Jagyelo et Wytholdi ducum Lithuanie (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Слуцький літопис (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), **О плюндрованю рускаго панства от литвы и поражцѣ их** (див.: ПСРЛ.- Том XXXII.- М., 1975), Никифорівський літопис (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980), Академічний літопис (див.: ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980).

13. Бистрицький літопис (**Сей лѣтописець оттоли начаѧ произволенiемь божiем Молдавскаа землѣ**), Коротка слов'яно-молдавська хроніка, Слов'яно-молдавський літопис (**Сказанiе вкратцѣ о молдавскых господарехъ отколе начаѧ Молдавскаа земля въ лѣто 6867**), Слов'яно-молдавський літопис Бібліотеки РАН, Путнянський перший літопис (**Сказанiе въкратцѣ о молдавскых господарехь**), Путнянський другий літопис (**Сказанiе въкратцѣ о молдавскыхъ господарехь от създанiа мира в лѣто 6867, оттолѣ произволенiем божiем начаѧ Молдавскаа земля**), Слов'яно-молдавський літопис Макарія, Слов'яно-молдавський літопис Євфимія, Слов'яно-молдавський літопис Азарія, Сучавська настінна хроніка (див.: Славяно-молдавские летописи XV – XVI веков.- М., 1976).

14. Літопис руський.- К., 1989.- С.419; ПСРЛ.- Том XXXII.- М., 1975.- С.32, 136; ПСРЛ.- Том XXXV.- М., 1980.- С.94-95, 151, 178-179, 199, 220; Славяно-молдавские летописи XV – XVI веков.- М., 1976.- С.24, 57-58, 60, 62, 68, 105.

15. Повна офіційна назва Литовсько-Руської держави, з якою зустрічаємося в офіційних документах, літописних творах, довколових написах на державних печатках та ін., звучала як – Велике князівство Литовське, Руське та Жмудське (**Великоє князьство Литовскоє, Рускоє и Жомоитскоє**), що відображало наявність в даному державному організмі трьох основних етнічних складових: литовської (середньовічні литвини стали основним компонентом в процесі етногенезу сучасних білорусів), руської (русини – середньовічна назва українців) і жмудської (жмудини – предки сучасних литовців) (див.: Доўнар-Запольскі М. Асновы дзяржаўнасьці Беларусі.- Мінск, 1994.- С.8-9; Ермаловіч М. Старажытная Беларусь: Полацкі і новагародскі перыяды. Менск, 1990.- С.86-88, 307-310; Ермаловіч М. Па слядах аднаго міфа. Менск, 1991.- С. 20-81; Урбан П. Пра нацыянальны

характар Вялікага Княства Літоўскага й гістарычны тэрмін “Літва” // Запісы Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва.- Том ІІІ; Краўцэвіч А. Стварэнне Велікага Княства Літоўскага.- Мінск, 1998; Верас В. У истоков исторической правды.- Менск, 2007).

16. Під цією офіційною назвою в добу пізнього середньовіччя виступало державне утворення, яке в сучасній літературі більше відоме під штучно сконструйованою вже в новітні часи назвою – Галицько-Волинська держава (див.: Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2003).

17. Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам’ятки XII – XIV ст. // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996.- С.243, 247, 254-255; Гаврилюк О. Перстень-печатка княжої доби з Тернопільщини // Четверта наукова геральдична конференція.- Львів, 1994.- С.24; Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початок XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2001.- С.129, 134; Грушевський М. Молотівське срібло // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том XXV.- Львів, 1898.- С.5-6; Дашкевич Я. Геральдичне зображення лева в період Галицько-Волинської держави (перша половина XIV сторіччя) // Знак.- 1998.- Ч.16.- С.6-8; Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907; Огнєва О. Сфрагістика та нумізматика про герб Волині // Третя наукова геральдична конференція.- Львів, 1993.-С.57; Терський С. Два маловідомих перстні-печатки з XIV ст. // Шоста наукова геральдична конференція.- Львів, 1997.- С.90.

18. Одноroженко О. Князівські печатки Волині XV – XVII століть // Збірник Харківського історико-філологічного товариства.- Нова серія.- Том X.- Харків, 2004.- С.289-306; Одноroженко О. Князівська геральдика Волині середини XIV – XVIII ст.- Харків, 2008.

19. Одноroженко О. Територіальна геральдика Слобідської України козацької доби (друга половина XVII – середина XVIII ст.).- Харків, 2002; Одноroженко О. Українські державні, земельні та міські печатки козацької доби (кінець XVI – XVIII ст.).- Харків, 2003.

20. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження.- Львів, 2000.- С.485.

21. Ряд непрямих свідченнь може вказувати на появу перших руських гербів вже в XII ст., але у нас немає на сьогодні жодної автентичної пам’ятки, яка б могла беззастережно підтвердити це доволі вірогідне припущення (див.: Бондаренко П. Лев як український символ // Третя Наукова геральдична конференція.- Львів, 1993.- С.7-9; Бондаренко П. До питання про гербову систему українського лицарства XI – XV ст. // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства.- Випуск IV.- Львів, 2004.- С.11-16). До подібних відомостей, які свідчать про наявність в руських землях вже в XII ст. інституту рицарства і повязаних з ним звичаїв (в т.ч. і можливе використання гербів), необхідно віднести: згадку про рицарський турнір в Києві 1150 р. (Бондаренко П. До питання.- С.11) (в подальшому зустрічаємо літописні згадки про проведення рицарських змагань і в інших містах Русі: в Галичі 1230 р. – „**сѣдящим же имъ в думѣ и хотящимъ огнемь зажещи мⷭ҃твомоу Бг҃оу вложивашю во ср҃це Василькоу изинти вонъ и обнажившоу мѣчь свої играѧ на слоугоу королева иномоу похвативши щитъ играющи невернъмъ Моливоговидьчьмь**” (ПСРЛ.- Том II.- С.532), в Ярославі 1245 р. – „**[Ростиславъ] гогордящоу же сѧ емоу и створⷬ҃ти игроу предъ градомъ и сразивъшоуса емоу со воршемь и падеса под нимь конь и вырази собѣ плече и не на добро слоучиса емоу знамение**” (ПСРЛ.- Том II.- С.563) та ін.), відомості про надання рицарської гідності через обряд пасування мечем, що відбувся в Луцьку в 1150 р. – „**оутрии же дн҃ь въступи Изѧславъ из Володимира и Ѿтуда поиде къ Луческу и ту перебъı три дн҃и и ту пасаше Болеславъ сн҃ъı боярьскъı мечемъ многъı**” (ПСРЛ.- Том II.- С.270), згадки про участь рицарів-русинів в турнірах, що влаштовували різні європейські володарі (про турнір в місті Вормсі, в якому брали участь „Гартніт і Гартунг з Русі” йдеться в поемі XII ст. „Сад троянд” (Наливайко Д. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст.- К., 1998.- С.51-52; Бондаренко П. До питання.- С.11; Кирпичников А. Опыт сравнительного изучения западного

и русского эпоса. Поэмы ломбардского цикла.- М., 1973.- С.72-80) та ін.), відомості про участь руського рицарства в хрестових походах (на це яскраво вказують рядки зі „**Слова о плъку и горевѣ Игоря сына Святъславля внука Ольгова**” – „**Галичкы Осмомыслѣ Ярославе! Высоко сѣдиши на своемъ златокованнѣмъ столѣ, подперъ горы Угорскыи своими желѣзными плъки, заступивъ королеви путь, затворивъ Дунаю ворота, меча бремены чрезъ облаки, суды рядя до Дуная. Грозы твоя по землямъ текутъ, отворяеши Киеву врата, стрѣляеши съ отня злата стола салътани за землями**” – див.: Слово о полку Игореве. Древнерусский текст и переводы.- М., 1965.- С.39), зокрема, в другому (Ідзьо В. Українська держава в IX – XIII століттях.- Львів, 2004.- С.67-68; Gładysz M. Zapomniani krzyżowcy. Polska wobec ruchu krucjatowego w XII – XIII wieku.- Warszawa, 2004.- С.71, 84, 91-92, 96) та третьму (Бондаренко П. До питання.- С.11; Наливайко Д. Очима Заходу.- С.39; Котляр М. Дипломатичні відносини Галицько-Волинської Русі з Угорщиною в XIII ст. // Галич і Галицька земля.- Київ – Галич, 1989.- С.84; Масан О. Середньовічна Україна і Німецький Орден: недосліджені проблеми взаємовідносин // Четвертий міжнародний конгрес україністів.- Частина І.- Київ – Львів – Одеса, 1999.- С.75), а крім того сам факт широкої присутності персонажів руського походження в західно-європейських епічних поемах, таких як „Пісня про Нібелунгів” (Песнь о Нибелунгах.- Л., 1972; Наливайко Д. Очима Заходу.- С.51;) і „Пісня про Роланда” (Западноевропейский эпос.- Л., 1977; Песнь о Роланде.- М., 1976; Наливайко Д. Очима Заходу.- С.53), а також у численних французьких chansons de geste (Langlois E. Table des noms propres dans la Chansons de gestes.- Paris, 1911.- С.576-577) та творах німецьких міннезінгерів (Поэзия трубадуров. Поэзия миннезингеров. Поэзия вагантов.- М., 1974; Kraus A. Slované v literatuře staroněmecké do roku 1500 // Slovansky sbornik.- Tom V.- Praha, 1886; Наливайко Д. Очима Заходу.- С.53).

22. Климкевич Р. Двоголовий орел Галицько-Володимирського королівства // Музейні Вісті.- Квартал І – ІІ.- Чікаго, 1959.- С.5-10; Климкевич Р. Герб і печаті міста Холма // Літопис Волині.- Число VII.- Вінніпег, 1964.- С.53.

23. Ідзьо В. Українська держава в IX – XIII століттях.- Львів, 2004.- 190-200; Войтович Л. Князівські династії.- С.224.

24. ПСРЛ.- Том ІІ.- С.715.

25. Літопис руський.- К., 1989.- С.419; ПСРЛ.- Том ІІ.- СПб., 1908.- С.845; Климкевич Р. Столичні і земські герби Посяння і Лемківщини // Перемишль – західний бастіон України.- Нью-Йорк – Філадельфія, 1961.- С.103; Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початок XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2003.- С.132-133; Петрушевич А. О городѣ Галичѣ за Луквой // Вѣстник Народного Дома.- Львов, 1887.- Ч.52.- С.467; Крип’якевич І. Галицько-Волинське князівство.- Львів, 1999.- С.154.

26. Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.- Арк.111 v; Ulrich Richental. Concilium zu Costenz 1414 – 1418. Facsimilé. Imp. De L.Baeckmann, publié par le dr. Hermann Sevin d’apres un manuscrit appartenant au comte Gustave de Königsegg.- Karlsruhe, 1881; Ulrich von Richental. Chronik des Constanzer Concils // Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart.- Band 158.- Tübingen, 1882; Chronik des Concils zu Constanz von Ulrich von Richental 1414 – 1418.- Constanz, 1869; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim // Rozprawy i Sprawozdania Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filozoficzny.- Tom XXXVII.- Kraków, 1899.- С.136; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.- С.392; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- Lwów, 1924.- С.8; Гречило А. Територіальні символи.- С.133. В XVI ст. цей герб було відтворено в Гербовнику Вірґіліуса Соліса (Libellus scutorum seu signorum publicorum regnorum ac statuum sacri Romani Imperii, quae singulari diligentia, cura et industria imaginibus ac coloribus suis expressit Virgilius Solis pictor ac civis Norimbergensis 1555.- С.36).

27. Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.XIII.- Cracovia, 1877.- С.39; Длугош Я. Грюнвальдская битва.- М., 1962.- С.89.

28. Під такою назвою відомий найдавніший, від XV ст., список (так званий – Курницький) цього гербовника (оригінал рукопису зберігається в Bibliotece w Kórniku, Sygn. D1, karta 124 v – 128 r; видання – Insignia seu clenodia regis et regni Poloniae. Z kodeksu kórnickiego wydał Z.Celichowski.- Poznań, 1885; Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom X.- Lwów, 1930). Всього відомо сім списків „Клейнодів Длугоша", з яких три проілюстровано кольоровими зображеннями територіальних та родових гербів Корони Польської та Великого князівства Литовського і Руського. Найдавнішим після Курницького є рукопис Оссолінських (Omnium domorum sive clenodiorum Polonice gentis descripcio) кінця XV – початку XVI ст. (оригінал в Bibliotece Zakładu Narodowego im.Ossolińskich we Wrocławiu, Zbiór rękopisów, Sygn.16/II; видання – Kłodziński A. Rękopismo Długosza o herbach polskich // Biblioteka Naukowego Zakładu im.Ossolińskich.- Tom V.- Lwów, 1843). З початку XVI ст. походить Римський рукопис – „Insigniorum seu clenodiorum regis et regni Polonie descriptio feliciter incipit" (Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.I.- Cracovia, 1887.- С.559-573), з 2-ї пол. XVI ст. рукопис Лентовського – „Insignia seu clenodia regni Polonie" (Muczkowski J. Wiadomość o rękopismach historji Długosza, jego Banderia Prutenorum tudzież Insignia seu clenodia regni Poloniae.- Kraków, 1851.- С.123-157). Всі вище названі списки гербовника вказують на червоне поле перемиського герба, в той час як ілюстровані списки „Клейнодів Длугоша" XVI ст. одностайно інформують про блакитне поле герба Перемиської землі, як і на перемиському прапорі в описі Грюнвальдської битви. Цими ілюстрованими списками є: рукопис Бібліотеки Арсеналу в Парижі – „Stemmata Polonica" (оригінал в Bibliothéque de l'Arsenal, Sygn.1114; видання – Polaczkówna H. Stemmata Polonica. Rękopis n.1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenału w Pariżu // Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Towarzystwa Naukowego we Lwowe.- Tom I.- Lwów, 1927) і рукопис Еразма Каміна – „Liber insigniorum regionum atque clenodiorum Regni Poloniae summa cum diligencia elaboratus 1575" (Бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, Відділ рукописів, Рукопис III, 995). Крім останнього існує ще один примірник рукопису Еразма Каміна під назвою „Arma baronum regni Poloniae", щоправда неповний, в якому власне відсутні описи і малюнки земельних гербів (Muzeum Narodowe w Warszawie, inw.210963).

29. Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom X.- Lwów, 1930; Polaczkówna H. Stemmata Polonica. Rękopis n.1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenału w Pariżu // Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Towarzystwa Naukowego we Lwowe.- Tom I.- Lwów, 1927; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.

30. Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.54.

31. APK, ASang, Teka XVII a, Plik 72; Plik 76.

32. Ідзьо В. Українська держава.- С.410.

33. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 81, n.1; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти.- Львів, 2004.- С.147-148; Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст. // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996.- С.254; Гречило А. Територіальні символи.- С.129; Грушевський М. Ілюстрована історія України.- К., 1992.- С.123; Дашкевич Я. Геральдичне зображення лева в період Галицько-Волинської держави (перша половина XIV сторіччя) // Знак.- 1998.- Ч.16.- С.7; Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907.- С.222-223; Lewicki A. Ruthenische Teilfürstentümer bis zur Vereinigung mit Polen 1387 // Die Österraichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild. Galicien.- Wien, 1898.- С.173.

34. Кирпичников А. Опыт сравнительного изучения западного и русского эпоса. Поэмы ломбардского цикла.- М., 1973; Braun F. Russland und die Deutschen in der alten Zeit // Germanica.- Halle, 1925.

35. Ідзьо В. Українська держава.- С.67.

36. Наливайко Д. Очима Заходу.- С.52; История немецкой литературы.- Том I.- М. –

Л., 1962.- С.122-123.

37. Ganz Geschichte der heraldische Kunst in der Schweiz im Jahrhunderts.- Zürich, 1899.

38. Liebenau T. Das älteste Wappengedicht Deutschlands // Vierteljahrschrift für Heraldik, Sphragistik und Genealogie.- Jahrgang VII.- Berlin, 1879.- С.22.

39. Там же.- С.21-22.

40. Merz W., Hegi F. Die Wappenrolle von Zürich.- Zürich – Leipzig, 1930.- С.15-16.

41. Там же.- С.16.

42. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 81, n.1 – 5; MNW, NPO 10831; Купчинський О. Акти та документи.- С.147-148, 168-183; Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст.- С.255; Гречило А. Територіальні символи.- С.129; Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.128-129; Дашкевич Я. Геральдичне зображення лева.- С.7; Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей.- С.247-249; Lewicki A. Ruthenische Teilfürstentümer.- С.175; Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.306.

43. ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.8, арк.1; спр.10, арк.1; спр.12, арк.1; MNK, Rkps 1458, karta 62, 65; MNW, NPO 10986, 10987; Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.146; Климкевич Р. Руський лев в емблемах міста Ченстохови і князя Володислава Опольського // Український історик.- 1972.- Ч.3-4.- С.94; AGZ.- Tom II.- С.7; Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.136-137; Mikucki S Heraldyka Piastów śląskich.- С.468; Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.318.

44. BCz, Perg.170; MNK, Rkps 1458, karta 65, 66; Mikucki S Heraldyka Piastów śląskich.- С.468; Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.319.

45. Климкевич Р. Руський лев.- С.95; Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.155.

46. НМІУ, СФДМ, РД-98; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.18, арк.1; спр.40, арк.1; спр.51, арк.1; спр.63, арк.1; спр.64, арк.1; спр.82, арк.1; AGAD, Perg.8421; BCz, Perg.300; BPAN, Perg.373; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; MNK, Perg.9; Rkps 1457; MNW, NPO 10581; UJ, Perg.22/9515; 32/9513; 39/1758; 51/33; 55/6069; 67/9916.

47. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 183.

48. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 81, n.4-5; Купчинський О. Акти та документи.- С.176-183; Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст.- С.243-247; Гаврилюк О. Перстень-печатка княжої доби з Тернопільщини // Четверта наукова геральдична конференція.- Львів, 1994.- С.24; Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.168; Грушевський М. Молотівське срібло // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том XXV.- Львів, 1898.- С.5-6; Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей.- С.295-297; Терський С. Два маловідомих перстні-печатки з XIV ст. // Шоста наукова геральдична конференція.- Львів, 1997.- С.90; Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.305.

49. Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- С.200; Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том I.- СПб., 1900.- С.107.

50. Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей.- С.295-297.

51. Климкевич Р. Львів і Україна в найдавнішому геральдичному творі // Київ.- Філадельфія, 1954.- Ч.4; Климкевич Р. Львів і Україна в найдавнішому геральдичному творі // Хроніка – 2000.- Випуск XXXV – XXXVI.- К., 2000.- С.106.

52. Pasch G. Drapeaux du "Libro de Conscimiento" // Vexillologia.- Tom II.- Paris, 1969.- n.1 – 2.- С.18; Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави.- С.133.

53. Історія Львова. У трьох томах.- Том I.- Львів, 2006.- С.57, 59; Фоменко И. Образ мира на старинных портоланах. Причерноморье. Конец XIII – XVII в..- М., 2007.- С.180.

54. Від самого початку XV ст. (а можливо і з кінця XIV ст.) хрест святого Юрія незмінно присутній на великих державних печатках Великого князівства Литовського і Руського, репрезентуючи собою всю руську частину Литовсько-Руської держави (серед

інших земельних гербів, що знаходяться на великокнязівських печатках 1-ї третини XV ст. бачимо герби Віленської, Смоленської та Троцької земель). Волинський (руський) герб вміщено на маєстатичній печатці великого князя Витовта Кейстутовича від 1407 – 1430 р.р. (BCz, Perg.300; BPAN, Perg.22; Perg.31; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; MNK, Rkps 1458, karta 95, 99, 103; MNW, NPO 10713), а також на його великій печатці 1401 – 1410 р.р. (APK, Luź.88 (Sygn.112); BCz, Perg.262; MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 97, 98), на маєстатичній печатці великого князя Свидригайла Ольгердовича від 1430 – 1439 р.р. (Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wileńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930.- С.715) і двох маєстатичних печатках Жигимонта Кейстутовича від 1433 р. (MNW, NPO 11409) і 1433 – 1437 р.р. (BCz, Perg.384; Perg.392). Крім того, кольорове зображення волинського герба відтворено також в кількох західно-європейських джерелах першої половини XV ст.: в „Хроніці Констанцького собору" – на червоному полі золотий хрест (в окремих списках та виданнях „Хроніки" на чорному полі розміщено срібний хрест – див.: мал.XXIV) (Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.- Арк.217; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim // Rozprawy i Sprawozdania Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filozoficzny.- Tom 37.- Kraków, 1899.- С.150; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.- С.394), у фламандських гербовниках „Armorial Lyncenich" (Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich // Studia Źródłoznawcze.- Tom XXIX.- Warszawa, 1985.- С.115) та „Codex Bergshammar" (Raneke J. Bergshammarvapenboken: en medeltidshistorisk studie.- Lund, 1975; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar // Studia Źródłoznawcze.- Tom XII.- Warszawa, 1968.- С.81) – на червоному полі срібний хрест (див.: мал.XXI).

55. Климкевич Р. Львів і Україна.- С.110.

56. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 180.

57. Климкевич Р. Львів і Україна.- С.110.

58. **Густинская лѣтопись. Кройника, которая начинается отъ потопу первого міра, и столпотворенія, и раздѣленія языкъ и разсѣянія по всеи вселеннѣй, и о розныхъ народахъ, также и о початку Славенского Россійского народу, и єгда сѣдє Кіевъ, и како крести благовѣрный князь Володымеръ Рускую землю, и о великомъ княженіи Кіевскомъ, и о Грєческихъ царѣхъ. Списася сія Кройника въ Малой Россіи, въ монастырю святой Живоначальной Троици общежителномъ Густынскомъ Прилуцкомъ, за благословеніємъ превелєбного отъ Богу єго милости господина отца Авксентія Іоакимовича, игумена тоей же святой обители, року 1670, мѣсяца августа 2 дня.**

59. Полное собрание Русскихъ лѣтописей.- Томъ II: Ипатіевская лѣтопись. Прибавление къ Ипатіевской лѣтописи: Густинская лѣтопись.- СПб., 1843.- С.345-346.

60. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.32.

61. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.136; Хроника Быховца.- С.48.

62. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.94-95.

63. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.151.

64. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.178-179.

65. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.199.

66. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.220.

67. Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст.- С.244; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- С.709.

68. Такий вигляд віленський герб має на печатці великого князя Витовта від 1401 – 1410 років (APK, Luź.88 (Sygn.112); BCz, Perg.262; MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 97, 98), а також, в кольоровому виконанні, у фламандських гербовниках „Armorial Lyncenich" (Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich.- С.114) та „Codex Bergshammar" (Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- С.81) – на червоному полі на чорному (Codex Bergshammar подає срібний колір) коні, з

блакитною упряжжю із золотим оздобленням, рицар в срібному вбранні, в правиці тримає спис, в лівиці блакитний щит, на якому золотий двораменний хрест (див.: мал.XXI). Погоня звичного вигляду (з рицарем на коні, озброєним мечем) в якості герба Віленської землі присутня на всіх маєстатичних великокнязівських печатках 1-ї третини XV ст. Дві видозміни віленського герба знаходимо в „Хроніці Констанцького собору" – обидва рази в чотирьохчастинному гербі великого князя Витовта (Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.- Арк.109, 177; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.135, 143; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- C.390-391).

69. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.723; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego.- Tom VII.- Kraków, 1907.- C.63.

70. Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- Мінск, 1993.- С.33; Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- Мінск, 1999.- С.134; Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III.- М., 1998.- С.172; Rimša E. Heraldika.- C.57.

71. Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси.- С.172.

72. MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 99, 100; MNW, NPO 10833. За часів князювання в Троках князь Витовт використовував ще одну печатку (від 1379 р.), на якій було зображено рицаря, який тримає в правиці меч, а в лівиці щит (MNK, Rkps 1458, karta 100, 102). Очевидно, маємо перед собою герб Троцького князівства (згодом Троцької землі), який було зображено на всіх (п'яти) печатках троцького князя Кейстута від 1340, 1353, 1358, 1366 і 1379 р.р. (Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.702-707), а згодом на великих і маєстатичних печатках великих князів Литовських і Руських 1-ї третини XV ст. Кольорові версії герба Троцької землі знаходимо в „Хроніці Констанцького собору" – в другому і третьому полях обох варіантів герба великого князя Витовта (Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.- Арк.109, 177; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.135, 143; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- C.390-391), в „Armorial Lyncenich" (Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich.- C.115) і „Codex Bergshammar" (Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.81) – на червоному полі рицар в срібному вбранні, в правиці тримає спис, лівицею спирається на червоний щит, на якому золоті Колюмни (див.: мал.XXII).

73. BCz, Perg.233; Perg.236; MNK, Rkps 1458, karta 99, 101.

74. AGAD, Perg.4439; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.5.

75. AGAD, Perg.4450; Perg.8501; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.714.

76. APK, ASang, Perg.60; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.

77. Грамоти XIV ст.- Київ, 1974.- С.82, п.43.

78. AGAD, Perg.4435; BCz, Perg.208; MNK, Rkps 1458, karta 100, 102; MNW, NPO 11332. Сини Дмитра-Корибута (Іван та Федір), щоправда, вже не користувалися Погонею, вміщуючи на своїх гербах знаки у вигляді стріли (дві печатки Івана 1431 р. – Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.47 Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.697) та хреста з подвійним розгалуженням (печатки Федора від 1422 – GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68, та 1432 – 1433 р.р. – BCz, Perg.384; MNK, Rkps 1458, karta 101, 103; Rkps 1713, karta 257), повторюючи тим самим зображення, яке бачимо на монетах Дмитра-Корибута Ольгердовича (Gumowski M. Numizmatyka litewska wieków średnich.-Kraków, 1920; Котляр М. О монетах Дмитрия Корибута Ольгердовича // Сообщения Государственного Эрмитажа.- Выпуск IX.- Л., 1975; Козубовський Г. Сіверські монети XIV ст.- К., 1992).

79. Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси.- С.173.

80. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.724.

81. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.724; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.25.

82. BCz, Perg.384; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.708.

83. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.3. На печатці князя Лугвенія 1379 – 1385 р.р. вміщено зображення щита зі стовпом (MNK, Rkps 1458, karta 101, 103).

84. ЛІМ, Сфр.707; MNK, Rkps 1458, karta 102, 103; Rkps 1713, karta 172.

85. BCz, Perg.374. Інша печатка Юрія Семеновича (від 1422 р.) має зображення знака у вигляді вилоподібного хреста з подвійним заокругленим розгалуженням здолу (GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68).

86. APK, ADz, Perg.III/1; Perg.III/2; Perg.III/3; Perg.III/4; Perg.III/5; ASang, Perg.62.

87. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.690.

88. BCz, Perg.384; MNK, Rkps 1458, karta 100, 102.

89. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.710; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.61.

90. Войтович Л. Князівські династії.- С.141, 342; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.714.

91. AGAD, Perg.4440; Chodynicki K. Książę litewski na Kujawach w wieku XIV. Przyczynek do dyplomatyki i sfragistyki książąt litewskich // Prace Komisji Historycznej.- Tom VII.- Poznań, 1933.- C.603-604.

92. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.701.

93. Войтович Л. Князівські династії.- С.141, 342; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.704.

94. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.128.

95. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.128; Хроника Быховца.- С.34.

96. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.15.

97. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.145.

98. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.214.

99. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.172.

100. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.193.

101. В першу чергу це стосується гербів Колюмни та Китаврус. Перший з них представлено на великокнязівських печатках Витовта Кейстутовича від 1397 р. (APK, Luź.89 (Sygn.112); Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.719), 1407 р. (Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.721-722; Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157), 1414 (BCz, Perg.302), 1425 р. (AGAD, Perg.815; MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 101) та Жигимонта Кейстутовича від 1432 – 1439 р.р. (BCz, Perg.380. 15.10.1432; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.724). Західно-європейські гербовники першої половини XV ст., також подають Колюмни, як один з державних гербів Великого князівства Литовського і Руського (найчастіше в поєднанні з Погонею – Колюмни вміщено на щиті рицаря). „Хроніка Констанцького собору" (Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.- Арк.237; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.156), „Armorial Lyncenich" (Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich.- C.102, 114-115) і „Codex Bergshammar" (Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.78, 80-81) визначають такі кольори герба – на червоному полі золоті Колюмни (див.: мал.XXI). Про Китаврус як державний герб Великого князівства говориться у вище наведених фрагментах літописних джерел, в яких йдеться про початки герба Погоня (див.: ПСРЛ.- Том XXXII.- С.136; Хроника Быховца.- С.48; ПСРЛ.- Том XXXV.- С.94-95, 151, 178-179, 199, 220). Крім того, літописи називають Китаврус державним гербом в описі подій пов'язаних з обранням на велике князівство Швинторога (Хроніка Биховця (ПСРЛ.- Том XXXII.- С.134; Хроника Быховца.- С.45) – „Z panowe żałuiuczy hospodara swojeho pryrożonoho, y wziali sobi hospodarem syna welikoho kniazia litowskoho y żomoytskoho Utenusowa s Kitowrasu Szwintoroha", Літопис Рачинського (ПСРЛ.- Том XXXV.- С.149) – „**По смєрти Рынкголтовє панове, жалуючы господара своєго прырожоного, и взяли собѣ господарєм великого князя литовъского и жомоитского, сына Ѵтенусова с Китаврусу, Швинъторога**", Румянцевський літопис

(ПСРЛ.- Том XXXV.- С.197) – „**По смерти Рынкголтовѣ панове, жалуючи господаря своєго прирожонаго, и взяли собѣ господарем великого князя литовского и жомоитского сына Утенусова с Китаврасу, Швинторога**”).

102. Про початки використання Китавруса в якості герба ряду удільних князівств розповідається в Хроніці Литовській і Жмудській – „**А так, посадивши на столици княжой княжой Витеню, мужа в рицерствѣ дѣлного, з гербу и фамилии старожитной, князей римских Колюмнов, в тую краину полночную Жомойтскую с Палємоном в окрутах морем занесенніх, яко вышей ся описало на листѣ 498. Лаврентий тежь зараз ѣхал до монастыря Лаврентийского, которого сам збудовал над Нємном и там святолюбиве живота своєго докончил. Тут уже скончился род и фамилия княжат литовских з гербу с Китавруса, бо их потомство на удѣлных панствах зостало**” (ПСРЛ.- Том XXXII.- С.34), а також в Хроніці Биховця – „A Dowsprunk imenem s Kitawrasa poszoł rekoiu Swiatoiu y naszoł meysce choroszo y horodyszczu podobnaho, y spodobałosia iemu welmi, y on tam poseliłsia, y wczynił sobi horod, y dał imia tomu horodu Wiłkomir, a sam nazwałsia kniazem Dziawiłtowskim” (ПСРЛ.- Том XXXII.- С.129; Хроника Быховца.- С.35). Пізніше гербом Китаврус користуються князі Гольшанські, Дубровицькі, Степанські та Гедройцькі. З найдавніших печаток з гербом Китаврус можемо назвати печатки: Михайла Івановича князя Гольшанського і Київського від 1422 р. (GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68) та Семена Івановича Лютого князя Степанського і Гольшанського від 1387 р. (Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- С.711; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- С.61), 1422 – 1431 (BCz, Perg.374; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; MNK, Rkps 1713, karta 241) і 1433 р. (BCz, Perg.384; MNK, Rkps 1713, karta 249). Герб Ружа бачимо на найдавніших печатках Гедройцьких князів: Войни від 1433 р. (BCz, Perg.384; MNK, Rkps 1713, karta 253) та Миколи-Ягайла від 1433 р. (BCz, Perg.384) та 1434 р. (BCz, Perg.392).

103. Найвиразніше на земельній геральдиці, очевидно, позначився герб Урсин. Так, зображення ведмедя бачимо на гербах Жмудської (Побережної землі, як її називає Літопис Красинського: „**... и назвали тую землю словеньским языком – Побережная земля, а литовъским языком назвали Жемоитская земля**” – ПСРЛ.- Том XXXV.- С.128), Смоленської, Київської та Віленської земель, але напевно Урсин можна пов’язати лише зі жмудським гербом. На думку білоруського дослідника А.Цітова (Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- С.91) сама поява гербу Урсин в литовсько-руських літописах зумовлена впливом жмудської геральдики.

104. Втім, лише цими гербами литовська родова геральдика не вичерпується. На існування інших самобутніх родових гербів у литовської знаті в кінці XIV – на початку XV ст. вказують як сфрагістичні, так і літописні джерела. Як відомо, у 1413 році, згідно з Актом Городельської унії (див.: Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.- С.50-72), литовські та руські роди католицького віросповідання було адаптовано до гербових спільнот Корони Польської (даному питанню присячено третій та шіснадцятий параграфи укладеної в Городлі угоди: „III. Barones etiam nobiles boyari terrarum nostrarum Lyttwaniae praedictarum, donationibus, privilegiis et concessionibus ipsis per nos datis, impartitis et collatis, duntaxat catholici et Romanae Ecclesiae subiecti et quibus clenodia sunt concessa, guadeant, patricipent et fruantur, prout barones et nobiles regni Poloniae suis potiuntur et fruuntur. [...] XVI. Praeterea nos Alexander alias Vitowdus de consensu serenissimi principis domini Wladislai regis Poloniae, fratris nostri carissimi, elegimus ad arma et clenodia nobilium regni Poloniae terrarum nostrarum Lyttwaniae nobiles infrascriptos, quos ipsi regni Poloniae nobiles simul cum omnibus, qui ex eorum stirpe originem suam ducunt, ad fraternitatis et consanguineitatis consortia receperunt. Et primo nobiles Lelywa Monywid palatinum Vylnensem, item Zadora Jawnum palatinum Trocensem, Rawa Mynigal castellanum Vilnensem, Lysy Sunigal castellanum Trocensem, Jastrzambczy seu Lazanky alias Bolesty Nagoro vocati Nemir, Tramby Hosticonem, Topori Butrim, item Labancz alias Skrzinsczy Goligunt, Poraye Nicolaum Bylimyn, Dambno Corewam, Odrowansch Wyssegerd, Wadwicz Petrum Mondygerd, Dria Nicolaum Tawtygerd, Habdanecz Johannem Gastoldi, Polukoza Wolczconem Culwa,

Grifones Butowdum, Srzenawa Jadath, Pobodze Ralonem, Grzimala Johannem Rymowidowicz, Zaramba Gyneth Conczewicz, Pirzchala Dawxa, Nowyna Nicolaum Boynar, Dzaloscha Wolczconem Rocuthowicz, Copacz Gethawoth, Rola Dangel, Syrocomlya Jacobum Mingel, Cattus marinus Woyssnar Wylkolewicz, Powala Georgium Sangaw, item Pomyani Saka, Dolywa Naczkonem, Scharza Twerbuth, Dolanga Monstwild, Bogoria Stanislaum Wissigin, Janyna Woysim Daneycouicz, Bychawa Monstold, Swinka Andream Dewknetowicz, Kolda Mynimund Sessnicouicz, Sulima Rodywil, item Nalancz Coczanum, Lodza Miczusch, Gelytowe Gerdud, Corczacowe Czuppam, Byala Woydilonem Kusolowicz, Wanzik Conczanum Sukowicz, Czolek Iohannem Ewild, Godzamba Stanislaum Butowtowicz, Osmorog alias Geralt Surgutes de Reszkymi etc. Quibus quidem armis, clenodiis et proclamationibus praedicti nobiles, proceres et boyari terrarum Littwaniae exnunc et in antea perpetuis temporibus ubilibet gaudeant, potiantur, prout ipsis praefati nobiles regni Poloniae utifrui consueverunt et potiri"; Хроніка Литовська і Жмудська говорить про це так: **„Знову єдность подтвердили поляки з литвою. Кроль Ягейло потым приѣхал до Литвы, а у Городла мѣл з Витолтом зѣзд и з панами радными Великого князства Литовского, также и с княжаты удѣлными, Киевским, Волынским, Гедроцким, Збаразским, Вишневецким, и Жеславским, и панами обоих панств. Там кроль Ягейло з Витолтом, братом, примирье и зедночене тых двох народов, полского и литовского, отновили и потвердили, надто кроль надал шляхтѣ литовской и руской тым толко, котрыи были христианами, волности, слободы и гербы, обычаем полским**" – ПСРЛ.- Том XXXII.- С.79), після чого литовська геральдика стала розвиватися під виразним впливом польської геральдичної системи. Ця обставина спричинила появу загального уявлення, що мовляв литовська геральдика одержала початок свого розвитку лише від 1413 р. і відтоді є лише складовою частиною геральдики польської. Втім, наявні на сьогодні пам'ятки вказують на інші реалії. Зокрема, ще з догородельських часів походять герби таких знаних в литовсько-руській історії діячів, як Войдила (герб зображено на печатці від 1380 р. – GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.4; Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст.- С.249; Rimša E. Heraldika. Iš praeities į dabartį.- Vilnius, 1987.- C.120), віленського намісника Ганула (Semkowicz W. Hanul, namiestnik wileński (1382 – 1387) i jego ród.- C.10-11), полоцького намісника Монтигирда (на печатці 1396 р. – Хорошкевич А. Печати полоцких грамот XIV – XV веков // Вспомогательные исторические дисциплины.- Выпуск IV.- Л., 1972.- С.136), Минигайла-Михайла Гедигольдовича пана з Дивинишек (на печатці 1398 р. – AGAD, AZ, Sygn.33, st.605), господарського маршалка Станіслава Чупурни (на печатці 1398 р. – GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 53, n.4; Rimša E. Heraldika.- C.118), Войтиха Монивида Койлікіновича (на печатках від 1398 р. – GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 53, n.4; Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle w 1413 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VI.- Lwów, 1913.- C.180, та 1410 р. – GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 63, n.4; Rimša E. Heraldika.- C.118) та Яна Сунигайла (на печатці від 1410 р. – Semkowicz W. // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VII.- Lwów, 1914.- C.55). Городельська унія хоч і спричинила суттєві зміни в розвитку литовської геральдики, але і по ній певна частина знаті Литовської землі (як православного, так і католицького віросповідання) продовжувала користуватися власними гербами відмінними від польських. При кількох документах від 1422 – 1434 р.р. бачимо цілий ряд печаток представників еліти Великого князівства Литовського і Руського, на яких зображені самобутні родові герби: Івашка Братошича Зеновича, Ходка Юревича, віленського біскупа Матвія з Вільна (GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; BCz, Perg.392), Євлашка Довмонтовича (BCz, Perg.374), Івашка Гоїчовича (BCz, Perg.384), Гинейта Нацевича (MNK, Rkps 1458, karta 103; Rkps 1714), жмудського старости Голіміна Надобовича, ковенського старости Кондрата, городенського старости Івашка, вількомирського старости Монтигайла, кревського старости Судимунта, господарського маршалка Пача Довкшевича Кимонтевича, ошмянського старости Довгирда, марковського державці Монтрима, пана Петраша, стревницького державці Монтигайла Жукевича (BCz, Perg.392) та ін.

мал.LXXV-XC: печатки руських та литовських панів 1-ї третини XV ст.

105. „A w tot czas dowiedałsia kniaź weliki Montwił żomoytski, iż Ruskaia storona spusteła, y kniazi ruskiie rozohnany, i on dawszy woysko synu swoiemu Erdiwiłu y posłał s nim panow swoich radnych, naperwey z Kolumnow imenem Grumpia, a druhoho so Ursinow imenem Ekszys, a treteho z Roż imenem Growżys" (Хроніка Биховця – ПСРЛ.- Том XXXII.- С.130; Хроника Быховца.- С.37), „Y zbudowawszy horody perenes stolec swoy z Trokow na Wilnu, y wczynił perszym wojewodoiu w Wilni hetmana swojeho Gasztolta z Columnow" (Хроніка Биховця – ПСРЛ.- Том XXXII.- С.138; Хроника Быховца.- С.54), „**... а тот был гетман на имя Кгаштолт з рожаю с Колюмнов**" (Літопис Археологічного Товариства – ПСРЛ.- Том XXXV.- С.95), „**И збудовавши городы перенесет столец свои с Троков на Вилню, и учинит первшим воеводою у Вилни гетмана своего Кгаштолта с Колюмнов**" (Літопис Археологічного Товариства – ПСРЛ.- Том XXXV.- С.97).

106. AGAD, Perg.7441; Perg.7715; Perg.7722; Perg.7723; AR, Dz.X, Sygn.111, st.1, 3; Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- С.62, 91-92 та ін.

107. ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.16, арк.1; спр.21, арк.1; спр.30, арк.1; MNK, Rkps 1457; MNW, NPO 10582; UJ, Perg.10/5901; 12/5587.

108. AGAD, Perg.24; Perg.4446.

109. Armorial équestre de la Toison d'Or, Armorial Lyncenich, Codex Bergshammar.

110. Ancien armorial équestre de la Toison d'Or et de l'Europe au XV siécle. Facsimilé par L.Larchey.- Paris, 1890; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska // Herold Polski.- Kraków, 1897.- C.36; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej // Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.- C.368; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B. A European Armorial. An armorial of the Golden Fleece and XV Century Europe.- London, 1971.- C.148-149; Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich.- C.114; Raneke J. Bergshammarvapenboken: en medeltidshistorisk studie.- Lund, 1975; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.80, 84.

111. Kopicki E. Monety Wielkiego Księstwa Litewskiego. 1387 – 1707.- Warszawa, 2005.- C.13-16.

112. AGAD, Perg.4436.

113. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 183.

114. Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси.- С.221.

115. BCz, Perg.202.

116. Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси.- С.173.

117. Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Арк.111v; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.137; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- C.393; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- Lwów, 1924.- C.8.

118. Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Арк.176; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.142; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- C.393; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.8.

119. AGAD, Perg.4439; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.5.

120. Славяно-молдавские летописи XV – XVI веков.- М., 1976.- С.24.

121. Там же.- С.60.

122. Там же.- С.62.

123. Там же.- С.68.

124. Там же.- С.105.

125. Там же.- С.57-58.

126. AGAD, Perg.5302, Perg.5329, Perg.5330, Perg.5334; APK, ASang, Perg.40.

127. Iliesçu O. Îndreptări şi întregiri mărunte cu privire la unele emisiuni monetare feudale ale ţărilor romîne // Studii şi cercetări de Numismatică.- Vol. I.- Bucureşti, 1957; Jitaru G. Blazoane domneşti în Ţara Românească şi Moldova. Sec. XII – XV.- Chişinău, 1997; Полевой Л. Редкая серия молдавских городских монет Белгорода на Днестре и некоторые вопросы его истории XV в. // Нумизматические исследования по истории Юго-Восточной Европы.- Кишинёв, 1990.- С.165-179; Беляков А. Медные монеты белгородской чеканки середины XV в. // Нумизматические исследования по истории Юго-Восточной Европы.- Кишинёв, 1990.

128. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 180.

129. Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.61.

130. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.694; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.62.

131. ЛІМ, Сфр.; APK, Luź.90 (Sygn.51); MNK, Rkps 1458, karta 101, 103.

132. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.688; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.61.

133. BCz, Perg.212; MNK, Rkps 1713, karta 171.

134. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- C.698; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.61. Дещо згодом (печатка від 1434 р.) подібне зображення було вміщене на гербі іншого несвіцького князя – Федора (Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- C.63).

135. Зображення на печатках оболенських князів не мають стабільності, втім їхній характер (фігури рицарів та птахів, що мали найширше розповсюдження в ранній східно-

європейській геральдиці) дає підстави твердити, що маємо перед собою саме зображення гербів, а пізніша печатка Оболенського князя (1446 – 1452) Семена Івановича не залишає вже жодних сумнівів у своїй геральдичності (Снимки древних русских печатей.- С.81).

136. Снимки древних русских печатей.- С.109-113.

137. Шуст Р. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні.- К., 2007.- С.91-95; Козубовський Г. Сіверські монети XIV ст.- К., 1992; Болсуновский К. Монеты киевских князей XIV ст. Романа Михайловича и Владимира Ольгердовича.- Киев, 1907; Котляр Н. Монеты Владимира Ольгердовича // Нумизматика и сфрагистика.- Выпуск IV.- Киев, 1971; Козубовський Г. Київське князівство при Володимирі Ольгердовичі за пам'ятками нумізматики // Старожитності Південної Русі.- Чернігів, 1993.- С.131-137. Згодом, знак вміщений на монетах Володимира Ольгердовича бачимо на гербах його нащадків, зокрема, могилівського князя Андрія Володимировича – на печатках від 1422 – 1446 р.р. (GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- С.48) і 1433 р. (BCz, Perg.384; MNK, Rkps 1713, karta 251).

138. Погорілець О., Саввов Р. Монета подільського князя Констянтина // Нумизматика и сфрагистика.- Киев, 2004.- №3.- С.24-29; Погорілець О., Саввов Р. Карбування монети на Поділлі в другій половині XIV ст. // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: минуле та сучасність.- Львів, 2005.- С.145-153.

139. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 81, n.5; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства.- С.183.

140. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 179.

141. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 184.

142. BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 181.

143. Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne.- С.61.

144. Там же.- С.62.

145. Там же.- С.61-62.

146. APK, ASang, Perg.28.

147. BCz, Perg.224; MNK, Rkps 1713, karta 173.

148. BCz, Perg.212; MNK, Rkps 1713, karta 163-167.

149. AGAD, Perg.5304, Perg.5328-5330, Perg.5333; APK, ASang, Perg.40.

150. AGAD, Perg.8486.

151. BCz, Perg.272; AGAD, Perg.4686; Perg.4775.

152. BCz, Perg.272; MNK, Rkps 1713, karta 191-192; AGAD, AZ, Sygn.33, st.692.

153. Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- С.110-116; Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- С.116-123.

154. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 81, n.4; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства.- С.176.

155. BCz, Perg.254.

156. BCz, Perg.272.

157. Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- С.138.

158. ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.75; Гавриленко В. Львівські цехові печатки XIV – XV ст. та питання про час їх виникнення // Історичні джерела та їх використання.- Випуск І.- К., 1964.- С.248-262.

159. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства.- С.164.

160. ЦДІАЛ, ф.52, оп.1, спр.238, арк.15; ф.131, оп.1, спр.80; спр.100; спр.308; спр.724; ЛІМ, Сфр.902; Сфр.2380.

161. ЦДІАЛ, ф.52, оп.1, спр.468, арк.100; оп.2, спр.181, арк.814; ф.131, оп.1, спр.62; спр.108; спр.195; спр.211; спр.653; спр.670; спр.685; спр.727; ЛІМ, Сфр.987.

162. ЦДІАЛ, ф.52, оп.1, спр.61, арк.39, 92 зв.; оп.2, спр.498, арк.233; ф.131, оп.1, спр.254; спр.309; спр.356; спр.358; спр.528; спр.566; спр.587; спр.630; спр.667; спр.726.

163. GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68.

164. ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.32; ЛІМ, Сфр.2371.

165. ЦДІАЛ, ф.52, оп.2, спр.177, арк.44; спр.193, арк.625; спр.206, арк.1490; спр.220, арк.44, 45, 46, 69; ф.131, оп.1, спр.48; спр.54; спр.55; спр.127; спр.176; спр.193; спр.194; спр.317; спр.339; ЛІМ, Сфр.832; Сфр.1100.

166. MNK, Rkps 1468; Rkps 1489; Rkps 1520.

167. MNK, Rkps 1468; Rkps 1489; Rkps 1520.

168. MNK, Rkps 563, n.119733, 119734.

169. WittygW. Pieczęcie miast dawnej Polski.- Kraków – Warszawa, 1905.- C.86.

170. Neamţu E., Neamţu V., Cheptea S. Începuturile oraşului Baia în lumina datelor arheologice // Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al.I.Cuza" din Iaşi.- Serie nouă.- Secţiunea III.- A: Istorie.- Tomul XIX.- Fasc.II.- Iaşi, 1973.- C.172-173; Gorovei Ş. „Am pus pecetea oraşului" // Magazin istorie.- 1978.- n.2.- C.35-38.

171. Gorovei Ş. „Am pus pecetea oraşului".- C.35-38.

172. Там же.- C.35-38.

173. Novák J. Slovenské mestské a obecné erby.- Bratislava, 1972.- C.98.

174. Штернберг Я. Міські та містечкові герби краю. Герб Берегова // Новини Закарпаття.- 1991.- Ч.42-43.- С.11.

175. Штернберг Я. Регіональні герби краю. ІІ. Герб Мукачева // Новини Закарпаття.- 1991.- Ч.27-28.- С.11.

176. Richárd H. Sárospatak pecséttörténete // Adalékok a XVI – XX századi magyar müvelödes történetéhez.- Budapest, 1987.- C.197.

177. ЦДІАЛ, ф.52, оп.2, спр.179, арк.1666, 1667; MNK, Rkps 567, n.162915, 162916.

178. MNK, Rkps 1520.

179. MNW, NPO 9581.

180. WittygW. Pieczęcie miast dawnej Polski.- C.88.

181. MNK, Rkps 568, n.163111.

182. MNK, Rkps 568, n.163093.

183. MNK, Rkps 1466; Rkps 1485; Rkps 1520. Магдебурзький привілей Коломиї від 1395 року подає опис міського герба: „Arma seu clenodium dicte civitatis Colomia, videlicet caput aquile Regio diademate coronatum damus et concedimus, in sigillo communitatis temporibus perpetuis defendum" (Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie.- Tom III.- Lwów, 1874.- C.111).

184. MNK, Rkps 556, n.118570; MNK, Rkps 1466; Rkps 1485; Rkps 1520.

185. MNK, Rkps 556, n.118544.

186. MNK, Rkps 558, n.118852.

187. MNK, Rkps 562, n.119487.

188. MNK, Rkps 563, n.119678, 119679, 119680.

189. MNK, Rkps 563, n.119688.

190. MNK, Rkps 560, n.119101; Rkps 563, n.119702.

191. ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.138, арк.3.

192. MNK, Rkps 566, n.162689.

193. MNK, Rkps 1520.

194. Гречило А. Українська міська геральдика.- К., 1998.- С.20-23.

195. Савчук Ю. Міська геральдика Поділля.- Вінниця, 1995.- С.22.

196. Цітоў А. Геральдыка беларускіх местаў (XVI – пачатак XX ст.).- Мінск, 1998.- С.38.

197. Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні.- Львів, 1912; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VII.- К., 1995.

198. Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993.- С.421-423.

199. Буковина – її минуле і сучасне.- Париж, 1956.- С.184, 190-191.

200. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.214.

201. Войтович Л. Князівські династії.- С.485.

202. Яковенко Н. Українська шляхта.- С.115.

203. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст.- К., 2002.- С.243.

204. Войтович Л. Князівські династії.- С.509; Яковенко Н. Українська шляхта.- С.66.

205. Войтович Л. Князівські династії.- С.498. Варто зауважити, що господарські "**данины**" и "**выслуги**" доволі швидко перетворювалися на родові "**отчины**", що ставали інтегральними частинами відповідних княжих уділів.

206. Леонтович Ф. Правоспособность литовско-русской шляхты // Журнал Министерства народного просвещения.- 1908.- №4-5.- С.154.

207. Ворончук І. Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року).- Київ – Старокостянтинів, 2001.- С.209.

208. APK, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie, Rkps 64; Rkps 123.

209. НБУ, ІР, ф.2, спр.7375; спр.20648; спр.20660; спр.20997; спр.23371; APK, ASang, Rkps 64; Teka II, Plik 37; Teka IV, st.375, 383, 391, 396, 415, 423, 471, 475, 479, 486, 498; Teka IX, Plik 64, st.289; Teka XII, Plik 95; Teka XIII, Plik 84; Plik 85; Plik 86; Plik 89; Plik 91; Plik 99; Teka XIV, Plik 28; Teka XV, Plik 3; Plik 45; Plik 46; Teka XV a, st.115, 119, 123, 133, 149, 155, 169, 177; Teka XVI, Plik 58; Teka XVI a, Plik 26; Plik 28; Plik 38; Plik 42, st.223; Plik 57; Plik 65; Plik 94, st.623; Plik 96, st.693; Teka XVII, Plik 56, st.307; Teka XVII a, Plik 14; Plik 30; Plik 31; Plik 43; Teka XVIII a, Plik 69; Teka XIX, Plik 49; Plik 54; Plik 55; Plik 57; Teka XX, Plik 3; Plik 4; Plik 5; Plik 6; Plik 63; Plik 64; Plik 68, st.527; Teka XXI, Plik 3; Plik 88; Teka XXII, Plik 26; Plik 37; Plik 44; Plik 53, st.299, 307, 315, 319, 323; Teka XXII a, Plik 15; Plik 34; Plik 41; Plik 57; Plik 61; Plik 62; Teka XXIII, Plik 76, st.427; Plik 87, st.581; Teka 23, Plik 1, st.63, 163, 183, 187, 195, 289, 295, 315, 319, 325, 339, 351, 373; Teka 100, Plik 21, st.7, 15, 19, 23; Teka 101, Plik 15, st.5, 15, 27; Teka 115, Plik 9, st.5, 8, 25, 33, 51, 71, 79, 87, 91, 95, 111; Teka 119, Plik 8, st.53; Teka 138, Plik 1, st.11, 25, 43, 51, 75, 83, 99; Teka 142, Plik 1, st.9, 15, 25; ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.630, арк.9 зв.

210. Грушевський М. Ілюстрована історія України.- К., 1992.- С.111.

211. Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993.- С.19-61; Троневич П. Волинь в сутінках української історії XIV – XVI ст.- Луцьк, 2003.- С.16-17.

212. Kuczyński S. Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje.- Warszawa, 1993.- C.14.

213. Dabkowski I. Podział administracyjny wojewodztwa Ruskiego i Bełzkiego w XV wieku.- Lwów, 1939.

214. Halecki O. Ostatnie lata Swidrigiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka.- Kraków, 1915; Крикун Н. Административно-территориальное устройство Правобережной Украины в XV – XVIII веков. Границы воеводств в свете источников.- Киев, 1992.- С.49-51.

215. Janaczek A. Osadnictwo pogranicza Polsko-Ruskiego. Województwo Bełzkie od schyłku XIV do początku XVII wieku.- Warszawa, 1993.- C.15.

216. История Молдавской ССР.- Том I.- Кишинёв, 1965.- С.87-88; Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма.- Кишинёв, 1964.- С.115-116; История Венгрии.- Том I.- М., 1971.- С.189.

217. Про роль руського етнічного елементу в політичному, суспільно-економічному та культурному житті Литовсько-Руської та Русо-Влахійської держав можна скласти цілком виразне уявлення на підставі актового матеріалу (див.: Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов.- Том I. – XXXIX.- Вильна, 1865 – 1915; Беларускі архіў.- Том I – III.- Менск, 1927 – 1930; Белоруссия в эпоху феодализма. Сборник документов и материалов.- Том I – III.- Минск, 1961; Уляницкий В. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV – XV в.в.- М., 1887; Молдавия в эпоху феодализма.- Том I – VI.- Кишинёв, 1961 – 1992; Documente privind istoria Romîniei. A: Moldova.- Vol.: Veacurile XIV – XVII.- Bucureşti, 1956 – 1995).

218. Батюшков П. Белоруссия и Литва. Исторические судьбы Северо-Западного края.- СПб., 1890; Леонтович Ф. Очерки истории Литовско-Русского права. Образование

территории Литовского государства.- СПб., 1894; Любавский М. Очерки истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно.- М., 1910; Пилипенко М. Возникновение Белоруссии. Новая концепция.- Минск, 1991; Ширяев Е. Русь Белая, Русь Чёрная и Литва в картах.- Минск, 1991; Ермаловіч М. Па слядах аднаго міфа.- Мінск, 1991; Ермаловіч М. Старажытная Беларусь: Полацкі і Новагародскі перыяды.- Мінск, 1990; Ермаловіч М. Старажытная Беларусь: Віленскі перыяд.- Мінск, 1994; Арлоў У. Таямніцы полацкай гісторыі.- Мінск, 1994; Шевченко Н. Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії // Український історичний журнал.- 1997.- №2.- С.55-67; Краўцэвіч А. Стварэнне Велікага Княства Літоўскага.- Мінск, 1998; Гошко Т. Нова концепція генези Великого князівства Литовського // Український гуманітарний огляд.- Випуск III.- К., 2000.- С.79-88.

219. Шабульдо М. Земли Юго-западной Руси в составе Великого княжества Литовского.- Киев, 1987; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993.- С.65-80.

220. Антонович В. Очерк истории Великого княжества Литовского до половины XV столетия.- Киев, 1878; Лащенко Р. Лекції по історії українського права.- Прага, 1924; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993.- С.98-99.

221. Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII – XVI ст. Історико-генеалогічне дослідження.- Львів, 1996.- С.142-150.

222. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.154.

223. ПСРЛ.- Том XXXV.- С.210.

224. Леонтович Ф. Сословный тип территориально-административного состава Литовского государства и его причины.- СПб., 1895; Ясинский М. Уставные земские грамоты Литовско-Русского государства.- Киев, 1889.

225. Войтович Л. Князівські династії.- С.485-498.

226. Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско-русского государства ко времени издания первого литовского статута.- М., 1892.

227. Войтович Л. Удільні князівства.- С.149, 160-163, 187-188.

228. Полевой Л. К исторической демографии Молдавии XIV века // Карпато-дунайские земли в средние века.- Кишинёв, 1975.- С.72-73; Бырня П., Рафалович И. Проблемы этнической истории Днестровско-карпатских земель в конце I – начале II тыс. н. э. // Славяно-молдавские связи и ранние этапы этнической истории молдаван.- Кишинёв, 1983.- С.86-93; Зеленчук В., Полевой Л. Расселение восточнороманского населения в Днестровско-прутском междуречье (XIV – XV веков) // Славяно-молдавские связи и ранние этапы этнической истории молдаван.- Кишинёв, 1983.- С.118-121.

229. Miklosich F., Müller I. Acta diplomata sacra et profana.- Vol.II: Acta patriarchatus Constantynopolitani.- Vindobonae, 1862.- С.241-245, 494-495; Буковина – її минуле і сучасне.- Париж, 1956.- С.191, 200-201; Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV – начало XIX века).- Кишинёв, 1979.- С.23; Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku.- Poznań, 1996.- С.22.

230. Буковина.- С.110; Параска П. Золотая Орда и образование Молдавского феодального государства // Юго-Восточная Европа в средние века.- Кишинёв, 1972.- С.181-182; Параска П. Политика Венгерского королевства в Восточном Прикарпатье и образование Молдавского феодального государства // Карпато-дунайские земли в средние века.- Кишинёв, 1975.- С.34-35; Дашкевич Я. Угорська експансія на золотоординське Поділля 40-х – 50-х років XIV ст. // Україна в минулому.- Випуск V.- Київ – Львів, 1994.- С.47-51.

231. Полевой Л. Очерки исторической географии Молдавии XIII – XV веков.- Кишинёв, 1979.- С.112-113.- Мал.3.

232. AGAD, Perg.5330.

233. Буковина.- С.145; Полевой Л. Очерки.- С.35; Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма.- Кишинёв, 1964.- С.117.

234. AGAD, Perg.5379.

235. Полевой Л. Очерки.- С.112-113.

236. Jitaru G. Blazoane domneşti în Ţara Românească şi Moldova. Sec. XII – XV.- Chişinău, 1997.- С.58.

237. Буковина.- С.143-144, 183; Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna.- С.43-49.

238. ПСРЛ.- Том XXXII.- С.139.

239. Полевой Л. Очерки.- С.113.

240. Jorga N. Histoire des Roumains.- Bucureşti, 1937; Буковина.- С.183-185, 190-191.

241. Молдавия в эпоху феодализма.- Том I – VI.- Кишинёв, 1961 – 1992; Славяно-молдавские летописи XV – XVI веков.- М., 1976.

242. Буковина.- С.185, 200-201.

243. Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма.- Кишинёв, 1964.- С.117; Бырня П. Молдавский средневековый город в Днестровско-Прутском междуречье XV – начало XVI веков.- Кишинёв, 1984.- С.52-53; Полевой Л. Проблема возникновения городов феодальной Молдавии // Молдавский феодализм. Общее и особенное.- Кишинёв, 1991.- С.81.

244. Буковина.- С.184-185, 200-201; Полевой Л. Очерки.- С.112.

245. Войтович Л. Князівські династії.- С.485-486; Яковенко Н. Українська шляхта.- С.66, 101.

246. Вялікае княства Літоўскае. Энцыклапедыя ў двух тамах.- Том І.- Мінск, 2005.- С.309, 341, 471-472; Том ІІ.- Мінск, 2007.- С.49, 337 та ін.

247. Леонтович Ф. Правоспособность литовско-русской шляхты // Журнал Министерства народного просвещения.- 1908.- №4-5.- С.140.

248. Яковенко Н. Українська шляхта.- С.66, 100.

249. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.- Tom III.- С.32, 54, 64; Леонтович Ф. Правоспособность литовско-русской шляхты.- С.151-152.

250. Любавский М. Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства.- М., 1901.- С.354.

251. Черных А. Геральдика // Введение в специальные исторические дисциплины.- М., 1990.- С.73.

252. Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников.- СПб., 1906; Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wileńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930; Polaczkówna H. Geneza orła Piastowskiego.- Poznań, 1926.

253. Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- Мінск, 1993; Gumowski M. Pieczęcie królów polskich.- Kraków, 1910; Kuczyński S. Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje.- Warszawa, 1993; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- Lwów, 1926.

254. Одноroженко О. Князівські печатки Волині.- С.289.

255. Яковенко Н. Українська шляхта.- С.93-94.

256. АРК, Dok.Dep.245-247; Dok.Dep.251-254.

257. Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993.- С.386-417.

258. Яковенко Н. Українська шляхта.- С.115-119.

259. Там же.- С.107.

260. Одноroженко О. Князівські печатки Волині.- С.291-304.

261. Смолій В., Степанков В. Правобережна Україна у другій половині XVII – XVIII ст. Проблема державотворення.- К., 1993; Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 роки).- К., 1999.- С.56-59.

262. Войтович Л. Удільні князівства.- С.198-204.

263. Там же.- С.204.

264. Papiery Wacława Rulikowskiego.- Tom III: Zbior notat genealogiczno-heraldycznych // ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/3; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- Kraków, 1858.

265. Paprocki B. Gniazdo cnoty skąd herby rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego y inszych panstw początek swoy maia.- Kraków, 1578; Paprocki B. Herby rycerstwa Polskiego.- Kraków, 1584.

266. Kojałowicz W. Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego.- Kraków, 1897.

267. Niesiecki K. Korona Polska.- Том I – IV.- Lwów, 1728 – 1743; Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I – III.- Cracoviae, 1641 – 1645.

268. НБУ, ІР, ф.2, спр.7375; спр.8148; спр.20648; спр.20660; спр.20663; спр.20997; спр.22012; спр.22015; спр.22016; спр.22019; ЦДІАК, ф.39, оп.1, спр.1; ф.220, оп.1, спр.236; спр.283; спр.302; спр.390; ф.221, оп.1, спр.138; ф.2228, оп.1, спр.150; спр.630.

269. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wilieńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930; Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- Мінск, 1993; Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- Мінск, 1999.

270. НБУ, ІР, ф.2, спр.7335; спр.20663; ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.33; спр.117; спр.236; спр.283; спр.302; спр.390; ф.2228, оп.1, спр.37; ЦДІАЛ, ф.129, оп.1, спр.620; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich.- С.702, 714.

271. ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.4043/2; НБУ, ІР, ф.2, спр.8230; ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1; ф.220, оп.1, спр.27; спр.37; ф.221, оп.1, спр.3; спр.138; ф.223, оп.1, спр.12; спр.16; спр.18; спр.21; ф.256, оп.1, спр.1; ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.380.

272. Алфьоров О. Шляхетська сфрагістика Центральної України за матеріалами фонду Замойських Центрального державного історичного архіву України у місті Києві // Стаття готується до друку.- Табл.1-10. Висловлюємо щиру подяку Олександру Алфьорову за надані матеріали та прориси князівських печаток з фонду Замойських, а також за допомогу і слушні поради при написанні даної роботи.

273. Войтович Л. Князівські династії.- С.328-337.

274. ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.4043/2; ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.138; ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.380; Болсуновский К.- Выпуск І.- С.2; Піддубняк О.- С.3; Цітоў А.- С.77.

275. ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1.

276. ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1; ф.223, оп.1, спр.12; спр.16; спр.18; спр.21.

277. ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.27; спр.37; ф.256, оп.1, спр.1.

278. НБУ, ІР, ф.2, спр.8230; ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.19; Алфьоров О.- Табл.3.

279. Войтович Л. Удільні князівства.- С.167-177, 195-197.

280. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wilieńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930.- С.697.

281. ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.146.

282. Снимки древних русских печатей государственных, царских, областных, городских, присутственных мест и частных лиц.- Выпуск І.- М., 1880.- С.89.

283. ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.3, арк.3 зв.

284. Гречило А. Земельна геральдика // Пам’ятки України.- 1991.- n.3; Румянцева В. Эмблемы земель.- С.40.

285. Князі Крокотки-Єловицькі (Кропотки-Єловицькі) походили зі смоленської гілки Рюриковичів – засновник роду князь Дмитро Васильович Кропотка був онуком великого князя Смоленського Святослава Івановича (1359 – 1386) (див.: Войтович Л. Князівські династії.- С.243-245), але родовий герб Крокоток-Єловицьких цілком різнився від герба зображеного на печатках великих князів смоленських (див.: Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III.- М., 1998.- С.173, 221).

286. На печатках князів Шуйських бачимо зображення герба у вигляді рицаря на коні, який влучає списом змія (див.: Puzyna J. Niektóre pieczęcie litewskie z XVI i XVII wieku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XII.- Lwów, 1933.- С.73; Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- С.104; Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- С.46).

287. Князі Пузини походили з Карачевської гілки чернігівських Ольговичів (див.: Войтович Л. Князівські династії.- С.200), так само як і князі Огинські (див.: там же.- С.200); тому невипадково обидва княжі роди користувалися подібними гербами (див.: Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- Lipsk, 1841.- С.48-49, 579).

288. Князі Курцевичі вели свій родовід від сина Гедиміна Коріата-Михайла (див.: Войтович Л. Князівські династії.- С.350-351); старша їх гілка (князі Курцевичі-Буремльські)

мала княжий уділ зі столицею в Буремлі; молодші гілки (князі Курцевичі та Курцевичі-Булиги) використовували герби, які хоч і були подібними до гербів Буремльських князів, але мали від останніх суттєві відмінності в деталях.

289. Початково герб Пронських мав, очевидно, зображення, яке в пізнішій геральдичній літературі дістало назву „Сокольничий" (рицар на коні, що тримає на руці птаха) – його було вміщено на печатці київського воєводи князя Семена-Фридриха Глібовича Пронського від 1548 – 1555 р.р. в супроводі літер: **FP** (AGAD, Perg.7659; Perg.7713; APK, ASang, Teka VIII, Plik 36; BCz, Perg.898); втім, вже від кінця XVI ст. на печатках князів Пронських незмінно присутнє зображення Погоні – озброєного рицаря на коні.

290. Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- Lipsk, 1841.- С.506.

291. Войтович Л. Князівські династії.- С.212-214.

292. Вихідці з „**Земли Половецькои**" князі Домонти вели свій родовід, так само як і князі Глинські (що відбилося в певній подібності гербових зображень цих княжих родів), від знаменитого темника Мамая. Одним з їхніх володінь було містечко Мошни над Дніпром, від якого окремі представники цього роду називалися Домонтами-Мошенськими (Войтович Л. Князівські династії.- С.364).

293. Князі Капусти, чиї володіння розміщувалися на Київському Поліссі, у Вітебській та Сіверській землях, найімовірніше мали переяславське походження – від переяславського князя Олега [Дмитровича], який загинув в битві на Ірпіні 1324 р. (Войтович Л. Князівські династії.- С.358).

294. Встановити достеменне походження князів Козек, які в XV ст. мали володіння на річці Рось, на підставі існуючих джерел видається малоймовірним (Войтович Л. Князівські династії.- С.359). Втім, певна подібність геральдичних знаків князів Козек і Капуст може вказувати на їх спільне походження від однієї з південно-руських (скажімо, переяславської) гілок Рюриковичів.

295. Походження князів Лизиносовичів є невстановленим. З'являються вони в XV ст. на Волині в оточенні великого князя Свидригайла Ольгердовича (Войтович Л. Князівські династії.- С.360).

296. Князі Темрюки-П'ятигорські мають кабардинське походження і ведуть свій родовід від рідної сестри кабардинських князів Гаврила та Лаврентія Камбулатовичів, що бала одружена з генуезцем Симоном Гузельфі. Їхні нащадки перейшовши на литовсько-руську службу одержали володіння в Київській землі (Войтович Л. Князівські династії.- С.361).

297. Vossberg F. Siegel des Mittelalters von Pollen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen.- Berlin, 1854; Иванов П. Сборник снимков с древних печатей приложенных к грамотам и другим юридическим актам, хранящимся в Московском архиве юстиции.- М., 1858; Лакиер А. Русская геральдика.- М., 1855; Żebrowski T. O pieczęciach dawnej Polski i Litwy.- Kraków, 1865.

298. Памятники, изданные временною комиссиею для разбора древних актов.- Том I – II.- Киев, 1845 – 1846; Архив Юго-Западной России.- Часть I – VIII.- Киев, 1859 – 1911; Акты исторические, собранные и изданные Археографической комиссией.- Том I – V.- СПб., 1841 – 1842; Дополнения к актам историческим, собранным и изданным Археографической комиссией.- Том I – XII.- СПб., 1846 – 1875; Акты относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией.- Том I – V.- СПб., 1846 – 1853; Акты относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией.- Том I – XV.- СПб., 1863 – 1899; Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов.- Том I – XXXIX.- Вильна, 1865 – 1915; Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie.- Tom I – XXIV.- Lwów, 1870 – 1914.

299. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.- Tom I – V.- Lwów, 1877 – 1897; Codex epistolaris saeculi XV.- Kraków, 1876; Codex epistolaris Vitoldi.- Kraków, 1882; Czacki T. O litewskich i polskich prawach.- Tom I.- Kraków, 1861; Daniłowicz J. Skarbiec

dyplomatów.- Tom I – II.- Wilno, 1860 – 1862; Działyński A. Statut litewski.- Poznań, 1841; Raczyński E. Kodex dyplomatyczny Litwy.- Wilno, 1845.

300. Vossberg F. Siegel des Mittelalters von Pollen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen.- Berlin, 1854.

301. Иванов П. Сборник снимков с древних печатей приложенных к грамотам и другим юридическим актам, хранящимся в Московском архиве юстиции.- М., 1858.

302. Снимки древних русских печатей государственных, царских, областных, городских, присутственных мест и частных лиц.- Выпуск I.- М., 1880.

303. Болсуновский К. Дрогичинские плобы.- Часть I.- Киев, 1894; Болсуновский К. Свинцовые пластины (пломбы) с условными знаками церковных праздников.- Москва, 1899; Болсуновский К. Каталог предметов, выставленных в университете св. Владимира во время XI русского археологического съезда в Киеве. Витрина А.- Киев, 1899; Болсуновский К. Русские монетные гривны, их формы и происхождение.- Киев, 1903; Болсуновский К. Символ змия в Трипольской культуре.- Киев, 1905; Болсуновский К. Монеты киевских князей XIV ст. Романа Михайловича и Владимира Ольгердовича.- Киев, 1907; Болсуновский К. Символика эпохи неолита.- Киев, 1908; Болсуновский К. Родовой знак Рюриковичей, великих князей киевских.- Киев, 1908.

304. Болсуновский К. Сфрагистические и геральдические памятники Юго-Западного края.- Выпуск I – III.- Киев, 1899 – 1914.

305. Болсуновский К. Сфрагистические и геральдические памятники Юго-Западного края.- Выпуск I.- Киев, 1899.- С.1-8.

306. Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам’ятки XII – XIV ст. // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996; Барвінський Б. Історичні причинки. Розвідки, замітки і матеріали до історії України-Руси.- Том I – II.- Жовква, 1908; Barwiński B. Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich z pierwszej połowy XIV wieku.- Kraków, 1909; Barwiński B. Ze sfragistyki ruskiej // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków.- 1909.- n.1; Barwiński B. Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich z pierwszej połowy XIV wieku // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków.- 1909.- n.7; Barwiński B. Nieznana pieczęć ruska ks. Kiejstuta z 1366 roku // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków.- 1909.- n.11; Barwiński B. Pieczęcie bojarów halicko-wlodzimierskich z pierwszej połowy XIV wieku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom II.- Lwów, 1909.

307. Бассанович И. Печати короля Миндовга и великого князя Кейстута // Записки Северо-Западного отдела Русского географического общества.- Книга III.- Вильно, 1912; Bassanowicz I. Pieczęti korola Mindowga.- Wilno, 1913.

308. Engel B. Die mittelalterlichen Siegel.- Danzig, 1902.

309. Kętrzyński W. O dokumentach Mendowga.- Kraków, 1907.

310. Wittyg W. Nieznana szlachta polska i jej herby.- Kraków, 1908; Monografia książat Sanguszków oraz innych potomków Lubarta-Fedora Olgerdowicza x. Ratneńskiego.- Tom I – III.- Lwów, 1906 – 1911; Kodex miasta Krakowa.- Tom I.- Kraków, 1900.

311. Piekosiński F. Najnowsze poglad na wytworzenie się szlachty polskiej // Kwartalnik historyczny.- Tom IV.- Kraków, 1890; Piekosiński F. Najnowsze poglad na wytworzenie się szlachty polskiej // Herold polski.- Kraków, 1898; Piekosiński F. Rycerstwo polskie wieków średnich.- Tom I – II.- Kraków, 1896; Piekosiński F. Tematy runiczne w herbach szlachty polskiej.- Kraków, 1896; Piekosiński F. Studia, rozprawy i materialy z zakresu prawa i heraldyki polskiej.- Tom I – VII.- Kraków, 1897 – 1907; Пекосинский Ф. Рунические знаки в польской геральдике // Дворянский адрес-календарь на 1898 год.- Том II.- СПб., 1898.- С.15-24; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska // Herold polski.- Kraków, 1899.- С.35-47; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej // Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Herbarz szlachty prowincji Witebskiej.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim // Rozprawy i Sprawozdania Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filozoficzny.- Tom XXXVII.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Obrona hypotezy najazdu // Rozprawy i Sprawozdania

Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XVI.- Kraków, 1902; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- Kraków, 1905; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich // Herold polski.- Tom II.- Kraków, 1905.- Tom III.- Kraków, 1906; Piekosiński F. Nieznane zapiski heraldyczne z ksiąg wiślickich.- Kraków, 1907; Piekosiński F. Zapiski sądowe województwa sandomierskiego // Archiwum Komisji Prawnicznej.- Tom VIII.- Kraków, 1907; Piekosiński F. Poczet rodów szlachty polskiej wieków średnich // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom II- Lwów, 1910; Piekosiński F. Wypisy heraldyczne z ksiąg poborowych.- Lwów, 1911; Piekosiński F. Poczet najstarszych pieczęcie szlachty polskiej z tematóm runicznych.- Kraków, 1890; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich // Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce.- Tom VI.- Zeszyt 4.- Kraków.- 1900; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej.- Kraków.- 1936; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Tom XVII.- Kraków.- 1935; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie I // Herold polski.- Tom III.- Kraków, 1906.- C.1-32; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie II // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Tom XVI.- Kraków.- 1934.- C.71-86.- Tom XVII.- Kraków.- 1935.- C-55-78.

312. Jabłonowski A. Najnowsze teorje heraldyczne pochodzenia polskiego spoleczenstwa szlacheckiego ze stanowiska etnograficznego // Wisła.- Warszawa, 1891.- n.5; Jabłonowski A. W sprawie średniowiecznej heraldyki litewsko-ruskiej // Kwartalnik historyczny.- Tom XII.- Kraków, 1898; Грушевський М. Рецензія // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том XLI.- Львів, 1901.

313. Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- S.185-204; Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том I.- СПб., 1900.- С.96-109; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego.- Tom VII.- Kraków, 1907.

314. Puzyna J. Niektóre pieczęcie litewskie z XVI i XVII wieku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XII.- Lwów, 1933.

315. Sochaniewicz K. Przyczynek do rozwoju herbu książąt Zbarazkich // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VII.- Lwów, 1914; Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda // Wiadomosci numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków, 1928; Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- Wilno, 1926.

316. Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle w 1413 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VI – VII.- Lwów, 1913 – 1914.- Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom V – IX.- Lwów, 1920 – 1929; Semkowicz W. Sfragistyka Witolda // Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne.- Tom XIII.- Krakow, 1931.

317. Kozierowski S. Ród Porajów-Rożyców // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom IX.- Lwów, 1929.

318. Mikucki S. Heraldyka Piastów śląskich // Historia Śląska do roku 1400.- Tom III.- Kraków, 1936.- C.441-552.

319. Haisig M. Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliow lwowskich.- Lwów, 1938.

320. Gumowski M. Numizmatyka litewska wieków średnich.- Kraków, 1920; Gumowski M. Pieczęcie królów polskich.- Kraków, 1910.

321. Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wilieńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930.

322. Яковенко Н. Українська шляхта.- С.88.

323. Puzyna J. O pochodzeniu kniazia Fedka Nieswizkiego // Miesięcznik heraldyczny.- Tom IV.- Lwów, 1911; Radzimiński Z. W sprawie pochodzenia Fedka Nieswizkiego // Miesięcznik heraldyczny.- Tom IV.- Lwów, 1911.

324. Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907.

325. Lewicki A. Ruthenische Teilfürstentümer bis zur Vereinigung mit Polen 1387 // Die Österraichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild. Galicien.- Wien, 1898.

326. Грушевський М. Молотівське срібло // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том XXV.- Львів, 1898; Грушевський М. Лист володимирської громади з 1324 року // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том LXXII.- Львів, 1906.- С.5-8; Грушевський М. Ілюстрована історія України.- К., 1992.

327. Піддубний Г. Буковина, її минуле і сучасне.- Харків, 1928; Буковина – її минуле і сучасне.- Париж, 1956.

328. Bogdan I. Album paléographique moldave.- Bucureşti – Paris, 1926; Vîrtosu E. Din sigiligrafia Moldovei şi a Ţării Romîneşti // Documente privind istoria Rominiei. Introducere.- Vol.II.- Bucureşti, 1956; Iliescu O. Îndreptări şi întregiri mărunte cu privire la unele emisiuni monetare feudale ale ţărilor romîne // Studii şi cercetări de Numismatică.- Vol.I.- Bucureşti, 1957; История Молдавской ССР.- Том I.- Кишинёв, 1965; Jitaru G. Blazoane domneşti în Ţara Românească şi Moldova. Sec. XII – XV.- Chişinău, 1997.

329. Климкевич Р. Руський лев в емблемах міста Ченстохови і князя Володислава Опольського // Український історик.- 1972.- Ч.3 – 4.- С.92-96; Румянцева В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма.- Киев, 1986; Халецький О. Герб князя А.Курбського у польській і російській геральдиці // Друга наукова геральдична конференція.- Львів, 1992; Огнєва О. Сфрагістика та нумізматика про герб Волині // Третя наукова геральдична конференція.- Львів, 1993; Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна).- К., 1993.- С.115; Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст.- К., 2002; Гаврилюк О. Перстень-печатка княжої доби з Тернопільщини // Четверта наукова геральдична конференція.- Львів, 1994; Терський С. Два маловідомих перстні-печатки з XIV ст. // Шоста наукова геральдична конференція.- Львів, 1997; Піддубняк О. Документ з печаткою Дмитра Вишневецького // Знак.- 1996.- Ч.11.- С.2-3; Grechylo A. Eagle and Lion in the heraldry of the Galician-Volhynian State (13th – 14th centuries) // Actes du IX colloque international d'héraldique. Cracovie, 1995; Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початок XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2001; Дашкевич Я. Геральдичне зображення лева в період Галицько-Волинської держави (перша половина XIV сторіччя) // Знак.- 1998.- Ч.16.- С.6-8; Ситий І. Козацькі печатки Гетьманщини (середини XVII – XVIII ст.). За архівними матеріалами Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського. Дисертація на здобутя наукового ступеня кандидата історичних наук.- Чернігів, 2002.

330. Цітоў А. Наш сімвал – Пагоня. Шлях праз стагоддзя.- Мінск, 1992; "Пагоня" у серцы тваім і маім.- Мінск, 1995; Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- Мінск, 1993; Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- Мінск, 1999.

331. Нами проведено фронтальне опрацювання матеріалів фондів 220: Колекція документів Київської археографічної комісії, 221: Колекція документів "Нова серія", 223: Колекція "Серія Б", 2228: Колекція документів на право власності, а також окремих документів з інших фондів (44: Вінницький гродський суд, 39: Камінецький магістрат, 62: Київський магістрат, 48: Фонд Сапег, 49: Фонд Потоцьких, 257: Фонд Радзивілів, 2217: Фонд Проскур-Сущанських, 228: Колекція рукописів з історії, літератури, права, 2227: Колекція документів Волинського музею, 2070: Загорівський чоловічий монастир, 2071: Жидичинський чоловічий монастир, 2078: Мелецький монастир та ін.); прориси князівських печаток з фонду Замойських (256) виконано Олександром Алфьоровим.

332. Фронтальне опрацювання матеріалів даного архіву здійснено нами по наступним фондам – 131: Колекція грамот на пергаменті, 132: Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та інших країн, 134: Колекція документів про шляхетські маєтки на території Руського, Подільського, Волинського та інших воєводств, 52:

Магістрат міста Львова, 129: Львівський ставропігійський інститут, 140: Колекція документів про католицькі монастирі, костели та окремі парафії на території Польщі, України, Білорусії та Литви, 181: Лянцкоронські, 197: Римо-католицька митрополича капітула, 201: Греко-католицька митрополича консисторія, 618: Римо-католицька митрополича консисторія.

333. Нами повністю опрацьовано наступні фонди – 1: Літературні матеріали, 2: Історичні матеріали, а також частково – 5: Колекція рукописів Одеського товариства історії та старожитностей, 8: Колекція рукописів Київського університету святого Володимира, 10: Архів і колекція документів Всеукраїнської академії наук, 14: Колекція історичних документів Інституту рукописів Національної бібліотеки України Національної академії наук України ім. Вернадського, 18: Колекція архівних документів Львівської греко-католицької митрополичої консисторії і Архіву митрополита Андрія Шептицького, 160: Зібрання рукописних книг бібліотеки Київської духовної академії, та деякі інші.

334. В Секторі фотодокументальних матеріалів Національного музею історії України нами повністю опрацьовано рукописні матеріали відповідного періоду.

335. Опрацьовано колекцію відливів і оригінальних відбитків та матриць печаток Львівського історичного музею, а також окремі матеріали з фондової групи „Київська Русь”.

336. Опрацьовано окремі документи з наступних фондів – 103: Архів князів Сапєг з Красичина, 46: Архів Єловицьких, 5: Фонд Оссолінських та деяких інших.

337. Фронтальне опрацювання проведено по наступим архівним зібранням: Archiwum Radziwiłłów, Zbiór dokumentów pergaminowych, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, Archiwum Przeździeckich, Archiwum Zamoyskich, Zbiór dokumentów papierowych, Zbiór Aleksandra Czołowskiego, а також проглянуто окремі документи в: Archiwum Koronne Warszawskie, Archiwum Ostrowskich z Ujazdu, Archiwum Potockich z Radzynia, Archiwum Skarbu Koronnego.

338. Опрацьовано рукописи відповідного періоду в Działie zbiorów specjalnych.

339. Опрацьовано матеріали в Działie rękopisów Biblioteki.

340. Оглянуто матеріали зі Zbióru odlewów pieczęci та збірки: Numizmatyka polska i obca.

341. Здійснене фронтальне опрацювання актового матеріалу і сфрагістичних пам’яток відповідної тематики в наступних зібраннях: Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie (Zbiory dokumentów pergaminowych i rękopisów, Teki arabskie i rzymskie), Archiwum Gumniskie Książąt Sanguszków (Zbiory dokumentów papierowych i pergaminowych), Archiwum Rodzinne Książąt Sanguszków, Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów, Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa (Dyplomy pergaminowe, Rękopisy), Archiwum Dzieduszyckich, Archiwum Dzikowskie Tarnowskich, Archiwum Lanckorońskich, Dokumenty depozytowe, Dokumenty depozytowe wawielskie, Archiwum Lubomirskich, Zbiór luźnych pieczęci, Dokumenty papierowe, Dokumenty królewskie papierowe, Dyplomy pergaminowe, Dyplomy pergaminowe depozytowe, Archiwum Podhoreckie Rzewuskich, Rękopisy depozytowe, Rękopisy depozytowe wawielskie, Spuścizna Adama Chmiela, Zbiory dokumentów papierowych i pergaminowych wyłączonych z Tek Antoniego Schneidera, Zbiory dokumentów serij A i B, Zbiór Jana Giliczyńskiego, Zbiór Rusieckich (Dyplomy papierowe, Dokumenty pergaminowe, Rękopisy).

342. Опрацьовано Zbiory dokumentów pergaminowych i rękopisów.

343. Zbiór dokumentów pergaminowych.

344. Zbiory odlewów pieczęci, dokumentów pergaminowych i rękopisów.

345. Dokumenty pergaminowe i Zbiór odlewów pieczęci Zakładu Nauk Pomocniczych Historii.

346. Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави.- С.132.

347. Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников.- С.295-297.

ЗВЕДЕННЯ

РУСЬКЕ КОРОЛІВСТВО

1. Лев I Данилович, король Руський (1264 – 1301):

а. В полі печатки, усіяному зірками, рицар в лівиці тримає спис, правицею сперся на щит, праворуч півмісяць рогами догори.

б. В полі печатки лев спинається на скелю.

кругла, розмір 70 мм.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.1. 9.8.1316.

MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 5. 1316 p.

Акти та документи.- С.147-148; табл.3; табл.4, мал. а, б. 9.8.1316.

Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.254; опис. 1316 р.

Гречило А.// Король Данило.- С.129; опис. 1316 р.

Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.123; мал.110. 1316 р.

Дашкевич Я.- С.7; мал.1-4. 1316 р.

Карамзин Н.- Том IV.- С.292, прим.204; опис. 1316 р.

Лаппо-Данилевский А.- С.222-223; табл.2. 1316 р.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- C.145, n.281; опис.

Lewicki A.- C.173; мал. 1316 p.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.293-294, n.311; мал.203. 1316 p.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej.- C.21-22, n.697-698; мал.466-467. 1316 p.

Sochaniewicz K.- C.14; опис. 1316 p.

2. Юрій I Левович, король Руський (1301 – 1308):

а. В полі печатки, усіяному ліліями, король сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає жезл, лівицею підтримує за ланцюжок мантію.

Напис по колу: + S · DOMINI · GEORGI · REGIS · RVSIE

б. В полі печатки, усіяному зірками, рицар на коні, який іде по скелі усіяній квітками, в правиці тримає спис, на якому трихвостий прапор, в лівиці щит, на якому лев спинається на скелю.

Напис по колу: + S · DOMINI · GEORGI · DVCIS · LADIMERIE

кругла, розмір 90 мм.

AGAD, Perg.7226. 1339 p.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.1; n.2; n.3; n.4; n.5. 9.8.1316 – 20.10.1335.

MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 4 v. 1316 – 1335 p.p.

MNW, NPO 10831. 1335 p.

Акти та документи.- С.147-148, 168, 171, 176, 183; табл.3; табл.8; табл.9; табл.10, мал. а, б; табл.11, мал.4; табл.12, мал.5. 9.8.1316 – 20.10.1335.

Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.255; опис. 1316 – 1335 р.р.

Гречило А.// Король Данило.- С.129; опис. 1316 – 1335 р.р.

Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.128-129; мал.113-114. 1316 р.

Дашкевич Я.- С.7; мал.5. 1316 – 1335 р.р.

Лаппо-Данилевский А.- С.247-249; табл.4-7. 1316 – 1335 р.р.

Grechylo A. Eagle and Lion.- C.124; мал.1. 1316 – 1335 p.p.

Lewicki A.- C.175; мал. 1316 – 1335 p.p.

Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- C.200; опис. 1316 – 1335 p.p.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.306, n.386-387; мал.260-261. 1316 – 1335 p.p.

Piekosiński F. Studia, rozprawy i materialy z zakresu prawa i heraldyki polskiej.- Tom III.- C.222-223; опис. 1316 – 1335 p.p.

Sochaniewicz K.- C.14; опис. 1316 – 1335 p.p.

Sokołowski A. Dzieje Polski ilustrowane.- Tom I.- C.211; опис. 1316 – 1335 р.р.

3. В полі печатки галка.
Напис по колу: **... ѦКѲ**
кругла, розмір 44 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.4. 11.2.1334.
Акти та документи.- С.176; табл.11, мал.5; табл.16, мал. г. 11.2.1334.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.247; опис. 1334 р.
Лаппо-Данилевский А.- С.295; табл.6. 1334 р.
Barwiński B. Pieczęcie bojarów.- C.117-118; опис. 1334 р.
Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- C.200; мал.4. 1334 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.305, n.382; мал.256. 1334 р.

4. В полі печатки галка.
Напис по колу: **+ ПЄЧѦТЬ БѲРИСѲВѦ**
кругла, розмір 30 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.4; n.5. 11.2.1334 – 20.10.1335.
Акти та документи.- С.177, 182; табл.11, мал.6; табл.12, мал.1; табл.16, мал. в.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.247; опис. 1334 р.
Лаппо-Данилевский А.- С.295; табл.6. 1334 р.
Barwiński B. Pieczęcie bojarów.- C.118; опис. 1334 р.
Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- C.200; мал.6. 1334 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.305, n.384; мал.258. 1334 р.

5. В полі печатки галка.
Напис по колу: **... ЧѦТЬ ... ѦВ**
кругла, розмір 30 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.4. 11.2.1334.
Акти та документи.- С.177; табл.11, мал.8; табл.16, мал. д. 11.2.1334.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.247; опис. 1334 р.
Лаппо-Данилевский А.- С.296; табл.6. 1334 р.
Barwiński B. Pieczęcie bojarów.- C.118; опис. 1334 р.
Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- C.200; мал.5. 1334 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.305, n.385; мал.259. 1334 р.

6. В полі печатки галка.
овальна, розмір 30х25 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.5. 20.10.1335.
Акти та документи.- С.182-183; табл.12, мал.2. 20.10.1335.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.247; опис. 1335 р.
Лаппо-Данилевский А.- С.297; табл.9. 1335 р.
Barwiński B. Pieczęcie bojarów.- C.118; опис. 1335 р.
Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- C.200; мал.3. 1335 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.305, n.383; мал.257. 1335 р.

7. В полі печатки галка.
кругла, розмір 30 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.81, n.5. 20.10.1335.
Акти та документи.- С.182-183; табл.12, мал.7. 20.10.1335.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.247; опис. 1335 р.
Лаппо-Данилевский А.- С.297; табл.9. 1335 р.
Barwiński B. Pieczęcie bojarów.- C.118; опис. 1335 р.

Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- С.200; мал.2. 1335 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.305, n.381; мал.255. 1335 р.

8. В полі печатки галка, над якою знак у вигляді літери **П**.
Напис по колу: **+ HRAOHRA ПЧТ**
кругла, розмір 23 мм.
ТОКМ, Нум.388.
Гаврилюк О. Перстень-печатка.- С.24; опис.
Терський С. Два маловідомих перстні-печатки.- С.90; опис.

9. В полі печатки галка, над якою гілка з паростком.
Напис по колу: **+ I T B A D A**
кругла, розмір 21 мм.
ЛІМ, КР 7671.
Терський С. Два маловідомих перстні-печатки.- С.90; мал.1.

10. В полі печатки галка, яка обернула голову вліво.
Напис по колу: **ПІЧАТЬ NИ:ОШЄІ**
кругла, розмір 22 мм.
ВОКМ, А 2883.
Терський С. Два маловідомих перстні-печатки.- С.90; мал.2.
Dublański A.// Ziemia Wołyńska.- 1939.- n.5.- С.78-79; мал.

11. В полі печатки галка вліво.
Напис по колу: **ПЄЧАТЬ ВАNОВА**
кругла, розмір 24 мм.
MNK, Rkps 1482, Tom 4, karta 29 v.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.243; опис.
Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.168; мал.144.
Грушевський М. Молотівське срібло.- С.5; мал.1.
Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.1.- С.11; опис.

12. В полі печатки галка.
Напис по колу: **ПЄЧАТЬ СКОЧКОВА**
кругла, розмір 23 мм.
MNK, Rkps 1482, Tom 4, karta 29.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.243; опис.
Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.168; мал.145.
Грушевський М. Молотівське срібло.- С.5-6; мал.2.
Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.1.- С.11; опис.

13. В полі печатки галка.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ TOOOПTVVT**
кругла, розмір 24 мм.
MNK, Rkps 1482, Tom 4, karta 29 v.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.243; опис.
Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.168; мал.146.
Грушевський М. Молотівське срібло.- С.5-6; мал.3.
Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.1.- С.11; опис.

14. Любарт-Дмитро Гедимінович, великий князь Руський (1340 – 1384):
В полі печатки лев.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ Б КНЯЗЯ ДИМИТРИЯ**
овальна, розмір 30х36 мм.
AGAD, Perg.651 (печатка відірвана).[1] 1352 р.
BCz, Perg.254. 1.10.1366.
MNK, Rkps 1713, karta 183; Rkps 1482, Tom 2, karta 4 v. 1.10.1366.
Грамоти XIV ст.- С.38-39, n.19; мал. 1.10.1366.
Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- С.55; опис. 1379 р.
Пекосинский Ф. Источники русской геральдики.- С.108; опис. 1366 р.
Daniłowicz I. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.181, 210; опис.
Gumowski M.- С.705; табл.8, мал.51. 1340 – 1366 р.р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.316-317, n.483; мал.305. 1366 р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- С.94; опис.

15. Любарт-Дмитро Гедимінович, великий князь Руський (1340 – 1384):
В полі печатки рицар на коні.
Текст: Magni ducis Demetrii ... Primum Pogonia.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.609. після 1366 р.

16. Володислав, господар і самодержець Руський (1372 – 1379, 1385 – 1387):
В полі печатки князь сидить на троні, в правиці тримає меч, навколо рослиноподібний візерунок, обабіч два щита: на першому – орел (Опольське князівство), на другому – лев спинається на скелю (Руська земля).
Напис по колу: **ladislavs • dei • gracia • dux • opoliensis • et welvnensis • et • terre • russie • domin • et • heres**
кругла, розмір 88 мм.
ЛНУ, ЗП, n.258. 1388 р.
ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.8; спр.10; спр.12. 9.12.1372 – 13.1.1379.
AGAD, Perg.7233; Perg.7234. 1372 – 1376 р.р.
APK, AADMK, Perg.861; ADzT, Perg.4. 14.12.1372 – 1375.
MNK, Rkps 1458, karta 62, 65; Rkps 1482, Tom 2, karta 27 v.
MNW, NPO 10986, 10987.
Грушевський М. Ілюстрована історія України.- С.146; мал.128.
Климкевич Р. Руський лев.- С.94; опис. 1378 р.
Крип'якевич І., Голубець М. Велика історія України.- С.374; мал.
AGZ.- Tom II.- С.7, n.2; опис. 1372 р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.136-137, n.113; мал. 1378 р.
Kuczyński S.- С.23; мал. 1372 р.
Mikucki S Heraldyka Piastów śląskich.- С.468; опис. 1372 – 1373 р.р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.318, n.500; мал.314. 1372 р.
Sochaniewicz K.- С.69; опис. 1372 р.
Vossberg F.- С.32; табл.19, мал.74. 1373 р.

17. Володислав, господар і самодержець Руський (1372 – 1379, 1385 – 1387):
В полі печатки голова князя в оточенні рослиноподібного візерунку, навколо три щита: на першому – орел (Опольське князівство), на другому – два мисливських ріжка (Велюнське князівство), на третьому – лев спинається на скелю (Руська земля).
Напис по колу: **ladislavs • dux • opolien • dns • russie • et • welvnens**
кругла, розмір 34 мм.
ЛНУ, ЗП, n.259. 1373 р.

[1] **„и князь Єдунютии и Кистютии и Любартъ и Юръии Наримонътовичь, Юрьии Коръятовичь ... а на то есми дали своѣ печати** (AGAD, Perg. 651).

APK, ZR, Perg.84. 2.6.1377.
BCz, Perg.170; Perg.173. 16.8.1375 – 8.11.1377.
MNK, Rkps 1458, karta 65, 66; Rkps 1482, Tom 2, karta 28. 1373 p.
Mikucki S Heraldyka Piastów śląskich.- C.468; табл.138, мал.193. 1373 p.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.319, n.504; опис. 1373 p.
Sochaniewicz K.- C.69; опис. 1373 p.
Stronczyński K. Pieczęcie.- C.64; опис. 1373 p.
Vossberg F.- C.32; табл.19. мал.75. 1373 p.

18. Володислав, господар і самодержець Руський (1372 – 1379, 1385 – 1387):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, голова князя, навколо чотири щита: на першому – орел (Опольське князівство), на другому – голова бородатого чоловіка з рогами під короною, на шиї у якого перевернута корона (Добринська земля), на третьому – півлева і піворла під короною (Куявська земля), на четвертому – два мисливських ріжка (Велюнське князівство).

Напис по колу: ladislai dei gra ducis opolien wilvn wladisla dobri
кругла, розмір 37 мм.
ЛНУ, ЗП, n.260. 1390 p.
ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.15, арк.1. 6.2.1387.
AGAD, Perg.27; Perg.30; Perg.65; Perg.551; Perg.669; Perg.730; Perg.781; Perg.800; Perg.805; Perg.864. 1380 – 1393 p.p.
MNK, Rkps 1458, karta 65, 66; Rkps 1482, Tom 2, karta 28.
MNW, NPO 11428. 1386 p.
Gumowski M. Pieczęcie śląskie.- C.432-433, n.72; табл.113, мал.72. 1384 – 1399 p.p.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.322, n.532; мал.334. 1377 p.

19. Володислав, господар і самодержець Руський (1372 – 1379, 1385 – 1387):

В полі печатки голова князя в оточенні рослиноподібного візерунку, навколо три щита: на першому – орел (Опольське князівство), на другому – два мисливських ріжка (Велюнське князівство), на третьому – лев спинається на скелю (Руська земля).

Напис по колу: ladislavs • dux • opolien • dns • welvn • et • tr • russie
кругла, розмір 33 мм.
Климкевич Р. Руський лев.- C.95; опис. 1386 p.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.155, n.267; мал.

20. Ягайло-Володислав Ольгердович, король Руський (1387 – 1434):

В заґратованому полі печатки, усіяному орлами і оздобленому вісім'ю дугами, король сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає жезл, в лівиці кулю під хрестиком, обабіч дві постаті, навколо сім щитів, шість з яких тримають ангели, один знаходиться в підніжжі трону: на першому – орел під короною вліво (Корона Польська), на другому – рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест, під ногами коня змій (Литовська земля), на третьому – шахівниця, на якій голова бика з кільцем в носі під короною (Великопольська земля), четвертий – розтято: в першій частині – вісім поземих смуг, в другій частині – поле усіяне шестипроменевими зірками (Судомирська земля), на п'ятому – півлева і піворла під короною (Куявська земля), на шостому – голова бородатого чоловіка з рогами під короною, на шиї у якого перевернута корона (Добринська земля), на сьомому – лев спинається на скелю (Руська земля).

Напис по колу: * s • wladislaus • dei • gra • rex • polonie • nno • traru • cracouie • sadomie • syradie • lacie • cuyauie • litwanie • pnceps • supm • pomoranie • russie q̄ • dns • thrs • tc
кругла, розмір 122 мм.
ЛНУ, ЗП, n.27. 1388 p.

НМІУ, СФДМ, РД-98. 1432 р.

ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.18, арк.1; спр.40, арк.1; спр.51, арк.1; спр.63, арк.1; спр.64, арк.1; спр.82, арк.1. 29.9.1389 – 25.3.1426.

AGAD, Perg.36; Perg.67; Perg.68; Perg.86; Perg.90; Perg.93; Perg.99; Perg.319; Perg.320; Perg.322; Perg.323; Perg.327; Perg.328; Perg.330; Perg.332; Perg.333; Perg.334; Perg.341; Perg.344; Perg.349; Perg.569; Perg.810; Perg.3453; Perg.3469; Perg.4688; Perg.4689; Perg.4690; Perg.4692; Perg.4698; Perg.4703; Perg.4704; Perg.4706; Perg.4708; Perg.4709; Perg.4711; Perg.4715; Perg.4826; Perg.5306; Perg.5545; Perg.6065; Perg.7236; Perg.7237; Perg.7238; Perg.7245; Perg.7246; Perg.7255; Perg.7256; Perg.7260; Perg.7263; Perg.7268; Perg.8420; Perg.8421; Perg.8422; Perg.8423. 1388 – 27.2.1434.

APK, AADMK, Perg.118; Perg.119; Perg.130; Perg.134; Perg.1027; ADz, Perg.22(1/15); Perg.23(1/14); ADzT, Perg.10; Perg.16; Perg.19; AGSang, Perg.20; Perg.21; Perg.22; AL, Perg.13; Perg.23; Perg.24; Perg.26; ASang, Perg.32; Perg.36; Perg.38; Perg.41; Perg.42; Perg.52; Dok.Dep., Perg.31; Perg.32; Perg.91; Perg.157; Dyp.Perg.10; Luź.10 (Sygn.86); Podh, Perg.1; W, Perg.15; Perg.36; Perg.37; Perg.56. 29.2.1388 – 5.4.1434.

BCz, Perg.209; Perg.210; Perg.219; Perg.231; Perg.273; Perg.274; Perg.280; Perg.300. 29.2.1388 – 2.10.1413.

BPAN, Perg.373. 4.4.1421.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.

MNK, Perg.9; Rkps 1457, Tom 1, karta 4, 5; Tom 2, karta 17. 2.4.1405.

MNW, NPO 10581. 1388 р.

UJ, Perg.22/9515; 32/9513; 39/1758; 51/33; 55/6069; 67/9916. 15.6.1401 – 25.2 1425.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.10, 135; мал. 1388 – 1422 р.р.

Akta unji.- C.60, n.51, опис n.1; C.84, n.58; опис n.1; C.94, n.60; опис n.1. 2.10.1413 – 27.2.1434.

Codex epistolaris saeculi XV.- Vol.I.- C.58-59; опис.

Działyński A.- C.544; табл.4, мал. 1388 р.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.1, n.2; мал. 1388 р.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- C.13-14; табл.9, мал.13. 1388 – 1431 р.р.

Kuczyński S.- C.25; мал.16. 1410 р.

Nowak P., Pokora P.- C.21; мал.B1. 27.9.1422.

Vossberg F.- C.12; табл.7, мал.22. 1388 р.

Żebrowski T.- C.44-45; табл.17, мал.45. 1388 – 1431 р.р.

ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ І РУСЬКЕ

21. Міндовг, король Литовський (1251 – 1263):

В загратованому полі печатки, усіяному хрестиками, король сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає жезл, на кінці якого лілія, в лівиці кулю під хрестиком.

Напис по колу: **MYNDOWE DEI GRACIA REX LITOWIE**

кругла, розмір 90 мм.

MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 1. 1255 р.

Бассанович И.- С.257-264; опис.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.14; опис. 1255 р.

Bassanowicz I.- C.1-8; опис.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.82, 91; опис.

Gumowski M.- C.706; табл.4, мал.28.

Kętrzyński W.- n.14, 22, 35; опис.

Raczyński E.- C.11; опис.

22. Гедимін, король Литовський і Руський (1316 – 1341):

В полі печатки король сидить на троні з митрою на голові, в правиці тримає корону, в лівиці жезл.

Напис по колу: **+ S DEI GRACIA GEDEMINI LETHVINORVM ET RVTHENOR REG**

кругла, розмір 90 мм.

MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 1. 1323 р.

MNW, NPO 11406. 1323 р.

Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.244; опис. 1323 р.

Пашуто В. Образование Литовского государства.- С.155, 347, 364; опис. 1323 р.

Baliński M. Historia miasta Wilna.- Tom I.- C.99, опис. 1323 р.

Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.11.- C.205; опис. 1323 р.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.156; опис.

Gumowski M.- C.696; опис. 1323 р.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.195, опис. 1323 р.

Prochaska A. O prawdziwości.- C.12; опис. 1323 р.

23. Ольгерд Гедимінович, великий князь Литовський і Руський (1345 – 1377):

В полі печатки рицар на коні.

MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 1. 1366 р.

Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.244; опис. 1366 р.

Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.11.- C.205; опис. 1366 р.

Czacki T.- C.73; опис. 1366 р.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.210; опис. 1366 р.

Gumowski M.- C.709; опис. 1366 р.

24. Ягайло-Володислав Ольгердович, король і великий князь Литовський і Руський (1377 – 1434):

В полі печатки, усіяному зірками, рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.

Напис по колу: * ia * gal * dey * gracia * rex * in * lettov *

кругла, розмір 40 мм.

ЛНУ, ЗП, n.288. 1380 р.

BCz, Perg.196. 13.3.1386.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.5. 1382 р.

MNK, Rkps 1458, karta 101, 102; Rkps 1482, Tom 2, karta 2 v. 1380 р.

MNW, NPO 10628. 1380 р.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.16; опис. 1377 – 1386 р.р.
Akta unji.- C.9, n.12, опис n.1. 13.3.1386.
Codex epistolaris saeculi XV.- Vol.I.- C.5; опис.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.229, 241, 262; опис.
Działyński A.- C.24; опис.
Gumowski M.- C.700; табл.4, мал.33. 1377 – 1386 р.р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.142, n.125; мал. 1386 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.323, n.542; мал.338. 1380 р.
Raczyński E.- C.61; опис.
Rimša E.- C.57; мал.109. 1382 р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- C.6; опис.
Żebrowski T.- C.43-44; табл.17, мал.44. 1379 – 1386 р.р.

25. Ягайло-Володислав Ольгердович, король і великий князь Литовський і Руський (1377 – 1434):

В заґратованому полі печатки чотиридільний іспанський щит: в першій частині – орел під короною (Корона Польська), в другій частині – рицар на коні, в правиці тримає спис, в лівиці щит, на якому двораменний хрест (Литовська земля), в третій частині – шахівниця, на якій голова бика з кільцем в носі під короною (Великопольська земля), в четвертій частині – піворла і півлева (Куявська земля); щит тримає ангел.

Напис по колу: * wladislaus : dei : gra : rex : polonie : litwanie ꝙz : pnc : supremus : thes : russ •

кругла, розмір 45 мм.
ЛНУ, ЗП, n.28. 1388 р.
ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.16, арк.1; спр.21, арк.1; спр.30, арк.1. 30.9.1388 – 1.10.1400.
AGAD, Perg.32; Perg.39; Perg.42; Perg.3352; Perg.3353; Perg.3354; Perg.4676; Perg.4677; Perg.4680; Perg.4681. 14.5.1389 – 10.6.1405.
APK, AADMK, Perg.99; Perg.114; AL, Perg.12; ASang, Perg.31; Perg.34; Perg.35; Perg.43; Perg.46; Luź.10 (Sygn.86); Luź.11 (Sygn.118); Perg.Dep.345; ZR, Perg.86; Perg.94. 18.4.1386 – 22.3.1404.
BCz, Perg.209; Perg.210; Perg.243; Perg.250; Perg.259. 29.2.1388 – 22.7.1400.
MNK, Rkps 1457, Tom 1, karta 6; Tom 2, karta 15. 1386 – 1410 р.р.
MNW, NPO 10582. 1386 р.
UJ, Perg.10/5901; 12/5587. 9.5.1392 – 8.6.1393.
Archiwum książat Sanguszków.- Tom II.- C.73-74, n.62; табл.3. 15.11.1387.
Działyński A.- C.544; табл.4. 1388 р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.43, n.34; мал. 1388 р.
Gumowski M. Pieczęcie królów.- C.14; табл.8, мал.15. 1386 – 1410 р.р.
Kuczyński S.- C.35; опис. 1386 – 1423 р.р.
Rimša E.- C.58; мал.111. 1386 – 1423 р.р.
Vossberg F.- C.13; табл.7, мал.23. 1388 р.
Żebrowski T.- C.45-47; табл.17, мал.46. 1388 – 1394 р.р.

26. Скиргайло-Іван Ольгердович, намісник великого князя Литовського і Руського (1386 – 1392):

В полі печатки, усіяному косими та перехрещеними хрестиками і оздобленому трьома дугами, рицар на коні, в правиці тримає спис, на якому прапорець з хрестиком, в лівиці щит, на якому двораменний хрест.

Напис по колу: * + skirgalonis + * + gra * ducis + * * + lithuanie +

кругла, розмір 36 мм.
AGAD, Perg.24; Perg.4446. 1.10.1388 – 18.2.1394.

27. Витовт-Олександр Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1392 – 1430):

В полі печатки, усіяному колечками і хрестиками, великий князь сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає меч, лівицею підтримує щит, навколо чотири щита: на першому – хрест (Волинська земля), на другому – рицар на коні, в правиці тримає меч (Віленська земля), на третьому – ведмідь вліво (Смоленська земля), на четвертому – рицар, в правиці тримає спис, лівицею сперся на щит (Троцька земля).

Напис по колу: **+ • sigillum • allexandri • alias • witowdi • magni • ducis • lithwanie • dni • russie • et : cetera •**

кругла, розмір 100 мм.
ЛНУ, ЗП, n.290. 1407 р.
AGAD, Perg.68. 6.2.1413.
BCz, Perg.289; Perg.300. 15.4.1412 – 2.10.1413.
BPAN, Perg.22; Perg.31. 26.1.1416 – 9.1.1430.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.
MNK, Rkps 1458, karta 95, 99, 103. 1407 – 1430 p.p.
MNW, NPO 10713. 1407 – 1430 p.p.
UJ, ZNPH, Odl.442. 1407 – 1430 p.p.
Гречило А.// Король Данило.- С.134; опис. 1407 – 1430 р.р.
Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.17; мал. 1407 – 1430 р.р.
Цітоў А. Сфрагістыка.- С.137; мал. 1407 – 1430 р.р.
Akta unji.- C.60, n.51; опис n.2. 2.10.1413.
Codex epistolaris saeculi XV.- Vol.I.- n.504; опис.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.794; опис.
Czacki T.- C.73; опис. 1407 – 1430 p.p.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.427; опис.
Działyński A.- C.543; табл.1. 1407 – 1430 p.p.
Gumowski M.- C.720-721; табл.5, мал.34. 1407 – 1430 p.p.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Heraldik.- Табл.20, мал. 1412 р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157; табл.32, мал.328. 1412 р.
Nowak P., Pokora P.- C.21-22; мал.B2. 27.9.1422.
Rimša E.- C.59; мал.114. 1407 – 1430 роки.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.20; мал.6. 1407 – 1430 p.p.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.82; мал.6. 1407 – 1430 p.p.
Szilágyi A.- Harmadik kötet.- C.501; мал.
Vossberg F.- C.41; табл.22, мал.99.

28. Витовт-Олександр Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1392 – 1430):

В полі печатки, оздобленому трьома дугами з рослиноподібним візерунком, чотиридільний іспанський щит: в першій частині – хрест (Волинська земля), в другій частині – рицар на коні вліво, в правиці тримає спис (Віленська земля), в третій частині – рицар, в правиці тримає щит, в лівиці спис (Троцька земля), в четвертій частині – ведмідь вліво (Смоленська земля); щит тримають два ангели.

Напис по колу: **s • allexandri • alias • wytowdi • di gra • ducis lythwanie hedis trocens • dni • qz • luces :.**

кругла, розмір 62 мм.
ЛНУ, ЗП, n.291. 1404 р.
APK, Luź.88 (Sygn.112). 1401 – 1410 p.p.
BCz, Perg.262. 18.1.1401.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.53, n.5. 1404 р.
MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 97, 98.

Гречило А.// Король Данило.- С.134; опис. 1401 – 1410 р.р.
Akta unji.- C.34, n.38; опис n.1. 18.1.1401.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.97, 103, 104; опис.
Działyński A.- C.543; табл.2. 1404 р.
Gumowski M.- C.720; табл.6, мал.42. 1401 – 1410 р.р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.67, n.51; мал. 1404 р.
Kuczyński S.- C.38; мал.38. 1401 – 1410 р.р.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.13; мал.5. 1401 – 1404 р.р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.75; мал.5. 1401 – 1404 р.р.
Vossberg F.- C.43; табл.23 a, мал.101. 1404 р.

29. Витовт-Олександр Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1392 – 1430):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому знак – Колюмни.

Напис по колу: **s wytoldi ducis : lithuanie**
кругла, розмір 29 мм.
AGAD, Perg.4446; Perg.4447; Perg.4448; Perg.8477. 18.2.1394 – 20.9.1404.
APK, ADzT, Perg.14; Luź.89 (Sygn.112). 1394 – 1419 р.р.
BCz, Perg.266. 20.6.1403.
Хорошкевич А.- С.136; опис. 1393 – 1419 р.р.
Цітоў А. Сфрагістыка.- С.43; мал.
Akta unji.- C.48, n.46; опис n.1. 20.9.1404.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.295, 371, 391; опис.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.701; опис.
Działyński A.- C.543; табл.2. 1404 р.
Gumowski M.- C.719; табл.6, мал.45. 1397 – 1419 р.р.
Kiersnowski R.- C.11; мал.7. 1403 – 1411 р.р.
Kodex miasta Krakowa.- Tom I.- n.103; опис.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.11; мал.4. 1397 – 1411 р.р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.73; мал.4. 1397 – 1411 р.р.
Vossberg F.- C.43; табл.23 b, мал.102. 1403 р.

30. Витовт-Олександр Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1392 – 1430):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, рицар на коні вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому знак – Колюмни.

Напис по колу: **+ sigillum + allexandri : ducis + lithuanie : et cetera**
кругла, розмір 35 мм.
ЛНУ, ЗП, n.292. 1418 р.
BCz, Perg.285. 8.6.1411.
Gumowski M.- C.721-722; табл.6, мал.43. 1407 – 1418 р.р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157; табл.32, мал.329. 1420 р.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.22; мал.7. 1407 – 1419 р.р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.84; мал. 7. 1407 – 1419 р.р.

31. Витовт-Олександр Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1392 – 1430):

В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому знак – Колюмни.

Напис по колу: **+ s * alexandri * al's * wytowdi * dei * gra * du * lit**
кругла, розмір 30 мм.

BCz, Perg.302; Perg.319. 4.1.1414 – 17.9.1416.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.277; опис.
Gumowski M.- C.722; табл.6, мал.44. 1414 – 1416 р.р.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.22; мал.8. 1414 – 1416 р.р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.84; мал.8. 1414 – 1416 р.р.

32. Витовт-Олександр Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1392 – 1430):

В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому знак – Колюмни.

Напис по колу: + s : allexandri • als • wytowdy • dei : gra • magni ducis • lituan
кругла, розмір 32 мм.
AGAD, Perg.815; Perg.7253; Perg.7262. 1418 – 1427 р.р.
BCz, Perg.332; Perg.337; Perg.361. 9.6.1420 – 17.9.1427.
MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 101.
Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.18; мал. 1418 – 1430 р.р.
Цітоў А. Сфрагістыка.- С.136; мал. 1418 – 1430 р.р.
Działyński A.- C.543; табл.1. 1418 – 1430 р.р.
Gumowski M.- C.722; табл.6, мал.46. 1418 – 1430 р.р.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.23; мал.9. 1420 – 1430 р.р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.85; мал. 9. 1420 – 1430 р.р.
Vossberg F.- C.42; табл.22, мал.100. 1426 р.

33. Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович, великий князь Литовський і Руський (1430 – 1452):

В полі печатки великий князь сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає меч, навколо чотири щита: на першому – хрест (Волинська земля), на другому – рицар на коні, в правиці тримає меч (Віленська земля), на третьому – ведмідь (Смоленська земля), на четвертому – рицар, в правиці тримає спис, лівицею сперся на щит (Троцька земля).

Напис по колу: **...**
кругла, розмір 100 мм.
Czacki T.- C.73; опис. 1434 – 1439 р.р.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.112; опис.
Gumowski M.- C.715; опис. 1430 – 1439 р.р.

34. Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович, великий князь Литовський і Руський (1430 – 1452):

В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.

Напис по колу: s • swydrygal dux litwan ...
кругла, розмір 30 мм.
Джерела:
ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.960, арк.1. 1433 р.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.654; Perg.4453; Perg.7265; Perg.8784. 1.9.1431 – 1437.
APK, AL, Perg.27. 14.7.1437.
BCz, Perg.430; Perg.478; Perg.779. 5.5.1434 – 22.12.1445.

35. Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович, великий князь Литовський Литовський і Руський (1430 – 1452):

В полі печатки готичний щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.

Напис по колу: + si ... swidrigal
кругла, розмір 31 мм.
ЛНБ, ВР, ф.5, оп.3, спр.2086, арк.1. 12.11.1451.

AGAD, Perg.7313. 9.1.1452.

36. Жигимонт Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1432 – 1440):

В полі печатки великий князь сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає меч, лівицею підтримує щит, навколо чотири щита: на першому – хрест обтяжений хрестиками (Волинська земля), на другому – рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит (Віленська земля), на третьому – рицар, в правиці тримає спис, лівицею сперся на щит (Троцька земля), на четвертому – ведмідь (Смоленська земля).

Напис по колу: + s + maiestatis + incliti + principis + dni + sigismudi + dei + gracia + magni ducis lithwanie + russie

кругла, розмір 95 мм.

MNW, NPO 11409. 1433 р.

Gumowski M.- C.724-725; табл.7, мал.48.

37. Жигимонт Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1432 – 1440):

В заґратованому полі печатки, усіяному колечками і хрестиками, великий князь сидить на троні з короною на голові, в правиці тримає меч, лівицею підтримує щит, навколо чотири щита: на першому – хрест обтяжений хрестиками (Волинська земля), на другому – рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит (Віленська земля), на третьому – рицар, в правиці тримає спис (Троцька земля), на четвертому – ведмідь (Смоленська земля).

Напис по колу: + s + magistatis + incliti + principis + dni + sigismudi + dei : gracia + magni + ducis + lithwanie ‡ russie + et

кругла, розмір 95 мм.

AGAD, Perg.7267. 6.5.1434.

BCz, Perg.384; Perg.392. 20.1.1433 – 27.2.1434.

Akta unji.- C.90, n.59, опис n.1; C.100, n.61; опис n.1. 20.1.1433 – 27.2.1434.

Codex epistolaris saeculi XV.- Vol.I.- n.86; опис.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.155, 156; опис.

Gumowski M.- C.725; табл.7, мал.49. 1433 – 1437 р.р.

Semkowicz W.// WNA.- 1925.- C.22; опис.

38. Жигимонт Кейстутович, великий князь Литовський і Руський (1432 – 1440):

В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому знак – Колюмни.

Напис по колу: s : sigismundi • magnduc • lith • rus • et •

кругла, розмір 31 мм.

AGAD, AZ, Sygn.33; Perg.7297.

BCz, Perg.380. 15.10.1432.

Akta unji.- C.77, n.55, опис n.1. 15.10.1432.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom II.- n.172; опис.

Działyński A.- C.544; табл.3. 1433 р.

Gumowski M.- C.724; табл.8, мал.56. 1432 – 1439 р.р.

Vossberg F.- C.44; табл.24, мал.108. 1433 р.

Zamoyski J.- C.25, n.91; опис. 1433 р.

39. Казимир Ягеллончик, великий князь Литовський і Руський (1441 – 1492):

В полі печатки готичний щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.

Напис по колу: + • s + kazimiri magni ducis + lithwanie • russie • tc

кругла, розмір 35 мм.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom II.- n.173; опис.

Działyński A.- C.546; табл.12. 1454 р.

Gumowski M.- C.701; табл.8, мал.60. 1440 – 1454 р.р.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- C.20; мал.32. 1440 – 1454 р.р.
Mikulski W.- C.92; опис. 1454 р.
Vossberg F.- C.23; табл.15, мал.51. 1454 р.
Żebrowski T.- C.54; табл.19, мал.60. 1454 р.

40. Казимир Ягеллончик, великий князь Литовський і Руський (1441 – 1492):
В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.
Напис по колу: + s • kazimiri • dei gracia • magni ducis lithwanie • russie • tc
кругла, розмір 32 мм.
ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.633, арк.1.
AGAD, AR, Dz.II, Sygn.2(A); Dz.XI, s.2-3, 4-5, 7, 9, 15, 18, 24; Perg.7443; Perg.8724. 11.1.1442 – 1475.
APK, ASang, Teka I, Plik 11; Plik 13. 25.3.1443 – 31.8.1444.
BCz, Perg.498. 3.1.1452.
Хорошкевич А.- С.136; опис. 1452 – 1458 р.р.
Gumowski M.- C.701; табл.8, мал.59. 1452 р.
Gumowski M. Pieczęcie królów.- C.20; мал.33. 1453 р.
Mikulski W.- C.89-91; опис. 1442 – 1475 р.р.

41. Казимир Ягеллончик, великий князь Литовський і Руський (1441 – 1492):
В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: mdml.
овальна, розмір 17х13 мм.
MNK, Rkps 1457, Tom 2, karta 20.

42. Олександр Ягеллончик, великий князь Литовський і Руський (1492 – 1506):
В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; щит тримають два ангели; навколо п’ять щитів, які з’єднано стрічкою: на першому – орел вліво (Корона Польська), напис на стрічці: **: PATERNVM**, на другому – пояс (Австрійське ерцгерцогство), напис на стрічці: **S • MATERNVM**, на третьому – ангел (Київська земля), напис на стрічці: **…**, на четвертому – лапчастий хрест (Волинська земля), напис на стрічці: *** VOLINENS**, на п’ятому – ведмідь (Смоленська земля), напис на стрічці: **SMOLEN**.
Напис по колу: **+ ALEXANDER * DEI GRACIA * MAGNVS DVX * LITHWANIE * RVSSIE * SAMAGITHIE * OZ * ZC * DNS * ET * HES ***
кругла, розмір 93 мм.
Rimša E.- C.98; мал.183. 1503 р.

43. Олександр Ягеллончик, великий князь Литовський і Руський (1492 – 1506):
В полі печатки, усіяному зірками, готичний щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.
Напис по колу: **S * ALEXANDRI * MAG DVCIS * LITWANIE * RVSIE • ZC**
кругла, розмір 38 мм.
ЛНБ, ВР, ф.5, оп.3, спр.2093, арк.1. 23.7.1505.
НБУ, ІР, ф.160, спр.1014. 1505 р.
НМІУ, СФДМ, РД-114. 1500 р.
ЦДІАК, ф.48, оп.1, спр.7, арк.1; ф.220, оп.1, спр.634, арк.1; спр.638, арк.1; спр.641, арк.1; спр.642, арк.1. 20.4.1496 – 11.3.1506.
AGAD, Perg.4457; Perg.4784; Perg.4808; Perg.6762; Perg.7383; Perg.7389; Perg.7390; Perg.7409; Perg.7423; Perg.7712. 6.8.1492 – 4.6.1506.
APK, AADMK, Perg.904; Perg.905; Perg.906; ASang, Perg.107; Teka II, Plik 4; Plik 5; Plik 7; Podh., Pap.2; Perg.3. 12.9.1500 – 25.4.1506.
BCz, Perg.667; Perg.1216; Perg.1269; Perg.1313. 23.10.1501 – 8.7.1506.

BPAN, Perg.88. 25.8.1504.

MNK, Perg.39; Perg.41; Perg.42; Perg.48; Perg.53; Perg.54; Perg.55; Perg.56; Perg.57; Rkps 1457, Tom 1, karta 8; Tom 2, karta 23; Rkps 1458, karta 101, 103. 22.2.1496 – 11.7.1506.

MNW, NPO 10589. 1492 р.

Цітоў А.- С.121; мал. 1495 р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.49; мал. 1501 р.

Akta unji.- С.119, n.71; опис n.1; С.143, n.82; опис n.1; С.147, n.83; опис n.1.

Działyński A.- С.545; табл.9. 1501 р.

Gumowski M.- С.689; табл.8, мал.61. 1492 – 1505 р.р.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.69, n.53; мал.; С.150; табл.7, мал.148. 1492 – 1503 р.р.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- С.23; табл.12, мал.40. 1492 – 1505 р.р.

Vossberg F.- С.18; табл.12, мал.38. 1501 р.

Żebrowski T.- С.57-58; табл.20, мал.66. 1501 – 1504 р.р.

44. Жигимонт Старий, великий князь Литовський і Руський (1506 – 1548):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом стрічка з написом: • **S • M • D • L** •; навколо п’ять щитів, які з’єднано стрічкою: на першому – орел вліво (Корона Польська), напис на стрічці: **PATERN**, на другому – пояс (Австрійське ерцгерцогство), напис на стрічці: **MATERNVM**, на третьому – ангел (Київська земля), напис на стрічці: **KIOENS**, на четвертому – лапчастий хрест (Волинська земля), напис на стрічці: **VOLINE**, на п’ятому – ведмідь (Смоленська земля), напис на стрічці: **SMOLIE**.

Напис по колу: • * • **SIGISMVNDVS DEI GRATIA * MAGNVS DVX * LITHWANIE * RVSSIE * SAMAGITHIE * ETC**

кругла, розмір 67 мм.

ЛІМ, Сфр.251. 1529 р.

ЛНУ, ЗП, n.46. 1529 р.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.643, арк.1; спр.646, арк.1; спр.647, арк.1; спр.653, арк.1; спр.659, арк.1; спр.660, арк.1. 23.7.1509 – 9.7.1522.

APK, ASang, Teka III, Plik 76. 27.1.1539.

MNW, NPO 10599. 1529 р.

Огнєва О. Сфрагістика.- С.57; мал. 1529 р.

Цітоў А.- С.122; мал. 1529 р.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.19; мал.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.140; мал. 1529 р.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- С.26; табл.14, мал.47. 1506 – 1529 р.р.

Kuczyński S.- С.97, 127; мал.122. 1506 – 1529 р.р.

Rimša E. Pavienių antspaudų.- С.136, n.3; опис.

Żebrowski T.- С.60; табл.21, мал.72. 1529 р.

45. Жигимонт Старий, великий князь Литовський і Руський (1506 – 1548):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.

Напис на стрічці по колу: **S • SIGISMVI • DEI • GRA • MAGI • DVC • LITVA**

кругла, розмір 32 мм.

ЛНБ, ВР, ф.5, оп.3, спр.2103, арк.1; спр.2108, арк.1. 6.9.1533 – 27.9.1544.

ЛНУ, ЗП, n.47.

НБУ, ІР, ф.2, спр.21990. 1508 р.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.13, арк.1; спр.14, арк.1; спр.16, арк.1; спр.20, арк.1; спр.21, арк.1; спр.22, арк.1; ф.221, оп.1, спр.2, арк.1; ф.2071, оп.1, спр.29, арк.33, 34; спр.119, арк.1. 6.5.1514 – 5.9.1544.

AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.14, st.20; Sygn.17, st.60; AZ, Sygn.2633, st.27, 29, 31, 33, 38, 40;

Perg.4629; Perg.4786; Perg.4788; Perg.4792; Perg.4793; Perg.4794; Perg.4795; Perg.4797; Perg.4799; Perg.6788; Perg.6790; Perg.6825; Perg.6856; Perg.6868; Perg.7429; Perg.7430; Perg.7499; Perg.7543; Perg.7555; Perg.7556; Perg.7557; Perg.7615; Perg.7619; Perg.7620; Perg.8532; Perg.8541; Perg.8728; Perg.8755. 8.10.1506 – 1.9.1544.

APK, AADMK, Perg.909; Perg.911; Perg.916; Perg.918; Perg.922; Perg.927; ASang, Perg.139; Perg.187; Perg.188; Perg.189; Perg.190; Perg.192; Perg.198; Perg.199; Perg.207; Perg.208; Perg.223; Perg.228; Perg.231; Teka II, Plik 10; Plik 14; Plik 19; Plik 24; Plik 30; Plik 36; Plik 46 – 48; Plik 52; Plik 53; Plik 55; Plik 59 – 75; Plik 78 – 80; Plik 89; Plik 92; Plik 97; Plik 101; Plik 104; Plik 105; Teka III, Plik 2; Plik 4; Plik 5; Plik 8; Plik 9; Plik 11; Plik 12; Plik 13; Plik 15; Plik 17; Plik 21 – 24; Plik 33; Plik 36; Plik 38; Plik 39; Plik 41; Plik 42; Plik 43; Plik 45; Plik 48; Plik 50; Plik 52 – 55; Plik 62; Plik 68; Plik 69; Plik 72; Plik 73; Plik 77; Plik 78; Plik 79; Plik 82; Plik 83; Plik 84; Plik 90; Plik 92; Plik 93; Teka IV, Plik 1; Plik 3; Plik 7; Plik 8; Plik 10; Plik 13; Plik 19; Plik 20; Plik 23; Plik 27 – 37; Plik 41; Plik 52; Plik 56; Plik 59; Plik 65; Plik 66; Plik 70; Plik 71; Plik 74; Plik 78 – 85; Teka V, Plik 7 – 13; Plik 15; Plik 16; Plik 17; Plik 21; Plik 26 – 28; Plik 32; Plik 33; Plik 39; Plik 40; Plik 41; Plik 45; Plik 47; Plik 50; Plik 54 – 66; Plik 70; Plik 74; Plik 75; Plik 79; Perg.163; ZR, Pap.2; Pap.3; Pap.4; Pap.5; Pap.6; Pap.7; Pap.14; Perg.204; Perg.207. 15.3.1507 – 10.8.1546.

BCz, Perg.714; Perg.720; Perg.728; Perg.762; Perg.775; Perg.785; Perg.786; Perg.808; Perg.828; Perg.848; Perg.1220; Perg.1284; Perg.1290; Perg.1315; Perg.1316. 15.6.1511 – 28.1.1541.

BPAN, Perg.96; Perg.117; Perg.126. 21.6.1510 – 24.5.1536.

MNK, Perg.60; Perg.63; Perg.64; Perg.69; Perg.73; Perg.75; Perg.78; Perg.79; Perg.80; Perg.81; Perg.82; Perg.83; Perg.84; Perg.90; Perg.93; Perg.94; Perg.98; Rkps 1457, Tom 1, karta 10; Tom 2, karta 27; Rkps 1458, karta 101, 103. 5.10.1507 – 23.10.1529.

MNW, NPO 10598; NPO 11442. 1528 р.

Цітоў А.- С.123; мал.

Działyński A.- С.545; табл.10. 1544 р.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.150; табл.7, мал.149. 1520 р.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- С.26; табл.13, мал.48. 1528 – 1544 р.р.

Vossberg F.- С.19; табл.13, мал.42. 1544 р.

Żebrowski T.- С.60-61; табл.21, мал.73. 1528 – 1544 р.р.

46. Жигимонт Август, великий князь Литовський і Руський (1548 – 1572):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; над щитом стрічка з написом: **S • M • D • L**, обабіч щита дві галузки; навколо п’ять щитів, які з’єднано стрічкою: на першому – орел під короною (Корона Польська), напис на стрічці: **PATERN**, на другому – змій, з пащі якого виходить немовля (Міланське герцогство), напис на стрічці: **MATERNVM**, на третьому – ангел (Київська земля), напис на стрічці: **KIOEN**, на четвертому – лапчастий хрест (Волинська земля), напис на стрічці: **VOL ...**, на п’ятому – ведмідь (Смоленська земля), напис на стрічці: **SMOLEN**.

Напис по колу: **• SIGISMVND • AVGV • D • G • REX • POL • MG • DVX • LITVAN • RVS • PRVS • SAMOGIT • MAZO • ETC • DO • ET • HERES**

кругла, розмір 70 мм.

ЛНУ, ЗП, п.53.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.56, арк.1. 30.5.1571.

AGAD, Perg.7772; Perg.7773. 30.12.1563 – 1.7.1564.

APK, ASang, Teka X, Plik 27; Teka XI, Plik 65. 11.3.1566 – 10.1.1568.

Цітоў А.- С.124; мал. 1568 – 1570 р.р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.140; мал.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- С.27-28; мал.51. 1555 – 1572 р.р.

47. Жигимонт Август, великий князь Литовський і Руський (1548 – 1572):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест.

Напис по колу: ↓ **SIGISMVDVS ‡ AVGVS ‡ REX ‡ POLON ‡ MA ‡ DVX ‡ LITVANIA ET +**

кругла, розмір 37 мм.

ЛНУ, ЗП, п.54.

НБУ, ІР, ф.2, спр.22601. 20.1.1567.

НМІУ, СФДМ, РД-14, РД-101. 25.4.1569 – 15.1.1571.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.41, арк.1; спр.42, арк.1; спр.43, арк.1; спр.44, арк.1; спр.45, арк.1; спр.49, арк.1; спр.50, арк.1; спр.666, арк.1; спр.667, арк.1; спр.668, арк.1; спр.669, арк.1; спр.670, арк.1; спр.671, арк.1; спр.672, арк.1; ф.2070, оп.2, спр.114, арк.1; ф.2071, оп.1, спр.29, арк.4, 6, 31 зв., 39 зв.; спр.121, арк.1; спр.122, арк.1; спр.123, арк.2; спр.237, арк.2. 19.5.1543 – 1.2.1569.

AGAD, AR, Dz.X, Sygn.23, st.1; Sygn.111, st.9; Dz.XI, Sygn.19, st.7, 9, 29, 32, 36; AZ, Sygn.2633, st.47, 49; Sygn.2896, st.5, 11; Perg.4466; Perg.7651; Perg.7652; Perg.7658; Perg.7680; Perg.7685; Perg.7714; Perg.7716; Perg.7718; Perg.7719; Perg.7724; Perg.7746; Perg.7753; Perg.7763; Perg.7765; Perg.7767; Perg.7770; Perg.7776; Perg.7778; Perg.7787; Perg.7803; Perg.7806; Perg.7809. 15.5.1548 – 10.1.1567.

APK, AADMK, Perg.940; Perg.944; ASang, Perg.274; Perg.276; Teka VI, Plik 2; Plik 3; Plik 6; Plik 7; Plik 12 – 15; Plik 21; Plik 29; Plik 31; Plik 35; Plik 38; Plik 48; Teka VII, Plik 10 – 14; Plik 21; Plik 23; Plik 24; Plik 26; Plik 27; Plik 36 – 40; Plik 55; Plik 56; Plik 58; Plik 60; Plik 65; Plik 68; Plik 72 – 74; Plik 76; Plik 78; Plik 82; Plik 85 – 91; Teka VIII, Plik 3 – 7; Plik 14; Plik 24; Plik 34; Plik 38; Plik 41; Plik 43; Plik 46; Plik 47; Plik 58; Plik 69; Plik 72 – 74; Plik 77; Plik 83 – 86; Plik 90; Plik 93; Plik 95; Plik 98; Plik 99; Plik 102; Plik 106; Plik 110; Plik 113; Plik 116; Plik 121 – 123; Plik 125; Plik 132; Teka IX, Plik 13; Plik 16; Plik 24; Plik 33 – 35; Plik 44 – 47; Plik 49; Plik 56; Plik 58; Plik 60 – 63; Plik 65 - 67; Plik 69; Plik 71; Plik 73; Plik 77; Plik 79; Plik 81; Plik 84; Plik 87; Plik 88; Plik 90; Plik 91; Plik 98; Plik 99; Plik 102 – 104; Plik 111 – 113; Plik 125; Plik 133; Plik 134; Teka X, Plik 2; Plik 12; Plik 15; Plik 16; Plik 18; Plik 19; Plik 23; Plik 28; Plik 30; Plik 32; Plik 33; Plik 42 – 47; Plik 50 – 53; Plik 55; Plik 56; Plik 58; Plik 60 – 62; Plik 66; Plik 69; Plik 72; Plik 96; Plik 103; Plik 104; Plik 107; Plik 123; Plik 124; Plik 139; Teka XI, Plik 6; Plik 17; Plik 20; Plik 26; Plik 34; Plik 36; Plik 37; Plik 40 – 42; Plik 64; Plik 66; Plik 77; Plik 81; Plik 87; Plik 99; Plik 157; ZR, Pap.15; Pap.16; Pap.17; Pap.22; Pap.24; Pap.29. 27.3.1547 – 4.7.1571.

BCz, Perg.899; Perg.904; Perg.906; Perg.917. 17.3.1555 – 6.5.1561.

MNK, Perg.121; Perg.129; Perg.132; Perg.134; Rkps 892, Tom 1, st.3 – 9; Tom 4, st.1; Rkps 1457, Tom 2, karta 31. 14.6.1554 – 15.7.1568.

MNW, NPO 10837. 1539 р.

Цітоў А.- С.125; мал. 1567 р.

Działyński A.- C.546; табл.11. 1570 р.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.36, n.28; мал. 1539 р.

Gumowski M. Pieczęcie królów.- C.28; табл.15, мал.52. 1546 – 1568 р.р.

Vossberg F.- C.22; табл.14, мал.48. 1539 р.

Żebrowski T.- C.64-65; табл.22, мал.81.

МОЛДАВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО
(РУСО-ВЛАХІЯ)

48. Петро I Мушат, воєвода і господар Молдавський (1374 – 1391):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ S · PETRI WOIWODI MOLDAWIENSIS**

кругла, розмір 33 мм.

AGAD, Perg.5331; Perg.5334. 26.11.1387.

Уляницкий В.- С.2, n.1; згадка. 26.11.1387.

Iliescu O.- C.232; табл.3, мал.1. 26.11.1387.

Şimanschi L.- C.154; мал.1. 26.11.1387.

49. Роман I, воєвода і господар Молдавський (1391 – 1394):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ РОМАНА ВОЄВОДА ЗЄМЛѢ МОЛДАВЬСКОІ**

кругла, розмір 105 мм.

Грамоти XIV ст.- С.109, n.55; опис. 30.3.1392.

История Молдавии.- Том I.- С.93; мал. 30.3.1392.

История МССР.- Том I.- С.363; мал. 30.3.1392.

Bogdan D.- C.252; мал.3. 30.3.1392.

Documente provitoare istoria Romîniei.- A: Moldova.- Vol. I.- C.431; мал. 30.3.1392.

Dogaru M. Aspirația.- C.20; мал.12. 30.3.1392.

Dogaru M. Sigiliile.- C.21-22; мал.2. 30.3.1392.

Iliescu O.- C.232; табл.3, мал.2. 30.3.1392.

Jitaru G.- C.67-68; табл.45, мал.1. 30.3.1392.

Moisil C. Stema.- C.6; мал. 30.3.1392.

50. Роман I, воєвода і господар Молдавський (1391 – 1394):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ РОМАНА ВОЄВОДЪ ЗЄМЛѢ МОЛДАВЬСКОІ**

кругла, розмір 72 мм.

AGAD, Perg.5330. 5.1.1393.

История МССР.- Том I.- С.372; мал. 5.1.1393.

Уляницкий В.- С.7, n.8; згадка. 5.1.1393.

Cernovodeanu D.- C.257; табл.25, мал.1. 5.1.1393.

Dogaru M. Sigiliile.- C.100; мал.70. 5.1.1393.

Iliescu O.- C.232; табл.3, мал.3. 5.1.1393.

Şimanschi L.- C.154; мал.5. 5.1.1393.

51. Стефан I, воєвода і господар Молдавський (1394 – 1399):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ШТЄФАНА ВОЄВОДЬ ЗЄМЛѢ МЛОДАВЬЄ**

кругла, розмір 68 мм.

AGAD, Perg.5329. 6.1.1395.

Уляницкий В.- С.9, n.10; згадка. 6.1.1395.

Bogdan D.- C.252; мал.4. 6.1.1395.
Iliescu O.- C.232; табл.3, мал.5. 6.1.1395.
Şimanschi L.- C.154; мал.6. 6.1.1395.

52. Стефан I, воєвода і господар Молдавський (1394 – 1399):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТ СТЄФАНА ВОЄВД**

кругла, розмір 21 мм.

APK, ASang, Perg.40. 4.1.1397.

Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.21, n.11; табл.2. 4.1.1397.

53. Олександр I Добрий, воєвода і господар Молдавський (1399 – 1431):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ОЛЄѲАНДРА ВОЄВОДЫ ГѠ ЗЄМЛѢ МОЛДАВЬСКОІ**

кругла, розмір 75 мм.

AGAD, Perg.5302. 12.3.1402.

Bogdan D.- C.259; мал.5. 12.3.1402.

Iliescu O.- C.232; табл.3, мал.4.

Şimanschi L.- C.155; мал.7. 12.3.1402.

54. Олександр I Добрий, воєвода і господар Молдавський (1399 – 1431):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ОЛЄѲАНДРА ВОЄВОДЫ ГѠЪ ЗЄМЛѢ МОЛДАВЬСКОІ**

кругла, розмір 75 мм.

НБУ, ІР, ф.5, спр.3592. 8.3.1407.

BPAN, Perg.370. 7.1.1403.

Bogdan D.- C.259; мал.6. 16.9.1408.

Iliescu O.- C.232; табл.4, мал.1. 16.9.1408.

55. Олександр I Добрий, воєвода і господар Молдавський (1399 – 1431):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.[1]

Напис по колу: **+ ПЄЧАТ ІѠ ОЛ ... ЗЄМЛѢ МОЛДАВЬСКО**

кругла, розмір 74 мм.

Bogdan D.- C.259; мал.7. 28.1.1409.

Iliescu O.- C.232; табл.4, мал.2. 28.1.1409.

56. Олександр I Добрий, воєвода і господар Молдавський (1399 – 1431):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком та усіяному лілiями, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

[1] Вірогідно, дана печатка є тотожньою з наступною господарською печаткою, що, втім, достеменно встановити наразі неможливо з огляду на незадовільну якість відбитку печатки при документі від 28 січня 1409 р.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ * ОЛЄѮАНДРА * ВОЄВОДЪ * и ГНА ЗЄМЛЬѢ МОЛДАВЬСКОІ**

кругла, розмір 74 мм.

AGAD, Perg.5305; Perg.5307; Perg.5308; Perg.5309; Perg.5310; Perg.5311; Perg.5312; Perg.5313; Perg.5314. 25.5.1411 – 20.12.1431.

Уляницкий В.- С.22, n.23; С.27, n.25; С.34, n.28; згадка. 25.5.1411 – 20.12.1431.

Bogdan D.- C.249-250; мал.1, 2, 8-10. 13.12.1421 – 20.12.1431.

Buzdugan C.- C.120-121; табл., мал.1.

Cernovodeanu D.- C.257; табл.25, мал.2. 13.12.1421.

Dogaru M.- C.45; мал.10. 1.6.1429.

Dogaru M. Sigiliile.- C.22-23; мал.3; C.99-100; мал.71. 13.12.1421 – 1.6.1429.

Iliescu O.- C.232; табл.4, мал.3. 13.12.1421.

Moisil C. Stema.- C.7; мал. 1.6.1429.

Vîrtosu E.- Табл., мал.23. 13.12.1421.

Şimanschi L.- C.155; мал.9. 25.5.1411.

57. Олександр І Добрий, воєвода і господар Молдавський (1399 – 1431):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ѦЛЄКСАНДРА ВОИВОД**

кругла, розмір 22 мм.

AGAD, Perg.5303; Perg.5304. 1.8.1404 – 6.10.1407.

Уляницкий В.- С.16, n.19; n.20; згадка. 1.8.1404 – 6.10.1407.

Şimanschi L.- C.155; мал.8. 6.10.1407.

58. Ілляш І, воєвода і господар Молдавський (1432 – 1442):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком та усіяному лілія́ми, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠАНА ИЛІИ ВОЄВѠДѢ ГОСПОДАРѢ ЗЄМЛИ МОЛДАВСКОИ *****

кругла, розмір 72 мм.

НБУ, ІР, ф.5, спр.3594. 5.5.1436.

AGAD, Perg.5315; Perg.5316; Perg.5323; Perg.5335; Perg.5336; Perg.5337; Perg.5338; Perg.5340; Perg.5341; Perg.5353; Perg.5355; Perg.5356; Perg.5357; Perg.5358; Perg.5359; Perg.5362; Perg.7285; Perg.7312. 4.6.1433 – 2.6.1439.

Уляницкий В.- С.35, n.29; С.36, n.30 a; С.44, n.39; С.45, n.40; С.46, n.41; С.48, n.43; С.50, n.45; С.53, n.47; С.55, n.49; С.56, n.50; С.58, n.52; згадка. 4.6.1433 – 2.6.1439.

Bogdan D.- C. 260; мал.13, 14.

59. Ілляш І, воєвода і господар Молдавський (1432 – 1442):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура з кільцем в носі в супроводі шестипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ИЛІАША ВОЄВОДЫ**

восьмикутна, розмір 17х17 мм.

AGAD, Perg.5308; Perg.5309. 12.12.1421 – 13.12.1421.

Şimanschi L.- C.155; мал.10. 12.12.1421 – 13.12.1421.

60. Ілляш І, воєвода і господар Молдавський (1432 – 1442):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура з кільцем в носі в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ИЛІАШ ВОЄВОДЫ :·**

восьмикутна, розмір 16х16 мм.
НБУ, ІР, ф.5, спр.3595. 17.7.1436.
AGAD, Perg.7290. 24.2.1442.
Dogaru M. Sigiliile.- С.102-103; мал.72. 19.9.1436.

61. Стефан II, воєвода і господар Молдавський (1433 – 1447):
В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком та усіяному лілiями, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ЄТЄФАНА ВОЄВUДѢ ГОСПОДАРѢ ЗЄМЛИ МОЛДАВСЪКОИ *****
кругла, розмір 74 мм.
НБУ, ІР, ф.5, спр.3593. 8.10.1434.
AGAD, Perg.5320; Perg.5321; Perg.5322; Perg.5324; Perg.5342; Perg.5345; Perg.5346; Perg.5347; Perg.5348; Perg.5351; Perg.5352; Perg.5354; Perg.5360. 13.1.1434 – 26.1.1446.

62. Стефан II, воєвода і господар Молдавський (1433 – 1447):
В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ЄТЄФАНА ВОЄВОДЫ**
кругла, розмір 20 мм.
НБУ, ІР, ф.5, спр.3595. 17.7.1436.
AGAD, Perg.5361; Perg.7339. 26.11.1444 – 1445.
Dogaru M. Sigiliile.- С.23-24; мал.4; С.102-103; мал.72. 26.6.1434 – 19.9.1436.

63. Петро II, воєвода і господар Молдавський (1447 – 1449):
В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком та усіяному лілiями, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ПЄТРА ВОЄВ ... ЗЄМЛИ МОЛДАВСКОИ ·:**
кругла, розмір 78 мм.
AGAD, Perg.5363; Perg.5364; Perg.5366. 23.4.1448 – 22.9.1448.

64. Петро II, воєвода і господар Молдавський (1447 – 1449):
В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ПЄТРА ВОЄВОДЫ**
кругла, розмір 19 мм.
AGAD, Perg.5364; Perg.5366. 22.8.1448 – 22.9.1448.

65. Роман III, воєвода і господар Молдавський (1448):
В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком та усіяному лілiями, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ РОМАНА ВОЄВUДѢ ГОСПОДАРѢ ЗЄМЛИ МОЛДАВСЪКОИ *****
кругла, розмір 74 мм.
BCz, Perg.484. 23.2.1448.

66. Роман III, воєвода і господар Молдавський (1448):
В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **...**
кругла, розмір 24 мм.
BCz, Perg.484. 23.2.1448.

67. Олександр II, воєвода і господар Молдавський (1449 – 1455):
В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком та усіяному лініями, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠИ АЛЄѮАНДРА ВОЄВИДѢ ГОСПОДАРѢ ЗЄМЛИ МОЛДАВСЪКОИ *****
кругла, розмір 74 мм.
AGAD, Perg.5381. 20.6.1453.
Уляницкий В.- С.82, n.73; згадка. 20.6.1453.
Bogdan D.- С.259-260; мал.11, 12. 26.1.1453.

68. Олександр II, воєвода і господар Молдавський (1449 – 1455):
В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ АЛЄКСАНДРА ВѠЄВѠД**
кругла, розмір 24 мм.
AGAD, Perg.5368; Perg.5369; Perg.5370; Perg.5372; Perg.5383. 5.6.1449 – 1455.

69. Олександр II, воєвода і господар Молдавський (1449 – 1455):
В полі печатки готичний щит, на якому голова тура з кільцем в носі в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
кругла, розмір 16 мм.
AGAD, Perg.5372. 23.9.1453.

70. Богдан II, воєвода і господар Молдавський (1449 – 1451):
Печатка відірвана.
BCz, Perg.490. 2.12.1449.

71. Петро III Арон, воєвода і господар Молдавський (1453 – 1457):
В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄТРЪ ВѠЄВѠДА * ГОСПОДАРЪ ЗЄМЛИ МОЛДАВСКОИ ****
кругла, розмір 82 мм.
ЦДІАЛ, ф.129, оп.1, спр.1 а, арк.1; ф.131, оп.1, спр.160, арк.1. 20.1.1456 – 29.6.1456.

72. Петро III Арон, воєвода і господар Молдавський (1453 – 1457):
В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ПЄТРА ВОЄВОДЫ**
кругла, розмір 26 мм.
ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.157, арк.1. 15.1.1456.
AGAD, Perg.5373; Perg.5382; Perg.5384; Perg.5387. 6.10.1454 – 1.4.1457.
BCz, Perg.532. 24.1.1458.
MNK, Rkps 1483, karta 143. 1453 р.

73. Петро III Арон, воєвода і господар Молдавський (1453 – 1457):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ПЄТРА ВОЄВОДЫ**

кругла, розмір 19 мм.

AGAD, Perg.7311; Perg.7322; Perg.7379. 1453 – 1460 р.р.

74. Стефан III Великий, воєвода і господар Молдавський (1457 – 1504):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ СТЄФАНЬ ВОЄВѠДА ГѠСПОДАР ЗЄМЛИ ѦѠЛДАВСКОИ**

кругла, розмір 78 мм.

НБУ, ІР, ф.5, спр.3596. 4.3.1479.

AGAD, Perg.5375; Perg.5376; Perg.5390; Perg.5396; Perg.5397; Perg.5399; Perg.5401; Perg.5402; Perg.5403; Perg.5404; Perg.6175; Perg.6177; Perg.7395. 12.6.1460 – 11.8.1499.

Буковина.- С.152; мал.73.

История Молдавской ССР.- Том 1.- С.118; мал.

Піддубний Г.- С.32; мал.

Cernovodeanu D.- C.257; табл.25, мал.3. 1459 р.

Dogaru M. Aspirația.- C.28; мал.21. 1491 р.

Dogaru M. Sigiliile.- C.26; мал.6. 1491 р.

Moisil C. Stema.- C.7; мал. 1491 р.

Vîrtosu E.- Табл., мал.24, 27. 1467 – 1479 р.р.

75. Стефан III Великий, воєвода і господар Молдавський (1457 – 1504):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ СТЄФАНА ВОЄВОДЫ И ГНЬ**

кругла, розмір 30 мм.

AGAD, Perg.5403; Perg.5405. 10.8.1470 – 16.9.1484.

Bogdan I.- C.61; мал. 5.6.1472.

Dogaru M. Sigiliile.- C.103; мал.73. 5.6.1472.

Vîrtosu E.- C.436; опис. 5.6.1472.

76. Стефан III Великий, воєвода і господар Молдавський (1457 – 1504):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЪ СТЄФАНА ВОЄВОДЫ** *

кругла, розмір 25 мм.

AGAD, Perg.5389. 13.4.1457.

77. Стефан III Великий, воєвода і господар Молдавський (1457 – 1504):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п'ятипроменевої зірки, п'ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ СТЄФАНА ВОЄВОДЫ** *

кругла, розмір 25 мм.

ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.180, арк.1. 25.1.1463.

AGAD, Perg.6179.

78. Богдан III, воєвода і господар Молдавський (1504 – 1517):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п’ятипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ БОГДАНА ВОЄВОДЫ ГОСПОДАР ЗЄМЛИ МОЛДАВСКОИ**

кругла, розмір 78 мм.

AGAD, Perg.5410; Perg.5412. 7.2.1510 – 1.6.1512.

BCz, Perg.696. 30.3.1507.

79. Богдан III, воєвода і господар Молдавський (1504 – 1517):

В полі печатки готичний щит, на якому голова тура в супроводі п’ятипроменевої зірки, п’ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ІѠ БОГДАН СНЪ СТЄФАНА ВОЄВОД**

кругла, розмір 16 мм.

AGAD, Perg.5375; Perg.5376; Perg.7395. 14.9.1496 – 11.8.1499.

80. Стефан IV, воєвода і господар Молдавський (1517 – 1527):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п’ятипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ СТЄФАНА ВОЄВОДЫ ГОСПОДАР ЗЄМЛИ МОЛДАВСКОИ :·**

кругла, розмір 78 мм.

AGAD, Perg.5377; Perg.5413; Perg.6104. 15.12.1517 – 6.10.1519.

81. Стефан IV, воєвода і господар Молдавський (1517 – 1527):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, п’ятипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ СТЄФАНА ВОЄВОДЫ И ГНЬ**

кругла, розмір 25 мм.

ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.335, арк.1. 1.11.1522.

82. Петро IV Рареш, воєвода і господар Молдавський (1527 – 1546):

В полі печатки, оздобленому шістьма дугами з рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому голова тура в супроводі п’ятипроменевої зірки, шестипелюсткової троянди і півмісяця, який лежить рогами вліво.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ІѠ ПЄТРА * ВОЄВОДЫ ГОСПОДАР ЗЄМЛИ МОЛДАВСКОИ :·**

кругла, розмір 78 мм.

ДАЧО, ф.1023, оп.1, спр.5. 14.4.1546.

НБУ, ІР, ф.5, спр.3597; спр.3598; спр.3599. 28.2.1532 – 16.4.1546.

AGAD, Perg.5378; Perg.6105; Perg.7593. 21.10.1527 – 11.1.1536.

BCz, Perg.868. 30.4.1546.

ВІТЕБСЬКА ЗЕМЛЯ

Багриновське князівство (до 1486 – 1622)

83. Григорій Іванович Одинцевич-Багриновський, князь Багриновський (до 1509 – 1559):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **М** над півколом з загнутими всередину кінцями; згори напис: **ГРИГОР**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

АРК, ASang, Teka III, Plik 75. 22.11.1538.

Головчинське князівство (1539 – 1658)

84. Щасний-Ярослав Ярославович, князь Головчинський (1567 – 1610):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій частині – лебідь, в другій частині – лівий перев'яз, який обтяжено трьома п'ятипелюстковими трояндами, в третій частині – три лілії, в четвертій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику страусове перо, навколо щита намет.

Напис по колу: **SZASNY • IAROSLAV HOLOVCZIN ...**

кругла, розмір 25 мм.

АРК, ASang, Teka XXII a, Plik 67. 1597 р.

85. Олександр Ярославович, князь Головчинський (до 1594 – 1617):

В полі печатки чотиридільний овальний бароковий щит: в першій частині – лебідь, в другій частині – знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під стрілою, яка лежить вістрям вгору, в третій частині – три лілії, в четвертій частині – мур, з якого виникає лев.

Напис по колу: **D ALEX …**

кругла, розмір 27 мм.

Puzyna J. // МН.- Tom XII.- С.56; мал.3.

86. Софія Ярославна Головчинська, донька Ярослава Ярославовича князя Головчинського (1567 – 1622):

В полі печатки щит, на якому лебідь.

овальна, розмір 28х24 мм.

АРК, ASang, Perg.287. 26.7.1600.

Горське князівство (до 1496 – 1778)

87. Федір Дмитрович Друцький-Горський, князь Горський (1500 – після 1538):

В полі печатки знак у вигляді роздвоєного здолу з загнутими кінцями хреста.

Напис по колу: **ѲЄДОРА ДМИТРИЄВИЧЄВА**

кругла, розмір 24 мм.

АРК, ASang, Teka III, Plik 75. 22.11.1538.

88. Семен Петрович Друцький-Горський, князь Горський (після 1576 – після 1600):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді меча в супроводі чотирьох півмісяців; над щитом забороло, навколо щита намет; згори літери: **DH**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

Цітоў А.- С.93; мал.219. 1600 р.

89. Федір Григорович Друцький-Горський, князь Горський (1560 – 1615):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді меча в супроводі чотирьох півмісяців, в другій частині – лев, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу, в четвертій частині – знак у вигляді перехрещеної роздвоєної здолу стріли, яка лежить вістрям вгору; згори літери: **FH**.

овальна, розмір 21х19 мм.

Цітоў А.- С.93; мал.221. 1602 р.

Puzyna J. // МН.- Tom XII.- C.58, мал.18. 1600 р.

Друцьке князівство (1101 – 1795)

90. Лев, князь Друцький (до 1384 – після 1384):

В полі печатки рицар на коні.

Напис по колу: **SIGILLVM LEWE DVCIS DRVCK**

кругла, розмір 30 мм.

Войтович Л.- С.141, 342; опис. 1384 р.

Codex epistolaris Vitoldi.- n.32; опис. 1384 р.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.248; опис. 1384 р.

Gumowski M.- C.704; опис. 1384 р.

Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- C.4; опис. 1384 р.

91. Семен Дмитрович, князь Друцький (до 1401 – після 1422):

В полі печатки знак у вигляді стріли вістрям вгору над колом в супроводі двох півкіл, що лежать кінцями в різні боки.

Текст: Ducis Simeonis Demetry fily Druczki ... 1401 sigillum cujus.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.609. 1401 р.

92. Іван Семенович Баба, князь Друцький (до 1409 – після 1436):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям в лівий долішній кут, обабіч якої чотири півмісяці.

Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КНѦZѦ ЭВАНА СЄМЄНО**

кругла, розмір 28 мм.

AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917; Sygn.33, st.654, 693. 1430 – 1.9.1431.

BCz, Perg.374. 1.9.1431.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.

MNK, Rkps 1713, karta 236, 241. 1.9.1431.

Хорошкевич А.- С.136-137; опис. 1409 р.

Gumowski M.- C.699; табл.2, мал.15; табл.9, мал.68. 1.9.1431.

Nowak P., Pokora P.- C.79; мал.B 89. 27.9.1422.

Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.261; мал.434. 1.9.1431.

Puzyna J. // МН.- Tom IV.- C.77; мал.17; C.80; мал. 1.9.1431.

Zamoyski J.- C.25, n.96; мал.- C.89, n.932; мал. 1430 – 1.9.1431.

93. Іван Семенович Путята, князь Друцький (до 1422 – після 1440):

В полі печатки готичний щит, на якому знак у вигляді роздвоєного згори з загнутими кінцями хреста.

Напис по колу: **ПѰТѦТИНА КНѦZѦ ВАНА**

кругла, розмір 30 мм.

ЛНУ, ЗП, n.295. 1431 р.

AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917; Sygn.33, st.654, 693. 1430 – 1.9.1431.

BCz, Perg.374. 1.9.1431.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.
MNK, Rkps 1713, karta 241. 1.9.1431.
Снимки.- С.80; мал. 1423 р.
Działyński A.- C.544; табл.3. 1.9.1431.
Gumowski M.- C.699; табл.2, мал.14; табл.9, мал.71. 1.9.1431.
Nowak P., Pokora P.- C.79; мал.B 91. 27.9.1422.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.273; мал.454. 1.9.1431.
Vossberg F.- C.44; табл.24, мал.107. 1.9.1431.
Zamoyski J.- C.25, n.97; мал.- C.89, n.933; мал. 1430 – 1.9.1431.

94. Василь Семенович Красний, князь Друцький (до 1422 – після 1448):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді хреста з подвійним розгалуженням здолу, обабіч якого чотири півкола.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ КНѦZѦ ВАСЬЛЬѦ СЄМЄНВИЧА**
кругла, розмір 33 мм.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917; Sygn.33, st.654, 693. 1430 – 1.9.1431.
BCz, Perg.374. 1.9.1431.
MNK, Rkps 1713, karta 237, 241. 1.9.1431.
Gumowski M.- C.716; табл.3, мал.26; табл.9, мал.69. 1.9.1431.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.262; мал.435. 1.9.1431.
Zamoyski J.- C.26, n.98; мал.- C.89, n.934; мал. 1430 – 1.9.1431.

95. Богдан Федорович Одинцевич, князь Друцький (після 1442 – після 1528):
В полі печатки знак у вигляді роздвоєного згори костурного хреста над півколом з загнутими всередину кінцями.
Напис по колу: **+ … KNZ • БГДНѦ ѲЄДОРВЧ**
кругла, розмір 24 мм.
Цітоў А.- С.57; мал.1. 1512 р.

96. Семен Богданович Одинцевич, князь Друцький (після 1528 – 1542):
В полі печатки іспанський щит, на якому мур обтяжений чотирма каменями, з якого виникає лев; згори напис: **СМЄ**.
овальна, розмір 14х12 мм.
AGAD, AR, Dz.X, Sygn.55, st.1; Perg.4798. 1534 – 1536 р.р.
APK, ASang, Teka IV, Plik 39; Plik 87. 1.12.1541 – 1.12.1541.

97. Семен Богданович Одинцевич, князь Друцький (після 1528 – 1542):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому мур, з якого виникає лев вліво.
Напис по колу: **+ …**
кругла, розмір 27 мм.
APK, ASang, Teka III, Plik 75. 22.11.1538.

98. Ганна Романівна Друцька-Любецька[1], донька Романа Васильовича Друцького-Любецького князя Друцького:
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; згори літери: **Ѧ …**
восьмикутна, розмір 15х13 мм.
APK, ASang, Teka XII, Plik 64. 1571 р.

[1] Центром володінь князів Друцьких-Любецьких був маєток Любче на Волині, але оскільки дана гілка роду князів Друцьких продовжувала володіти частиною Друцького князівства, то подаємо перелік їхніх печаток разом з печатками інших Друцьких князів.

99. Василь Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; згори літери: **WL**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

АРК, ASang, Teka 94, Plik 1, st.2, 6. 1591 р.

100. Павло Янушович Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців, в другій частині – знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору, в третій частині – мур, з якого виникає лев, в четвертій частині – лілія над трьома врубами; згори літери: **PI DL**.

восьмикутна, розмір 16х15 мм.

АРК, ASang, Teka XVII, Plik 76; Teka XIX, Plik 43, st.129, 135; Plik 44. 1587 – 1592 р.р.

101. Павло Григорович Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; над щитом князівська корона; згори літери: **PDL**.

восьмикутна, розмір 17х14 мм.

АРК, ASang, Teka 101, Plik 34, st.3. 1601 р.

102. Павло Григорович Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; згори літери: • **P** • **D** • **L** •.

восьмикутна, розмір 17х14 мм.

АРК, ASang, Teka 101, Plik 34, st.11, 14, 22. 1612 р.

103. Павло Григорович Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки чотиридільний німецький щит: в першій частині – знак у вигляді меча, ліворуч півмісяць рогами вправо, в другій частині – знак у вигляді двох з'єднаних між собою кіл з двома півкруглими відгалуженнями обабіч, в середині горішнього кола **Т**-подібний хрест, в третій частині – знак у вигляді стріли над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – знак у вигляді двох з'єднаних між собою півкіл, між якими лежить шабля вістрям додолу; над щитом шолом під князівською короною, навколо щита намет; навколо літери: **PDSL**.

восьмикутна, розмір 22х20 мм.

ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/3, арк.811. 1627 р.

НБУ, ІР, ф.2, спр.17442. 1627 р.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.98, арк.1; ф.221, оп.1, спр.78, арк.38; ф.256, оп.1, спр.90, арк.50 зв.; спр.151, арк.29; спр.158, арк.19 зв.; спр.200, арк.18. 1619 – 1636 р.р.

104. Павло Григорович Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу, в четвертій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

овальна, розмір 38х32 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.158, арк.2 зв., 4 зв., 9 зв., 13. 1640 р.

Алфьоров О.- Табл.10, мал.9. 1640 р.

105. Іван Павлович Друцький-Любецький, князь Друцький:

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; над щитом шоломова корона, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **IDL**; здолу літери: **PO**.

овальна, розмір 20х17 мм.
Цітоў А.- С.93; мал.220. 1625 р.

Підберезьке князівство (до 1399 – 1540)

106. Семен Ямонтович, князь Підберезький (до 1506 – 1540):
В полі печатки німецький щит, на якому орел вліво; згори напис: **ϾЄМ**.
восьмикутна, розмір 20х15 мм.
Цітоў А.- С.41; мал. 1536 р.

107. Софія Федорівна Ямонтовича Підберезька, донька князя Федора Ямонтовича:
В полі печатки орел.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ • КNЄNИ ϾѲ·Ѳ·И**
восьмикутна, розмір 20х20 мм.
APK, ZR, Pap.18. 1548 р.

Прихабське князівство (до 1442 – після 1565)

108. Андрій Костянтинович, князь Прихабський (до 1442 – до 1515):
В полі печатки італійський щит, на якому знак у вигляді подвійної стріли над основою, здолу восьмипроменева зірка; обабіч щита дві восьмипроменеві зірки.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ ЄNѦ ѦNДРЄѦ КNϾТЄNТИ**
кругла, розмір 26 мм.
AGAD, Perg.5919. 1510 р.

Соколинське князівство (до 1466 – 1795)

109. Богдан Андрійович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (1546 – 1571):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; згори літери: **BS**.
восьмикутна, розмір 12х11 мм.
APK, ASang, Teka XII, Plik 85. 1571 р.

110. Януш Богданович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (1571 – 1606):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; над щитом шолом, навколо щита намет; згори літери: **IDS**.
восьмикутна, розмір 14х12 мм.
APK, ASang, Teka 94, Plik 1, st.6. 1591 р.

111. Костянтин Богданович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (1571 – 1597):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді меча в супроводі чотирьох півмісяців; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **KB**, обабіч літери: **DS**.
овальна, розмір 15х13 мм.
APK, ASang, Teka XXII a, Plik 45. 1597 р.

112. Юрій Павлович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (1575 – 1606):
В полі печатки чотиридільний німецький щит, на якому: в першій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців, в третій частині – лебідь вліво; над щитом шолом під короною, навколо щита намет; згори літери: **IDS**.
восьмикутна, розмір 15х14 мм.

APK, ASang, Teka 94, Plik 1, st.2, 6. 1591 p.

113. Юрій Павлович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (1575 – 1606):

В полі печатки чотиридільний овальний бароковий щит, на якому: в першій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців, в третій частині – лебідь вліво, в четвертій частині – меч вістрям додолу в супроводі двох півмісяців; над щитом шолом під короною, навколо щита намет; згори літери: **I • D • S**.

восьмикутна, розмір 20х17 мм.

APK, ASang, Teka XXII a, Plik 45. 1597 p.

114. Ярослав Ярославович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (до 1579 – після 1621):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; згори літери: **IDS**.

овальна, розмір 17х15 мм.

APK, ASang, Teka 94, Plik 1, st.6. 1591 p.

115. Криштоф Михайлович Друцький-Соколинський, князь Соколинський (1621 – 1639):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді довгого хреста в супроводі чотирьох півмісяців; над щитом шолом, навколо щита намет; навколо літери: **SSP**.

восьмикутна, розмір 20х17 мм.

Puzyna J. // MH.- Tom XII.- C.58, мал.20. 1632 p.

Толочинське князівство (після 1509 – 1546)

116. Юрій Михайлович, князь Толочинський (після 1509 – до 1522):

Печатка відірвана.

AGAD, Perg.8402.

117. Василь Юрійович, князь Толочинський (до 1522 – 1546):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді хреста з подвійним розгалуженням здолу.

восьмикутна, розмір 16х11 мм.

APK, ASang, Perg.230. 10.9.1544.

Цітоў А.- С.57; мал.6. 1536 p.

ВОЛИНСЬКА ЗЕМЛЯ

Белзьке князівство (1180 – 1462)

118. Юрій Наримунтович, князь Кременецький (1350 – 1352), князь Белзький (1352 – 1377, 1383 – 1387), князь Холмський (1366 – 1370), князь Новгородський (1378 – 1383):
В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.
Текст: Georgii … sigilla … Primum Pogonia.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.609; Perg.651 (печатка відірвана). 1352 – 1366 р.р.

119. Іван Юрійович, князь Белзький (1386):
В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.
Текст: Iuan Georgii Belzensis dei gratia ducis Russiae … cum sigillo Pogonia, equo in partem dextram directo, vectore vero gladium in manu dextra post tergum extensa tenenti.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.869, 941. 22.5.1386.
Akta unji.- C.11, n.14; опис n.1. 22.5.1386.

120. Земовит Земовитович, князь Белзький (1388 – 1426):
В полі печатки іспанський щит, на якому орел, на крилах у якого титло.
Напис по колу: **S : SEMOVITI : DEI : GRACIA : DVCIS : MAZOVIE : DOMINI : IS : ET : VISNENSIS**
кругла, розмір 78 мм.
APK, AL, Perg.25.
MNK, Odl.1362.
MNW, Odl.585.
UJ, ZNPH, Odl. D 206.
Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- C.338; мал.40. 1397 – 1426 р.р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- n.512; мал.
Sfragistyka.- C.169; опис.
Stronczyński K. Pobieżny przegląd.- C.8; опис.
Stronczyński K. Pomniki.- C.117; мал.

121. Земовит Земовитович, князь Белзький (1388 – 1426):
В полі печатки іспанський щит, на якому орел.
Напис по колу: + S semoviti ...
кругла, розмір 16 мм.
APK, TSchn, Perg.II/5. 24.10.1426.
BCz, Perg.327. 15.7.1419.
Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- C.341; мал.42. 1400 – 1426 р.р.
Engel B. Die mittelalterlichen Siegel.- C.3; мал.

122. Казимир Земовитович, князь Белзький (1426 – 1442):
В полі печатки іспанський щит, на якому орел вліво.
Напис по колу: S • kazimiri • d • mazovie •
кругла, розмір 23 мм.
ЛНУ, ЗП, n.177. 1425 р.
AGAD, Perg.71.
UJ, ZNPH, Odl.163.
Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- C.350; мал.49. 1425 – 1442 р.р.
Stronczyński K. Pomniki.- C.123; мал.

123. Володислав Земовитович, князь Белзький (1442 – 1455):

В полі печатки іспанський щит, на якому орел, на крилах у якого титло; навколо щита рослиноподібний візерунок.

Напис по колу: + S + WLADISLAI + DEI + GRA + DVCIS + MAZOVIE + ET + DNI + PLOCENS + ET + VISNE

кругла, розмір 80 мм.

AGAD, Perg.623; Perg.624; Perg.834.

MNK, Odl.1357.

MNW, Odl.4873; Odl.10838.

UJ, ZNPH, Odl.428.

Gumowski M. Siegelkunde.- n.3; мал.

Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- C.355; мал.53. 1434 – 1455 p.p.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- n.759; мал.

Stronczyński K. Pomniki.- C.126; мал.

124. Володислав Земовитович, князь Белзький (1442 – 1455):

В полі печатки іспанський щит, на якому орел.

Напис по колу: s • wladislai • ducis • mazo •

кругла, розмір 22 мм.

AGAD, Perg.623; Perg.624; Perg.834.

MNK, Odl.214; Odl.215; Odl.253; Odl.2754.

Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- C.353; мал.52. 1428 – 1455 p.p.

Stronczyński K. Pomniki.- C.127; мал.

125. Володислав Земовитович, князь Белзький (1442 – 1455):

В полі печатки іспанський щит, на якому орел.

Напис по колу: • s • wladislai • ducis • mazovie • et • dni • ploceп • et • wiz • nen

кругла, розмір 34 мм.

MNK, Odl.2673.

MNW, Odl.11426.

Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- C.357; мал.54. 1434 – 1455 p.p.

Stronczyński K. Pomniki.- C.127; мал.

Буремльське князівство (до 1452 – 1610)

126. Іван Васильович Курцевич, син Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки готичний щит, на якому знак у вигляді перехрещених роздвоєних здолу вил.

кругла, розмір 26 мм.

BCz, Perg.588. 11.10.1504.

127. Лев Федорович Курцевич, князь Буремльський (1486 – 1528):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді перехрещених роздвоєних здолу вил; згори напис: ЛЄѢЪ.

кругла, розмір 18 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.17, арк.1. 3.5.1522.

128. Олександр Федорович Курцевич, князь Буремльський (1486 – 1527):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді перехрещених роздвоєних здолу вил; згори напис: ΔΔ.

овальна, розмір 18х12 мм.

Болсуновский К.- Выпуск III.- С.3; мал.2. 1525 р.

129. Дмитро Олександрович Курцевич, князь Буремльський (1527 – 1570):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил над півмісяцем, який лежить рогами догори; згори літери: **ДБ**.

овальна, розмір 15х13 мм.

ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/3, арк.67; спр.7445, арк.989. 1540 р.

APK, ASang, Teka V, Plik 69; Plik 71; Teka VII, Plik 1. 27.6.1546 – 10.1.1550.

130. Василь Іванович Курцевич-Булига, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори кінцями в супроводі півмісяця рогами вправо і шестипроменевої зірки; згори напис: **ВАСИЛ**.

овальна, розмір 16х13 мм.

APK, ASang, Teka IV, Plik 6; Plik 14. 6.3.1540 – 28.9.1540.

131. Василь Іванович Курцевич-Булига, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори кінцями; згори напис: **ВАСИл**.

овальна, розмір 15х13 мм.

BCz, Perg.850. 1.5.1542.

132. Василь Іванович Курцевич-Булига, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори та вбік кінцями в супроводі півмісяця рогами вправо і шестипроменевої зірки; згори літери: • **V** • **I** •.

кругла, розмір 13 мм.

APK, ASang, Teka II, Plik 95. 1542 р.

133. Василь Іванович Курцевич-Булига, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори кінцями в супроводі п’ятипроменевої зірки і півмісяця рогами вправо; згори напис: **ВАс**.

кругла, розмір 14 мм.

APK, ASang, Teka V, Plik 42. 10.4.1546.

134. Василь Іванович Курцевич-Булига, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори кінцями в супроводі півмісяця рогами вправо і шестипроменевої зірки; згори напис: **ВЄ**.

овальна, розмір 16х14 мм.

APK, ASang, Teka V, Plik 69; Plik 71. 27.6.1546 – 27.7.1546.

135. Василь Іванович Курцевич-Булига, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори кінцями в супроводі восьмипроменевої зірки і півмісяця рогами вліво; згори напис: **VAS**.

кругла, розмір 16 мм.

APK, ASang, Teka VII, Plik 18. 1550 p.

136. Михайло Іванович Курцевич, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених роздвоєних здолу вил.

кругла, розмір 18 мм.

APK, ASang, Teka VII, Plik 71. 1552 p.

137. Михайло Іванович Курцевич, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори кінцями в супроводі шестипроменевої зірки і півмісяця рогами вправо; згори напис: **ⷘИ**.

овальна, розмір 14х13 мм.

AGAD, Perg.7751; Perg.7752; Perg.7754; Perg.7755. 1560 p.

138. Михайло Іванович Курцевич, внук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на вигнутій основі з загнутими догори кінцями в супроводі шестипроменевої зірки і півмісяця рогами вправо; згори напис: **ⷘИХⷭ**.

кругла, розмір 14 мм.

APK, ASang, Teka IX, Plik 129. 1564 p.

139. Дмитро Васильович Курцевич-Булига, правнук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори та вбік і перехрещеним праворуч кінцями в супроводі шестипроменевої зірки і півмісяця рогами вправо.

Wittyg W.- C.169; мал. 1581 p.

140. Олександр Михайлович Курцевич, правнук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил над півмісяцем, який лежить рогами догори, здолу п’ятипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори; згори літери: **ⷭК**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

APK, ASang, Teka XV, Plik 38. 1582 p.

Wittyg W.- C.169; мал. 1584 p.

141. Федір Михайлович Курцевич, правнук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил на основі з загнутими догори та вбік кінцями в супроводі півмісяця рогами вліво і шестипроменевої зірки; над щитом шолом, в нашоломнику два страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **FK**.

овальна, розмір 18х16 мм.

APK, ASang, Teka XIV a, Plik 21, st.120; Teka XV, Plik 27; Plik 34; Plik 41; Teka XVI, Plik 4; Plik 20. 1580 – 1585 p.p.

142. Іван-Ієзекіїл Дмитрович Курцевич-Булига, праправнук Василя Михайловича Курцевича князя Буремльського і Липовецького (1464 – 1486):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому знак у вигляді довгого хреста, перехрещеного знаком у вигляді літери **Ⰿ**, стрілою вістрям додолу і костурним хрестом, на основі з загнутими догори кінцями; навколо літери: **ІⰭТ**.

прямокутна, розмір 16х14 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.98, арк.1. 1619 р.

143. NN Курцевич, нащадок князів Буремльських:

В полі печатки щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил над стрілою вістрям додолу в супроводі двох п'ятипроменевих зірок; над щитом князівська корона.

ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7445, арк.1044.

144. Ян Курцевич-Коріатович, нащадок князів Буремльських:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещених вил над стрілою вістрям додолу на основі з загнутими догори та вбік кінцями в супроводі шестипроменевої зірки і півмісяця рогами вправо; над щитом князівська корона.

Wittyg W.- C.169; мал. 1755 р.

Велицьке князівство (до 1452 – після 1613)

145. Василь Іванович, князь Велицький (до 1528 – до 1544):

В полі печатки лев.

кругла, розмір 16 мм.

AGAD, Perg.7621. 1542 р.

Вишковське князівство (1477 – 1559)

146. Федір Михайлович Вишковський-Четвертинський, князь Вишковський (1477 – після 1488):

В полі печатки знак у вигляді двох півкіл, горішнє з яких лежить кінцями вгору, долішнє лежить кінцями додолу, які перетинає стовп.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 25 мм.

BCz, Perg.1278. 1477 р.

AGAD, Perg.7375. 1487 р.

147. Богдана Федорівна Вишковська-Четвертинська, княгиня Вишковська (після 1488 – після 1565):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **Ф**; згори літери: **ПⰭГ**.

овальна, розмір 15х12 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.27; спр.37; ф.256, оп.1, спр.1, арк.13 зв., 26. 1552 – 1559 р.р.

Вишневецьке князівство (1472 – 1744)

148. Михайло Васильович Збаразький, князь Вишневецький (1474 – 1517):

В полі печатки знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.

Напис по колу: **+ ПЄ ... ⱪⱯⰰⰆⰰ ⰔИ**

кругла, розмір 26 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.639, арк.1; спр.640, арк.1. 1504 – 1506 р.р.

149. Іван Михайлович, князь Вишневецький (1517 – 1542):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **KIW**.

овальна, розмір 16х13 мм.

AGAD, Perg.4790. 1533 р.

150. Федір Михайлович, князь Вишневецький (1542 – 1549):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **FM**.

кругла, розмір 12 мм.

AGAD, Perg.4790. 1533 р.

151. Федір Михайлович, князь Вишневецький (1542 – 1549):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **FW**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

AGAD, Perg.7639. 1544 р.

APK, ASang, Teka V, Plik 42. 10.4.1546.

BCz, Perg.878. 18.9.1547.

152. Федір Михайлович, князь Вишневецький (1542 – 1549):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори напис: **ΦЄДОР**.

кругла, розмір 15 мм.

AGAD, Perg.7659. 1548 р.

153. Федір Михайлович, князь Вишневецький (1542 – 1549):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори напис: **ΦЄДОР**.

овальна, розмір 16х15 мм.

AGAD, Perg.7664. 1549 р.

154. Олександр Михайлович, князь Вишневецький (1549 – 1555):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **WA**.

овальна, розмір 17х15 мм.

BCz, Perg.1168. 18.12.1542.

155. Катерина Іванівна Вишневецька, донька Івана Михайловича князя Вишневецького (1517 – 1542):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **KW**.

овальна, розмір 13х11 мм.

AGAD, Perg.7715. 1555 р.

156. Дмитро Іванович Вишневецький, син Івана Михайловича князя Вишневецького (1517 – 1542):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **D + V**.

овальна, розмір 17х15 мм.

ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.4043/2, арк.26. 1563 р.

Піддубняк О.- С.3; мал.3. 1563 р.

157. Костянтин Іванович Вишневецький, син Івана Михайловича князя Вишневецького (1517 – 1542):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **KW**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

АРК, ASang, Teka XII, Plik 86. 1571 р.

158. Максим Олександрович Вишневецький, син Олександра Михайловича князя Вишневецького (1549 – 1555):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; згори літери: **MV**.

овальна, розмір 17х15 мм.

Болсуновский К.- Выпуск I.- С.2; мал.3. 1563 р.

159. Олександр Олександрович Вишневецький, син Олександра Михайловича князя Вишневецького (1549 – 1555):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над восьмипроменевою зіркою; згори літери: **ȺȺ**.

овальна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka XII, Plik 64. 1571 р.

160. Андрій Іванович, князь Вишневецький (1555 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.

овальна, розмір 17х16 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.37, арк.1. 1.2.1559.

161. Андрій Іванович, князь Вишневецький (1555 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над п’ятипроменевою зіркою; згори літери: **AV**.

восьмикутна, розмір 16х13 мм.

Цітоў А.- С.76; мал.117. 1565 р.

162. Андрій Іванович, князь Вишневецький (1555 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **AV**.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

Цітоў А.- С.76; мал.118. 1571 р.

163. Андрій Іванович, князь Вишневецький (1555 – 1584):

В полі печатки прямокутний з загостренням здолу бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **AV**, обабіч літери: **WV**.

овальна, розмір 23х20 мм.

Цітоў А.- С.76; мал.119. 1582 – 1583 р.р.

164. Андрій Іванович, князь Вишневецький (1555 – 1584):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над п’ятипроменевою зіркою, в другій частині – двоголовий орел під двома коронами, на грудях у якого щиток, в третій частині – мисливський ріжок під розширеним хрестиком, в четвертій частині – виходить лев; обабіч щита дві п’ятипроменеві зірки.

Напис по колу: **+ ANDRZ • KX * WISNIE * WOIEWO • WOLYN**
кругла, розмір 28 мм.
Цітоў А.- С.77; мал.120. 1582 р.

165. Михайло Олександрович, князь Вишневецький (1584):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом шолом, в нашоломнику шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, навколо щита намет; згори літери: **MW**.
овальна, розмір 14х13 мм.
ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.13, арк.1. 17.1.1579.

166. Галшка-Євфимія Андріївна Вишневецька, донька Андрія Івановича князя Вишневецького (1555 – 1584):
В полі печатки бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **EW**.
восьмикутна, розмір 14х13 мм.
Цітоў А.- С.77; мал.122. 1588 р.

167. Галшка-Євфимія Андріївна Вишневецька, донька Андрія Івановича князя Вишневецького (1555 – 1584):
В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **EW**.
восьмикутна, розмір 15х13 мм.
Цітоў А.- С.77; мал.123. 1595 р.

168. Адам Олександрович Вишневецький, внук Олександра Михайловича князя Вишневецького (1549 – 1555):
В чотиридільному полі печатки п’ять щитів: в першому щиті – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в третьому щиті – три вруби, в п’ятому щиті – рицар на коні, в правиці тримає меч; згори корона під літерами: **AKW**.
овальна, розмір 20х18 мм.
AGAD, AZ, Sygn.2896, st.23, 35. 1613 р.

169. Костянтин Костянтинович Вишневецький, внук Івана Михайловича князя Вишневецького (1517 – 1542):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику павичеві пера, які обтяжено шестипроменевою зіркою над півмісяцем, який лежить рогами догори, навколо щита намет; згори літери: **CW**.
прямокутна, розмір 16х12 мм.
АРК, ASang, Teka XXIV, Plik 32, st.206, 208, 302. 1601 р.

170. Костянтин Костянтинович Вишневецький, внук Івана Михайловича князя Вишневецького (1517 – 1542):
В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом князівська корона; навколо літери: **KKXWWZR**.
овальна, розмір 30х25 мм.
ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.380, арк.2 зв. 1638 р.

171. Януш Костянтинович Вишневецький, правнук Івана Михайловича князя Вишневецького (1517 – 1542):

В полі печатки бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом шолом під шоломовою короною, навколо щита намет, згори князівська корона і літери: **IWXSK**.

Напис по колу: **+ PIECZENC • GRODOWA + POWIATV • KRZEMIENIEC**

овальна, розмір 35х29 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.138, арк.96 зв., 99, 260 зв. 1631 – 1635 р.р.

MNK, Rkps 1461, karta 92; Rkps 1483, karta 103. 1634 – 1636 р.р.

172. Єремія-Михайло Корибут Михайлович, князь Вишневецький (1612 – 1651):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом два голуби, здолу херувім, згори князівська корона, навколо щита чотири овальних барокових щитка: в першому – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в другому – підкова, яка лежить кінцями додолу під хрестиком, в третьому – голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, троянди і півмісяця, який лежить рогами вправо, в четвертому – серце, яке пронизують навхрест дві стріли вістрями додолу.

Напис по колу: **IAREMAS • MICHAEL • CORIBUTH • DUX • WISNIEWIECIENSIS**

овальна, розмір 35х31 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.8249. 1641 р.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.382, арк.2 зв. 1649 р.

AGAD, Pap.3186; Pap.3977. 1645 – 1650 р.р.

173. Дмитро-Юрій Корибут Янушевич, князь Вишневецький (1673 – 1682):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в другій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в третій частині – три вруби, в четвертій частині – дві риби одна над одною, які пливуть в різні боки, в середньому щитку – рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

Напис по колу: *** DIMITR • IERZI • KORYBVT • KIAZE • ZE • ZBARAZV • WISNIOWIECKI * : * :**

овальна, розмір 38х32 мм.

AGAD, AZ, Sygn.2896, st.150; Pap.3981; Pap.3984. 1650 – 1680 р.р.

174. Дмитро-Юрій Корибут Янушевич, князь Вишневецький (1673 – 1682):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; над щитом князівська корона, здолу херувім, навколо щита чотири овальних барокових щитка: в першому – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в другому – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в третьому – три вруби, в четвертому – дві риби одна над одною, які пливуть в різні боки.

Напис по зовнішньому колу: **• DIMITR • IERZY • XIAZE • NA • WISNIOWCV • ZE • ZBARAZV • WISNIOWIECKI • WOIEWODA • BEŁSKI •••**

Напис по внутрішньому колу: **• HETMAN • POLNY • KORONNY • BIAŁOCERKIEWSKI • ... • LVBOMS • STAROS •**

овальна, розмір 55х47 мм.

APK, Dok.Dep., Perg.242; Dok.Dep., Perg.243. 1674 р.

175. Януш-Антоній Костянтинович, князь Вишневецький (1686 – 1741):

В полі печатки італійський щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом князівська корона, здолу перехрещено дві пальмові галузки.

Напис по колу: *** IANVSIVS KORIB … WISNENSIS CAPITANEVS CREMENECENSIS**

овальна, розмір 61х51 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.138, арк.17 – 94. 1704 – 1705 р.р.

176. Януш-Антоній Костянтинович, князь Вишневецький (1686 – 1741):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем з людським обличчям, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **IANVS ANTONI … WISNIOWIECKI WOIEWODA KRAKOWSKI KRZEMIENIECKI OSIECKI STAROSTA**

кругла, розмір 57 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.138, арк.12 зв., 122 зв., 208, 284 зв. 1706 р.

ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.916, арк.17. 1736 р.

AGAD, Pap.3979. 1725 р.

APK, ASang, Teka XIX, Plik 66, st.434, 445, 449; Teka XX, Plik 70, st.595. 1722 р.

177. Михайло-Сервацій Костянтинович, князь Вишневецький (1741 – 1744):

В полі печатки італійський щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом князівська корона, здолу перехрещено дві пальмові галузки.

овальна, розмір 17х16 мм.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.381, арк.2, 4, 7, 9. 1697 – 1699 р.р.

AGAD, Pap.3978. 1708 р.

178. Михайло-Сервацій Костянтинович, князь Вишневецький (1741 – 1744):

В полі печатки чотиридільний італійський щит: в першій частині – на червоному полі знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в другій частині – на червоному полі корчак, з якого виникає пес, в третій частині – на блакитному полі шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в четвертій частині, яку розтято на червону і блакитну частини – п’ятикінцевий хрест над косою і половиною підкови, в середньому щитку – на червоному полі рицар на коні, в правиці тримає меч; за щитом мантія під князівською короною, щит тримають – рицар і чоловік, який тримає на лівому плечі палицю, за мантією дві булави, рушниці, гармати, прапори, барабани, литаври, здолу стрічка з орденським хрестом.

Напис по колу: *** MICH : SER : KORYBUTH • PRINC • VISNIOVIECI9 • COMES • IN • DOLSK • & • PALA : VIL : SVPR : M • D • L • EXER : DVX • GLIN • & • CAPITAN :**

овальна, розмір 74х65 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.8148. 1737 р.

AGAD, AZ, Sygn.2896, st.292, 294. 1739 – 1744 р.р.

Володимирське князівство (1150 – 1431)

179. Олександр Коріатович, князь Володимирський (1366 – 1370), князь і господар Подільської землі (1370 – 1380):

В полі печатки святий Юрій на коні влучає списом змія, ліворуч дерево.

Напис по колу: **+ S’ ALEZANDRI DVS’ VLADIMIRIES •**

кругла, розмір 35 мм.

ЛІМ, Сфр. 2.4.1375.

ЛНУ, ЗП, n.296. 2.4.1375.
APK, AADMK, Perg.61; Luź.90 (Sygn.51). 2.4.1375.
MNK, Rkps 1458, karta 101, 103; Rkps 1482, Tom 2, karta 5. 2.4.1375.
Погорілець О., Саввов Р.- С.148; мал.4, 5. 1375 р.
Działyński A.- C.544; табл.3. 1375 р.
Gumowski M.- C.689; табл.8, мал.52. 1375 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.320, n.512; мал.320. 1375 р.
Vossberg F.- C.44; табл.24, мал.104. 1375 р.

180. Федір Любартович, князь Луцький (1384 – 1386, 1431), Володимирський (1384 – 1393), Новгородський (1393 – 1405) і Жидачівський (1405 – 1431):
В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.
Напис по колу: + S dux ·:· fedor ·:· lubertow ·:· ←
кругла, розмір 24 мм.
APK, ADz, Perg.III/1; Perg.III/2; Perg.III/3; Perg.III/4; Perg.III/5; ASang, Perg.62. 28.7.1393 – 29.5.1430.
BCz, Perg.238; Perg.241. 23.5.1393.

Вороницьке князівство (1474 – 1641)

181. Януш Юрійович зі Збаража, князь Вороницький (1577 – 1603):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста, що перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; над щитом шолом, в нашоломнику знак у вигляді перехрещеного хреста, що перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу, навколо щита намет.
Wittyg W.- C.358; мал. 1571 р.

182. Володислав Корибут Валеріанович зі Збаража, князь Вороницький:
В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; за щитом мантія під князівською короною.
Напис по колу: * **WLADYSLAW XIAZE KORYBUT Z ZBARAZA NA XIESTWIE LUBECKIM WORONIECKI STARO • LUCKI**
кругла, розмір 52 мм.
НБУ, ІР, ф.2, спр.20648; спр.20660; спр.20997; ф.301, спр.656 Л, арк.11. 1747 – 1750 р.
APK, ASang, Teka IV, st.375, 383, 396, 415, 423, 471, 479, 486, 498. 1747 – 1751 р.р.

Дубровицьке князівство (1190 – 1561)

183. Іван Юрійович Дубровицький-Гольшанський, князь Дубровицький і Гольшанський (1536 – 1549):
В полі печатки німецький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу під хрестиком і з двома доземими відгалуженнями; згори напис: **ИВАN**.
овальна, розмір 18х12 мм.
AGAD, Perg.1172. 1527 р.

184. Іван Юрійович Дубровицький-Гольшанський, князь Дубровицький і Гольшанський (1536 – 1549):
В полі печатки німецький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу під хрестиком і з трьома доземими відгалуженнями; згори літери: **SI**.

овальна, розмір 15х12 мм.
MNK, Perg.96; Perg.97. 9.11.1527 – 26.12.1528.

185. Іван Юрійович Дубровицький-Гольшанський, князь Дубровицький і Гольшанський (1536 – 1549):
В полі печатки німецький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу під хрестиком і з двома доземими відгалуженнями.
овальна, розмір 17х15 мм.
APK, ASang, Teka III, Plik 32. 30.5.1535.

186. Іван Юрійович Дубровицький-Гольшанський, князь Дубровицький і Гольшанський (1536 – 1549):
В полі печатки німецький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу перехрещений довгим хрестом і з двома доземими відгалуженнями; згори літери: **ID**.
овальна, розмір 15х13 мм.
AGAD, AR, Dz.X, Sygn.1, st.2, 9; Perg.8464. 1544 – 1546 р.р.

187. Іван Юрійович Дубровицький-Гольшанський, князь Дубровицький і Гольшанський (1536 – 1549):
В полі печатки німецький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу перехрещений довгим хрестом і з двома доземими відгалуженнями; згори літери: **ID**.
овальна, розмір 17х16 мм.
Цітоў А.- С.41; мал. 1547 р.

188. Софія Юріївна Гольшанська, донька Юрія Івановича Гольшанського князя Дубровицького (1505 – 1536), Степанського (1505 – 1511) і Гольшанського (1511 – 1536):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії; над щитом шолом під князівською короною.
Напис по колу: **+ ...** * **OLSA**
кругла, розмір 20 мм.
AGAD, AR, Dz.X, Sygn.18, st.5, 10, 44, 52, 54, 56, 60, 68, 94. 1586 – 1593 р.р.

189. Ганна Юріївна Гольшанська, донька Юрія Івановича Гольшанського князя Дубровицького (1505 – 1536), Степанського (1505 – 1511) і Гольшанського (1511 – 1536):
В полі печатки німецький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу під хрестиком і з двома доземими відгалуженнями, які прикрашено двома кулями; згори літери: **A ...**
овальна, розмір 14х13 мм.
НБУ, ІР, ф.2, спр.8230. 1589 р.

Заславське князівство (1450 – 1673)

190. Андрій Юрійович, князь Заславський (1514 – 1535):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл з кінцями загнутими додолу і вбік над шестипроменевою зіркою; згори напис: **ANДРИ**.
восьмикутна, розмір 15х12 мм.

АРК, ASang, Perg.138; Perg.185. 28.11.1520 – 1.7.1534.

191. Кузьма Іванович, князь Заславський (1533 – 1556):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл з кінцями загнутими додолу і вбік над шестипроменевою зіркою; згори напис: * **KN** *.

овальна, розмір 14х12 мм.

AGAD, Perg.4790. 1533 р.

192. Кузьма Іванович, князь Заславський (1533 – 1556):

В полі печатки святий на коні з німбом за головою і крилами за спиною, в правиці тримає меч, яким влучає змія; праворуч літера: **K**.

кругла, розмір 18 мм.

АРК, ASang, Teka V, Plik 44. 18.4.1546.

193. Кузьма Іванович, князь Заславський (1533 – 1556):

В полі печатки німецький щит, на якому святий Юрій на коні вліво, влучає списом змія, який лежить вліво; згори літери: **KI**.

кругла, розмір 17 мм.

АРК, ASang, Teka VII, Plik 64. 1551 р.

194. Анастасія Михайлівна Жижемська,[1] донька княгині Заславської:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл з кінцями загнутими додолу і вбік над восьмипроменевою зіркою; згори напис: **NAGT**.

овальна, розмір 16х15 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 97; Teka IX, Plik 1; Plik 3; Plik 23; Plik 28, st.138, 142. 1558 – 1561 р.р.

195. Януш I Кузьминич, князь Заславський (1556 – 1562):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому святий Юрій на коні, влучає мечем змія; згори літери: **IZ**.

овальна, розмір 15х14 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 67. 1557 р.

196. Януш I Кузьминич, князь Заславський (1556 – 1562):

В полі печатки ренесансовий щит, який розтято і напівперетято праворуч: в першій частині – святий Юрій на коні вліво, влучає списом змія, в другій частині – китаврус вліво тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; згори літери: **IZ**.

кругла, розмір 20 мм.

АРК, ASang, Teka IX, Plik 26. 1561 р.

197. Януш I Кузьминич, князь Заславський (1556 – 1562):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; згори літери: **IZ**.

восьмикутна, розмір 12х10 мм.

---

[1] Печатка дружини Володимира Богдановича князя Глинського-Путивльського Анастасії Михайлівни княгині Жижемської, мати якої, судячи з зображення родового герба на печатці княгині Анастасії, походила з роду князів Заславських; прикладено до документів Богдана Володимировича князя Глинського-Путивльського, сина Анастасії Михайлівни княгині Жижемської: „**кнѧзь Богдан Володимирович Путивльскии ... под печатю матки моєє**".

APK, ASang, Teka IX, Plik 48. 1562 р.

198. Ганна Кузьминична Заславська, донька Кузьми Івановича князя Заславського (1533 – 1556):

В полі печатки німецький щит, на якому святий Юрій на коні, влучає списом змія; згори напис: **ГѦн**.

кругла, розмір 14 мм.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 109. 1558 р.

199. Ганна Кузьминична Заславська, донька Кузьми Івановича князя Заславського (1533 – 1556):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, здолу змій; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 13х11 мм.

APK, ASang, Teka XII, Plik 69; Plik 70; Plik 73; Plik 91. 1571 р.

200. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в нашоломниках по три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **IZ**.

овальна, розмір 17х16 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.7, арк.3 зв. 1579 р.

APK, ASang, Rkps 31, st.10; Teka XIV a, Plik 11; Teka XV, Plik 7; Plik 9; Plik 21; Teka XV a, st.65, 81; Teka XVI a, Plik 9; Plik 78; Plik 85; Teka XVII, Plik 66, st.414, 418; Plik 69, st.456; Plik 80; Plik 81; Plik 90; Plik 91; Plik 98. 19.3.1579 – 1587.

201. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

кругла, розмір 17 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.12, арк.4 зв. 1587 р.

202. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

Напис по колу: **IOANES DVX ZASLAVIENSIS**

кругла, розмір 22 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.16, арк.1 зв.; спр.18, арк.2; спр.27, арк.2. 1593 – 1615 р.р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.108. 1592 р.

APK, ASang, Teka XVIII a, Plik 73; Teka XX, Plik 8; Plik 11; Plik 12, st.86, 90; Plik 17; Plik 18; Plik 19; Plik 20; Plik 21; Plik 24; Teka XXII, Plik 27; Plik 33. 1591 – 1596 р.р.

BCz, Perg.1037. 9.10.1598.

203. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки ренесансовий щит, який розтято: в першій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою

зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в другій частині – святий Юрій на коні, влучає списом змія; згори літери: • **I** * **Z** •.

овальна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka XIX, Plik 7; Teka XX, Plik 1; Teka XXI, Plik 75; Plik 79. 1592 – 1595 р.р.

204. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в другій частині – святий Юрій на коні, влучає списом змія, в третій частині – китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, четверту частину розтято – в правій частині три лілії в стовп; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в нашоломниках павичеві пера, в середньому нашоломнику пера обтяжено знаком у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ IOANES • ZASLAVIVS • DVX • DE • OSTROG • PALATI • PODLAC**

овальна, розмір 32х24 мм.

АРК, ASang, Teka XXIII, Plik 36; Plik 64. 1598 – 1599 р.р.

205. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки чотиридільний іспанський щит: в першій частині – святий Юрій на коні вліво, влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в нашоломниках павичеві пера, навколо щита намет.

Напис по колу: • **IOANES • ZASLAWI • DVX • DE • OSTROG • PALATII • PODLA**

овальна, розмір 27х24 мм.

ЛНУ, ЗП, n.530. 1604 р.

206. Януш II Янушович з Острога, князь Заславський (1562 – 1629):

В полі печатки чотиридільний іспанський щит: в першій частині – святий Юрій на коні вліво, влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в нашоломниках павичеві пера, навколо щита намет.

Напис по колу: * **IOAN • DVX • AD • OSTR • ZASLA ...**

овальна, розмір 27х25 мм.

AGAD, AZ, Sygn.2876, st.70. 1616 р.

АРК, ASang, Rkps 88, st.156. 1628 р.

207. Михайло Янушович з Острога, син Януша I Кузьминича, князя Заславського (1556 – 1562):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в нашоломниках по три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **MZ**.

овальна, розмір 19х16 мм.

АРК, ASang, Teka XV, Plik 7; Plik 9; Plik 25; Plik 28; Teka XVI a, Plik 79. 1581 – 1585 р.

208. Михайло Янушович з Острога, син Януша І Кузьминича, князя Заславського (1556 – 1562):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; згори літери: **MZ**.

овальна, розмір 17х14 мм.

АРК, ASang, Teka XV a, st.10. 1583 р.

209. Михайло Янушович з Острога, син Януша І Кузьминича, князя Заславського (1556 – 1562):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в нашоломниках по три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **MZ**.

кругла, розмір 20 мм.

АРК, ASang, Teka XVII, Plik 62; Plik 63. 1587 р.

210. Олександр І Янушович з Острога, князь Заславський (1629):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в другій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в середньому щитку – святий Юрій на коні вліво, влучає списом змія, який лежить вліво; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, навколо щита намет; згори літери: **AZ**.

овальна, розмір 27х22 мм.

АРК, ASang, Teka XIII, Plik 58, st.263. 1607 р.

211. Гельжбета Янушівна Заславська, донька Януша ІІ Янушовича з Острога князя Заславського (1562 – 1629):

В полі печатки ренесансовий щит, який розтято: в першій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в другій частині – святий Юрій на коні, влучає списом змія; згори літери: **HZ**.

прямокутна, розмір 11х10 мм.

АРК, ASang, Teka XXIV, Plik 32, st.206, 208, 302. 1601 р.

212. Володислав-Домінік Олександрович з Острога, князь Заславський (1629 – 1656):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом забороло під п’ятизубчастою короною, згори князівська корона, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ WLADISLA …**

овальна, розмір 30х24 мм.

ЦДІАК, ф.2227, оп.1, спр.475, арк.1; ф.2228, оп.1, спр.5, арк.4. 1630 – 1632 р.р.

213. Володислав-Домінік Олександрович з Острога, князь Заславський (1629 – 1656):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – рука тримає три стріли в зірку, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в четвертій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в середньому щитку – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **VLADIS : DOMI : DVX : IN : OSTROG : ET : IN • ZASL : COMES : IN : TAR •**

овальна, розмір 37х32 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.78, арк.52 зв.; ф.256, оп.1, спр.158, арк.2 зв.; ф.2228, оп.1, спр.7, арк.1. 1633 – 1640 р.р.

214. Володислав-Домінік Олександрович з Острога, князь Заславський (1629 – 1656):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – рука тримає три стріли в зірку, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в четвертій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в середньому щитку – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **WLAD … DVX OSTROG … IN TARNOW**

овальна, розмір 29х25 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.9, арк.1. 1637 р.

215. Володислав-Домінік Олександрович з Острога, князь Заславський (1629 – 1656):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **+ WLADIS …**

овальна, розмір 42х40 мм.

НБУ, ІР, ф.301, спр.656 Л, арк.68. 1647 р.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.78, арк.46; ф.256, оп.1, спр.90, арк.83 зв., 95 зв., 97, 99, 111 зв., 115 зв., 117, 120, 123, 142, 146, 154, 159, 164, 175, 178, 179 зв., 196 зв., 200, 202; ф.2071, оп.1, спр.29, арк.20, 22 зв.; ф.2228, оп.1, спр.125, арк.10; спр.407, арк.57, 60 зв.; спр. 618, арк.1 зв. 1638 – 1652 р.р.

AGAD, Pap.4009. 1649 р.

APK, ASang, Teka XVI a, Plik 96, st.713, 754; Teka XVII, Plik 10; Plik 56, st.283; Teka XX, Plik 2; Teka XXI, Plik 96; Teka XXII, Plik 35; Teka XXII a, Plik 32; Teka XXIV, Plik 68. 1644 – 1645 р.р.

216. Володислав-Домінік Олександрович з Острога, князь Заславський (1629 – 1656):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – рука тримає три стріли в зірку, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в четвертій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в середньому щитку – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом князівська корона.

Напис по колу: *** WLADIS : DOMIN : DVX IN OSTROG ET ZASLAW ... LVCENSIS CAPITAN**

овальна, розмір 53х46 мм.

AGAD, ZCz, Sygn.637, st.30. 1647 р.

217. Володислав-Домінік Олександрович з Острога, князь Заславський (1629 – 1656):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом князівська корона; навколо літери: **WDXNOYZHTWKS**.

овальна, розмір 44х36 мм.
APK, ZR, Pap. 74. 7.1.1651.

218. Олександр-Януш II Володиславович з Острога, князь Заславський (1656 – 1673):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом забороло під князівською короною, навколо щита намет; навколо літери: **XAIOZHNT**.
овальна, розмір 30х25 мм.
ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.192, арк.1. 1673 р.
AGAD, AZ, Sygn.2876, st.102; Perg.5749. 1670 – 1671 р.р.

219. Теофіла-Людовіка Заславська, донька Володислава-Домініка Олександровича з Острога князя Заславського (1629 – 1656):
В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – стріла вістрям вгору над півмісяцем, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в середньому щитку – святий Юрій на коні, влучає списом змія; над щитом князівська корона.
Напис по колу: **...**
овальна, розмір 47х43 мм.
APK, Dok.Dep., Perg.252. 1704 р.

Збаразьке князівство (1456 – 1627)

220. Василь Васильович, князь Збаразький (1461 – 1474):
В полі печатки знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.
Напис по колу: **... ИЯ ... ЗБАР ...**
Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.55, n.57; опис. 9.7.1463.
Gumowski M.- C.716; табл.3, мал.27. 9.7.1463.

221. Солтан Васильович, князь Збаразький (1461 – 1472):
Печатка стерта.
кругла, розмір 23 мм.
AGAD, Perg.7380. 1490 р.[1]
Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.55, n.57; опис. 9.7.1463.

222. Семен Старший Васильович, князь Збаразький (1474 – 1482):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.
кругла, розмір 28 мм.
Haisig M.- C.29; мал.51. 1475 р.

223. Микола Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1574):
В полі печатки знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу.

[1] Печатка перебувала у вжитку певний час після смерті князя, про що свідчить короборaційна формула даного документу: "**Марыа княгиня Юрьевая Михаловича, княжна Ана Солтановая Василевича Збаразкого ... печати мужей своих к месту сему приложили ...**"

Напис по колу: • ѕ • **...**
кругла, розмір 24 мм.
AGAD, Perg.8407. 1527 р.

224. Микола Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1574):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу.
овальна, розмір 16х14 мм.
APK, ASang, Teka VI, Plik 43. 1549 р.

225. Микола Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1574):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу, праворуч яблуко пронизане трьома мечами в зірку; обабіч щита дві п'ятипроменеві зірки; згори літери: **MZ**.
восьмикутна, розмір 17х15 мм.
APK, ASang, Teka IX, Plik 64. 1562 р.

226. Микола Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1574):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу, праворуч яблуко пронизане трьома мечами в зірку; згори літери: **MACZ**; обабіч щита дата: **1567**.
восьмикутна, розмір 16х15 мм.
APK, ASang, Teka X, Plik 79. 1567 р.

227. Микола Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1574):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу, праворуч яблуко пронизане трьома мечами в зірку.
Напис по колу: **...**
кругла, розмір 21 мм.
APK, ASang, Teka XII, Plik 2; Teka XIII, Plik 46. 1570 – 1574 р.р.

228. Микола Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1574):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу, праворуч яблуко пронизане трьома мечами в зірку; обабіч щита дві шестипроменеві зірки; згори літери: **MZ**.
восьмикутна, розмір 16х14 мм.
НБУ, ІР, ф.2, спр.20653. 1572 рік.
APK, ASang, Teka XII, Plik 68; Teka XIII, Plik 3; Plik 6; Plik 7; Plik 47. 1571 – 1574 р.р.

229. Стефан Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1585):
В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – знак Колюмни, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста півколом, яке лежить кінцями додолу, в четвертій частині – яблуко пронизане трьома мечами в зірку; над щитом два шоломи, в першому нашоломнику – крило, в другому нашоломнику – виникає орел, навколо щита намет.
Напис по колу: **STEFANVS + CORIBVTOVICZ + DVX + A + ZBARAZ + ET + CAST + TROCIS**
кругла, розмір 30 мм.
AGAD, Perg.636 a; Perg.5627. 1.7.1569.
Akta unji.- C.348, n.149 a; опис n.4; C.353, n.149 б; опис n.4; C.412, n.94 f; опис n.3. 9.11.1567 – 1.7.1569.

230. Стефан Андрійович, князь Збаразький (1528 – 1585):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – знак Колюмни, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу, в четвертій частині – яблуко пронизане трьома мечами в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в середньому нашоломнику – виникає орел, навколо щита намет.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 25 мм.

AGAD, AZ, Sygn.270, st.32. 1585 р.

231. Михайло Андрійович Збаразький, син Андрія Семеновича князя Збаразького (після 1482 – 1528):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; обабіч щита чотири п’ятипелюсткові квітки.

овальна, розмір 16х14 мм.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 22. 1549 р.

232. Володислав Андрійович Збаразький, син Андрія Семеновича князя Збаразького (після 1482 – 1528):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; згори літери: **VS**.

восьмикутна, розмір 14х11 мм.

APK, ASang, Teka XIII, Plik 76. 1575 р.

233. Януш Миколайович, князь Збаразький (1574 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **IS**.

овальна, розмір 16х14 мм.

AGAD, AZ, Sygn.270, st.4, 6, 10, 12, 16, 22, 26. 1582 – 1599 р.р.

APK, ASang, Teka X, Plik 105; Teka XII, Plik 15; Teka XIII, Plik 51; Plik 52; Teka XXIII, Plik 85. 1567 – 1599 р.р.

Цітоў А.- С.82; мал.153. 1579 р.

234. Януш Миколайович, князь Збаразький (1574 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **IZ**.

овальна, розмір 18х16 мм.

AGAD, AZ, Sygn.270, st.2. 1600 р.

APK, ASang, Teka XVII a, Plik 29; Teka XXIV, Plik 101; Plik 103. 1588 – 1602 р.р.

235. Януш Миколайович, князь Збаразький (1574 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТ * КГРОД * К * ГАНУ * З * С * К**

кругла, розмір 22 мм.

APK, ASang, Teka XV a, st.210, 221; Teka XVI, Plik 43; Teka XVII a, Plik 57, st.361. 1584 – 1598 р.р.

236. Януш Миколайович, князь Збаразький (1574 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТ • КГРОДСКА ...**

кругла, розмір 23 мм.
АРК, ASang, Teka XVI, Plik 46. 1584 р.

237. Януш Миколайович, князь Збаразький (1574 – 1608):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТ * КГРОД * К * ЛАНУ * З * С * КРЄ**
кругла, розмір 24 мм.
АРК, ASang, Teka XVII a, Plik 36; Plik 57, st.345; Plik 59; Plik 60; Teka XIX, Plik 4; Plik 5; Plik 10; Plik 12; Plik 13; Plik 14; Plik 16; Plik 22; Plik 23; Plik 29; Plik 40; Plik 42; Plik 45; Plik 46; Plik 51; Plik 61; Plik 62; Plik 66, st.408, 413; Teka XX, Plik 52; Teka XXI, Plik 4; Plik 5; Plik 6; Plik 7; Plik 8; Plik 18; Teka XXII, Plik 18; Teka XXII a, Plik 31; Plik 35; Plik 36; Plik 37; Plik 38; Plik 39; Plik 40; Plik 47; Plik 49; Plik 50; Plik 59; Teka XXIII, Plik 22; Plik 34; Plik 35; Plik 57. 1588 – 1598 р.р.

238. Маруша Юріївна Збаразька, внука Андрія Семеновича князя Збаразького (після 1482 – 1528):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді хреста, що перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу.
овальна, розмір 14х12 мм.
ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.799. 1576 р.

239. Стефан Володиславович Збаразький, внук Андрія Семеновича князя Збаразького (після 1482 – 1528):
В полі печатки бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу; згори літери: • **SKZ** •.
овальна, розмір 22х18 мм.
AGAD, AZ, Sygn.270, st.8. 1600 р.

240. Петро Володиславович Корибутович-Збаразький, внук Андрія Семеновича князя Збаразького (після 1482 – 1528):
В полі печатки бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом шолом, навколо щита намет.
овальна, розмір 20х18 мм.
AGAD, AZ, Sygn.2896, st.35. 1613 р.

241. Юрій Янушович, князь Збаразький (1608 – 1631):
В полі печатки чотиридільний іспанський щит: в першій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу, в другій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в третій частині – яблуко пронизане трьома мечами в зірку, в четвертій частині – знак Колюмни; над щитом шолом з наметом; навколо літери: **IZSP**.
овальна, розмір 24х20 мм.
AGAD, AZ, Sygn.2876, st.64. 1608 р.
АРК, ASang, Perg.291. 1605 р.

242. Криштоф Янушович, князь Збаразький (1608 – 1627):
В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; згори літери: **KZ**.
овальна, розмір 19х16 мм.
ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.90, арк.12. 1608 р.
AGAD, AZ, Sygn.2876, st.64. 1608 р.

243. Криштоф Янушович, князь Збаразький (1608 – 1627):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **KZSK**.

Напис по колу: **PIECZENC • GRODZKA • POWIATV • KRZEMIENICKIEGO**

кругла, розмір 30 мм.

APK, ASang, Teka V, Plik 14. 1622 p.

MNK, Rkps 1483, karta 103. 1622 p.

244. Криштоф Янушович, князь Збаразький (1608 – 1627):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу; над щитом шолом під шоломовою короною, згори князівська корона, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ PIECZENC + GRODSKA + POWIATV + KRZEMIENIEC**

овальна, розмір 36х30 мм.

MNK, Rkps 1460, karta 10. 1627 p.

Клеванське князівство (1460 – 1795)

245. Федір Михайлович Чорторийський, князь Клеванський (після 1491 – 1542) і Чорторийський (1524 – 1542):

В полі печатки рицар, в лівиці тримає меч, в правиці спис, яким влучає змія.

овальна, розмір 17х14 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.622, арк.1 зв. 1537 р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.9, 17. 1536 p.

APK, ASang, Teka II, Plik 40; Teka III, Plik 59. 12.3.1520 – 10.6.1537.

246. Іван Федорович Чорторийський, князь Клеванський (1547 – 1567):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **SI**.

овальна, розмір 15х13 мм.

APK, ASang, Teka VI, Plik 51; Teka VII, Plik 53; Plik 54; Plik 61. 7.11.1549 – 15.7.1551.

BCz, Perg.876; Perg.878. 19.6.1547 – 18.9.1547.

247. Іван Федорович Чорторийський, князь Клеванський (1547 – 1567):

В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.

овальна, розмір 8х10 мм.

APK, ASang, Teka VII, Plik 2. 10.1.1550.

248. Іван Федорович Чорторийський, князь Клеванський (1547 – 1567):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; обабіч щита дві п’ятипроменеві зіки; згори літери: **IC**.

овальна, розмір 14х12 мм.

AGAD, Perg.7713. 1555 p.

249. Іван Федорович Чорторийський, князь Клеванський (1547 – 1567):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **IC**.

овальна, розмір 16х15 мм.

AGAD, Perg.7764. 1561 p.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 120; Teka IX, Plik 20; Plik 21. 1559 – 1561 p.p.

Цітоў А.- С.68; мал.70. 1559 р.

250. Федора Федорівна Чорторийська, донька Федора Михайловича Чорторийського князя Клеванського (після 1491 – 1542) і Чорторийського (1524 – 1542):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **... C**.

овальна, розмір 12х9 мм.

АРК, ASang, Teka XI, Plik 141. 1569 р.

251. Іван Іванович Чорторийський, князь Клеванський (1567 – 1581):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; над щитом шолом під короною, навколо щита намет; згори літери: **IC**.

кругла, розмір 19 мм.

АРК, ASang, Teka XIV a, Plik 14, st.78. 1579 р.

252. Юрій Іванович Чорторийський, князь Клеванський (1581 – 1624) і Чорторийський (1606 – 1624):

В полі печатки італійський щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом шолом з наметом під шоломовою короною; згори літери: **GDC**.

овальна, розмір 21х19 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.27, арк.2. 1615 р.

253. Юрій Іванович Чорторийський, князь Клеванський (1581 – 1624) і Чорторийський (1606 – 1624):

В полі печатки італійський щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом шолом під короною, згори князівська корона, навколо щита намет; обабіч літери: **•G • • C•**.

овальна, розмір 30х25 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.34, арк.2. 1621 р.

254. Микола-Юрій Юрійович Чорторийський, князь Клеванський (1624 – 1661) і Чорторийський (1624 – 1661):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

Напис по колу: → **NICOLAVS • DVX • CZARTORISKI • IN • KLEWAN** ←

овальна, розмір 29х23 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.117, арк.1 зв. 1633 р.

BCz, Perg.1081. 2.1.1630.

255. Флоріан-Казимир Миколайович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом хрест і архієпископський капелюх з китицями, який тримають два ангели.

Напис по зовнішньому колу: **+ CASIMIRVS FLORIANVS DVX CLEVAN CZARTORYSKI D ET**

Напис по внутрішньому колу: **+ A S G ARCHIEP GNESNEN LEGAT ...**

кругла, розмір 51 мм.

АРК, ZR, Pap.124. 4.5.1674.

256. Казимир Михайлович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; за щитом перехрещено два ключа, щит тримають два рицаря, які спираються на щити, на яких двораменні хрести, за щитом мантія під князівською короною.

Напис по колу: *** CAS • DVX • IN • KLEWAN • PRINC • CZARTORYSKI • SUP • THES • & • NOT • TER • MDL • WI ...**

MNK, Rkps 1460, st.75.

257. Фридерик-Михайло Казимирович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому на червоному полі на основі рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест, праворуч три вежі; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які спираються на щити, на яких дворамененні хрести, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія.

овальна, розмір 72х64 мм.

ЛНУ, ЗП, п.496. 1752 р.

258. Август-Олександр Казимирович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому на червоному полі на основі рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест, праворуч три вежі; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які спираються на щити, на яких дворамененні хрести, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія.

Напис по зовнішньому колу: *** AVGVSTVS • ALEXANDER • IN • KLEWAN • & • ZVROW • PRINCEPS • CZARTORYSKI • PALATIN • & • GENERAL • TERRARUM • PODOL •**

Напис по внутрішньому колу: *** LOCUMTE • EXERCI • REG • COLOREGIM • GVAR : S : R : M : & : KEIP . CAMENEC . LATIC : KALUS : LATO : LVBC : VIEL & CAPIT**

овальна, розмір 57х51 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.22012, арк.262, 299, 301, 306, 308, 311, 337 зв., 354 зв., 356, 390; спр.22015, арк.452, 453 зв., 456, 459 зв., 461 зв., 465 зв., 494; спр.22016, арк.377 зв., 380, 385, 387, 389; спр.22019, арк.123. 1752 – 1765 р.р.

ЦДІАК, ф.39, оп.1, спр.1, арк.633. 1751 р.

259. Август-Олександр Казимирович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки французький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест, праворуч три вежі; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які стоять на підставці і спираються на щити, на яких дворамененні хрести, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія.

овальна, розмір 25х22 мм.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.1115, арк.15 зв. 1767 р.

260. Адам Августович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки французький щит, на якому на основі рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест, праворуч три вежі; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які спираються на щити, на яких дворамененні хрести, за щитом мантія.

Напис по зовнішньому колу: **ADAMUS DUX IN KLEWAN & ZVROW CZARTORYSKI GENERALIS TERRARUM PODOLIAE**

Напис по внутрішньому колу: **↑ KAMENECENSIS ↑ LATYCZOVIENSIS ~ ~ ↑ CAPITANEUS**

овальна, розмір 60х58 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.22012, арк.353; спр.22015, арк.348 зв., 438, 444; спр.22016, арк.45, 48, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 67, 69, 71, 77, 78, 94 зв., 96 зв., 99, 101, 113, 124, 130, 154, 163, 165, 178 зв., 183 зв., 184 зв., 187, 214, 216, 218, 270, 276 зв., 395, 398, 459, 472, 477, 479, 490; спр.22019, арк.51 зв., 259, 266, 267, 268 зв., 270 зв., 272 зв., 274 зв., 276 зв., 278 зв., 404 зв. 1763 – 1789 р.р.

261. Адам Августович Чорторийський, князь Клеванський:

В полі печатки французький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест, праворуч три вежі; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які спираються на щити, на яких двораменні хрести, за щитом мантія.

овальна, розмір 25х22 мм.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.1116, арк.2. 1772 р.

Ковельське князівство (1390 – 1590)

262. Михайло Сангушкович, князь Ковельський (після 1455 – після 1511):

В полі печатки рицар, в лівиці тримає щит, в правиці спис, яким влучає звіра, ліворуч дерево.

кругла, розмір 26 мм.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.668; Perg.4628; Perg.7480. 25.1.1487.

Zamoyski J.- C.48, n.390; опис. 25.1.1487.

263. Василь Михайлович Сангушкович, князь Ковельський (після 1511 – 1540):

В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.

Напис по колу: **ВАСИЛЄИ МИХАИЛ**

кругла, розмір 17 мм.

APK, ASang, Teka III, Plik 16. 26.10.1533.

264. Василь Михайлович Сангушкович, князь Ковельський (після 1511 – 1540):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.

овальна, розмір 15х13 мм.

AGAD, Perg.4804. 1543 р.

BCz, Perg.817. 20.4.1535.

265. Павло-Кароль Любартович-Сангушко, князь на Білім Ковелі, Смолянах і Ракові:

В полі печатки бароковий щит, на якому на червоному полі рицар на коні, в правиці тримає шаблю, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; щит тримають два рицаря, які стоять на підставці і спираються на щити, на яких на червоному полі двораменні хрести, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія під князівською короною.

Напис по колу: * **PAVLVS • CAR • IN • BIALY • KOWEL • SMOL • RAK • ET • AS • DVX • LVBART • SANGVSZKO • SVPR • M • D • L • MARESC • HAL • CREMENEC • CZERKAS • CAP**

кругла, розмір 55 мм.

APK, ASang, Teka I, Plik 7, st.41, 48, 52, 64, 68, 75, 81, 117, 125; Teka XIV, Plik 27; ZR, Pap.223. 25.9.1722 – 1747.

266. Павло-Кароль Любартович-Сангушко, князь на Білім Ковелі, Смолянах і Ракові:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому на червоному полі рицар на коні, в правиці тримає шаблю, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; за щитом мантія під князівською короною, здолу стрічка з орденським хрестом.

овальна, розмір 21х19 мм.

APK, ASang, Teka 13, Plik 1, st.16. 1748 р.

267. Йозеф Любартович-Сангушко, князь на Білім Ковелі, Смолянах і Ракові:

В полі печатки рококовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; за щитом мантія під князівською короною.

Напис по зовнішньому колу: **IOZEF NA BIALYM KOWLU ... NA XIENSTWIE ZASLAWSKIM**

Напис по внутрішньому колу: **XIAZE LUBART ... STAROSTA ...**

кругла, розмір 53 мм.

АРК, ASang, Teka II, Plik 37; Teka IX, Plik 64, st.289; Teka XII, Plik 95; Teka XIII, Plik 84-91; Plik 99; Teka XIV, Plik 28; Teka XV, Plik 3; Plik 45-46; Teka XV a, st.115, 119, 123, 133, 149, 155, 169, 177; Teka XVI, Plik 58; Teka XVI a, Plik 26; Plik 28; Plik 38; Plik 42; Plik 57; Plik 65; Plik 94; Plik 96; Teka XVII a, Plik 14; Plik 30-31; Plik 43; Teka XVIII a, Plik 69; Teka XIX, Plik 49; Plik 54-57; Teka XX, Plik 3-6; Plik 63-64; Plik 68, st.527; Teka XXI, Plik 3; Plik 88; Teka XXII, Plik 26; Plik 37; Plik 44; Plik 53, st.299, 307, 315, 319, 323; Teka XXII a, Plik 15; Plik 34; Plik 41; Plik 57; Plik 61; Plik 62; Teka XXIII, Plik 76; Plik 87; Teka 23, Plik 1, st.63, 163, 183, 187, 195, 289, 295, 315, 319, 325, 339, 351, 373; Teka 100, Plik 21, st.7, 15, 19, 23; Teka 101, Plik 15, st.5, 15, 27; Teka 115, Plik 9, st.5, 8, 25, 33, 51, 71, 79, 87, 91, 95, 111; Teka 119, Plik 8, st.53; Teka 138, Plik 1, st.11, 25, 43, 51, 75, 83, 99; Teka 142, Plik 1, st.9, 15, 25. 1757 – 1779 р.р.

268. Януш Любартович-Сангушко, князь на Білім Ковелі, Смолянах і Ракові:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; за щитом мантія під князівською короною.

кругла, розмір 30 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.108, арк.1. 1740 р.

269. Януш Любартович-Сангушко, князь на Білім Ковелі, Смолянах і Ракові:

В полі печатки бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; за щитом мантія під князівською короною.

Напис по зовнішньому колу: *** IANVSZ ... SMOLANACH • RAKOWIE • X • LVBARTOWICZ • SANGVSZKO**

Напис по внутрішньому колу: **... • W • X • L •... ZEMIENIECKI • CZER ...**

кругла, розмір 60 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.177, арк.2.

270. Януш Любартович-Сангушко, князь на Білім Ковелі, Смолянах і Ракові:

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю; за щитом мантія під князівською короною, здолу орденський хрест.

Напис по зовнішньому колу: **IANVSZ NA BIALYM KOWLU ...**

Напис по внутрішньому колу: **XIAZE LUBARTOWICZ SANGUSZKO ... 1780**

кругла, розмір 53 мм.

АРК, ASang, Teka 23, Plik 1, st.22, 27, 387, 408, 425, 446, 453, 471, 476. 1781 – 1788 р.р.

Колоденське князівство (1461 – 1481)

271. Семен Васильович Несвіцький, князь Колоденський (1461 – 1481):

В полі печатки знак у вигляді хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу.

Напис по колу: **... NA NGGB ...**

Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.55, n.57; опис. 9.7.1463.

Gumowski M.- C.712; табл.3, мал.23. 9.7.1463.

Корецьке князівство (1407 – 1651)

272. Іван Іванович, князь Корецький (до 1502 – 1517):

В полі печатки знак у вигляді літери **K** над основою.

Напис по колу: **... WA ... ANД ... KOPG ...**

овальна, розмір 18х12 мм.

BCz, Perg.729. 2.7.1517.

273. Богуш-Євфимій Федорович, князь Корецький (1522 – 1576):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому лев вліво, тримає знак у вигляді роздвоєної здолу стріли, здолу хрест і знак у вигляді літери **Е**; згори літери: **ВК**.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka VI, Plik 62. 10.1.1547.

BCz, Perg.878. 18.9.1547.

274. Богуш-Євфимій Федорович, князь Корецький (1522 – 1576):

В полі печатки німецький щит, на якому лев, здолу пагони; згори літери: **ВК**.

овальна, розмір 15х13 мм.

АРК, ASang, Teka VII, Plik 84; Teka IX, Plik 27. 1552 – 1561 р.р.

275. Богуш-Євфимій Федорович, князь Корецький (1522 – 1576):

В полі печатки лев.

Напис по колу: **+ CAPIT LVC BRAS VIN ...**

кругла, розмір 21 мм.

MNK, Rkps, Tom 4, st.3. 25.4.1570.

276. Богуш-Євфимій Федорович, князь Корецький (1522 – 1576):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, здолу змій; згори літери: **ВХК**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.7, арк.4. 1569 р.

АРК, ASang, Teka XIII, Plik 25; Plik 27. 1573 р.

277. Богуш-Євфимій Федорович, князь Корецький (1522 – 1576):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, здолу змій; над щитом шолом під князівською короною, в нашоломнику сім страусових пер, навколо щита намет; згори літери: **ВF**, здолу літери: **КК**.

прямокутна, розмір 18х14 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.5, арк.3. 4.9.1572.

278. Яхим Богушович, князь Корецький (1576 – 1612):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, здолу змій; згори літери: **ІК**.

восьмикутна, розмір 18х15 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.210, арк.2 зв. 1586 р.

279. Яхим Богушович, князь Корецький (1576 – 1612):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю, здолу змій; згори літери: **І * К**.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka XXII, Plik 34; Teka XXII a, Plik 14. 1596 – 1597 р.р.

280. Яхим Богушович, князь Корецький (1576 – 1612):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамений хрест; згори літери: **І • К**.

овальна, розмір 17х15 мм.

АРК, ASang, Teka XXIV, Plik 37. 1601 р.

Кошерське князівство (1433 – 1653)

281. Дмитро-Сангушко Федорович, князь Луцький (1431 – 1433), Кошерський (1433 – 1455) і Ратненський (1433 – 1455):

В полі печатки святий, в правиці тримає меч, в лівиці спис, яким влучає звіра, ліворуч дерево.

Напис по колу: + S ... ꝯzong

кругла, розмір 26 мм.

BCz, Perg.389. 21.8.1433.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- C.154; опис. 21.8.1433.

Gumowski M.- C.711; табл.8, мал.50. 21.8.1433.

Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.418; опис. 21.8.1433.

Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.76; опис. 21.8.1433.

282. Олександр Сангушкович, князь Кошерський (до 1475 – 1491):

В полі печатки рицар, в правиці тримає меч.

Archiwum książat Sanguszków.- Tom III.- C.14, n.18; опис. 17.6.1475.

Gumowski M.- C.690; опис. 1475 р.

283. Андрій Михайлович Сангушкович, князь Кошерський (1534 – 1560):

В полі печатки рицар влучає мечем змія.

восьмикутна, розмір 13х9 мм.

AGAD, Perg.4798; Perg.6181; Perg.6786. 1517 – 1535 р.р.

APK, ASang, Teka II, Plik 56; Teka III, Plik 32. 9.12.1523 – 30.5.1535.

BCz, Perg.811. 2.5.1534.

Monografia książat Sanguszków.- Tom III.- C.21; табл. 2.5.1534.

284. Андрій Михайлович Сангушкович, князь Кошерський (1534 – 1560):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю; згори літери: **AC**.

овальна, розмір 16х14 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.22600. 1545 р.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.534, арк.1 зв. 1554 р.

AGAD, Perg.6897; Perg.7659; Perg.7713. 1548 – 1555 р.р.

APK, ASang, Perg.215; Teka IV, Plik 42; Teka V, Plik 34; Plik 42; Teka VI, Plik 46; Teka VII, Plik 33; Teka VIII, Plik 40. 1.8.1540 – 20.5.1555.

BCz, Perg.898; Perg.1229. 15.5.1548 – 5.1.1555.

Цітоў А.- С.64; мал.48. 1554 р.

285. Федір Андрійович Сангушкович, син Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар в правиці тримає меч; згори напис: **ФДРЄ**.

восьмикутна, розмір 18х14 мм.

AGAD, Perg.6822. 1532 р.

APK, ASang, Perg.185. 1.7.1534.

BCz, Perg.809. 26.10.1533.

286. Федір Андрійович Сангушкович, син Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому хрест; обабіч щита дві шестипроменеві зірки; згори літери: • **S** • **F** •.

овальна, розмір 18х16 мм.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.679; Perg.4800; Perg.6181. 1535 – 1536 р.

APK, ASang, Perg.242; Teka IV, Plik 25; Plik 87; Teka V, Plik 4; Plik 6; Plik 44; Plik 52; Plik 68; Plik 80; Teka VI, Plik 61. 20.3.1541 – 9.11.1547.

MNK, Rkps 892, Tom 1, st.1. 15.12.1544.

Zamoyski J.- C.63, n.552; опис.

287. Федір Андрійович Сангушкович, син Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **S ...**

овальна, розмір 15х13 мм.

BCz, Perg.1287. 10.1.1539.

288. Дмитро Федорович Сангушкович, внук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: • **S D** •.

овальна, розмір 16х15 мм.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 22. 1549 р.

289. Дмитро Федорович Сангушкович, внук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому хрест; обабіч щита дві шестипроменеві зірки; згори літери: • **S** • **...** •.

овальна, розмір 18х16 мм.

APK, ASang, Teka VII, Plik 41. 1551 р.

290. Роман Федорович Сангушкович, внук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамений хрест; згори літери: **RS**.

овальна, розмір 16х14 мм.

APK, ASang, Teka IX, Plik 20; Plik 21. 1561 р.

291. Роман Федорович Сангушкович, внук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамений хрест; згори літери: **RS**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

APK, ASang, Teka IX, Plik 124; Plik 132; Teka X, Plik 49. 1564 – 1566 р.

Akta unji.- C.413, n.94 f; опис n.10. 9.11.1567.

292. Роман Федорович Сангушкович, внук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: • **R** • **D** • **S** •.

овальна, розмір 19х17 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.94, 309 зв., 316 зв., 327 зв., 358 зв. 1569 р.

APK, ASang, Teka X, Plik 65; Plik 71; Plik 105; Plik 135; Plik 140; Teka XI, Plik 45; Teka XII, Plik 40; Plik 42; Plik 48. 1567 – 1570 р.р.

293. Роман Федорович Сангушкович, внук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **RFS**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

AGAD, Perg.636. 1.7.1569.

АРК, ASang, Teka XI, Plik 75; Plik 119; Plik 121; Teka XII, Plik 15; Plik 60; Plik 61; Plik 62; Plik 74. 1568 – 1571 р.р.

Akta unji.- C.333, n.148, опис n.26. 1.7.1569.

294. Федора Федорівна Сангушківна, внука Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: • **F • Z** •.

овальна, розмір 13х10 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 68. 1557 р.

295. Олександр Андрійович Сангушкович, князь Кошерський (1560 – 1565):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.

кругла, розмір 17 мм.

AGAD, Perg.7717. 1555 р.

296. Олександр Андрійович Сангушкович, князь Кошерський (1560 – 1565):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **ЛК**.

овальна, розмір 16х14 мм.

AGAD, Perg.4806; Perg.8567. 1562 р.

297. Лев Олександрович Сангушкович, князь Кошерський (1565 – 1571):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **ЛК**.

кругла, розмір 14 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.3, арк.11. 1565 р.

Алфьоров О.- Табл.3, мал.9. 1565 р.

298. Лев Олександрович Сангушкович, князь Кошерський (1565 – 1571):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; згори літери: **LSK**.

кругла, розмір 20 мм.

АРК, ASang, Teka X, Plik 137; Plik 138; Teka XII, Plik 47. 1567 – 1570 р.р.

299. Лев Олександрович Сангушкович, князь Кошерський (1565 – 1571):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю; згори літери: **L • S • K**.

восьмикутна, розмір 17х15 мм.

АРК, ASang, Rkps 23, st.7; Teka XII, Plik 58, st.403. 1571 р.р.

300. Федір-Роман Романович Сангушко, правнук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: • **R • D • S** •.

овальна, розмір 19х17 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.12, арк.4 зв. 1587 р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.68. 1586 р.

APK, ASang, Rkps 29; Teka XIII, Plik 14; Plik 55; Teka XIV, Plik 24; Plik 39; Teka XVI, Plik 50; Teka XVI a, Plik 1; Plik 9; Plik 37; Plik 80; Plik 81; Teka XVII, Plik 5; Plik 80; Plik 81; Plik 90; Plik 91; Plik 98. 1572 – 1587 p.p.

301. Федір-Роман Романович Сангушко, правнук Андрія Олександровича Сангушковича князя Кошерського (до 1501 – 1534):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; згори літери: **R • D • S**.

овальна, розмір 21х18 мм.

APK, ASang, Teka XVII a, Plik 25; Plik 26; Teka XVIII, Plik 2, st.3, 5; Plik 53; Plik 54. 1588 – 1590 p.p.

302. Марина Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **MS**.

овальна, розмір 17х15 мм.

APK, ASang, Teka XVI a, Plik 9. 1585 р.

303. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю; згори літери: **A • S •**.

овальна, розмір 15х13 мм.

APK, ASang, Teka XIV a, Plik 11; Teka XV, Plik 25. 1579 – 1581 p.p.

304. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 15х13 мм.

APK, ASang, Teka XVI a, Plik 9; Plik 78. 1585 р.

305. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 14х12 мм.

APK, ASang, Teka XVI a, Plik 85. 1585 р.

306. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **AS**.

восьмикутна, розмір 14х12 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.12, арк.4 зв.; спр.16, арк.1 зв.; спр.18, арк.2. 1587 – 1593 р.р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.108. 1592 р.

APK, ASang, Teka XVII, Plik 80; Plik 81; Plik 90; Plik 91; Plik 98; Teka XVIII a, Plik 73; Teka XX, Plik 8; Plik 11; Plik 12, st.86, 90; Plik 17-21; Plik 24. 1587 – 1593 p.p.

307. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 13х12 мм.

АРК, ASang, Teka XXI, Plik 53. 1595 р.

308. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 11х9 мм.

АРК, ASang, Teka XXI, Plik 79. 1595 р.

309. Олександра Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 10х8 мм.

АРК, ASang, Teka XXIII, Plik 36; Plik 64; Teka XXIV, Plik 108, st.745; Plik 110. 1598 – 1602 р.р.

310. Федора Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **F•⁝•+•⁝•S**.

овальна, розмір 18х16 мм.

АРК, ASang, Teka XVI a, Plik 49. 1585 р.

311. Федора Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамений хрест; згори літери: **• F : S •**.

овальна, розмір 18х15 мм.

АРК, ASang, Teka XVI a, Plik 63. 1585 р.

312. Федора Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **FS**.

овальна, розмір 16х14 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.12, арк.4 зв. 1587 р.

АРК, ASang, Teka XVII, Plik 80; Plik 81; Plik 90; Plik 91; Plik 98; Teka XVIII, Plik 1. 1587 – 1590 р.р.

313. Федора Романівна Сангушківна, правнука князя Кошерського Андрія Олександровича Сангушка (до 1501 – 1534):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику виникає лев, навколо щита намет; згори літери: **CH**; здолу літери: **PT**.

овальна, розмір 22х19 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.18; спр.21; ф.256, оп.1, спр.71, арк.1. 1593 – 1595 р.р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.110. 1592 р.

APK, ASang, Teka II, Plik 26; Teka XIX, Plik 31; Plik 35, st.93; Teka XX, Plik 8; Plik 11; Plik 12, st.86, 90; Plik 17-21; Plik 24; Teka XXII, Plik 22. 1592 – 1596 р.р.

BCz, Perg.1024. 9.8.1595.

314. Григорій Львович Сангушко, князь Кошерський (1571 – 1601):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; згори літери: • **HSK** •.

овальна, розмір 21х18 мм.

APK, ASang, Teka XVII a, Plik 25; Plik 26; Plik 74. 1588 – 1589 р.р.

315. Григорій Львович Сангушко, князь Кошерський (1571 – 1601):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом шолом під шоломовою короною, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ HREGRI • XIAZE SANGVSKO • KO**

овальна, розмір 21х18 мм.

APK, ASang, Teka XXI, Plik 64; Plik 65; Plik 66; Plik 70. 1595 р.

316. Григорій Львович Сангушко, князь Кошерський (1571 – 1601):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

Напис по колу: • **GREGORIVS • SZANGVSZKO • DVX • ... • CASTEL • BRACLAV**

овальна, розмір 33х28 мм.

APK, ASang, Perg.287. 26.7.1600.

317. Адам-Олександр Григорович Сангушко, князь Кошерський (1601 – 1653):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом шолом, в нашоломнику п'ять страусових пер, навколо щита намет; згори літери: **... S**.

кругла, розмір 21 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.17. 1622 р.

Алфьоров О.- Табл.7, мал.10. 1622 р.

318. Адам-Олександр Григорович Сангушко, князь Кошерський (1601 – 1653):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом шолом під князівською короною, навколо щита намет.

Напис по колу: **… SANGVSZKO …**

овальна, розмір 34х29 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.33 а зв.; ф.2228, оп.1, спр.425, арк.1 зв. 1625 – 1646 р.

Несвіцьке князівство (до 1387 – після 1478)

319. Іван, князь Несвіцький (до 1387 – після 1403):

В полі печатки знак у вигляді перехрещеного хреста.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.678; st.679. 12.10.1387 – 10.10.1388.

BCz, Perg.1044. 10.10.1388.

Gumowski M.- C.698; табл.2, мал.13. 12.10.1387 – 10.10.1388.

Puzyna J.// MH.- Tom IV.- C.77; опис. 12.10.1387 – 10.10.1388.

Semkowicz W.// MH.- Tom VI.- C.202; мал.4. 12.10.1387 – 10.10.1388.

Sochaniewicz K.// MH.- Tom VII.- C.118; мал.1. 12.10.1387 – 10.10.1388.

Zamoyski J.- C.61, n.536; C.62, n.544; мал. 12.10.1387 – 10.10.1388.

320. Федір, князь Несвіцький (до 1434 – 1442):

В полі печатки знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами вліво.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.679. 1434 р.
Gumowski M.- C.695; табл.2, мал.10. 1434 р.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.43, 76; мал.3. 1434 р.
Radzimiński Z.// MH.- Tom IV.- C.144; мал.3. 1434 р.
Semkowicz W. // MH.- Tom VI.- C.202; мал.5. 1434 р.
Sochaniewicz K. // MH.- Tom VII.- C.119; мал.2. 1434 р.
Zamoyski J.- C.63, n.555; мал. 1434 р.

Острожецьке князівство (початок XV ст. – 1585)

321. Петро Михайлович Головня-Острожецький, князь Острожецький (до 1496 – 1538):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл з кінцями загнутими додолу та в бік; над щитом шолом, в нашоломнику два дерева, навколо щита намет.

Напис по колу: **sigillum pe ...**

кругла, розмір 26 мм.

APK, ASang, Teka II, Plik 11; Teka III, Plik 16. 10.9.1507 – 26.10.1533.

322. Федір Петрович Головня-Острожецький, князь Острожецький (1538 – 1569):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл з кінцями загнутими додолу та в бік у горішнього півкола; згори літери: **FGH**.

овальна, розмір 16х13 мм.

APK, ASang, Teka VII, Plik 34. 1551 р.

323. Юрій Петрович Головня-Острожецький, князь Острожецький (1538 – 1545):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півкола з кінцями загнутими додолу та в бік під хрестиком з ламаним подвійним розгалуженням згори; згори літери: **ГЄОР**.

овальна, розмір 16х13 мм.

AGAD, Perg.7621. 1542 р.

324. Андрій Федорович Головня-Острожецький, князь Острожецький (1569 – 1585):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу; над щитом шолом під короною, в нашоломнику страусове перо, навколо щита намет; згори літери: **GO**.

восьмикутна, розмір 16х13 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.201 зв. 20.2.1569.

325. Ян Головня з Острожця, можливий нащадок князів Острожецьких:

Поле печатки чотиридільне: в першій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу, в другій частині – знак у вигляді зав'язаної кінцями вгору пов'язки, в третій частині – знак у вигляді хреста над півколом, яке лежить кінцями вгору, в четвертій частині – знак у вигляді стріли на основі з загнутими догори кінцями.

Напис по колу: **• IAN • HOLOWNIA • Z OSTROZCA •**

кругла, розмір 25 мм.

Цітоў А.- С.84; мал.167. 1626 р.

Острозьке князівство (до 1340 – 1620)

326. Данило Василькович з Острога, князь Острозький (до 1340 – після 1366) і Холмський (до 1352 – після 1366):

В полі печатки знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півмісяців рогами додолу над восьмипроменевою зіркою.

Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КНѦZѦ ДАНИЛА**

кругла, розмір 25 мм.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.609. після 1366 р.

BCz, Perg.254. 1.10.1366.

MNK, Rkps 1713, karta 180. 1.10.1366.

Грамоти XIV ст.- С.38-39, n.19; мал. 1.10.1366.

Piekosiński F. Heraldyka polska.- С.296; мал.501. 1.10.1366.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.317, n.485; мал.307. 1.10.1366.

327. Федір Данилович, князь Острозький (1366 – 1410):

В полі печатки щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.678. 12.10.1387.

APK, ASang, Perg.28. 8.4.1385.

BCz, Perg.255. 1386 р.

Zamoyski J.- С.61, n.532; мал. 12.10.1387.

328. Федір Данилович, князь Острозький (1366 – 1410):

В полі печатки щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.679. 10.10.1388.

BCz, Perg.1044. 10.10.1388.

Gumowski M.- С.694; табл.1, мал.8. 10.10.1388.

Puzyna J. // MH.- Tom IV.- С.77; мал.15. 10.10.1388.

Zamoyski J.- С.62, n.540; мал. 10.10.1388.

329. Михайло Данилович, князь Острозький (1386 – 1399):

Печатка відірвана.

BCz, Perg.255. 1386 р.

330. Фридерик Федорович, князь Острозький (1410 – до 1431):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півмісяців рогами додолу над шестипроменевою зіркою.

Напис по колу: * ꝑ * du fredericus de ostrog

кругла, розмір 20 мм.

AGAD, Perg.1212. 1438 р.

331. Андрушко Федорович з Острога, князь Острозький (до 1431 – після 1436) і Жидачівський (до 1431 – після 1436):

В полі печатки щит, на якому знак у вигляді стріли з подвійним вістрям над півколом, яке лежить кінцями додолу.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.668; Perg.4451. 1431 р.

Gumowski M.- С.692; табл.1, мал.3. 1431 р.

Puzyna J. // MH.- Tom IV.- С.77; мал.20. 1431 р.

Zamoyski J.- С.47, n.382; мал. 1431 р.

332. Михайло Іванович, князь Острозький (1465 – 1501):
Печатка відірвана.
ЛНБ, ВР, ф.5, оп.3, спр.2091, арк.1. 10.3.1487.

333. Костянтин Іванович, князь Острозький (1501 – 1530):
Печатка відірвана.
ЛНБ, ВР, ф.5, оп.3, спр.2091, арк.1. 10.3.1487.

334. Костянтин Іванович, князь Острозький (1501 – 1530):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.
кругла, розмір 25 мм.
ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.644, арк.1. 1508 р.
AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.18, st.1; Perg.8409. 19.4.1512 – 15.6.1515.

335. Костянтин Іванович, князь Острозький (1501 – 1530):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **КИ◊**.
восьмикутна, розмір 16х14 мм.
AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.17, st.68. 1526 рік.
APK, ASang, Teka II, Plik 39; Plik 41. 9.2.1520 – 31.12.1520.

336. Ксенія-Марія Іванівна Острозька, донька Івана Васильовича князя Острозького:
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.[1]
овальна, розмір 17х14 мм.
APK, ASang, Teka III, Plik 44. 10.6.1536.

337. Ксенія-Марія Іванівна Острозька, донька Івана Васильовича князя Острозького:
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.[2]
овальна, розмір 15х12 мм.
APK, ASang, Teka XIII, Plik 2. 1572 р.

338. Ілля Костянтинович, князь Острозький (1530 – 1539):
В полі печатки німецький щит, який розтято: в першій частині – знак у вигляді з'єднаних стовпом двох півкіл кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в другій частині – китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії; згори літери: **ІС**.
овальна, розмір 15х14 мм.
AGAD, Perg.6181. 1535 р.
APK, ASang, Teka III, Plik 47; Plik 51; Plik 64; Plik 65; Plik 70. 21.8.1536 – 2.7.1538.

339. Беата Андріївна з Костельця, княгиня Острозька (1539 – 1576):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику виникає дві руки, навколо щита намет; згори літери: **ВКСО**.
овальна, розмір 15х14 мм.
APK, ASang, Teka IV, Plik 15; Plik 89; Teka VII, Plik 49; Plik 51; Plik 54; Plik 61; Teka

[1] Прикладено до документу Олени Андріївни Сангушківни, доньки Ксенії-Марії Іванівни Острозької.
[2] Прикладено до документу Василиси Андріївни Сангушківни, доньки Ксенії-Марії Іванівни Острозької.

VIII, Plik 10. 8.11.1540 – 12.4.1553.

340. Галшка Іллівна Острозька, донька Іллі Костянтиновича князя Острозького (1530 – 1539):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; згори літери: • **H** • **K** • **O** •, обабіч літери: **WP**.

восьмикутна, розмір 13х11 мм.

АРК, ASang, Teka XV, Plik 53. 1582 р.

341. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: • **KO** •.

овальна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka VII, Plik 59; Plik 69. 7.10.1551 – 15.6.1552.

342. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом, навколо щита намет; згори стрічка, на якій літери: **VKKO**.

кругла, розмір 16 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 48. 26.10.1555.

343. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, навколо щита намет; згори літери: **KO**.

овальна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 60. 1556 р.

344. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику п’ять страусових пер, навколо щита намет.

Напис по колу: *** CONSTANTINVS * * CONSTANTINO * * D * G * DVX * * OSTROSIE ***

кругла, розмір 28 мм.

ЛНБ, ВР, ф.103, оп.1, спр.6343, арк.51.

ЦДІАК, ф.49, оп.2, спр.771, арк.4; ф.221, оп.1, спр.16, арк.1; спр.29, арк.1; ф.256, оп.1, спр.1, арк.45 зв.; ф.2078, оп.1, спр.1, арк.1. 1559 – 1591 р.р.

AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11078, st.3, 6, 8, 11, 17, 21, 28, 29, 42, 44, 46, 53, 56, 76, 86, 95, 99, 101, 105, 114, 116. 1569 – 1584 р.р.

АРК, ASang, Teka IX, Plik 32; Plik 78; Plik 138; Teka XII, Plik 89; Teka XIII, Plik 80; Teka XIV a, Plik 8; Plik 10; Plik 30; Teka XV, Plik 82; Teka XV a, st.196; Teka XX, Plik 70, st.568; Teka XXI, Plik 16; Plik 32; Plik 94; Teka XXII, Plik 29; Teka XXII a, Plik 51; Plik 58. 1561 – 1597 р.р.

Болсуновский К.- Выпуск I.- С.2-3; мал.4. 1571 р.

345. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над півмісяцем, який лежить рогами догори; над щитом восьмипроменева зірка; згори літери: **CC**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

АРК, ASang, Teka XII, Plik 86. 1571 р.

Akta unji.- C.412, n.94 f; опис n.6. 9.11.1567.

346. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу, навколо щита намет; згори літери: **CDO**.

прямокутна, розмір 16х14 мм.

AGAD, Perg.636. 1.7.1569.

Akta unji.- C.332, n.148, опис n.13. 1.7.1569.

347. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику п’ять страусових пер, навколо щита намет.

Напис по колу: *** CONSTANTINVS * * CONSTANTINO * * D * G * DVX * * OSTROSIE ***

кругла, розмір 33 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.20858. 1590 р.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.57, арк.1; ф.221, оп.1, спр.39, арк.1. 1571 – 1599 р.р.

AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11078, st.140, 149, 153, 156, 160, 169, 173, 184, 186, 188, 193, 195, 198, 203, 205, 207, 209, 212, 215, 218, 220, 222, 224. 1584 – 1602 р.р.

АРК, ASang, Teka XVI, Plik 65, st.331; Teka XVI a, Plik 67; Teka XVII, Plik 66, st.414, 418; Plik 69, st.456; Teka XVII a, Plik 32; Plik 37; Teka XXI, Plik 64; Plik 65; Plik 66; Plik 70; Teka XXII, Plik 6; Teka XXIV, Plik 86; Plik 102. 1584 – 1602 р.р.

Ситий І.- С.128; мал.Е 1. 1583 р.

Яковенко Н. Паралельний світ.- С.177; опис.

348. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; навколо літери: **CCKOSW**.

Напис по колу: **PIECZEC GRODSKAI VLODZIMIRZSKA**

кругла, розмір 26 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.210, арк.1. 1577 р.

AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11078, st.60, 105, 122, 130, 132, 171, 180. 1578 – 1589 р.р.

АРК, ASang, Teka XVI a, Plik 91; Teka XVII a, Plik 5. 1585 – 1588 р.р.

MNK, Rkps 1471, karta 144; Rkps 1483, karta 289; Rkps 1493.

349. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над дванадцятипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; навколо літери: **KXOVKMWSV**.

Напис по колу: **+ PIECECS + GROCSKA + I + VLODZIMIERS**

кругла, розмір 27 мм.

НБУ, ІР, ф.301, спр.656 Л, арк.61 зв. 1596 р.

APK, ASang, Teka XVII a, Plik 44; Plik 45; Plik 50; Teka XVIII, Plik 30; Teka XVIII a, Plik 47; Teka XIX, Plik 6; Teka XX, Plik 46; Teka XXII, Plik 1; Plik 2; Teka XXII a, Plik 1; Plik 10; Plik 13; Teka XXIII, Plik 9. 1589 – 1598 p.p.

MNK, Rkps 1471, karta 144; Rkps 1493.

350. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; навколо літери: **KXOVKMWSV**.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 30 мм.

APK, ASang, Teka XXIII, Plik 63; Plik 75. 1599 p.

MNK, Rkps 1493. 1599 p.

351. Василь-Костянтин Костянтинович, князь Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій частині – святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півколом; над щитом шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера.

Напис по колу: **CONSTANTINVS CONSTANTINI … OSTROGIEN:**

овальна, розмір 37х35 мм.

ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.615, арк.1. 1592 р.

AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11078, st.234, 236. 1602 p.

352. Катерина Костянтинівна Острозька, донька Василя-Костянтина Костянтиновича, князя Острозький (1539 – 1608):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; згори літери: **SKO**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11085, st.2, 4. 1578 p.

353. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; згори літери: **IKO**.

кругла, розмір 16 мм.

ЦДІАК, ф.486, оп.1, спр.1069, арк.130. 1580 р.

AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11077, st.2, 12, 15, 46. 1578 – 1602 p.p.

APK, ASang, Rkps 33. 1582 p.

354. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом, в нашоломнику п’ять страусових пер, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ IANVSIVS • DEI • GRA • DVX • OSTROGIENSIS DOMINVS IN TARN**

кругла, розмір 26 мм.
AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11077, st.17, 19, 23-27, 32-44. 1578 – 1602 р.р.
APK, ASang, Teka XX, Plik 67, st.442. 1593 р.
Болсуновский К.- Выпуск I.- С.3; мал.5. 1599 р.
Ситий І.- С.128; мал.Е 2. 1599 р.

355. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику п'ять страусових пер, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ IANVSIVS : D : G : DVX : IN : OSTROG : COM : D : TARN : ...**
кругла, розмір 29 мм.
APK, ASang, Teka XVII a, Plik 74. 11.9.1589.

356. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над двома півколами, які лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику п'ять страусових пер, навколо щита намет.

Напис по колу: **...**
овальна, розмір 35х29 мм.
AGAD, AZ, Sygn.2876, st.64. 1608 р.
APK, Dok.Pap.3; ASang, Teka XVIII a, Plik 6. 1591 – 20.4.1609.

357. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки чотиридільний бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в другій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в третій частині – святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво, в четвертій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **IANVSIVS D G DVX … OSTROG …**
овальна, розмір 46х38 мм.
ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.386, арк.3. 1595 р.
AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11077, st.30. 1598 р.
APK, AADMK, Perg.966. 16.5.1595.

358. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику п'ять страусових пер, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ IANVSIVS • D • G • DVX • OSTROG COM • A • TAR • CASTE • CRA**
кругла, розмір 29 мм.
ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.389, арк.1; спр.390, арк.1. 1604 – 1606 р.р.
AGAD, AR, Dz.V, Sygn.11077, st.48, 50, 53, 55, 57, 59, 61, 63. 1607 р.
APK, ASang, Teka XXIV, Plik 116. 1602 р.
Прозорвский Д.- С.28, n.114; опис.

359. Януш Костянтинович, князь Острозький (1608 – 1620):

В полі печатки чотиридільний бароковий щит, на якому: в першій частині – святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво, в другій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи, в кожному нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

Напис по колу: **IOANES … OSTROG • PALA …**

овальна, розмір 27х23 мм.

APK, ASang, Perg.291. 1605 р.

360. Олександр Костянтинович Острозький, син Василя-Костянтина Костянтиновича князя Острозького (1539 – 1608):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику павичеві пера, навколо щита намет.

Напис по колу: **ALEXANDER : DVX : DE : OSTRO ... • PALAT • WOLIN :**

овальна, розмір 25х22 мм.

APK, ASang, Teka XXIV, Plik 104. 1602 р.

Порицьке князівство (1526 – 1640)

361. Олександр І Федорович, князь Порицький (1526 – 1560):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста під шестипроменевою зіркою, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **AL**.

восьмикутна, розмір 15х12 мм.

APK, ASang, Teka II, Plik 38. 7.11.1519.

362. Олександр І Федорович, князь Порицький (1526 – 1560):

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді довгого хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу.

кругла, розмір 23 мм.

APK, ASang, Teka II, Plik 65. 1525 р.

363. Олександр І Федорович, князь Порицький (1526 – 1560):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **AL**.

восьмикутна, розмір 17х12 мм.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.14; Perg.4801. 1531 – 1538 р.р.

BCz, Perg.850. 1.5.1542.

364. Олександр І Федорович, князь Порицький (1526 – 1560):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори напис: **ѠΛЄДΡ**.

овальна, розмір 16х15 мм.

APK, ASang, Teka V, Plik 69; Plik 71. 27.6.1546 – 27.7.1546.

365. Олександр І Федорович, князь Порицький (1526 – 1560):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу.

овальна, розмір 16х14 мм.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 22. 1549 р.

366. Олександр I Федорович, князь Порицький (1526 – 1560):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **AS**.

овальна, розмір 13х11 мм.

APK, ASang, Teka VI, Plik 43; Plik 51; Teka VII, Plik 33. 7.11.1549 – 6.1.1551.

367. Олександр II Олександрович, князь Порицький (1570 – 1583):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори літери: • **A** • **P** •.

овальна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.263. 1569 р.

368. Януш II Олександрович, князь Порицький (1583 – 1614):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **I** • **P**.

овальна, розмір 15х14 мм.

APK, ASang, Teka XXIV, Plik 5. 1600 р.

369. Олександр III Олександрович, князь Порицький (1583 – 1618):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; згори літери: **AP**.

овальна, розмір 20х18 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.15, арк.12. 1617 р.

Алфьоров О.- Табл.6, мал.7. 1617 р.

Ратненське князівство (1377 – 1475)

370. Федір Ольгердович, князь Ратненський (1377 – 1394):

Печатка відірвана.

AGAD, Perg.4446. 18.2.1394.

Ровенське князівство (початок XV ст. – 1517)

371. Марія, княгиня Ровенський (1460 – 1517):

Печатка відірвана.

BPAN, Perg.612. 1.6.1488.

Ружинське князівство (до 1486 – 1640)

372. Михайло Іванович, князь Ружинський і Роговицький (після 1486 – 1523):

В полі печатки знак у вигляді подвійної перехрещеної на долішніх кінцях стріли в стовп.

Напис по колу: **ПЄЧА КИѦ МИХАИЛА**

кругла, розмір 22 мм.

AGAD, Perg.4791. 1517 р.

BCz, Perg.588. 11.10.1504.

373. Федір Михайович, князь Ружинський і Роговицький (1523 – 1545):

В полі печатки знак у вигляді подвійної перехрещеної на долішніх кінцях стріли в стовп.

овальна, розмір 17х15 мм.

BCz, Perg.1168. 18.12.1542.

374. Михайло Іванович, князь Ружинський (1545 – 1586):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на долішніх кінцях стріли в стовп; згори напис: **ᗰИХ**.

кругла, розмір 14 мм.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 8; Plik 9. 1553 p.

375. Михайло Іванович, князь Ружинський (1545 – 1586):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп; згори літери: **MR**.

овальна, розмір 14х12 мм.

APK, ASang, Teka XII, Plik 64. 1571 p.

376. Остафій Іванович, князь Ружинський (1545 – 1587):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп; згори літери: **OR**.

восьмикутна, розмір 13х12 мм.

APK, ASang, Teka XIII, Plik 76; Teka XIV, Plik 9. 1575 – 1576 p.p.

377. Остафій Іванович, князь Ружинський (1545 – 1587):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп; згори літери: **AR**.

овальна, розмір 16х14 мм.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.60. 1584 p.

378. Дмитро Іванович, князь Ружинський (1545 – після 1583):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп; згори літери: **DR**.

овальна, розмір 15х12 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.261. 1569 р.

379. Стефан Васильович, князь Ружинський (1545 – 1577):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп; згори літери: **SR**.

овальна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.685. 1576 р.

380. Кирик Остафійович, князь Ружинський (1587 – 1599):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит, на якому: в першій частині – знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп, в другій частині – знак у вигляді двох трираменних літер **T**, які розміщено одну над одною; над щитом шолом під шоломовою короною; згори літери: **KR**.

восьмикутна, розмір 18х16 мм.

APK, ASang, Teka XXIII, Plik 20. 1598 p.

381. Ян Михайлович Наримунтович-Ружинський, князь Ружинський (1586 – 1633):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді подвійної перехрещеної на кінцях стріли в стовп; згори літери: **IR**.

восьмикутна, розмір 14х11 мм.

НБУ, ІР, ф.301, спр.656 Л, арк.111. 1592 р.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.91, арк.11. 1602 р.

Сокольське князівство (до 1452 – 1640)

382. Василь Михайлович, князь Сокольський (до 1509 – 1528):

В полі печатки знак у вигляді двох півкіл, горішнє з яких лежить кінцями вгору, долішнє лежить кінцями додолу, які перетинає хрест.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 24 мм.

Болсуновский К.- Выпуск III.- С.3; мал.1. 1525 р.

383. Василь Михайлович, князь Сокольський (до 1509 – 1528):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двох півкіл, горішнє з яких лежить кінцями вгору, долішнє лежить кінцями додолу, які перетинає хрест.

Напис по колу: **ПЄЧАТЬ ...**

кругла, розмір 18 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.1. 1528 р.

384. Солтан Михайлович, князь Сокольський (до 1509 – 1544):

В полі печатки знак у вигляді кола під хрестиком і з чотирма півкруглими відгалуженнями згори.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ СОЛТАНОВО**

кругла, розмір 22 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.1. 1528 р.

Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 б. 1528 р.

385. Юрій Михайлович, князь Сокольський (до 1525 – 1538):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді кола під хрестиком і з чотирма півкруглими відгалуженнями згори; згори напис: **ЮРЬ**.

восьмикутна, розмір 15х11 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.1. 1528 р.

AGAD, Perg.4789. 1532 р.

386. Юрій Васильович, князь Сокольський (1528 – 1541):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двох півкіл кінцями додолу, які перетинає хрест з загнутими додолу кінцями на поземій перекладині; згори напис: **ЮРИ**.

овальна, розмір 15х13 мм.

AGAD, Perg.7730. 1557 р.

387. Максим Васильович, князь Сокольський (1528 – 1580):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двох кіл, які перетинає хрест з загнутими догори кінцями на поземій перекладині; згори напис: **МА**.

овальна, розмір 15х12 мм.

AGAD, Perg.7730. 1557 р.

388. Максим Васильович, князь Сокольський (1528 – 1580):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді кола в супроводі трьох хрестиків з загнутими кінцями; згори літери: **MV**.

овальна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.204. 1570 р.

389. Остафій Васильович, князь Сокольський (1528 – 1579):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двох кіл, які перетинає хрест з загнутими кінцями.

овальна, розмір 15х13 мм.
AGAD, Perg.7730. 1557 р.

390. Остафій Васильович, князь Сокольський (1528 – 1579):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді кола, горішня частина якого перехрещена і має чотири півкруглих відгалуження згори; згори літери: **Ѡ.Ѳ.Ꮆ**.
овальна, розмір 14х11 мм.
ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.56, 57. 1558 р.
Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 г. 1558 р.

391. Остафій Васильович, князь Сокольський (1528 – 1579):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді кола, горішня частина якого перехрещена і має чотири півкруглих відгалуження згори; згори літери: • **O** • **S** •.
овальна, розмір 14х13 мм.
ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.3, арк.5, 57. 1566 р.
APK, ASang, Teka IX, Plik 7; Teka XII, Plik 16; Plik 30; Plik 37; Plik 96. 1560 – 1571 р.р.

392. Остафій Васильович, князь Сокольський (1528 – 1579):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді кола, горішня частина якого перехрещена і має чотири півкруглих відгалуження згори; згори літери: • **O** • **S** •.
восьмикутна, розмір 15х14 мм.
APK, ASang, Teka XIII, Plik 83, st.386. 1575 р.

393. Марія Василівна Сокольська, донька Василя Михайловича князь Сокольського (до 1509 – 1528):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двох півкіл кінцями додолу, які перетинає хрест з загнутими додолу кінцями на поземій перекладині; згори напис: **ⅯⱥРИ**.
овальна, розмір 11х9 мм.
AGAD, Perg.7647. 1546 р.

Степанське князівство (1223 – 1511)

394. Семен Іванович Лютий Гольшанський, князь Степанський (1422 – 1433) і Гольшанський (1422 – 1433):
В полі печатки китаврус.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.678; st.679. 12.10.1387 – 10.10.1388.
BCz, Perg.1044. 10.10.1388.
Gumowski M.- C.711; опис. 10.10.1388.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.77, 82; опис. 12.10.1387.
Zamoyski J.- C.61, n.534, 542; опис. 12.10.1387 – 10.10.1388.

395. Семен Іванович Лютий Гольшанський, князь Степанський (1422 – 1433) і Гольшанський (1422 – 1433):
В полі печатки китаврус вліво, в правиці тримає булаву, якою цілить у власну ліву руку у вигляді змія.
Напис по колу: **+ ⱣЄⱮⱥⱦЬ ⱪИⱨZⱥ ЄЄⱮЄИⱥ ИⱳⱥИѡⱳⱨⱮⱥ**
кругла, розмір 22 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.654. 1.9.1431.
BCz, Perg.374. 1.9.1431.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.
MNK, Rkps 1713, karta 241. 1.9.1431.

Gumowski M.- C.711; табл.9, мал.72. 1.9.1431.
Nowak P., Pokora P.- C.78; мал.B 88. 27.9.1422.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.82; опис.
Zamoyski J.- C.25, n.95; опис. 1.9.1431.

396. Семен Іванович Лютий Гольшанський, князь Степанський (1422 – 1433) і Гольшанський (1422 – 1433):
В полі печатки китаврус.
Напис по колу: **KNZA CEMENA NIANOBЧA**
кругла, розмір 32 мм.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
MNK, Rkps 1713, karta 249. 20.1.1433.
Akta unji.- C.90, n.59, опис n.10. 20.1.1433.
Gumowski M.- C.712; табл.9, мал.73. 20.1.1433.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.227; мал.381. 20.1.1433.

397. Семен Юрійович Гольшанський, князь Степанський (1457 – 1505) і Дубровицький (1481 – 1505):
В полі печатки китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу, який перехрещено довгим хрестом і прикрашено трьома на доземих відгалуженнях.
Напис по колу: **• ПЄЧАТЬ KNAZA CEMENA ЮРЬЄВИЧ**
кругла, розмір 30 мм.
AGAD, Perg.7380; Perg.8522. 1490 p.
APK, ASang, Teka I, Plik 18; Teka II, Plik 35. 2.9.1492 – 13.5.1503.
Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.150, n.149; табл.3, мал. 13.5.1503.
Piekosiński F. Heraldika polska.- C.335; мал.673. 13.5.1503.

Тристенське князівство (1526 – 1621)

398. Война Федорович Вороницький, князь Тристенський (1526 – 1565):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою.
овальна, розмір 15x12 мм.
APK, ASang, Teka VIII, Plik 21. 1554 p.

399. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **ЛЛ**.
восьмикутна, розмір 14x10 мм.
APK, ASang, Teka IX, Plik 110. 1564 p.

400. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді довгого перехрещеного хреста, який перетинає півколо, яке лежить кінцями додолу; згори літери: **LV**.
восьмикутна, розмір 15x13 мм.
APK, ASang, Teka X, Plik 29; Plik 31; Plik 35. 1566 p.

401. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **... * V**.
восьмикутна, розмір 13x11 мм.

APK, ASang, Teka X, Plik 54; Teka XI, Plik 29; Plik 32. 1566 – 1568 p.p.

402. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; над щитом шолом, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **LZW**.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

APK, ASang, Teka XVII a, Plik 74. 11.9.1589.

403. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **LZV**.

восьмикутна, розмір 17х15 мм.

APK, ASang, Teka XV a, st.184, 190, 199, 203; Teka XX, Plik 37; Plik 60; Plik 70, st.552, 553, 559, 561; Teka XXI, Plik 93; Teka XXII, Plik 25; Teka XXII a, Plik 54, st.293; Plik 55; Plik 64. 1593 – 1597 p.p.

404. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **LZV**.

овальна, розмір 17х14 мм.

APK, ASang, Teka XV a, st.213; Teka XXII a, Plik 54, st.285, 289, 297, 301, 305, 309, 313, 318; Plik 56, st.325, 329; Teka XXIV, Plik 5. 1597 – 1600 p.p.

405. Лев Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1600):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **LZV**.

овальна, розмір 15х14 мм.

APK, ASang, Teka XX, Plik 70, st.571, 575; Teka XXIII, Plik 41; Plik 43. 1598 p.

406. Матуш Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1613):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **M + Z + V**.

овальна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.19, арк.3. 1584 р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.60. 1584 p.

APK, ASang, Teka XVI, Plik 12. 1584 p.

Алфьоров О.- Табл.3, мал.1. 1584 р.

407. Матуш Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1613):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; над щитом шолом, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **MZ**, обабіч літери: **SK**.

восьмикутна, розмір 18х16 мм.

APK, ASang, Teka XXIII, Plik 14; Plik 70; Teka XXIII, Plik 77; ZR, Rkps 65, st.7. 1586 – 1599 p.p.

408. Матуш Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1613):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **MZ**.

овальна, розмір 17х16 мм.
APK, ASang, Teka XXIII, Plik 14; Plik 70; Teka XXIII, Plik 77. 1598 – 1599 р.р.

409. Матуш Войнич зі Збаража Вороницький, князь Тристенський (1565 – 1613):
В полі печатки італійський щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику павичеві пера, навколо щита намет; навколо літери: **MZSK**.
прямокутна, розмір 17х15 мм.
APK, ASang, Teka 101, Plik 34, st.3. 1601 р.

410. Петро Станіславович зі Збаража Вороницький, син Станіслава Войнича Вороницького князя Тристенського (1565 – 1598):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою; згори літери: **KPW**.
овальна, розмір 16х12 мм.
ЛНУ, ЗП, п.479. 1598 р.

Четвертинське князівство (1388 – 1710)

411. Олександр Данилович Четвертня, князь Четвертинський (1388):
В полі печатки знак у вигляді двох перехрещених півкіл, які лежать кінцями вправо.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.678; st.679. 12.10.1387 – 10.10.1388.
BCz, Perg.1044. 10.10.1388.
Gumowski M.- C.688; табл.1, мал.1. 10.10.1388.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.77; мал. 10.10.1388.
Zamoyski J.- C.61, n.535; мал.; C.61, n.543; мал. 12.10.1387 – 10.10.1388.

412. Михайло Григорович, князь Четвертинський (1477):
В полі печатки знак у вигляді загостреного здолу овалу, який перетинає пояс з загнутими догори кінцями.
Напис по колу: **...**
Джерела:
BCz, Perg.1278. 1477 р.

413. Олександр Іванович, князь Четвертинський (1477 – 1495):
В полі печатки знак у вигляді двох півкіл кінцями додолу, які перетинає хрест.
Напис по колу: **... ALEKSANDRA ...**
кругла, розмір 21 мм.
BCz, Perg.1278. 1477 р.

414. Юрій Михайлович, князь Четвертинський (1490 – 1502):
В полі печатки знак у вигляді трьох ламаних поясів, які перетинає хрест.
Напис по колу: **...**
кругла, розмір 23 мм.
AGAD, Perg.7380. 1490 р.

415. Іван Олександрович Путятич, князь Четвертинський (1487 – після 1516):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями додолу в супроводі двох хрестиків над восьмипроменевою зіркою; згори напис: **IBANI**.
кругла, розмір 19 мм.
AGAD, Perg.7375. 1487 р.

АРК, ASang, Perg.115. 10.3.1506.
Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- С.132, n.131; табл.3. 10.3.1506.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- С.256; мал.423. 10.3.1506.

Князівство на Четвертні та Яровиці (1501 – 1570)

416. Василь Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Яровиці (1501 – 1545):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді кола з чотирма півкруглими відгалуженнями згори.
Напис по колу: **+ ВАТСИЛЬЄВА ЧЄТВЄРТЄНЬСК**
кругла, розмір 23 мм.
ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.1. 1528 р.
AGAD, Perg.4789. 1532 р.
BCz, Perg.1287; Perg.1288. 8.1.1539 – 10.1.1539.
Алфьоров О.- Табл.2, мал.1. 1528 р.
Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 а. 1528 р.

417. Матвій Васильович Четвертинський, князь на Четвертні та Яровиці (1545 – 1563):
В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій і четвертій частинах – знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою, в другій і третій частинах – знак у вигляді кола з чотирма півкруглими відгалуженнями згори; згори літери: **МТ**.
овальна, розмір 15х12 мм.
АРК, ASang, Teka V, Plik 69; Plik 71; Teka VI, Plik 51; Teka IX, Plik 23. 27.6.1546 – 10.3.1561.
MNK, Rkps 892, Tom 1, st.2. 15.5.1544.

Князівство на Четвертні та Боровичах (1501 – 1578)

418. Федір Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1501 – 1529):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою.
Напис по колу: **+ ѲЄWДОР ЧЄТВЄРТЄNС**
кругла, розмір 29 мм.
АРК, ASang, Teka II, Plik 56. 9.12.1523.
BCz, Perg.783. 20.8.1529.
Boniecki A.- Tom IV.- С.1; мал.
Puzyna J. // МН.- Tom IV.- С.77; мал.6. 1523 р.

419. Михайло Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1529 – 1555):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півмісяця, який лежить рогами догори в супроводі двох хрестиків під восьмипроменевою зіркою; згори напис: **МNХ**.
кругла, розмір 18 мм.
АРК, ASang, Teka III, Plik 32. 30.5.1535.

420. Михайло Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1529 – 1555):
В полі печатки знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями догори в супроводі двох хрестиків під восьмипроменевою зіркою; згори напис: **МИХАи**.
овальна, розмір 14х13 мм.

BCz, Perg.850. 1.5.1542.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- С.300-301; мал.516. 1542 р.
Puzyna J. // МН.- Tom IV.- С.77; мал.9. 1542 р.

421. Іван Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1529 – 1559):
В полі печатки знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями догори в супроводі двох хрестиків під восьмипроменевою зіркою; згори напис: **ИѢѦнЪ**.
овальна, розмір 15х13 мм.
BCz, Perg.850. 1.5.1542.
Boniecki A.- Tom IV.- С.1; мал.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- С.300-301; мал.514. 1542 р.
Puzyna J. // МН.- Tom IV.- С.77; мал.7. 1542 р.

422. Іван Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1529 – 1559):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою; згори напис: **NѢ**.
овальна, розмір 14х12 мм.
ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.3, арк.3 зв. 1553 р.
APK, ASang, Teka VII, Plik 81. 1552 р.
Алфьоров О.- Табл.3, мал.6. 1553 р.
Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 в. 1553 р.

423. Василь Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1529 – 1542):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями додолу в супроводі двох хрестиків над восьмипроменевою зіркою; згори напис: **ѢѦGИ**.
овальна, розмір 16х14 мм.
AGAD, Perg.4787. 1538 р.

424. Василь Федорович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1529 – 1542):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою; згори напис: **ѢѦGИл**.
овальна, розмір 14х12 мм.
BCz, Perg.850. 1.5.1542.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- С.300-301; мал.515. 1542 р.

425. Федір Іванович Четвертинський, князь на Четвертні та Боровичах (1559 – 1578):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді півкола, яке лежить кінцями догори в супроводі двох хрестиків; згори літери: **FIC**.
овальна, розмір 14х12 мм.
ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.64, арк.1. 1578 р.

Князівство на Четвертні та Галузю (1522 – 1616)

426. Яків Андрійович Четвертинський, князь на Четвертні та Галузю (до 1580 – 1616):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді півмісяця, який лежить рогами додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою; згори літери: **IC**.
восьмикутна, розмір 15х13 мм.
ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.90, арк.7. 1608 р.
APK, ASang, Teka XVII a, Plik 74. 11.9.1589.
Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 д. 1608 р.

Князівство на Новій Четвертні (1569 – 1795)

427. Микола Стефанович Святополк-Четвертинський, князь на Новій Четвертні (1632 – 1659):

В полі печатки знак у вигляді півмісяця, який лежить рогами додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою; згори забороло під короною, в нашоломнику леопардовий лев, навколо намет.

восьмикутна, розмір 13х11 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.223, арк.2. 1635 р.

428. Микола Стефанович Святополк-Четвертинський, князь на Новій Четвертні (1632 – 1659):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво; над щитом корона, в нашоломнику три страусових пера; згори літери: **MC**.

овальна, розмір 26х23 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.140, арк.3; ф.256, оп.1, спр.226, арк.28, 38. 1644 – 1651 р.р.

Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 є. 1649 – 1651 р.р.

429. Януш Стефанович Святополк-Четвертинський, князь на Новій Четвертні (до 1632 – 1648):

В полі печатки овальний бароковий щит, який перетято: в першій частині – святий Юрій на коні влучає списом змія, в другій частині – знак у вигляді півмісяця, який лежить рогами додолу в супроводі двох хрестиків над шестипроменевою зіркою.

овальна, розмір 28х23 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.140, арк.3. 1644 р.

430. Микола Миколайович Святополк-Четвертинський, князь на Новій Четвертні (1659 – 1688):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому святий Юрій на коні влучає списом змія; над щитом князівська корона; навколо літери: **MSZCKM**.

восьмикутна, розмір 12х11 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.226, арк.87, 101 зв., 104. 1680 – 1688 р.р.

Алфьоров О. Особові печатки.- С.76; мал.244 з. 1680 – 1688 р.р.

431. Олександр Миколайович Святополк-Четвертинський, князь на Новій Четвертні (1659 – 1673):

В полі печатки німецький щит, на якому святий Юрій на коні влучає списом змія; над щитом князівська корона; навколо літери: **AC**.

восьмикутна, розмір 8х7 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.226, арк.81. 1673 р.

Алфьоров О. Особові печатки.- С.76; мал.244 ж. 1673 р.

432. Стефан Миколайович Святополк-Четвертинський, князь на Новій Четвертні:

В полі печатки німецький щит, на якому на червоному полі рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які спираються на щити, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія.

Напис в два кола: **…**

кругла, розмір 49 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.8217.

Князівство на Старій Четвертні (1569 – 1795)

433. Григорій Остафійович, князь на Старій Четвертні (1586 – 1651):

В полі печатки німецький щит, на якому святий Юрій на коні вліво влучає списом змія, який лежить вліво; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **HCZ**.

овальна, розмір 19х16 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.46. 1632 р.

AGAD, AZ, Sygn.2896, st.120. 1628 р.

Алфьоров О. Особові печатки.- С.75; мал.244 е. 1632 р.

434. Григорій Остафійович, князь на Старій Четвертні (1586 – 1651):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому святий Юрій на коні влучає списом змія; над щитом князівська корона; згори літери: **HXCPL**.

овальна, розмір 20х17 мм.

АРК, ASang, Teka 141, Plik 14, st.43. 1647 р.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.226, арк.28, 38. 1649 – 1651 р.р.

435. Григорій Остафійович, князь на Старій Четвертні (1586 – 1651):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому святий Юрій на коні влучає списом змія; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ HREHORI : CETWERTENSKI : NA CZET : SWATOPELK : POD : LVCKIO •**

овальна, розмір 36х30 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.42, арк.4. 1643 р.

436. Захаріаш Григорович Святополк-Четвертинський, князь на Старій Четвертні (1628 – 1649):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому святий Юрій на коні влучає списом змія; над щитом князівська корона.

Напис по колу: * **ZACHARIAS • X • NA CETWERTNIE • STA • RACIB • POD LVC**

овальна, розмір 34х26 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.90, арк.108, 128 зв. 1647 – 1648 р.р.

Алфьоров О.- Табл.1, мал.27. 1648 р.

437. Григорій (Гедеон) Захарійович Святополк-Четвертинський, князь на Старій Четвертні (1649 – 1690):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому святий Юрій на коні влучає списом змія; згори літери: **GC**.

овальна, розмір 18х17 мм.

НБУ, ІР, ф.301, спр.656 Л, арк.2. 1663 р.

Чорторийське князівство (1384 – 1795)

438. Семен Олександрович, князь Чорторийський (після 1477 – 1524):

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит.

Напис по колу: • **SIM … * CZARTORISCHKI ***

кругла, розмір 27 мм.

AGAD, Perg.6732. 1493 р.

Цітоў А.- С.58; мал.7.

439. Олександр Федорович, князь Чорторийський (1542 – 1571):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; згори літери: **A • L**.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

AGAD, Perg.7659. 1548 р.

APK, ASang, Teka VI, Plik 43; Plik 50; Teka VII, Plik 29; Plik 50; Teka VIII, Plik 22. 1549 – 1551 р.р.

440. Олександр Федорович, князь Чорторийський (1542 – 1571):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест.

Напис по колу: **+' ALEXANDER + DVX + CZORTHORYSKY •**

кругла, розмір 26 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.2, арк.2. 1560 р.

APK, ASang, Teka IX, Plik 129. 1564 р.

441. Михайло Олександрович, князь Чорторийський (1571 – 1582):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит, в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – яблуко пронизане трьома мечами в зірку, в третій частині – гриф, який тримає меч, в четвертій частині – знак у вигляді перехрещеного кола під хрестиком.

Напис по колу: **·: + :· M … ·: + :· CZAR …**

кругла, розмір 28 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.675. 1576 р.

442. Михайло Михайлович, князь Чорторийський (1582 – 1600):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит, в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – знак у вигляді кола під лапчастим хрестиком, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – лебідь вліво; згори літери: **MC**.

овальна, розмір 24х20 мм.

AGAD, Perg.8035. 1595 р.

443. Юрій Михайлович, князь Чорторийський (1600 – 1606):

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит, в першій частині – рицар на коні вліво, в лівиці тримає меч, в другій частині – знак у вигляді кола під лапчастим хрестиком, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над восьмипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – лебідь вліво; згори літери: **GC**.

овальна, розмір 23х20 мм.

AGAD, Perg.8035. 1595 р.

444. Юрій Михайлович, князь Чорторийський (1600 – 1606):

В полі печатки чотиридільний бароковий щит, в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – знак у вигляді кола під хрестиком, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – святий Юрій на коні влучає списом змія; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **·:· GEORGIVS ·: DVX :· CZARTORISK ...**

овальна, розмір 27х23 мм.

BCz, Perg.1037. 9.10.1598.

445. Ян-Кароль Миколайович, князь Чорторийський:

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **: IOANNES : CAROLVS : DVX : CZARTORYSKI : CAPITANEVS : CAMENECENSIS**

овальна, розмір 52х44 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.20645. 1677 р.

446. Юзеф Янович, князь Чорторийський:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона, здолу дві пальмові галузки; навколо літери: **KI … C … S … S**.

овальна, розмір 13х12 мм.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.1117, арк.2 зв.

447. Юзеф Янович, князь Чорторийський:

В полі печатки німецький щит, на якому на червоному полі рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які стоять на підставці і спираються на щити, на яких на червоному полі двораменні хрести, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія.

Напис по зовнішньому колу: *** IOZEF * NA XIESTWIE * KORECKIM OLEXINCU XIOZE * CZARTORYSKI ****

Напис по внутрішньому колу: **STOLNIK WIELKIEGO • XIENSTWA * LITEWSKIEGO * LUCKI * STAROSTA**

кругла, розмір 50 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.7375; спр.23371. 1760 – 1767 р.р.

448. Станіслав Костка Августович, князь Чорторийський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; за щитом прапори, списи, шаблі, алебарди, гармати, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія під князівською короною.

Напис по зовнішньому колу: **+ STANISLAW • KOSTKA • NA • XIESTWIE • KORECKIM • KALWARYI • Y • OLEXYNCU • XIAZE**

Напис по внутрішньому колу: **CZARTORYSKI • LOWCZY • WIELKI KORONNY • LUCKI • ... • STAROSTA**

кругла, розмір 55 мм.

APK, ASang, Teka XVII, Plik 56, st.307. 1755 p.

449. Станіслав Костка Августович, князь Чорторийський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; над щитом князівська корона, щит тримають два рицаря, які стоять на підставці і спираються на щити, на яких двораменні хрести, здолу стрічка з орденським хрестом, за щитом мантія.

Напис по зовнішньому колу: **+ STANISLAW KOSTKA NA XIESTWIE KORECKIM KALWARYI Y OLEXYNCU XIAZE CZARTORYSKI**

Напис по внутрішньому колу: **+ LOWCZY • WIELKI KORONNY LUCKI RADOSZYCKI * STAROSTA**

кругла, розмір 50 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.630, арк.9 зв. 1759 р.

КИЇВСЬКА ЗЕМЛЯ

Велике князівство Київське (1362 – 1470)

450. Володимир Ольгердович, великий князь Київський (1362 – 1393):
В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає спис.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.679; Perg.4446. 18.2.1394.
BCz, Perg.215. 12.7.1388.
Codex epistolaris saeculi XV.- C.14; опис.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.35; опис.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- C.263; опис.
Gumowski M.- C.723; опис. 1386 – 1394 p.p.
Zamoyski J.- C.63, n.553; опис.

451. Олелько Володимирович, великий князь Київський (1401/1411, 1440 – 1454), князь Слуцький (після 1398 – 1440) і Копильський (після 1398 – 1440):
Згадка про печатку.
Українські грамоти XV ст.- C.26, n.1; опис. 1401/1411 р.

452. Олелько Володимирович, великий князь Київський (1401/1411, 1440 – 1454), князь Слуцький (після 1398 – 1440) і Копильський (після 1398 – 1440):
В полі печатки знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півмісяцем, який лежить рогами догори.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ КНАЗА ОЛЄКСАНРА ВОЛОДІМІРОВІЧ**
кругла, розмір 27 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.
Nowak P., Pokora P.- C.75; мал.B 82. 27.9.1422.

453. Олелько Володимирович, великий князь Київський (1401/1411, 1440 – 1454), князь Слуцький (після 1398 – 1440) і Копильський (після 1398 – 1440):
В полі печатки готичний щит, на якому знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півмісяцем, який лежить рогами догори.
Напис по колу: **ПЄЧАТ КN ... ЛЄКСАНД ВОЛ •**
кругла, розмір 32 мм.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917; Sygn.33, st.654, 693. 1430 – 1.9.1431.
BCz, Perg.374; Perg.384. 1.9.1431 – 20.1.1433.
MNK, Rkps 1713, karta 258. 20.1.1433.
Akta unji.- C.90, n.59; опис n.6. 20.1.1433.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom II.- C.143; опис.
Gumowski M.- C.691; табл.1, мал.2; табл.9, мал.66. 1431 – 1433 p.p.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.248; мал.411. 1433 p.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.82; опис.
Zamoyski J.- C.25, n.92; опис.- C.89, n.928; мал. 1430 – 1.9.1431.

454. Іван Володимирович, князь Більський (1420 – 1435), син Володимира Ольгердовича великого князя Київського (1362 – 1393):
В полі печатки знак у вигляді розширеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами догори.
Напис по колу: **ПЭЧАТЬ КНАЗА ИВАНА ВОЛОДИРОВИЧА**
кругла, розмір 32 мм.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917; Sygn.33, st.654, 693. 1430 – 1.9.1431.
BCz, Perg.374; Perg.380; Perg.384. 1.9.1431 – 20.1.1433.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.
MNK, Rkps 1713, karta 234, 241. 1.9.1431.
Akta unji.- C.77, n.55, опис n.5; C.90, n.59; опис n.7. 15.10.1432 – 20.1.1433.
Gumowski M.- C.699; табл.2, мал.16; табл.9, мал.65. 1.9.1431.
Nowak P., Pokora P.- C.75; мал.B 83. 27.9.1422.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.82; мал. 1.9.1431.
Zamoyski J.- C.25, n.94; мал.- C.89, n.929; мал. 1430 – 1.9.1431.

455. Андрій Володимирович, князь Могилівський (1420 – 1455), син Володимира Ольгердовича великого князя Київського (1362 – 1393):
В полі печатки знак у вигляді брами в супроводі двох хрестиків.
Напис по колу: **ⱂЄⱍⱁ �due ⱁⱀⱆⱃⱁ ⱃⱍⱁⱆⱀⰾⰿⰻⱃ**
кругла, розмір 28 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.668. 1446 p.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.
Болсуновский К. Монеты киевских князей.- Табл.2, мал.1.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom II.- C.183; опис.
Gumowski M.- C.692; табл.1, мал.6; табл.9, мал.62. 1446 p.
Nowak P., Pokora P.- C.76; мал.B 84. 27.9.1422.
Zamoyski J.- C.48, n.392; мал. 1446 p.

456. Андрій Володимирович, князь Могилівський (1420 – 1455), син Володимира Ольгердовича великого князя Київського (1362 – 1393):
В полі печатки знак у вигляді брами в супроводі двох хрестиків.
Напис по колу: **ⱂЄⱍⱁⱅⱐ �due ⱁⱀⱆⱃⱏⱁ ⱃⱁⰾⱁ**
кругла, розмір 23 мм.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
MNK, Rkps 1713, karta 251. 20.1.1433.
Akta unji.- C.90, n.59; опис n.8. 20.1.1433.
Gumowski M.- C.692; табл.9, мал.63. 20.1.1433.
Gumowski M. Numizmatyka litewska.- C.66; опис. 20.1.1433.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.277; мал.462. 20.1.1433.

457. Семен Олелькович, великий князь Київський (1454 – 1471), князь Слуцький (1440 – 1454) і Копильський (1440 – 1454):
Згадка про печатку.
Українські грамоти XV ст.- C.29, n.3; опис. 1465 p.

Глинське князівство (1380 – 1648)

458. Борис Іванович, князь Глинський (після 1399 – після 1451):
Печатка відірвана.
BCz, Perg.422. 4.9.1437.

459. Василь, князь Глинський (до 1508):
В полі печатки знак у вигляді трираменної літери **Т** з двома півкруглими розгалуженнями згори під хрестом, вістрям на середній щоглі та піввістрями на бічних.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.343-344; мал.717. початок XVI ст.

460. Михайло Львович Дородний, князь Глинський (1498 – 1508):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді трираменної літери **Т** з двома півкруглими розгалуженнями згори.

Напис по колу: + s : michel : herczog : liuczk : vetus
кругла, розмір 22 мм.
BCz, Perg.666. 9.9.1501.
Akta unji.- C.132, n.78, опис n.7. 9.9.1501.

461. Петро Олександрович, князь Глинський (1609 – 1627):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді трираменної літери **Т** з двома півкруглими розгалуженнями згори; над щитом шолом під князівською короною, навколо щита намет; згори літери: **РН**.
овальна, розмір 17х15 мм.
Puzyna J. // МН.- Tom XII.- C.73; мал.28. 1627 р.

Мозирське князівство (1385 – 1401)

462. Жигимонт Кейстутович, князь Мозирський (1385 – 1401):
В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.
Напис по колу: **ПЄЧАТЬ ЖИКГИМѺНТѺВА**
Codex epistolaris Vitoldi.- n.56; опис. 1398 р.
Gumowski M.- C.724; опис. 1398 р.

Сквирське князівство (1390 – 1568)

463. Ян Семенович Половець-Рожиновський, імовірний нащадок князів Сквирських:
В полі печатки німецький щит, на якому розширений хрест над півмісяцем, який лежить рогами догори, згори три шестипроменеві зірки; над щитом забороло, в нашоломнику три павичевих пера, навколо щита намет; згори літера: **R**.
овальна, розмір 16х15 мм.
ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.3, арк.3 зв. 20.6.1597.

ПОДІЛЬСЬКА ЗЕМЛЯ

Подільське господарство (1341 – 1434)

464. Костянтин Коріатович, князь і господар Подільської землі (1341 – 1388):
В полі печатки святий Юрій на коні влучає списом змія.
APK, AADMK, Perg.84 (печатка відірвана). 17.4.1385.
Погорілець О., Саввов Р.- С.148; опис. 1388 р.
Tęgowski J.- C.192; опис. 1388 p.

465. Юрій Коріатович, князь і господар Подільської землі (1370 – 1374), воєвода і господар Молдавський (1374):
Печатка відірвана.
AGAD, Perg.651. 1352 p.

466. Федір Коріатович, князь і господар Подільської землі (1380 – 1393), володар Мукачівський, жупан Березький і Шаришський (1395 – 1414):
В полі печатки святий Юрій на коні влучає списом змія.
Погорілець О., Саввов Р.- С.148; опис. 1388 р.
Tęgowski J.- C.192; опис. 1388 p.

467. Федір Коріатович, князь і господар Подільської землі (1380 – 1393), володар Мукачівський, жупан Березький і Шаришський (1395 – 1414):
В полі печатки святий Юрій на коні влучає списом змія.
Текст: Theodorus Coriathowycz quondam Dvx Podolia et dominus de Muncacz … cum sigillo imaginis D. Georgij.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.897. 9.7.1403 (перший документ).
Текст: Theodori Koratowicz quond ducis Podolia et domine de Muncacz … cum sigillo imaginis D. Georgij in cera viridi.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.915. 9.7.1403 (перший документ).
Текст: Theodori Coratouicz quondam ducis Podolia et domini de Moncacz … cum sigillo imaginis D. Georgij in cera viridi.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.915-916. 9.7.1403 (другий документ).

468. Василь Коріатович, князь Бузький і Подільський (1393 – 1405):
В полі печатки святий Юрій на коні влучає списом змія.
Текст: Basilij Coriathowycz Ducs Podolia … sigillum cum imagine D. Georgij.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.897. 1.7.1403.
Текст: Basilij Coriathowicz Ducis Podoliae … sigillum cum imagine D. Georgij in cera viridi.
AGAD, AZ, Sygn.32, st.915. 1.7.1403.

469. Спитко з Мельштина, володар Подільської землі на князівському праві (1393 – 1399):
В полі печатки іспанський щит, на якому шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори.
Напис по колу: **+ S • DNI : SPITKO : DE MOLSTEIN :**
кругла, розмір 22 мм.
APK, AADMK, Perg.93; Dok.Dep.Waw., Perg.257. 4.10.1389 – 25.11.1393.
UJ, Perg.13/6066; Perg.14/5588. 4.11.1394.
AGZ.- Tom III.- C.75; згадка. 1387 p.
Haisig M.- C.30; мал.56. 1387 p.

Piekosiński F. Heraldika polska.- C.90; опис. 1394 р.

470. Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович, князь і господар[1] Подільської землі (1400 – 1405):

В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.

Напис по колу: **s • boleslavi + ducis + litwanie +**

кругла, розмір 38 мм.

ЛНУ, ЗП, n.294. 1430 р.

AGAD, AZ, Sygn.33; Perg.4450; Perg.5838; Perg.8501. 1401 – 1431 р.р.

APK, ASang, Perg.75; ZR, Perg.121. 21.5.1431 – 31.12.1450.

Codex epistolaris saeculi XV.- Vol.I.- n.70, 73; опис.

Codex epistolaris Vitoldi.- n.84; опис. 1402 р.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.330; опис.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom II.- n.87, 150; опис.

Działyński A.- C.544; табл.2. 1402 – 1450 р.р.

Gumowski M.- C.714; табл.5, мал.36. 1402 – 1450 р.р.

Zamoyski J.- C.25, n.90; опис. 1431 р.

[1] **Мы князь Швитригаило Господарь Подолскои земли** (AGAD, Perg.8501).

ПОЛІСЬКА ЗЕМЛЯ[1]

Городецьке князівство (до 1388 – 1521)

471. Давид Дмитрович, князь Городецький (до 1388 – до 1399):

В полі печатки знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями догори.

Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КИ ... ДВД ... Т ...**

кругла, розмір 37 мм.

BCz, Perg.212. 26.4.1388.

MNK, Rkps 1713, karta 171; Rkps 1482, Tom 2, karta 1 v.

Грамоти XIV ст.- С.82, n.43; опис. 26.4.1388.

Пекосинский Ф. Источники русской геральдики.- С.109; мал.14. 26.4.1388.

Akta unji.- С.17, n.20; опис n.1. 26.4.1388.

Piekosiński F. Heraldika polska.- С.53; опис. 26.4.1388.

Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej.- С.203; мал.14. 26.4.1388.

472. Іван, князь Городецький (до 1392 – після 1397):

Печатка відірвана.

AGAD, Perg.4683. 1392 р.

BCz, Perg.1127. 1397 р.

Дольське князівство (до 1488 – 1725)

473. Михайло-Никифор Романович, князь Дольський (1589 – 1623):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору з напівперехрещенням з загнутим вгору кінцем праворуч; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику павичеве перо, навколо щита намет; згори літери: **MD**.

восьмикутна, розмір 15х14 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.8223. 1589 р.

474. Михайло-Никифор Романович, князь Дольський (1589 – 1623):

В полі печатки чотиридільний іспанський щит: в першій частині – знак у вигляді роздвоєної здолу стріли вістрям вгору з напівперехрещенням у вигляді костурного хреста праворуч, в другій частині – три мисливських ріжка в зірку, в третій частині – знак у вигляді літери **Т** з загнутими догори кінцями перекладини, в четвертій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над основою з загнутими догори кінцями; над щитом шолом з наметом під короною, в нашоломнику павичеве перо; згори літери: **MD**; обабіч літери: **РР**.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

Цітоў А.- С.100; мал.259. 1618 р.

475. Андрій Прокопович, князь Дольський (1627 – 1646):

В полі печатки чотиридільний іспанський щит: в першій частині – знак у вигляді роздвоєної здолу стріли вістрям вгору з напівперехрещенням праворуч; над щитом шолом, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

---

[1] В київо-руські часи територія Полісся позначалася назвою "**Зємлꙗ Пинскаꙗ**" (Літопис Руський.- К., 1989.- С.150, 261, 402). Згодом, в XV – 1-й пол. XVI ст., поруч з цією назвою, яка в цей час мала дещо вужче значення (охоплювала терени Пинського, Городецького та Турівського князівств), використовувалася назва "**Зємлꙗ Полѣскаꙗ**" (Насевіч В., Спірыдонаў М. "Русь" у складзе Вялікага княства Літоўскага ў XVI ст. // З глыбі вякоў. Наш край: Гістарычна-культуралагічны зборнік.- Выпуск І.- Мінск, 1996.- С.4-27), яка, крім вищеназваних князівств, охоплювала зазвичай також терени князівств Слуцького, Копильського, Клецького та Кобринського (Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско-русского государства.- С.79-80).

восьмикутна, розмір 15х13 мм.
НБУ, ІР, ф.2, спр.7386. 1634 р.

Кобринське князівство[1] (1387 – 1515)

476. Роман Федорович, князь Кобринський (1387 – 1416):
В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
Напис по колу: + s • romani ... domini ... de cobrin
кругла, розмір 28 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.678; st.679. 12.10.1387 – 10.10.1388.
BCz, Perg.1044. 10.10.1388.
Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.8; опис. 10.10.1388.
Codex epistolaris saeculi XV.- C.11; опис. 10.10.1388.
Gumowski M.- C.710; табл.8, мал.53. 12.10.1387 – 10.10.1388.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.77; опис. 12.10.1387 – 10.10.1388.
Zamoyski J.- C.61, n.533; C.62, n.541; опис. 12.10.1387 – 10.10.1388.

477. Іван Семенович, князь Кобринський (1455 – 1490):
Печатка відірвана.
AGAD, Perg.4628. 1487 р.

Пинське князівство (1142 – 1521)

478. Василь Михайлович,[2] князь Пинський (до 1355 – після 1392):
Печатка відірвана.
AGAD, Perg.4438; Perg.4683. 27.10.1386 – 1392.

479. Олександр Юрійович Ніс, князь Пинський (до 1410 – після 1435):
В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит.
Напис по колу: s + allexander + dei + gracia + de pinska
кругла, розмір 30 мм.
АРК, AADMK, Perg.181. 18.4.1425.
Gumowski M.- C.690; табл.8, мал.55. 1425 р.

480. Олександр Юрійович Ніс, князь Пинський (до 1410 – після 1435):
В полі печатки готичний щит, на якому рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
Напис по колу: ПЄЧТЬ KNAZA WAЄKCANDPA NOCA
кругла, розмір 38 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.452, 679. 20.1.1433 – 2.2.1436.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
MNK, Rkps 1458, karta 100, 102.
Akta unji.- C.91, n.59; опис n.11. 20.1.1433.
Gumowski M.- C.690; табл.8, мал.54. 1433 р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157; табл.32, мал.330. 1433 р.
Halecki O. Ostatnie lata Swidrigiełły.- C.47; згадка. 1433 р.
Zamoyski J.- C.62, n.548; опис. 1433 р.

[1] Кобринське князівство, що лежало на прикордонні між землями Берестейською та Пинською, зазвичай територіально відносили до Підляшшя, разом з тим воно виразно тяжіло до комплексу удільних князівств Полісся, що давало підстави, в окремих випадках, визначати територіальну прив'язку цього князівства до Поліської землі (див.: Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско-русского государства.- С.15, 79-80, 190-192).
[2] Nos Wassely dux Pencis (AGAD, Perg. 4438).

481. Федір Іванович Боровський Ярославич, Пинський (1501 – 1521), Городецький (1508 – 1521) і Клецький (1508 – 1521):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, готичний щит, на якому рицар на коні вліво, на правиці тримає птаха, здолу подвійна лілія.

Напис по колу: **ꙁI + ПЄЧАТЬ КНѦЗѪ ѳЄѠДОРА ИВАНОВІЧА ꙗРОСЛАВИЧА**

кругла, розмір 28 мм.

AGAD, Perg.8817. 1514 р.

Цітоў А.- С.19; мал. 1513 р.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.13; мал. 1515 р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.136; мал. 1515 р.

Слуцьке князівство (1161 – 1795)

482. Юрій Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1560 – 1579):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому двораменний хрест; згори літери: **SGDS**.

кругла, розмір 22 мм.

AGAD, Perg.7737. 1558 р.

483. Олександр Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1591):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; згори літери: **ADGDS**.

кругла, розмір 18 мм.

Puzyna J.// МН.- Tom XII.- С.73; мал.26.

484. Олександр Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1591):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **ALEXANDER • D • G • DVX SLVCENSIS**

кругла, розмір 27 мм.

Цітоў А.- С.86; мал.175. 1589 р.

Puzyna J.// МН.- Tom XII.- С.57; мал.9.

485. Олександр Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1591):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **+ ALEXANDER … GRACIA • DVX • SLVCENSIS**

овальна, розмір 33х27 мм.

Цітоў А.- С.86; мал.176. 1589 р.

486. Іван-Семен Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1592):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; згори літери: • **SDGDS** •, навколо рослиноподібний візерунок.

кругла, розмір 22 мм.

Цітоў А.- С.86; мал.179. 1582 р.

Puzyna J.// МН.- Tom XII.- С.57; мал.8.

487. Іван-Семен Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1592):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест; згори літери: **S•DGDS•**.

кругла, розмір 23 мм.

Цітоў А.- С.87; мал.180. 1584 р.

488. Іван-Семен Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1592):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона, щит тримають два ангели.

Напис по колу: **IOAN • SIM … DVX • SLVC … L • ET • C •**

кругла, розмір 23 мм.

Цітоў А.- С.87; мал.181. 1589 р.

489. Юрій Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1586):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит.

Напис по колу: **GEORGIVS DEI GRACIA DVX SLVCENSIS ** EC &**

кругла, розмір 32 мм.

Джерела:

APK, ZR, Rkps 66, st.78. 1575 p.

Akta unji.- C.412, n.94 f; опис n.1. 9.11.1567.

490. Юрій Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1586):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; згори літери: **GDGDS**.

кругла, розмір 30 мм.

Цітоў А.- С.86; мал.177. 1582 р.

491. Юрій Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1586):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест; згори літери: **GDGDS**.

кругла, розмір 31 мм.

Цітоў А.- С.86; мал.178. 1583 р.

Puzyna J.// МН.- Tom XII.- C.56; мал.1.

492. Юрій Юрійович Олелькович-Слуцький, князь Слуцький та Копильський (1579 – 1586):

В полі печатки круглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому дворамененний хрест; над щитом князівська корона, щит тримають два ангели.

Напис по колу: **GEORGIVS * D * G • DVX SLVCEN ET • COPIL • ET • C •**

кругла, розмір 32 мм.

Цітоў А.- С.45; мал. 1584 р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.28; мал. 1584 р.

493. Софія Юріївна Олельківна-Слуцька, княгиня Слуцька та Копильська (1592 – 1612):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; навколо літери: **ZXSO**.

кругла, розмір 24 мм.

AGAD, Perg.8078. 1602 р.

Цітоў А.- С.87; мал.182. 1602 р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.25; мал.

494. В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит, згори князівська корона.

Напис по колу: **SIGILLVM : CASTRENSE : DVCATVS : SLVCENSIS :**

восьмикутна.

Цітоў А.- С.78; мал. XVII ст.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.29; мал. XVII ст.

ПОЛОЦЬКА ЗЕМЛЯ

Велике князівство Полоцьке (992 – 1399)

495. Наримунт-Гліб Гедимінович, князь Полоцький (1326 – 1341):
а. Напис: **ПЄЧАТЬ КНѦЖА ГЛЄБОВА**
б. В полі печатки рицар на коні вліво.
кругла, розмір 25 мм.
Пагоня.- С.29; опис. 1338 р.
Полоцкие грамоты.- С.41, n.4. 1338 р.
Сапунов А. Река Западная Двина.- С.276-277; мал. 1338 р.
Хорошкевич А.- С.132-134; мал.1. 1338 р.
Цітоў А.- С.33; мал. 1338 р.
Цітоў А. Сфрагістыка.- С.134; мал. 1338 р.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.172; мал.436 б. 1338 р.
Rimša E.- С.57; мал.108. 1338 – 1341 р.р.

496. Наримунт-Гліб Гедимінович, князь Полоцький (1326 – 1341):
а. Напис: **... ЧА КНѦ ... ГЛѢ ... ВА**
б. В полі печатки рицар на коні вліво.
кругла, розмір 30 мм.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.172; мал.436 в.

497. Олександр Наримунтович, князь Полоцький (1341 – 1342):
а. Напис: **ПЄЧАТЬ КНѦЖА ѠЛЄКСАНДРОВА**
б. В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
кругла, розмір 28 мм.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.172; мал.436 г.

498. Олександр Наримунтович, князь Полоцький (1341 – 1342):
а. Напис: **ПЄЧѦ КНѦЖѦ ѠЛЄКСѦ**
б. В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
кругла, розмір 26 мм.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.172; мал.436 д.

499. Олександр Наримунтович, князь Полоцький (1341 – 1342):
а. Напис: **ПЄЧАТЬ КНѦЖѦ КСАН**
б. В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
кругла, розмір 28 мм.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.172; мал.436 е.

500. Вінгольт-Андрій Ольгердович, великий князь Полоцький (1342 – 1376, 1386 – 1399):

а. Напис: **ПЄЧАТЬ КНѦZѦ ѠНДРѢѠ**
б. В полі печатки знак у вигляді трираменного хреста на підніжжі у вигляді літери **П**.
кругла, розмір 34 мм.
Хорошкевич А.- С.133; опис. 11.10.1385.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.220; мал.800.

501. Іван Андрійович, князь Псковський (1437), син Вінгольта-Андрія Ольгердовича великого князя Полоцького (1342 – 1376, 1386 – 1399):
В полі печатки знак у вигляді двох кіл, які з’єднано хрестом.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.668; Perg.4451. 1431 р.
Codex epistolaris saeculi XV.- С.70; опис. 1431 р.
Gumowski M.- С.697; табл.2, мал.11. 1431 р.
Puzyna J. // МН.- Tom IV.- С.80; мал. 1431 р.
Zamoyski J.- С.47, n.380; мал. 1431 р.

502. Лугвеній-Семен Ольгердович, великий князь Полоцький:
а. Напис: **ПЄЧАТЬ КНѦЗѪ ВЄЛИКОГО СЄМИѠНА ПОЛОЦКОГО**
б. В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає спис.
кругла, розмір 27 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.3. 29.9.1379.
Rimša E.- С.94; мал.176. 1379 р.

503. Скиргайло-Іван Ольгердович, князь Полоцький (1376 – 1387):
В полі печатки, усіяному косими хрестиками, рицар на коні, в правиці тримає спис, в лівиці щит, на якому лев.
Напис по колу: **skyrgal * dei * gra * dux * d * lithow ***
кругла, розмір 32 мм.
AGAD, Perg.4439. 18.6.1387.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.5. 1382 р.
Хорошкевич А.- С.133; опис. 18.6.1387.
Akta unji.- С.14, n.18; опис n.1. 18.6.1387.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.12; опис.
Gumowski M.- С.713; опис. 1387 р.
Rimša E.- С.57; мал.109. 1382 р.

Лукомське князівство (1101 – 1795)

504. Даджибог-Юрій, князь Лукомський:
В полі печатки чотиридільний іспанський щит з середнім щитком: в першій частині – лілія з хрестом над трьома врубами, що збільшуються додолу, в другій частині – намет під хрестиком, в третій частині – знак у вигляді двораменного хреста над кулею, здолу котлова ручка, в четвертій частині – знак у вигляді літери **H** під вістрям стріли та з піввістрями на горішніх кінцях щогл; над щитом князівська корона, здолу перехрещено дві пальмові галузки.
Напис по колу: **+ DADZIBOG ... ER ... KOMSKI • PODCZASZ ...**
овальна, розмір 48х41 мм.
Rimša E. Pieczęcie miast.- С.670-671, n.201. 1680 – 1681 р.р.

505. Теодор, князь Лукомський:
В полі печатки іспанський щит під князівською короною.
Напис по колу: **... W ... A ... R ...**
кругла, розмір 52 мм.
Rimša E. Pieczęcie miast.- С.672, n.202. 1694 р.

506. NN, князь Лукомський:
В полі печатки французький щит, на якому знак у вигляді трьох врубів під розширеним хрестиком; над щитом князівська корона.
ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/1, арк.458.

СІВЕРСЬКА ЗЕМЛЯ[1]

Сіверське господарство (1370 – 1430)

507. Корибут-Дмитро Ольгердович, князь Новгородський та господар Сіверської землі (1370 – 1392):

а. Напис: ПѢЧАТЬ КНѦЖА КОРИБЮТА

б. В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає спис вістрям вгору, в лівиці щит.

кругла, розмір 37 мм.

AGAD, Perg.4435; AZ, Sygn.33, st.605, 609. 23.10.1386 – 18.5.1388.

BCz, Perg.208. 18.5.1388.

MNK, Rkps 1458, karta 100, 102; Rkps 1482, Tom 2, karta 3. 14.8.1385 – 18.5.1388.

MNW, NPO 11332. 14.8.1385.

Иванов П.- С.79; мал. 1385 р.

Румянцева В.- С.33; мал. 1385 р.

Снимки.- С.79; мал. 1385 р.

Хорошкевич А.- С.133; опис. 14.8.1385.

Цітоў А.- С.36; мал. 1385 р.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.15; мал. 1386 р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.134; мал. 1385 р.

Akta unji.- С.12, n.16; опис n.1; С.19-20, n.22; опис n.1; С.400; опис. 14.8.1385 – 18.5.1388.

Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- С.10, n.10; опис. 18.5.1388.

Codex epistolaris saeculi XV.- С.5; опис.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.255, 263, 271; опис.

Działyński A.- С.543; табл.2. 1385 р.

Gumowski M.- С.703; табл.5, мал.38. 1385 – 1388 р.р.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.69, n.52; мал. 1385 р.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.326, n.572; мал.346, 347. 1385 р.

Vossberg F.- С.43; табл.23, мал.103. 1385 р.

508. Іван Корибутович,[2] син Корибута-Дмитра Ольгердовича князя Новгородського та господаря Сіверської землі (1370 – 1392):

В полі печатки рицар на коні.

Текст: sigillum tertium: Pogonia.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.693. 1430 р.

509. Іван Корибутович, син Корибута-Дмитра Ольгердовича князя Новгородського та господаря Сіверської землі (1370 – 1392):

В полі печатки знак у вигляді стріли вістрям вгору над колом з подвійним розгалуженням здолу.

AGAD, AZ, Sygn.33, st.668; Perg.4451. 1431 р.

Archiwum komisiji historzcznej.- Tom XII.- С.201; мал. 1431 р.

Codex epistolaris saeculi XV.- С.70; опис. 1431 р.

Gumowski M.- С.697; табл.2, мал.12. 1431 р.

Puzyna J. // MH.- Tom IV.- С.43, 76; мал.3, 13. 1431 р.

---

[1] До переліку державних печаток князівств Сіверської землі додаємо також печатки князівств, які від середини XV ст. одержали назву Верхівських (за розташуванням у верхній течії річки Ока), які хоч і не належали безпосередньо до Сіверської землі, але династично були пов'язані з останньою, що відповідно вплинуло на геральдичну традицію цих князівств.

[2] Iwan Koributhowycz (AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917).

Radzimiński Z.// MH.- Tom IV.- C.144; мал.1, 3. 1431 р.
Semkowicz W. // MH.- Tom VI.- C.202; мал.3, 5. 1431 р.
Zamoyski J.- C.47, n.381; мал. 1431 р.

510. Федір Корибутович, син Корибута-Дмитра Ольгердовича князя Новгородського та господаря Сіверської землі (1370 – 1392):

В полі печатки знак у вигляді подвійного розгалуження згори і половини косого костурного хреста здолу.

Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КИЗѦ ФЄТЬКА КРИБТОВЧ**

кругла, розмір 27 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.
Nowak P., Pokora P.- C.77; мал.B 85. 27.9.1422.

511. Федір Корибутович, син Корибута-Дмитра Ольгердовича князя Новгородського та господаря Сіверської землі (1370 – 1392):

В полі печатки знак у вигляді хреста з подвійним розгалуженням здолу.

Напис по колу: **KNZA ФДЬКА КОРN**

кругла, розмір 29 мм.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
MNK, Rkps 1458, karta 101, 103; Rkps 1713, karta 257. 1433 р.
Akta unji.- C.90, n.59; опис n.9. 20.1.1433.
Gumowski M.- C.695; табл.9, мал.67. 1432 – 1433 р.р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157; табл.32, мал.322. 1433 р.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.234; мал.392. 1433 р.
Semkowicz W. // MH.- Tom VI.- C.203; мал.7. 1432 – 1433 р.р.
Sochaniewicz K. // MH.- Tom VII.- C.119; мал.5. 1432 – 1433 р.р.

512. Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович, князь Чернігівський, Брянський, Новгородський, Трубчевський та господар Сіверської землі (1405 – 1409, 1419 – 1430):

В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.

Напис по колу: **+ ПЧТЬ • KNZѦ • ШВИРИГАИЛА • ѠЛГИRДОВИЧ**

кругла, розмір 24 мм.
AGAD, Perg.4449. 9.8.1420.
APK, ASang, Perg.60. 10.8.1420.
BCz, Perg.350. 31.8.1424.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.
Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.26-27; табл.2. 1420 р.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.489; опис. 1420 р.
Gumowski M.- C.715; опис. 1420 р.
Nowak P., Pokora P.- C.73; мал.B79. 27.9.1422.
Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.75; опис. 1420 р.

Козельське князівство (1198 – 1505)

513. Іван Іванович Пузина Глушанок, князь Козельський (після 1494 – до 1505):

В полі печатки знак у вигляді у вигляді двох літер **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори.

Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ КИѦЗѦ ИВАНА ИВАНОВ**

кругла, розмір 24 мм.
MNK, Rkps 892, Tom 2, st.2. 12.9.1499.

514. Петро Тимофійович Пузина, внук Івана Івановича Пузини Глушанка князя Козельського (після 1494 – до 1505):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді роздвоєного здолу хреста з подвійним розгалуженням згори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **РР**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

АРК, ASang, Teka XIII, Plik 26. 1573 р.

515. Олександр Юрійович Пузина, праправнук Івана Івановича Пузини Глушанка князя Козельського (після 1494 – до 1505):

В полі печатки італійський щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **АР**.

восьмикутна, розмір 17х14 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.98, арк.1. 1619 р.

516. Єронім Андрійович Пузина, нащадок князів Козельських:

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; над щитом князівська корона, здолу перехрещено дві пальмові галузки.

Напис по колу: **... STAROSTA : VPI ...**

овальна, розмір 48х43 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.150, арк.2. 1724 р.

517. Криштоф Андрійович Пузина, нащадок князів Козельських:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; над щитом князівська корона.

овальна, розмір 44х37 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.150, арк.5. 1725 р.

518. Матвій Богданович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; згори літери: **МВ**.

овальна, розмір 18х16 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 49. 1555 р.

519. Матвій Богданович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; згори літери: **МF**.

овальна, розмір 14х12 мм.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 54. 1556 р.

520. Ян Богданович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **П** під хрестиком з подвійним розгалуженням згори.

ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/3, арк.819. 1614 р.

521. Мартиян Олександрович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки овальний чотиридільний щит, на якому: в першій частині – орел, на грудях щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої хрестик, в другій частині – дві

стріли вістрями в різні боки в стовп, в третій частині – знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору, в четвертій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори, в середньому щитку – знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику три страусових пера, в другому нашоломнику павичеві пера, на яких орел вліво тримає в лапі підкову кінцями догори, в колі якої хрестик, в третьому нашоломнику павич тримає в дзьобі зламану стрілу, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ MARTIAN Z KOZIELSKA OGINSKI PALATIN TROCKI RADO : MSCIBO : DORS : ROHA : CA**

овальна, розмір 45х40 мм.

Шаланда А.- №13-14.- С.8-9; мал.1. 1675 р.

522. Мартиян Олександрович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки італійський щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; над щитом князівська корона, здолу перехрещено дві пальмові галузки; навколо літери: **MOWT**.

овальна, розмір 18х16 мм.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.805, арк.2 зв. 1685 р.

523. Григорій-Антоній Янович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки півкруглий чотиридільний щит, на якому: в першій частині – знак у вигляді літери **Ⲙ** під хрестиком, в другій частині – дві стріли вістрями в різні боки в стовп; над щитом корона, здолу перехрещено дві пальмові галузки.

Напис по колу: *** HREHORY ANTONI OGINSKI … WOŁKOWISKI ~**

кругла, розмір 43 мм.

Шаланда А.- №15-16.- С.91; мал.2 а. 1691 р.

524. Мартиян-Михайло Симонович з Козельська князь Огинський:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з заокругленими долішніми кінцями, під хрестиком з подвійним розгалуженням згори; за щитом мантія під князівською короною.

овальна, розмір 26х25 мм.

Шаланда А.- №13-14.- С.9; мал.2. 1734 р.

Мосальське князівство (1377 – 1513)

525. Петро Тимофійович Мосальський, син Тимофія Володимировича князя Мосальського (до 1487 – 1494):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **Ⲙ** під хрестом; згори літери: **SPM**.

овальна, розмір 17х15 мм.

APK, ASang, Teka III, Plik 44. 10.6.1536.

526. Андрій Петрович Мосальський, внук Тимофія Володимировича князя Мосальського (до 1487 – 1494):

В полі печатки німецький щит, на якому половина двоголового орла вліво; над щитом шолом, навколо щита намет; згори літери: • **A** • **D** • **M** •.

кругла, розмір 17 мм.

ЦДІАК, ф.44, оп.1, спр.1, арк.146. 1569 р.

527. Богдан Михайлович Мосальський, правнук Олехна Володимировича Мосальського (до 1486 – 1494):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три павичевих пера, навколо щита намет; згори літери: **ВМ**.

овальна, розмір 20х17 мм.

АРК, ASang, Teka XXIV, Plik 111, st.782. 1603 р.

528. Іван Федорович Мосальський, син Федора Михайловича князя Мосальського:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; згори літери: **ІМ**.

овальна, розмір 17х15 мм.

AGAD, Perg.636 a; Perg.5627. 1.7.1569.

Akta unji.- C.351, n.149 a; опис n.55; C.354, n.149 b; опис n.65. 1.7.1569.

Piekosiński F. Heraldika polska.- C.309; мал.549. 1577 р.

529. Федір Іванович Мосальський, внук Федора Михайловича князя Мосальського:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом, здолу три вруби; над щитом шолом, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **FM**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

АРК, ASang, Teka XVII a, Plik 79; Teka XX, Plik 41. 1589 – 1593 р.р.

530. Юрій Михайлович Мосальський, внук Федора Михайловича князя Мосальського:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **М** над стрілою вістрям додолу; згори літери: **I : M**.

овальна, розмір 15х13 мм.

АРК, ASang, Teka XVII a, Plik 79. 1589 р.

531. князь Лукаш-Феліциан Григорович Мосальський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **LM**.

овальна, розмір 21х16 мм.

BCz, Perg.1048. 22.10.1601.

532. князь Ярош Васильович Мосальський:

В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; над щитом князівська корона, в нашоломнику страусове перо, навколо щита намет; згори літери: **ІМ**.

восьмикутна, розмір 14х12 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.8052.

533. князь Ярош Васильович Мосальський:

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит, на якому: в першій частині – знак у вигляді літери **М** під хрестом, в другій частині – знак у вигляді літери **П** під хрестом і з вістрями стріл на кінцях, в третій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в четвертій частині – рицар, який тримає в правиці меч; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику рицар, який тримає в правиці меч, навколо щита намет; згори літери: **ІМ**.

овальна, розмір 21х17 мм.

АРК, ASang, Teka XXI, Plik 64; Plik 65; Plik 66. 1595 р.

534. князь Андрій Ярошевич Мосальський:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; над щитом шолом, навколо щита намет; згори літери: **АМ**.

восьмикутна, розмір 19х17 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.44, арк.19 зв. 1618 р.

535. князь Матіаш Іванович Мосальський:

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом.

восьмикутна, розмір 16х12 мм.

ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.69, арк.2. 1618 р.

536. князь Атанасій-Володислав Мосальський:

В полі печатки іспанський щит на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; над щитом шолом, навколо щита намет; навколо літери: **AWMPSWW**.

овальна, розмір 33х29 мм.

Rimša E. Pieczęcie miast.- C.964, n.360. 1716 p.

537. князь Богуслав-Юзеф Мосальський:

В полі печатки круглий бароковий щит на якому знак у вигляді літери **М** під хрестом; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **BOGVSLA ... SALSK ... BVRG • W •**

овальна, розмір 33х30 мм.

Rimša E. Pieczęcie miast.- C.965-966, n.361. 1739 p.

Оболенське князівство (1276 – 1495)

538. Костянтин Юрійович, князь Оболенський (1276 – 1306):

В полі печатки орел.

овальна, розмір 16х14 мм.

Снимки.- С.109; мал. 1306 р.

539. Іван Костянтинович, князь Оболенський (1306 – 1336):

В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає спис, за спиною щит.

восьмикутна, розмір 16х14 мм.

Снимки.- С.111; мал. 1336 р.

540. Костянтин Іванович, князь Оболенський (1336 – 1363):

В полі печатки дерево, обабіч два птаха.

кругла, розмір 16 мм.

Снимки.- С.112; мал. 1363 р.

541. Семен Костянтинович, князь Оболенський (1363 – 1380):

В полі печатки рицар вліво, поруч дерево.

кругла, розмір 14 мм.

Снимки.- С.113; мал. 1376 р.

542. Семен Іванович, князь Оболенський (1446 – 1452):

В полі печатки два з’єднаних між собою італійських щита: на першому – рицар, в правиці тримає меч; над щитом забороло, в нашоломнику виникає рицар, в правиці тримає меч, навколо щита намет; на другому – хрест в оточенні чотирьох шестипроменевих зірок; над щитом забороло, в нашоломнику лілія, навколо щита намет.

восьмикутна, розмір 25х21 мм.
Снимки.- С.81; мал. 1452 р.

Одоєвське князівство (1385 – 1556)

543. Михайло Іванович, князь Одоєвський (1459 – 1497):
В полі печатки рицар в правиці тримає меч.
ромбова, розмір 19х15 мм.
AGAD, Perg.7364. 1481 р.

Стародубське князівство (1147 – 1517)

544. Патрикій Наримунтович, князь Стародубський (1383 – 1397) і Мозирський (1383 – 1385):

а. Напис: **ПЄЧ ... КNѦ ... ПАТР ... ЌВ ...**

б. В полі печатки рицар на коні.
Напис по колу: **... ⱮѺƷИРѦЬ ...**
кругла, розмір 30 мм.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.173; мал.436 з.

545. Жигимонт Кейстутович, князь Стародубський (1406 – 1432):
В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, рицар на коні, в правиці тримає меч.
Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КNѦ ЖИКГИⱮАNТ**
кругла, розмір 30 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.654. 1.9.1431.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.
Цітоў А. Наш сімвал – Пагоня.- С.21; мал. 1411 р.
Цітоў А. Сфрагістыка.- С.28; мал. XV ст.
Gumowski M.- С.724; табл.8, мал.57. 1411 р.
Nowak P., Pokora P.- С.73; мал.B 80. 27.9.1422.
Zamoyski J.- С.25, n.91; опис. 1.9.1431.

546. Михайло-Болеслав Жигимонтович, князь Стародубський (1432 – 1445):
В полі печатки лицар на коні вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит.
Напис по колу: **s • michaelis • fily • magni • ducis • litwanie •**
кругла, розмір 33 мм.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
Akta unji.- С.90, n.59; опис n.5. 20.1.1433.
Codex epistolaris saeculi XV.- С.76; опис.
Czacki T.- С.73; опис. 20.1.1433.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.144; опис.
Gumowski M.- С.708; табл.8, мал.58. 1432 – 1433 р.р.

СМОЛЕНСЬКА ЗЕМЛЯ

Велике князівство Смоленське (998 – 1404)

547. Федір Святославич, великий князь Смоленський (1326 – до 1356):
а. Напис: **ВЄЛИКОГО КИЖЗА ѳЄДО ПЄЧАТ**
б. В полі печатки лев.
кругла, розмір 35 мм.
Лакиер А.- Табл.4, мал.6.
Лихачёв Н.- С.22; мал.
Ражнёв Г.- С.23; мал.4.
Смоленские грамоты.- С.53; опис.
Халецький О.// Друга НГК.- С.81; мал.
Цітоў А.- С.32; мал.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.221; мал.807.

548. Анна Святославна, донька Святослава Івановича великого князя Смоленського (1359 – 1386):
В загратованому полі печатки свята Анна, яка тримає на руках Марію та Ісуса під короною, здолу три вруба.
Напис по колу: * ѕ * anna ... ‡ lithw
кругла, розмір 27 мм.
ЛНУ, ЗП, n.293. 5.8.1392.
AGAD, Perg.4444. 5.8.1392.
BCz, Perg.234. 5.8.1392.

549. Юрій Святославич, великий князь Смоленський (1386 – 1404), князь Порховський (1404 – 1410):
В полі печатки лев.[1]
кругла, розмір 30 мм.
BCz, Perg.202. 16.9.1386.

550. Федір Юрійович, син Юрія Святославича великого князя Смоленського (1386 – 1404), князь Дорогобузький (1401 – 1404), князь Порховський (1410 – 1412):
а. Напис: **ПЄЧѦТЄ ѳЄДОРОВА ЮРЄВИЧ**
б. В полі печатки лев.
кругла, розмір 36 мм.
Гайдуков П., Малыгин П.- С.243-244, n.7; мал.2, 5.
Янин В., Гайдуков П.- Том III.- С.173; мал.436 л.

551. Іван Святославич, син Святослава Івановича великого князя Смоленського (1359 – 1386), князь Порховський (1412 – 1442):
В полі печатки знак у вигляді двох півкіл, горішнє з яких лежить кінцями вгору, долішнє лежить кінцями додолу, які перетинає стовп.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ КИЖЗА ИВАН ЄВѦТЄЛВЧ**
кругла, розмір 15 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.
Nowak P., Pokora P.- С.78; мал.B 87. 27.9.1422.

[1] Відбиток печатки відчутно пошкоджено, через що зображення видно лише частково і не надається для реконструкції.

Мстиславське князівство[1] (1225 – 1529)

552. Лугвеній-Семен Ольгердович, князь Мстиславський (1392 – 1431):
В полі печатки щит, на якому стовп; обабіч щита літери: **ʁ** і **ʌ**.
Напис по колу: **+ ПЧАТЬ KNѦZѪ ʌЪГʁЄN**
кругла, розмір 23 мм.
MNK, Rkps 1458, karta 101, 103; Rkps 1482, Tom 2, karta 3. 1385 р.
Снимки.- С.78; мал. 1385 р.
Akta unji.- C.400; опис n.1. 14.8.1385.
Codex epistolaris saeculi XV.- C.5; опис.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.225, 229; опис.
Działyński A.- C.544; табл.3. 1385 p.
Gumowski M.- C.704; табл.3, мал.20; табл.6, мал.39. 1385 p.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157; табл.32, мал.327. 1385 p.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.326, n.573; мал.348. 1385 p.
Vossberg F.- C.44; табл.24, мал.106. 1385 p.

553. Лугвеній-Семен Ольгердович, князь Мстиславський (1392 – 1431):
В полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
Напис по колу: **+ KИѦЖ ... Tʁ ЄЄMN ʁOʌЬГP**
кругла, розмір 40 мм.
ЛІМ, Сфр.707. 1388 – 1389 р.р.
AGAD, Perg.4442. 25.4.1389.
BCz, Perg.218. 25.4.1389.
MNK, Rkps 1458, karta 102, 103; Rkps 1713, karta 172. 1388 – 1389 p.p.
Цітоў А.- С.36; мал. 1389 р.
Цітоў А. Наш сімвал – пагоня.- С.21; мал. 1388 р.
Codex epistolaris saeculi XV.- C.13; опис.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.275; опис.
Gumowski M.- C.705; табл.5, мал.35. 1388 – 1389 p.p.

554. Юрій Семенович, князь Мстиславський (1431 – 1444):
В полі печатки знак у вигляді вилоподібного хреста з подвійним заокругленим розгалуженням здолу.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ KNѦZѪ ЮРЬѦ ЄЄMЄNOʁNЧ**
кругла, розмір 27 мм.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl.109, n.68. 27.9.1422.
Nowak P., Pokora P.- C.77; мал.B 86. 27.9.1422.

555. Юрій Семенович, князь Мстиславський (1431 – 1444):
В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає спис вістрям додолу.
Напис по колу: **...**
кругла, розмір 27 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.654. 1.9.1431.
BCz, Perg.374. 1.9.1431.
Gumowski M.- C.700; опис. 1.9.1431.

[1] Початково Мстиславське князівство становило собою складову частину Смоленської землі. Як окремий територіальний комплекс "**Земля Мстиславская**" фігурує в джерелах від кінця XIV – XV ст. (Дворниченко А. Русские земли Великого княжества Литовского: Очерки истории общины, сословий, государственности (до начала XVI в.).- СПб, 1993.- С.52, 83, 202), в подальшому вона згадується, зокрема, в "**Попись земъском Великого Князъства Литовъского 1528 року**" (див.: Lietuvos Metrika. Knyga Nr.523 (1528). Viešųjų reikalų knyga 1.- Vilnius, 2006.- C.20).

Zamoyski J.- C.25, n.93; опис. 1.9.1431.

556. Федір Іванович Мстиславський, внук Федора Михайловича князя Мстиславського (1514 – 1519):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому лев під короною; згори літери: **• F • • D • • G • • D • • M •**.

кругла, розмір 38 мм.

Снимки.- С.89; мал. 1611 р.

ДОДАТОК І:
Князівські печатки Литовської землі

Біржанське князівство (1547 – 1795)

557. Микола Юрійович Радивилович, князь на Біржах та Дубинках (1547 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому три мисливських ріжка в зірку; згори літери: **SNR**.

овальна, розмір 15х13 мм.

AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.19, st.61, 85, 92, 94, 98, 101. 1544 – 1550 р.р.

APK, ASang, Teka V, Plik 44; Teka VI, Plik 39. 1546 – 1549 р.р.

558. Микола Юрійович Радивилович, князь на Біржах та Дубинках (1547 – 1584):

В полі печатки німецький щит, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом шолом, в нашоломнику виникає лев, навколо щита намет.

Напис по колу: **NICOLA • RADZIWI ...**

кругла, розмір 21 мм.

AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.19, st.13, 14, 103, 105. 1550 р.

APK, ZR, Perg.221. 10.5.1551.

559. Микола Юрійович Радивилович, князь на Біржах та Дубинках (1547 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; згори літери: **R • D • G**, обабіч літери: **ND**.

кругла, розмір 26 мм.

AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.19, st.24; Perg.7737. 1554 – 1558 р.р.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 36; Plik 127; Teka IX, Plik 72; Teka X, Plik 70; Teka XI, Plik 121; Plik 123; Teka XII, Plik 54; ZR, Rkps 66, st.226. 1555 – 1570 р.р.

MNK, Rkps 1460, st.105. 1559 р.

Цітоў А.- С.45; мал. 1574 р.

560. Микола Юрійович Радивилович, князь на Біржах та Дубинках (1547 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; згори літери: **R • D • G**, обабіч літери: **ND**.

овальна, розмір 18х15 мм.

AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.19, st.114. 1564 р.

APK, ZR, Rkps 66, st.120. 1579 р.

561. Микола Юрійович Радивилович, князь на Біржах та Дубинках (1547 – 1584):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; згори літери: **RDG**, обабіч літери: **ND**.

овальна, розмір 15х13 мм.

APK, ASang, Teka XVI, Plik 9. 1584 р.

562. Криштоф Миколайович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1584 – 1603):

В полі печатки орел, на грудях чотиридільний щиток, в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – човен, в третій частині – мур під трьома вежами, в четвертій частині – ягня.

Напис по колу: **CHRISTOPHORVS • RADZIWIL • DVX • IN • BIRZE • ET • DVBINKI •**

кругла, розмір 41 мм.

MNK, Rkps 1460, st.104, 105.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- С.90; мал.90. 1599 р.

Puzyna J. // МН.- Tom XII.- С.57; мал.6. 1599 р.

563. Януш Криштофович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1603 – 1620):

В полі печатки бароковий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **IANVSIVS RADZI ...**

овальна, розмір 30х25 мм.

АРК, ASang, Perg.291. 1605 р.

564. Януш Криштофович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1603 – 1620):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під короною, в другому нашоломнику виникає лев вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ IANVSSIVS • RADZIWILL • D • G : DVX • IN • BIRZE • DVBINKI • SLVCKO • ET • KOPIL : S : R : I : PRINC**

овальна, розмір 40х33 мм.

MNK, Rkps 1460, st.105. 1616 р.

565. Криштоф Криштофович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1620 – 1640):

В полі печатки орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис по колу: **CHRISTOPHORVS RADZIWIL D : G : DVX • BIRZA ET DVBINC SRI PRINCEPS MDL DG**

овальна, розмір 46х40 мм.

ЛНУ, ЗП, п.514. 1640 р.

566. Богуслав Янушович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1640 – 1669):

В полі печатки чотиридільний бароковий щит: в першій частині – орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – орел, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – лівий перев’яз, який обтяжено трьома чотирипелюстковими трояндами, в середньому щитку – рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

кругла, розмір 59 мм.

Цітоў А.- С.22; мал.1.

567. Богуслав Янушович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1640 – 1669):

В полі печатки чотиридільний бароковий щит: в першій частині – орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – орел, в третій частині – знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, яке лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, здолу півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – лівий перев’яз, який обтяжено трьома чотирипелюстковими трояндами, в середньому щитку – рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом князівська корона.

Напис по колу: **BOGVSLAVS RADZIVIL • D • G • DVX BIRSA DVBINO SLVC ET COPIL • S • R • I • P**

восьмикутна.

Прозорвский Д.- С.36-37, п.159; опис.

568. Богуслав Янушович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1640 – 1669):

В полі печатки орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку, згори князівська корона; обабіч літери: **BR**.

восьмикутна, розмір 10х9 мм.
ЛНУ, ЗП, п.485.
ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.158, арк.2 зв.; ф.257, оп.1, спр.138, арк.1. 1652 – 1655 р.р.
AGAD, Pap.3036; Perg.2298. 1650 – 1659 р.р.

569. Януш Криштофович Радивил, князь на Біржах та Дубинках (1640 – 1655):
В полі печатки орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.
Напис по колу: **IANVSSIS RADZIVIL D G DVX BIRZ • ET • DVBINK SRIPR • ARCHICAMERARIS : ND MOHAD**
кругла, розмір 47 мм.
APK, ZR, Pap.81. 5.10.1654.
Цітоў А.- С.66; мал.59. 1641 – 1650 р.р.

Гедройцьке князівство (1264 – 1795)

570. Война, князь Гедройцький (1431 – 1434):
В полі печатки троянда.
Напис по колу: **ПЄЧАТЬ ВОІНЄВА**
кругла, розмір 24 мм.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
MNK, Rkps 1713, karta 253. 20.1.1433.
Akta unji.- C.91, n.59; опис n.22. 20.1.1433.
Kozierowski S. // RTH.- Tom IX.- C.178; табл., мал.4. 1433 р.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.130; мал.202. 1433 р.
Semkowicz W. // RTH.- Tom V.- C.52, 57; мал.7. 1433 р.

571. Микола-Ягайло, князь Гедройцький (1431 – 1434):
В полі печатки троянда.
Напис по колу: **ЖКГАІЛОВА**
кругла, розмір 26 мм.
AGAD, AZ, Sygn.33, st.667. 1.9.1431.
BCz, Perg.374; Perg.384. 1.9.1431 – 20.1.1433.
MNK, Rkps 1713, karta 254. 20.1.1433.
Akta unji.- C.91, n.59; опис n.24. 20.1.1433.
Kozierowski S. // RTH.- Tom IX.- C.178; табл., мал.5. 1433 р.
Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.130; мал.202. 1433 р.
Semkowicz W. // RTH.- Tom V.- C.52; опис. 1433 р.
Zamoyski J.- C.46, n.373; опис. 1431 р.

572. Микола-Ягайло, князь Гедройцький (1431 – 1434):
В полі печатки троянда.
Напис по колу: **ſ • micolai als yagal ... ſ**
кругла, розмір 22 мм.
BCz, Perg.392. 27.2.1434.
Akta unji.- C.101, n.61; опис n.23. 27.2.1434.
Semkowicz W. // RTH.- Tom V.- C.52; опис. 1434 р.

573. Ян Юражич, князь Гедройцький (1528 – 1535):
В полі печатки німецький щит, на якому троянда.
кругла, розмір 24 мм.
Цітоў А. Сфрагістыка.- С.91; мал. 1535 р.

574. Павло Шимкович, князь Гедройцький (1528 – 1555):

В полі печатки німецький щит, на якому троянда; згори літери: **PS**.

овальна, розмір 17х15 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.27, арк.1; спр.28, арк.1. 1552 р.

575. Малхер Матеушович, князь Гедройцький (1569 – 1609):

В полі печатки німецький щит, на якому троянда; над щитом шолом, в нашоломнику два орлиних крила, навколо щита намет; згори літери: **MMG**.

овальна, розмір 16х12 мм.

AGAD, Perg.636 a; Perg.5627. 1.7.1569.

Akta unji.- C.350, n.149 a; опис n.35; C.353, n.149 b; опис n.29. 1.7.1569.

576. Каспер Матеушович, князь Гедройцький (1569 – 1602):

В полі печатки німецький щит, на якому троянда; над щитом шолом, в нашоломнику два орлиних крила, навколо щита намет; згори літери: **KMG**.

восьмикутна, розмір 14х12 мм.

AGAD, Perg.636 a; Perg.5627. 1.7.1569.

Akta unji.- C.350, n.149 a; опис n.44; C.354, n.149 b; опис n.68. 1.7.1569.

577. Гаврило, князь Гедройцький (1577):

В полі печатки іспанський щит, на якому троянда; згори літери: **SG**.

восьмикутна, розмір 14х11 мм.

AGAD, Perg.8413. 1577 р.

578. Григорій Жданович, князь Гедройцький (1552 – 1592):

В полі печатки бароковий щит, який розтято: в першій частині – китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, в другій частині – троянда.

Напис по колу: **PIEC ... Z • W •**

овальна, розмір 20х19 мм.

AGAD, AR, Dz.X, Sygn.23, st.24. 1586 р.

579. Григорій Жданович, князь Гедройцький (1552 – 1592):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, в другій частині – троянда, в третій частині – три вруби, в четвертій частині – птах; згори літери: **HZ**, обабіч літери: **PW**.

кругла, розмір 17 мм.

Цітоў А.- С.90; мал.202. 1592 р.

580. Мартин Володиславович, князь Гедройцький (1605 – 1649):

В полі печатки французький щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу троянда; над щитом шолом під шоломовою короною, навколо щита намет; згори літери: **MG**.

восьмикутна, розмір 20х19 мм.

Цітоў А.- С.102; мал.275. 1634 р.

Гольшанське князівство (1269 – 1795)

581. Іван Ольгимантович, князь Гольшанський (1379 – 1396) і Київський (1396 – 1401):

В полі печатки рицар з піднесеними в молитві руками.

Напис по колу: **ПЄЧАТ ... ГИМОНТОВИ**

Codex epistolaris saeculi XV.- C.22; опис.

Codex epistolaris Vitoldi.- n.21, 32; опис.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- C.279-280; опис.

Gumowski M.- C.697; опис. 1390 – 1401 р.р.

582. Михайло Іванович Гольшанський, князь Гольшанський (1422 – 1433) і Київський (1422 – 1433):

В полі печатки, усіяному хрестиками, на кінцях яких чотирипелюсткові квітки, китаврус вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит, здолу знак у вигляді трираменної літери **Т** з відгалуженнями згори, збоків і здолу.

Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КИѢА МИХАИЛОВА ИВАНОВИЧА**

кругла, розмір 27 мм.

GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68. 27.9.1422.

Nowak P., Pokora P.- C.79; мал.B 90. 27.9.1422.

583. Андрій Семенович, князь Гольшанський (1435 – 1457):

В полі печатки китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, здолу знак у вигляді трикутника, що лежить вершиною додолу, який перехрещено довгим хрестом і прикрашено кулями на доземих відгалуженнях.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 30 мм.

Цітоў А. Сфрагістыка.- C.90; мал.

584. Януш Олександрович, князь Гольшанський (1488 – 1511):

В полі печатки іспанський щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст, здолу знак у вигляді трираменної літери **Т** під хрестом.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 25 мм.

BCz, Perg.666. 9.9.1501.

Akta unji.- C.132, n.78; опис n.9. 9.9.1501.

Piekosiński F. Heraldika polska.- C.417; опис. 9.9.1501.

585. Павло Олександрович Гольшанський, син Олександра Юрійовича князя Гольшанського (1481 – 1511):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії; над щитом єпископські інфула, посох і жезл.

Напис по колу: **...**

овальна, розмір 22х20 мм.

APK, AADMK, Perg.929. 31.10.1538.

586. Павло Олександрович Гольшанський, син Олександра Юрійовича князя Гольшанського (1481 – 1511):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії; над щитом єпископські інфула, посох і хрест; навколо літери: **PEV**.

кругла, розмір 16 мм.

AGAD, Perg.7639. 1544 р.

APK, ASang, Teka IV, Plik 68; Teka V, Plik 24; Teka VI, Plik 39; Teka VII, Plik 5. 8.5.1543 – 20.1.1550.

BCz, Perg.1221; Perg.1223. 9.3.1543 – 10.7.1548.

587. Павло Олександрович Гольшанський, син Олександра Юрійовича князя Гольшанського (1481 – 1511):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії; над щитом єпископські інфула, посох і жезл, щит тримають два ангели.

Напис по колу: **PAVL ... DVX OLS • 1546**

овальна, розмір 27х24 мм.

AGAD, Perg.7664. 1549 р.

Гонядзьке князівство (1518 – 1551)

588. Микола Миколайович Радивилович, князь на Гонядзі (1518 – 1522):

В полі печатки німецький щит, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис по колу: **ſ micolai + micolaowic + radewillow**

кругла, розмір 28 мм.

AGAD, Perg.5919. 1510 р.

589. Микола Миколайович Радивилович, князь на Гонядзі (1518 – 1522):

В полі печатки німецький щит, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис по колу: **: ſ : micola ͫ ſ : micolaowyc̨**

кругла, розмір 20 мм.

НМІУ, СФДМ, РД-111. 1501 р.

AGAD, Perg.4456. 3.10.1501.

APK, ASang, Teka III, Plik 29. 4.8.1519.

Akta unji.- C.139, n.80; опис n.4. 3.10.1501.

590. Ганна Янівна Радивилівна, донька Яна Миколайовича Радивиловича, князя на Гонядзі (1522 – 1542):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом двораменний хрест, кінці якого прикрашено кульками, обабіч щита дві п’ятипроменеві зірки; згори літери: **AR**.

овальна, розмір 16х13 мм.

AGAD, Perg.7836. 1574 р.

Городенське князівство (1112 – 1392)

591. Витовт-Олександр Кейстутович, князь Городенський (1370 – 1392):

В полі печатки рицар на коні, в правиці тримає меч.

Напис по колу: **+ • S • VITOLDI DVCIS • LITWANIE • ET DNZ • GRODNE •**

кругла, розмір 30 мм.

AGAD, Perg.4443. 5.8.1392.

BCz, Perg.233; Perg.236. 5.8.1392 – 6.12.1392.

MNK, Rkps 1458, karta 99, 101. 1386 – 1392 р.р.

Akta unji.- C.26, n.29; опис n.1. 5.8.1392.

Codex epistolaris Vitoldi.- n.35, 53, 63, 64, 67; опис.

Gumowski M.- C.718; табл.6, мал.47. 1386 – 1392 р.р.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.157; табл.32, мал.325. 1387 р.

Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.10; мал.3. 1386 – 1392 р.р.

Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.71; мал.3. 1386 – 1392 р.р.

Ейшишківське князівство (до 1382 – 1394)

592. Судемунт, князь Ейшишківський (до 1382 – 1394):
В полі печатки рицар, в правиці тримає спис, в лівиці щит.
Напис по колу: **SIGILLVM SUDEMONT DE WESISKEN**
Войтович Л.- С.141, 342; опис. 1384 р.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.32; опис.
Gumowski M.- C.714; опис. 1393 р.

Жижемське князівство (1482 – 1795)

593. Пилип Данилович, князь Жижемський (1554 – 1568):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому лев; згори літери: **FZ**.
овальна, розмір 16х14 мм.
АРК, ASang, Teka XI, Plik 84. 1568 р.

594. Ярош Іванович, князь Жижемський (1565 – 1597):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому лев; згори літери: **IKZ**.
овальна, розмір 16х15 мм.
АРК, ASang, Teka XIV a, Plik 31. 1580 р.

595. Ярош Іванович, князь Жижемський (1565 – 1597):
В полі печатки німецький щит, на якому лев; над щитом шолом під короною, в нашоломнику павичеве перо, навколо щита намет; згори літери: **IZ**.
овальна, розмір 16х14 мм.
ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.43, арк.2 зв.

Іжеславське князівство (1101 – 1539)

596. Явнут-Іван Гедимінович, князь Іжеславський (1347 – 1366):
В полі печатки щит.
AGAD, Perg.651 (печатка відірвана). 1352 р.
АРК, ASang, Teka I, Plik 5 (копія документу з невиразним прорисом печатки). 1366 р.

597. Михайло Явнутович,[1] князь Іжеславський (1366 – 1399):
В полі печатки лев.
Напис по колу: **+ ПЄЧѦТЬ КИѦZѦ МИХАИЛОВА ЄВИЮТЄВИча**
кругла, розмір 40 мм.
AGAD, Perg.4436; Perg.4683. 1.3.1386 – 1392.
Akta unji.- C.5, n.6; опис n.1. 1.3.1386.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.9, 56; опис. 1386 – 1398 р.р.
Czacki T.- C.73; опис. 1386 – 1398 р.р.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.256, 315; опис.
Gumowski M.- C.708; опис. 1386 – 1398 р.р.
Puzyna J. // МН.- Tom IV.- C.75; опис.

598. Юрій Михайлович,[2] князь Іжеславський (1399 – 1443):
В полі печатки лев.
Текст: sigillum quartum: Leonis.

[1] Michael dei gra dux Zaslaviey (AGAD, Perg.4436).
[2] Iurgij Michalowycz (AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917).

AGAD, AZ, Sygn.33, st.693. 1430 p.
Akta unji.- C.44, n.43; згадка. 24.2.1401.
Zamoyski J.- C.89, n.931; мал. 1430 p.

599. Іван Юрійович, князь Іжеславський (1443 – 1499):
В полі печатки іспанський щит, на якому лев вліво.
Напис по колу: **...**
кругла, розмір 23 мм.
AGAD, Perg.7380. 1490 p.

600. Федір Іванович, князь Іжеславський (1499 – 1539):
В полі печатки німецький щит, на якому лев вліво обернув голову вправо, згори корона; згори літери: **S ...**
овальна, розмір 16x13 мм.
APK, ASang, Teka III, Plik 44. 10.6.1536.

601. Ганна Федорівна Іжеславська, донька Федора Івановича князя Іжеславського (1499 – 1539):
В полі печатки німецький щит, на якому лев; обабіч щита дві восьмипроменеві зірки; згори напис: **ANA**.
овальна, розмір 13x11 мм.
APK, ASang, Teka VI, Plik 4. 6.4.1547.

Кернівське князівство (1258 – 1392)

602. Вигунт-Федір-Олександр Ольгердович, князь Кернівський (1387 – 1392):
В полі печатки, оздобленому готичним візерунком, готичний щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч.
Напис по колу: **’ s ’ allexandri • ducis • kernowiensis •**
овальна, розмір 34x33 мм.
AGAD, Perg.4440. 3.5.1388.
Akta unji.- C.18, n.21; опис n.1. 3.5.1388.
Chodynicki K.- C.603-604; мал. 29.5.1390.
Codex epistolaris Vitoldi.- n.15; опис. 3.5.1388.
Gumowski M.- C.690; опис. 3.5.1388.

Крошинське князівство (1401 – 1543)

603. Костянтин Федорович, князь Крошинський (1470 – 1513):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді літери **П** з загнутими вбік долішніми кінцями, під стрілою вістрям вгору і хрестиком.
Напис по колу: **ПЄЧАТЬ КИЗѦ КОНСТАНТИНА КРОШИНСКОГО**
кругла, розмір 25 мм.
НМІУ, СФДМ, РД-110, арк.1. 16.4.1499.

604. Іван Пилипович, князь Крошинський (1498 – 1528):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді трираменної літери **Т** з загнутими вбік долішніми кінцями, під стрілою вістрям додолу і **Т**-подібним хрестиком, в супроводі чотирьох шестипроменевих зірок.
Напис по колу: **... КИZѦ ... ИЛ ...**
кругла, розмір 22 мм.
AGAD, Perg.1172. 1527 p.

Лоське князівство (до 1480 – 1493)

605. Анна Федорівна, княгиня Лоська (1480 – 1493):
В полі печатки знак у вигляді двох гаків.
Напис по колу: **ПЧТЬ КNГИ ЯNШѺВѺИ**
Gumowski M.- C.693; табл.3, мал.19. 1489 – 1493 р.р.
Semkowicz W.// RTH.- Tom VIII.- C.203; опис.

Несвізьке князівство (1223 – 1795)

606. Микола Янович Радивилович, князь на Олиці та Несвіжу (1542 – 1565):
В полі печатки чотиридільний бароковий щит: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків, в третій частині – дві риби, в четвертій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику виникає орел, навколо щита намет; навколо літери: **NRAM**.
овальна, розмір 19х18 мм.
AGAD, AR, Dz.X, Sygn.1, st.2, 9. 1546 р.

607. Микола Янович Радивилович, князь на Олиці та Несвіжу (1542 – 1565):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; згори літери: **RDG**, обабіч літери: **ND**.
кругла, розмір 27 мм.
ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.52 зв. 1555 р.
AGAD, Perg.7669. 1555 р.
APK, ASang, Teka VIII, Plik 35; Plik 127. 1555 – 1559 р.р.
Цітоў А.- С.66; мал.58. 1555 р.

608. Микола Янович Радивилович, князь на Олиці та Несвіжу (1542 – 1565):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків, в третій частині – дві риби, в четвертій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під короною, в другому нашоломнику виникає лев вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф, навколо щита намет.
Напис по зовнішньому колу: *** NICOLAVS * RADZIWILL * DEI GRACIA * SACRI * ROMANI**
Напис по внутрішньому колу: **IMPERI * ET * IN * OLYKA * AC * NIESWISZ * DVX * EC**
кругла, розмір 44 мм.
AGAD, Perg.7722; Perg.7723; Perg.7728. 1557 р.
APK, ASang, Perg.262; Perg.263. 25.3.1559.
BCz, Perg.915. 18.4.1561.
MNK, Rkps 1460, st.104, 105.

609. Микола Янович Радивилович, князь на Олиці та Несвіжу (1542 – 1565):
В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків, в третій частині – дві риби, в четвертій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори.
Напис по колу: *** NICOLAVS * RADZIWIL * * DEI * GRACIA * DVX * ETC ***

кругла, розмір 28 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.33, арк.1 зв. 20.2.1558.

AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.19, st.71; AZ, Sygn.2896, st.8; Perg.7737. 1558 – 1562 p.p.

APK, ASang, Teka VI, Plik 39; Teka VIII, Plik 55; Plik 124; Teka IX, Plik 6; Plik 136; ZR, Perg.221. 10.4.1549 – 10.10.1564.

BCz, Perg.898; Perg.903. 5.1.1555 – 5.11.1557.

610. Микола-Криштоф Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1616), І ординат несвізький (1565 – 1616):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис по колу: **+ NIC + CRI + RA + D + G + DVX + CO + IN + SHIDLOVIECZ**

кругла, розмір 25 мм.

AGAD, Perg.5627; Perg.8675; Perg.8676. 1.7.1569 – 10.5.1572.

Akta unji.- C.349, n.149 a; опис n.17. 1.7.1569.

611. Микола-Криштоф Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1616), І ординат несвізький (1565 – 1616):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, в третій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вліво, в четвертій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під короною, в другому нашоломнику виникає лев вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф, навколо щита намет.

Напис по колу: **NICOLA ...**

овальна, розмір 30х28 мм.

ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.37, арк.2 зв. 1597 р.

AGAD, Perg.7849; Perg.7850; Perg.7890; Perg.7912; Perg.7922; Perg.7923; Perg.7958; Perg.8434; Perg.8444. 1577 – 1590 p.p.

APK, AADMK, Perg.962; ASang, Teka XVI a, Plik 62. 1585 – 22.4.1591.

BCz, Perg.1014. 1.1.1591.

612. Юрій Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1600):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому орел під короною тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, навколо дракон, в третій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вправо, в четвертій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків; над щитом кардинальський капелюх з китицями, щит тримають два ангели.

Напис по колу: **• GEORGIVS • RADZIWIL • S • R • E • CARD • PR • ADM • EPS • VIL**

овальна, розмір 48х47 мм.

ЦДІАК, ф.257, оп.1, спр.99. 1584 р.

AGAD, Perg.7903. 1584 p.

BPAN, Perg.177. 2.3.1584.

613. Юрій Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1600):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому орел під короною тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, навколо дракон, в

третій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вправо, в четвертій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків; над щитом кардинальський капелюх з китицями.

Напис по колу: **GEORGIVS RADZIWIL S • R • E • CARDYNALIS**

овальна.

Rimša E. Heraldry.- C.146, мал.280. 1584 – 1585 р.р.

614. Юрій Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1600):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел під короною тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, навколо дракон, в третій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вправо, в четвертій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків; над щитом кардинальський капелюх з китицями, щит тримають два ангели.

Напис по колу: **GEORG • S • R • E • PR • CARD • RADIVILLVS • PR • ADM • EPS • CRACOVIEN**

кругла, розмір 48 мм.

ЦДІАК, ф.257, оп.1, спр.99. 1594 р.

AGAD, Perg.7977; Perg.9040; Perg.9041. 1592 – 1598 р.р.

APK, AADMK, Perg.713; Dok.Dep., Perg.82; Perg.340; Dyp.Perg.125; Dyp.Perg.129. 11.6.1594 – 20.10.1597.

615. Юрій Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1600):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому орел під короною тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, навколо дракон, в третій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вправо, в четвертій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків; над щитом хрест і кардинальський капелюх з китицями.

Напис по колу: **GEORG • S • R • E • PR • CARD • RADIVILLVS • PR • ADM • EPS • CRACOVIEN**

кругла, розмір 47 мм.

ЦДІАК, ф.257, оп.1, спр.99. 1599 р.

APK, ADzT, Perg.95. 3.5.1599.

616. Альбрихт Миколайович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1565 – 1592), І ординат клецький (1565 – 1592):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, в третій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вліво, в четвертій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під короною, в другому нашоломнику виникає лев вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф, навколо щита намет.

Напис по колу: **• ALBER • RAD • D • G • DVX • IN OLY • ET • NIES • ...**

овальна, розмір 33х31 мм.

AGAD, Perg.7849; AR, Dz.IV, Teka 1, Koperta 1, st.7, 11, 15, 19, 33, 37; AZ, Sygn.270, st.22; Perg.7892; Perg.7926; Perg.7945. 1577 – 1588 р.р.

617. Альбрихт Миколайович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1565 – 1592), І ординат клецький (1565 – 1592):

В полі печатки німецький щит, на якому орел тримає на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; згори літери: **ADR**.

овальна, розмір 15х14 мм.

AGAD, AR, Dz.IV, Teka 1, Koperta 1, st.4. 1585 р.

618. Альбрихт Миколайович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1565 – 1592), I ординат клецький (1565 – 1592):

В полі печатки бароковий щит, на якому орел тримає на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, в третій частині – підкова кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків, в четвертій частині – знак у вигляді довгого хреста в супроводі півмісяця, який лежить рогами вліво; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під короною, в другому нашоломнику виникає лев вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф, навколо щита намет.

Напис по колу: **• ALBER • RAD • D • G • DVX • IN • OLY • ET • NIES •**

овальна, розмір 38х29 мм.

AGAD, AR, Dz.IV, Teka 1, Koperta 1, st.41, 45, 49, 53. 1591 р.

619. Станіслав Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1599), I ординат олицький (1565 – 1599):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

овальна, розмір 19х18 мм.

AGAD, Perg.7849; Perg.7881. 1577 – 1580 р.р.

620. Станіслав Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1565 – 1599), I ординат олицький (1565 – 1599):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис по колу: **+ STANISLA * RADZIWIL * D * G * DVX * IN * OLICA**

кругла, розмір 28 мм.

AGAD, Perg.7903; Perg.7953; Perg.8017; Perg.8434. 1584 – 1593 р.р.

APK, ASang, Teka XVII a, Plik 74. 11.9.1589.

BCz, Perg.1037. 9.10.1598.

621. Ян-Юрій Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1616 – 1625), II ординат несвізький (1616 – 1625):

В полі печатки орел, на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в третій частині – мисливський ріжок під хрестиком, в четвертій частині – три вруби.

Напис по колу: **GEORGIVS RADZIWIL D G DVX IN** …

овальна, розмір 29х26 мм.

Puzyna J. // MH.- Tom XII.- C.57; мал.10. 1600 р.

622. Олександр-Людвик Миколайович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1642 – 1654), V ординат несвізький (1642 – 1654):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом князівська корона; згори літери: **AL ...**

восьмикутна, розмір 22х20 мм.

APK, ZR, Pap.65. 12.8.1636.

623. Альбрихт-Станіслав Станіславович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1614 – 1656), III ординат олицький (1614 – 1656):

В полі печатки бароковий щит, на якому орел, на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – три вруби, в третій частині – знак, в четвертій частині – пов'язка; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику виникає орел під князівською короною, навколо щита намет; згори літери: **ASR**.

овальна, розмір 29х24 мм.

BCz, Perg.1081. 2.1.1630.

624. Альбрихт-Станіслав Станіславович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1614 – 1656), III ординат олицький (1614 – 1656):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під князівською короною, в другому нашоломнику виникає лев під короною вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф під короною, навколо щита намет.

Напис по колу: **... STANISLAVS RADZIVIL ... NESVIEZ • ...**

овальна, розмір 46х37 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.7335. 1633 р.

625. Альбрихт-Станіслав Станіславович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1614 – 1656), III ординат олицький (1614 – 1656):

В полі печатки щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

овальна, розмір 27х22 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.117, арк.1 зв. 1633 р.

626. Михайло-Казимир Олександрович Радивил, князь на Олиці та Несвіжу (1654 – 1680), VI ординат несвізький (1654 – 1680), IV ординат олицький (1656 – 1680):

В полі печатки щит, на якому орел під князівською короною, на грудях чотиридільний щиток, в середньому щитку – три мисливських ріжка в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під князівською короною, в другому нашоломнику виникає лев під короною вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф під короною, навколо щита намет, за щитом мантія.

Напис по колу: **MICHAEL . CASIM . RADZIVYL . D . G . DVX OLIC . NESVIS . SRI . PRINC . MNI . D . L . COM . IN . MIR . SZIDL . KRO . P . CANCELL ... CAM ... P SPSQ ET GYB**

кругла, розмір 61 мм.

ЦДІАЛ, ф.129, оп.1, спр.620, арк.1. 1671 р.

627. Кароль-Станіслав Михайлович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1689 – 1719), VIII ординат несвізький (1689 – 1719), VI ординат олицький (1689 – 1719):

В полі печатки орел під князівською короною, на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – щит, в другій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в третій частині – стріла вістрям додолу над півмісяцем, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в четвертій частині – два вістря стріли, які лежать в різні боки в стовп, в середньому щитку – три мисливських ріжка в зірку.

овальна, розмір 20х18 мм.

ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.914, арк.4, 7, 8, 11, 14, 18. 1696 – 1699 р.р.

628. Кароль-Станіслав Михайлович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1689 – 1719), VIII ординат несвізький (1689 – 1719), VI ординат олицький (1689 – 1719):

В полі печатки чотиридільний бароковий щит: в першій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, в третій частині – ведмідь, на якому сидить панна під короною, в четвертій частині – підкова, яка лежить кінцями додолу між двома хрестиками, в щитку – орел під князівською короною, на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – щит, в другій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в третій частині – стріла вістрям додолу над півмісяцем, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в четвертій частині – два вістря стріли, які лежать в різні боки в стовп, в середньому щитку – три мисливських ріжка в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під князівською короною, в другому нашоломнику виникає лев під короною вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф під короною, навколо щита намет, за щитом мантія.

Напис по зовнішньому колу: **CAROLS : STANISLAS : RADZIWIŁ : DEI : GRA : DVX : IN : OŁYKA : NIESWIZ : SŁVCK : KOPYL : ET : KLECK : S : R : I : PRINCEPS : COMES : IN : SZYDŁOWIEC : MIR : KROZE : ET :**

Напис по внутрішньому колу: **BIALA : PROCANCELARIS : M : D : L : PREMYSL : SZLVCH : CHOYNIC : CAMEN : PRZICZ : OWLVC : NIZYN : OSTR : ETE : PERPETVS …**

кругла, розмір 82 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.236, арк.1. 1702 р.

629. Кароль-Станіслав Михайлович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1689 – 1719), VIII ординат несвізький (1689 – 1719), VI ординат олицький (1689 – 1719):

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; за щитом мантія під князівською короною.

Напис по зовнішньому колу: **... RADZ ... DVX IN OL ... BIR DVB ...**

Напис по внутрішньому колу: **...**

кругла, розмір 30 мм.

APK, ASang, Teka I, Plik 7, st.37. 1704 p.

630. Кароль-Станіслав Михайлович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1689 – 1719), VIII ординат несвізький (1689 – 1719), VI ординат олицький (1689 – 1719):

В полі печатки два щита, перший – розтято і двічи перетято: в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, в третій частині – три троянди, в четвертій частині – колона, в середньому щитку – орел під князівською короною; другий – розтято і двічи перетято: в першій частині – два вістря стріли, які лежать в різні боки в стовп, в другій частині – стріла вістрям вгору над півмісяцем, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в третій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в четвертій частині – підкова, яка лежить кінцями додолу між двома хрестиками, в п’ятій частині – щит, в середньому щитку – три мисливських ріжка в зірку; щити тримають лев і гриф, за щитом мантія під князівською короною.

овальна, розмір 30х26 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.283, арк.1. 1718 р.

631. Михайло-Казимир Каролевич Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1719 – 1762), IX ординат несвізький (1719 – 1762), VII ординат олицький (1719 – 1762):

В полі печатки чотиридільний німецький щит: в першій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над восьмипроменевою зіркою, в другій частині – знак у вигляді вістря стріли з подвійним хвилястим розгалуженням здолу, навколо дракон, в третій частині – ведмідь, на якому сидить панна під короною, в четвертій частині – підкова, яка лежить кінцями додолу між двома хрестиками, в щитку – орел під князівською короною, на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – рицар на коні, в правиці тримає меч, в другій частині – щит, в третій частині – стріла вістрям вгору над півмісяцем, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в четвертій частині – два вістря стріли, які лежать в різні боки в стовп, в середньому щитку – три мисливських ріжка в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під князівською короною, в другому нашоломнику виникає лев під короною вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф під короною, навколо щита намет, за щитом мантія.

Напис по зовнішньому колу: *** MICHAEL • CASIMIRVS • RADZIVILL • DEI • GRA • DVX • IN • OLYKA • NIESVIEZ • BIRZE • DVBIN • ET • SLVCK • KLECK • KOPYL • S • R • I • PRINCEPS • COMES • IN • MIRSZY**

Напис по внутрішньому колу: *** OWIEC • KROZE • ET • BIALA • PREMISLIENSIS * * * * * * SZLVCHOWIENSIS * & * CAPITANEVS**

кругла, розмір 85 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.302, арк.1. 1727 р.

632. Михайло-Казимир Каролевич Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1719 – 1762), IX ординат несвізький (1719 – 1762), VII ординат олицький (1719 – 1762):

В полі печатки німецький щит, на якому орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; за щитом дві булави, шаблі, прапори, списи, мечі, гармати, литаври з паличками, здолу стрічка з орденським хрестом, за всім мантія під князівською короною.

Напис в чотири кола: **...**

кругла, розмір 75 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.390, арк.1. 1761 р.

AGAD, Perg.8343. 1747 р.

BCz, Perg.1249. 27.2.1748.

633. Єронім-Флоріан Каролевич Радивил, князь на Олиці, Несвіжу, Біржах, Дубинках, Слуцьку, Копилі та Клецьку (1719 – 1760):

В полі печатки італійський щит, на якому орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; за щитом мантія під князівською короною.

Напис по зовнішньому колу: **: HIERONIMVS : FLO : RADZIVIL : DVX : IN : BIR : DVB : I : SLVC : ET • KOP**

Напис по внутрішньому колу: **IN … : ET BIALA CAPIT : PREMISLIEN**

кругла, розмір 45 мм.

НБУ, ІР, ф.2, спр.20663. 1746 р.

AGAD, Perg.8331. 1731 р.

MNK, Rkps 1460, st.105. 1742 р.

634. Микола-Фаустин Домінікович Радивил, князь на Клецьку:

В полі печатки чотиридільний німецький щит: в першій частині – три півмісяця в пояс рогами вправо, в другій частині – орел під князівською короною тримає на грудях щиток, на

якому три мисливських ріжка в зірку, в третій частині – три перев'яза вправо, в четвертій частині – знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, який лежить рогами додолу над шестипроменевою зіркою, в щитку – орел під князівською короною тримає на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку; над щитом три шоломи під шоломовими коронами, в першому нашоломнику виникає орел під князівською короною, в другому нашоломнику виникає лев вліво, в третьому нашоломнику виникає гриф, навколо щита намет, за щитом алебарди, списи, прапори, шаблі, гармати, барабани кулі, за всім мантія.

Напис по колу: **ˆ NIKOLAI : FAWSTYN : XIOZE : RADZIWILL : WOIEWODA : NOWOGRODZKI • :**

кругла, розмір 70 мм.

Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- Мінск, 1999.- С.8; мал. 1741 р.

635. Михайло-Єронім Мартинович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1782 – 1795):

В полі печатки орел під князівською короною, на грудях чотиридільний щиток: в першій частині – три мисливських ріжка в зірку, в другій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в третій частині – підкова, в четвертій частині – дві риби.

Напис по зовнішньому колу: **MICHAEL HERONIMVS RADZIWILL DVX IN OLYKA NIESWIEZ ET KLECK S : R : Y PRINCEPS IN MIR SZYDLOWIEC KROZE ET BIALA COMES ENSIFER M : D :**

Напис по внутрішньому колу: **LIT : GRABOVIENSIS ET BOLIMOVIENSIS CAPITANEVS AQVILAE ALBAE S : STANISLAI ET S : HVBERTI EQVES ETC**

кругла, розмір 63 мм.

ЛНУ, ЗП, п.515, п.516.

636. Михайло-Єронім Мартинович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1782 – 1795):

В полі печатки орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис колу: **MICHAEL HIERONIMVS PRINCEPS RADZIWILL CASTELLANVS VILNENSIS**

овальна, розмір 39х35 мм.

ЛНУ, ЗП, п.517.

637. Михайло-Єронім Мартинович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1782 – 1795):

В полі печатки орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис колу: **MICHAEL HIERONIMVS PRINCEPS RADZIWILL CASTELLANVS VILNENSIS**

кругла, розмір 38 мм.

ЛНУ, ЗП, п.518.

638. Михайло-Єронім Мартинович Радивил, князь на Олиці, Несвіжу та Клецьку (1782 – 1795):

В полі печатки орел під князівською короною, на грудях щиток, на якому три мисливських ріжка в зірку.

Напис колу: **MICHAŁ X. RADZIWIŁŁ KASZTELAN WILENSKI**

овальна, розмір 38х32 мм.

ЛНУ, ЗП, п.519. 1782 р.

Новгородське князівство (1251 – 1406)

639. Юрій Войдатович, князь Новгородський (1384 – 1401):
В полі печатки рицар на коні.
Напис по колу: **SIGILLVM GEORGII DVCIS NOGART**
Codex epistolaris Vitoldi.- n.32; опис. 1384 – 1393 р.р.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- C.248; опис. 1384 – 1393 р.р.
Gumowski M.- C.701; опис. 1384 – 1393 р.р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- C.4; опис. 1384 – 1393 р.р.

Полубенське князівство (до 1482 – 1795)

640. Василь Андрійович, князь Полубенський (після 1488 – 1550):
В полі печатки готичний щит, на якому знак у вигляді літери **П** з загнутими вбік долішніми кінцями, горішню перекладину перетинає стовп з подвійним розгалуженням згори у вигляді ламаного пояса і подвійним розгалуженням здолу у вигляді літери **П**.
Напис по колу: **+ ПЄЧАТЬ КНЗѦ БАСИЛЬЄ ѺНДРЄЄВИЧ**
кругла, розмір 27 мм.
AGAD, AR, Dz.XI, Sygn.18, st.1. 1515 р.
MNK, Perg.46. 1.11.1498.

641. Василь Андрійович, князь Полубенський (після 1488 – 1550):
В полі печатки орел, на грудях німецький щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої хрест; згори літери: **WP**.
овальна, розмір 19х16 мм.
AGAD, AR, Dz.X, Sygn.1; st.2; Sygn.55; st.12. 1546 – 1549 р.р.
APK, ASang, Teka VI, Plik 16; Plik 41, st.196, 201; Plik 42, st.205, 210; Teka VII, Plik 18; Plik 31; Plik 34; ZR, Rkps 68, st.123. 20.12.1547 – 10.3.1550.

642. Іван Андрійович, князь Полубенський (після 1488 – 1556):
В полі печатки орел, на грудях німецький щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої перехрещена стріла вістрям вгору; згори літери: **IP**.
овальна, розмір 16х14 мм.
APK, ASang, Perg.185. 1.7.1534.

643. Іван Андрійович, князь Полубенський (після 1488 – 1556):
В полі печатки орел під короною, на грудях німецький щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої кітвоподібний хрест; згори літери: **IP**.
овальна, розмір 16х14 мм.
AGAD, Perg.4798; Perg.4801. 1534 – 1538 р.р.

644. Іван Андрійович, князь Полубенський (після 1488 – 1556):
В полі печатки орел під короною, на грудях німецький щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест; згори літери: **IP**.
овальна, розмір 17х15 мм.
APK, ASang, Teka IV, Plik 39; Plik 87; Teka VIII, Plik 56. 1.12.1541 – 5.3.1556.

645. Іван Васильович, князь Полубенський (1550 – 1558):
В полі печатки орел, на грудях німецький щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест.
кругла, розмір 17 мм.
AGAD, Perg.7590. 1536 р.

646. Іван Васильович, князь Полубенський (1550 – 1558):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої хрест.

овальна, розмір 17х15 мм.

AGAD, AR, Dz.X, Sygn.1; st.9; Sygn.55; st.12. 1546 – 1549 р.р.

647. Іван Васильович, князь Полубенський (1550 – 1558):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест; згори літери: **IP**.

кругла, розмір 16 мм.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 15. 1553 р.

648. Олександр Іванович, князь Полубенський (1556 – до 1608):

В полі печатки орел, на грудях німецький щит, на якому підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест; згори літери: **AP**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

APK, ZR, Rkps 124, st.283. 1571 р.

649. Олександр Іванович, князь Полубенський (1556 – до 1608):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому підкова кінцями догори, в колі якої хрест; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику птах, навколо щита намет.

Напис по колу: **ALEX • POLVB • KA • NOWO • ...**

кругла, розмір 26 мм.

AGAD, AR, Dz.X, Sygn.18, st.5, 10, 44, 52, 54, 56, 60, 68, 94. 1586 – 1593 р.р.

650. Андрій Іванович, князь Полубенський (1556 – після 1561):

В полі печатки орел, на грудях підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест; згори літери: **AP**.

кругла, розмір 17 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.13 зв., 22 зв. 1558 р.

MNK, Rkps 892, Tom 1, st.10. 1558 р.

651. Михайло Іванович, князь Полубенський (1600 – 1651):

В полі печатки ренесансовий щит, на якому орел, на грудях щиток, на якому підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику птах, який тримає в дзьобі кільце, навколо щита намет; згори літери: **MP**, здолу літери: **P...**

овальна, розмір 22х20 мм.

APK, ASang, Teka XVI, Plik 13. 1584 р.

652. Матвій Федорович, князь Полубенський (1580 – 1617):

В полі печатки німецький щит, на якому орел, на грудях підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрест; згори літери: **M :· P**.

овальна, розмір 20х17 мм.

Цітоў А.- С.59; мал.17. 1601 р.

Puzyna J. // MH.- Tom XII.- C.57, мал.11.

Свирське князівство (до 1432 – 1618)

653. Ерик, князь Свирський (до 1432 – після 1434):

В полі печатки знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору.

Напис по колу: **+ ПЄТЬ ІЄРИКОСОВА**

кругла, розмір 22 мм.
BCz, Perg.392. 27.2.1434.
MNK, Rkps 1713, karta 282. 27.2.1434.
Akta unji.- C.101, n.61; опис n.34. 27.2.1434.
Gumowski M.- C.694; табл.1, мал.7. 1433 – 1434 р.р.
Weriga-Darowski A.- C.26; мал.108.

654. Роман, князь Свирський (до 1432 – після 1434):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям в лівий долішній кут.
Напис по колу: **ПѢЧА РОМАНОВА**
кругла, розмір 29 мм.
BCz, Perg.384. 20.1.1433.
MNK, Rkps 1713, karta 259. 20.1.1433.
Akta unji.- C.91, n.59; опис n.26. 20.1.1433.
Gumowski M.- C.710; табл.3, мал.21; табл.9, мал.70. 1434 р.
Piekosiński F. Heraldika polska.- C.95, мал.133; C.262, мал.434. 1433 р.

655. Роман, князь Свирський (до 1432 – після 1434):
В полі печатки знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям додолу.
Напис по колу: **...**
кругла, розмір 23 мм.
BCz, Perg.392. 27.2.1434.
Akta unji.- C.101, n.61; опис n.35. 27.2.1434.

656. Болеслав Михайлович Петкович, князь Свирський (1500 – 1526):
В полі печатки іспанський щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору.
Напис по колу: **БО ... КОВИЧ**
кругла, розмір 24 мм.
APK, ASang, Teka II, Plik 1. 1500 р.

657. Лодвик Михайлович, князь Свирський (1522 – 1565):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору; згори напис: **ЛОДЬВ**.
овальна, розмір 22х20 мм.
AGAD, Perg.5893. 1535 р.

658. Войтих Юхнович, князь Свирський (1522 – 1547):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору; згори напис: **ВОИТЄ**.
овальна, розмір 16х14 мм.
APK, ASang, Teka IV, Plik 41. 1542 р.

659. Лукаш Болеславич, князь Свирський (до 1554 – 1593):
В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору; над щитом шолом, в нашоломнику виникають дві руки, навколо щита намет; згори літери: **LBS**.
восьмикутна, розмір 15х13 мм.
AGAD, Perg.636 a; Perg.5627. 1.7.1569.
Цітоў А.- C.72; мал.90. 1562 р.
Akta unji.- C.349, n.149 a; опис n.18; C.353, n.149 b; опис n.18. 1.7.1569.

660. Ян Болеславич, князь Свирський (до 1555 – 1597):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору; згори літери: **IBS**.

овальна, розмір 15х13 мм.

AGAD, Perg.636 a; Perg.5627. 1.7.1569.

Цітоў А.- С.72; мал.91. 1562 р.

Akta unji.- C.349, n.149 a; опис n.22; C.353, n.149 b; опис n.22. 1.7.1569.

661. Ян Болеславич, князь Свирський (до 1555 – 1597):

В полі печатки півкруглий бароковий щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору; згори літери: **IBS**, обабіч щита дата: **86**.

восьмикутна, розмір 19х17 мм.

APK, ASang, Teka XVIII a, Plik 23; Plik 24; Teka XIX, Plik 27; Plik 37. 1591 – 1592 р.р.

662. Якуб Олександрович, князь Свирський (1565 – 1585):

В полі печатки чотиридільний півкруглий бароковий щит: в першій частині – китаврус, який тримає напнутий лук і цілить стрілою у власний хвіст у вигляді змії, в другій частині – знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору, в третій частині – дві п’ятипроменеві зірки в стовп, між якими півмісяць, який лежить рогами догори, в четвертій частині – троянда; згори літери: **IS**.

овальна, розмір 20х16 мм.

Цітоў А.- С.72; мал.92. 1582 р.

663. Станіслав Олександрович, князь Свирський (1565 – 1615):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли, яка лежить вістрям вгору.

овальна, розмір 20х17 мм.

APK, ASang, Teka 101, Plik 17, st.40. 1614 р.

664. Станіслав Янович, князь Свирський (1584 – 1601):

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді двічи перехрещеної стріли, яка лежить вістрям вгору; згори літери: **S • S**.

овальна, розмір 24х22 мм.

AGAD, AP, Sygn.A-1, st.211, 214 зв. 1601 р.

Соломерецьке князівство (після 1433 – 1641)

665. Іван Васильович, князь Соломерецький (1540 – 1578):

В полі печатки бароковий щит, на якому ведмідь, на якому сидить панна під короною; над щитом, навколо щита намет; згори літери: **• I • V • S •**.

кругла, розмір 26 мм.

AGAD, Perg.8675. 1572 р.

Троцьке князівство (1340 – 1392)

666. Кейстут Гедимінович, князь Троцький (1340 – 1382):

В полі печатки рицар.

Gumowski M.- C.702; згадка. 1340 р.

667. Кейстут Гедимінович, князь Троцький (1340 – 1382):

В полі печатки, оздобленому рослиноподібним візерунком, рицар, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому вістря списа.

Напис по колу: **+ S KEISTVTIS**
кругла, розмір 45 мм.
AGAD, Perg.651 (печатка відірвана). 1352 р.
Engel B. Die mittelalterlichen Siegel.- С.3; опис.
Gumowski M.- С.702; табл.4, мал.29. 1353 р.
Sochaniewicz K.// WNA.- 1928.- С.93; опис.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- С.3; опис.

668. Кейстут Гедимінович, князь Троцький (1340 – 1382):
В полі печатки рицар, в правиці тримає меч, в лівиці щит.
Напис по колу: **SIGILLVM KYNSTVTI DVCIS TROCENSIS**
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.198; опис. 1358 р.
Gumowski M.- С.702; опис. 1358 р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- С.2; опис. 1358 р.

669. Кейстут Гедимінович, князь Троцький (1340 – 1382):
В полі печатки рицар, в правиці тримає меч, в лівиці щит.
Напис по колу: **ꙗꙗ ПЄЧАТЬ КИИСТѴТІА КНѦЗА ТРОЦКОГО**
кругла, розмір 45 мм.
APK, ASang, Teka I, Plik 5 (копія документу з прорисом печатки). 1366 р.
MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 2. 1366 р.
Барвінський Б. Історичні причинки.- Том II.- С.56; опис. 1366 р.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.244; опис. 1366 р.
Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.11.- С.206; опис. 1366 р.
Czacki T.- С.73; опис. 1366 р.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.210; опис. 1366 р.
Gumowski M.- С.702; опис. 1366 р.

670. Кейстут Гедимінович, князь Троцький (1340 – 1382):
В заґратованому полі печатки, усіяному ліліями, рицар, в правиці тримає меч, лівицею сперся на щит, на якому стовп.
Напис по колу: **S KYNSTVTTE DVX + DE + TRACKEN**
кругла, розмір 45 мм.
ЛНУ, ЗП, n.287. 1380 р.
GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 52, n.3. 1379 р.
MNK, Rkps 1482, Tom 2, karta 1 v. 1379 р.
Барвінський Б. Історичні причинки.- Том II.- С.56; опис. 1379 р.
Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI.- С.244; опис. 1379 р.
Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.11.- С.205; опис. 1379 р.
Bassanowicz I.- С.5; опис. 1379 р.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.229; опис.
Działyński A.- С.544; табл.3. 1379 р.
Gumowski M.- С.707; табл.4, мал.30. 1379 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- С.323, n.538; опис. 1379 р.
Piekosiński F. Uzupełnienie II.- С.39, n.760; мал.522. 1379 р.
Rimša E.- С.95; мал.178. 1379 р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- С.3; опис.
Vossberg F.- С.44; табл.24, мал.105. 1379 р.

671. Витовт-Олександр Кейстутович, князь Троцький (до 1379 – 1392):
В полі печатки рицар вліво, в правиці тримає меч, в лівиці щит, на якому стовп.
Напис по колу: **+ S : DVCIS * VITAVTE ***

кругла, розмір 40 мм.
ЛНУ, ЗП, п.289. 1379 р.
MNK, Rkps 1458, karta 100, 102; Rkps 1482, Tom 2, karta 2. 1379 р.
Gumowski M.- C.717; табл.6, мал.40. 1379 р.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.229; опис.
Działyński A.- C.543; табл.1. 1379 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.323, n.539; опис. 1379 р.
Piekosiński F. Uzupełnienie II.- C.39, n.761; мал.523. 1379 р.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.5; мал.1. 1379 р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.67; мал.1. 1379 р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- C.3; опис.
Vossberg F.- C.41; табл.22, мал.97. 1379 р.

672. Витовт-Олександр Кейстутович, князь Троцький (до 1379 – 1392):
В заґратованому полі печатки рицар на коні вліво, в правиці тримає меч.
Напис по колу: **+ SIGILVM WITAWT DVCIS TRACKEN**
кругла, розмір 45 мм.
MNK, Rkps 1458, karta 95, 96, 99, 100; Rkps 1482, Tom 2, karta 2 v. 1384 – 1390 р.р.
MNW, NPO 10833. 1385 р.
UJ, ZNPH, Odl.213. 1384 – 1385 р.р.
Цітоў А.- C.17; мал. 1383 – 1385 р.р.
Akta unji.- C.400; опис. 14.8.1385.
Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I.- n.492, 507, 579; опис.
Działyński A.- C.543; табл.1. 1385 р.
Gumowski M.- C.717-718; табл.6, мал.41. 1384 – 1390 р.р.
Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- C.64; мал.50; C.157; табл.32, мал.324. 1385 р.
Piekosiński F. Pieczęcie polskie.- C.326, n.571; мал.345. 1385 р.
Rimša E.- C.58; мал.110. 1384 – 1385 р.р.
Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- C.5; мал.2. 1384 – 1385 р.р.
Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII.- C.67; мал.2. 1384 – 1385 р.р.
Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- C.4; опис.
Vossberg F.- C.41; табл.22, мал.98. 1385 р.

ДОДАТОК II:
Особові князівські печатки

князі Домонти-Мошенські

673. князь Михайло Васильович Домонт:
В полі печатки знак у вигляді стріли вістрям вгору над двома півмісяцями, горішній з яких лежить рогами догори, долішній лежить рогами додолу.
ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/1, арк. 158 b. 1535 р.

674. князь Григорій-Юрій Васильович Домонт-Мошенський:
В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над двома півмісяцями, горішній з яких лежить рогами догори, долішній лежить рогами додолу; згори літери: **GVD**.
восьмикутна, розмір 13х12 мм.
ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.26, арк.1. 1589 р.

675. князь Григорій-Юрій Васильович Домонт-Мошенський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді стріли вістрям вгору над двома півмісяцями, горішній з яких лежить рогами догори, долішній лежить рогами додолу; згори літери: **GVD**.

восьмикутна, розмір 15х14 мм.

APK, ASang, Teka XXIV, Plik 57, st.448. 1601 p.

князі Капусти

676. князь Андрій Тимофійович Капуста:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з загнутими вбік долішніми кінцями під стрілою вістрям вгору; згори літери: **ѦК**.

овальна, розмір 16х14 мм.

APK, ASang, Teka VII, Plik 2. 10.1.1550.

677. князь Андрій Тимофійович Капуста:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з загнутими вбік долішніми кінцями під стрілою вістрям вгору; над щитом шолом, в нашоломнику лілія, навколо щита намет; згори літери: **ѦК**.

овальна, розмір 17х16 мм.

AGAD, Perg.636. 1.7.1569.

APK, ASang, Teka VIII, Plik 107. 1558 p.

Akta unji.- C.333, n.148; опис n.41. 1.7.1569.

678. князь Андрій Тимофійович Капуста:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді літери **П** з загнутими вбік долішніми кінцями під стрілою вістрям вгору; над щитом шолом, в нашоломнику лілія, навколо щита намет; згори літери: **ѦК**.

кругла, розмір 17 мм.

APK, ASang, Teka XII, Plik 26. 1570 p.

князі Козеки

679. князь Василь Федорович Козечич:

Печатка відірвана.

AGAD, Perg.7375. 1487 p.

680. князь Іван Васильович Козечич:

Поле печатки стерте.

кругла, розмір 28 мм.

APK, ASang, Teka II, Plik 56. 9.12.1523.

681. княгиня Марія Михайлівна Козека:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді літери **П** з перехрещеними кінцями під стрілою вістрям вгору; згори напис: **ⰜⰀⰢⰡⰀ**.

кругла, розмір 13 мм.

BCz, Perg.1288. 8.1.1539.

682. князь Андрій Михайлович Козека:

В полі печатки німецький щит, на якому знак у вигляді дворамененного хреста над півколом, яке лежить вгору кінцями, які хвилясто загнуті вбік.

овальна, розмір 16х12 мм.

APK, ASang, Teka IV, Plik 14. 28.9.1540.

683. князь Дмитро Андрійович Козека:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді двораменного хреста над півколом, яке лежить вгору кінцями, які хвилясто загнуті вбік; згори літери: **ДК**.

овальна, розмір 16х14 мм.

АРК, ASang, Teka XI, Plik 73; Plik 92; Plik 104; Plik 105. 1568 р.

684. князь Дмитро Андрійович Козека:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді хреста над півколом, яке лежить вгору кінцями, які хвилясто загнуті вбік; згори літери: • **DK** •.

овальна, розмір 15х13 мм.

АРК, ASang, Teka XV, Plik 7; Plik 9. 1581 р.

685. князь Юрій Дмитрович Козека:

В полі печатки бароковий щит, на якому знак у вигляді двораменного хреста над півколом, яке лежить вгору кінцями, які загнуто вбік; згори літери: **I : K**.

овальна, розмір 17х15 мм.

АРК, ASang, Teka XVII a, Plik 74. 11.9.1589.

князі Крокотки-Єловицькі

686. князь Яків Васильович Крокотка-Єловицький:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому вміщено знак у вигляді п’ятираменної корогви під хрестом; згори літери: **... ⱒ**.

кругла, розмір 15 мм.

ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.673, арк.2 зв. 1558 р.

687. князь Яків Васильович Крокотка-Єловицький:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому вміщено знак у вигляді п’ятираменної корогви під хрестом; згори напис: **ⱓⱄⱁ**.

овальна, розмір 17х14 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.2, арк.2. 1560 р.

князі Лизиносовичі

688. княгиня Василиса Глібівна Лизиносівна:

В полі печатки знак у вигляді літери **П** з перехрещеним правим кінцем.

Напис по колу: **...**

кругла, розмір 21 мм.

АРК, ASang, Teka II, Plik 23. 8.4.1512.

князі Пронські

689. князь Семен-Фридрих Глібович Пронський:

В полі печатки чотиридільний ренесансовий щит: в першій частині – рицар на коні, на лівій руці тримає птаха, в другій частині – шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори, в третій частині – подвійна лілія з’єднана кільцем, в четвертій частині – ведмідь, на якому сидить панна під короною; згори літери: **FP**.

овальна, розмір 18х16 мм.

AGAD, Perg.7659; Perg.7713. 1548 – 1555 р.р.

АРК, ASang, Teka VIII, Plik 36. 1555 р.

BCz, Perg.898. 1555 р.

690. князь Олександр Семенович Пронський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає шаблю; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику виникає рицар, в правиці тримає шаблю, навколо щита намет.

Напис по колу: **+ ALEXAND ... PRONS ... + CAPITANEVS + LVCENSIS**

кругла, розмір 33 мм.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.74, 78, 84, 86. 1586 – 1587 p.p.

APK, ASang, Teka XIII, Plik 53; Plik 83, st.392; Plik 87; Teka XV, Plik 23; Plik 42; Teka XV a, st.55, 105; Teka XVI, Plik 24; Plik 28; Plik 31; Plik 34-36; Plik 41-44; Plik 51-54; Plik 57; Plik 65, st.325, 329; Teka XVI a, Plik 22; Plik 95, st.659; Plik 96, st.677; Teka XVII, Plik 1; Plik 8; Plik 33; Plik 42; Plik 45; Teka XVII a, Plik 1; Plik 42; Plik 68. 1581 – 1589 p.p.

MNK, Rkps 892, Tom 1, st.13; Rkps 1460, st.75. 1583 p.

691. князь Олександр Семенович Пронський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом шолом, в нашоломнику виникає рицар, в правиці тримає меч, навколо щита намет; згори літери: **АРСТ**.

овальна, розмір 25х20 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.17, арк.1 зв.; спр.18, арк.2; спр.21, арк.1; спр.43, арк.2 зв.; ф.256, оп.1, спр.16, арк.9; спр.71, арк.1. 1592 – 1595 р.р.

AGAD, AZ, Sygn.2633, st.110. 1592 p.

APK, ASang, Teka II, Plik 26; Teka XVIII a, Plik 73; Teka XIX, Plik 31; Plik 35, st.93; Teka XX, Plik 8; Plik 11; Plik 12, st.86, 90; Plik 17; Plik 18; Plik 19; Plik 20; Plik 21; Plik 24; Teka XXI, Plik 20. 1591 – 1594 p.p.

692. князь Олександр Семенович Пронський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч; над щитом шолом під шоломовою корони, в нашоломнику виникає рицар, в правиці тримає меч, навколо щита намет; згори літери: **АРСТ**.

овальна, розмір 30х24 мм.

BCz, Perg.1024. 9.8.1595.

693. князь Юліуш Олександрович Пронський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; згори літери: **ІР**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.3, 5. 1611 р.

Алфьоров О.- Табл.7; мал.4. 1611 р.

694. князь Олександр-Октавіан Олександрович Пронський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; згори літери: **АР**.

восьмикутна, розмір 15х13 мм.

ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.29, арк.2 зв.; спр.43, арк.3; ф.256, оп.1, спр.16, арк.54 зв. 1615 – 1617 р.р.

695. князь Олександр-Октавіан Олександрович Пронський:

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом шолом, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

Напис по колу: **ALEXANDER + PRONSKI**

кругла, розмір 30 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.17. 1622 р.

Алфьоров О.- Табл.7; мал.9. 1622 р.

696. князь Олександр-Октавіан Олександрович Пронський:

В полі печатки овальний бароковий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона; згори літери: **AOP**.

овальна, розмір 19х15 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.25 зв., 27. 1624 р.

Алфьоров О.- Табл.7; мал.12. 1624 р.

697. князь Олександр-Октавіан Олександрович Пронський:

В полі печатки французький щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона; згори літери: **AAP**.

овальна, розмір 30х25 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.32. 1625 р.

Алфьоров О.- Табл.7; мал.16. 1625 р.

698. князь Олександр-Октавіан Олександрович Пронський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, в правиці тримає меч, в лівиці щит; над щитом князівська корона; навколо літери: **AOXP**.

овальна, розмір 23х18 мм.

ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.37. 1628 р.

Алфьоров О.- Табл.7; мал.22. 1628 р.

князі Темрюки-П’ятигорські

699. князь Фридрих Шимкович Темрюк-П’ятигорський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому шестипроменева зірка над півмісяцем, який лежить рогами догори; згори літери: **TS**.

квадратна, розмір 14х14 мм.

APK, ZR, Rkps 124, st.335. 1587 р.

Wittyg W.- C.327; опис. 1570 р.

князі Шуйські

700. князь Іван Дмитрович Шуйський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; згори літери: **IS**.

овальна, розмір 21х18 мм.

APK, ASang, Teka VI, Plik 40. 26.4.1549.

701. князь Ян Маноїлович Шуйський:

В полі печатки ренесансовий щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; згори літери: **... S**.

овальна, розмір 16х13 мм.

APK, ZR, Pap.46. 8.5.1587.

702. князь Ян Маноїлович Шуйський:

В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; над щитом шолом під короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **IS**, обабіч літери: **SB**.

овальна, розмір 24х19 мм.

APK, ASang, Teka XX, Plik 58. 1593 р.

703. князь Ян Маноїлович Шуйський:

В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; над щитом шолом під короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет; згори літери: **IS**.

кругла, розмір 22 мм.

Цітоў А.- С.104; мал.282. 1593 – 1601 р.р.

Puzyna J. // МН.- Tom XII.- С.73; мал.25. 1600 р.

704. князь Олександр Янович Шуйський:

В полі печатки німецький щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; навколо літери: **ASPB**.

восьмикутна, розмір 26х24 мм.

Цітоў А.- С.104; мал.284. 1641 – 1645 р.р.

705. князь Олександр Янович Шуйський:

В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; над щитом шолом під короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет.

Напис по колу: **• ALEXANDER • SZVISKI • CHORAZI • I • PODSTAROS • B**

овальна, розмір 31х27 мм

Цітоў А.- С.104; мал.285. 1648 р.

Цітоў А. Сфрагістыка.- С.46; мал. 1648 р.

706. князь Олександр Янович Шуйський:

В полі печатки рицар на коні, влучає списом змія; навколо літери: **ASHB**.

восьмикутна, розмір 9х9 мм.

Цітоў А.- С.104; мал.286. 1649 р.

707. князь Криштоф Янович Шуйський:

В полі печатки іспанський щит, на якому рицар на коні, влучає списом змія; над щитом шолом під короною, в нашоломнику павичеве перо, навколо щита намет; згори літери: **KS**.

овальна, розмір 22х20 мм

Цітоў А.- С.104; мал.283. 1627 – 1628 р.р.

708. князь Габріель Шуйський:

В полі печатки рицар на коні вліво, влучає списом змія.

Напис по колу: **GBRZI SZVISKI CZESNIK I SEDZIA GROD BRZES**

овальна, розмір 30х26 мм

Цітоў А.- С.104; мал.287. 1685 р.

Скорочення

БЛНУ, ВР – Бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка. Відділ рукописів

ВОКМ – Волинський обласний краєзнавчий музей

ДАЧО – Державний архів Чернівецької області

ф.1023 – Колекція документів, зібраних Чернівецьким окружним архівом

ЛІМ – Львівський історичний музей

КР – Фондова група „Київська Русь”

Сфр. – Фондова група „Сфрагістика”

ЛНБ, ВР – Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника Національної академії наук України. Відділ рукописів

ф.5 – Фонд Оссолінських

ф.46 – Архів Єловицьких

ф.103 – Архів князів Сапєг з Красичина

ЛНУ – Львівський національний університет ім. І.Франка

ЗП – Збірка Павліковських

НБУ, ІР – Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України. Інститут рукописів

ф.1 – Літературні матеріали

ф.2 – Історичні матеріали

ф.5 – Колекція рукописів Одеського товариства історії та старожитностей

ф.8 – Колекція рукописів Київського університету святого Володимира

ф.10 – Архів і колекція документів Всеукраїнської академії наук

ф.14 – Колекція історичних документів Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України

ф.18 – Колекція архівних документів Львівської греко-католицької митрополичої консисторії і Архіву митрополита Андрія Шептицького

ф.24 – Уманський краєзнавчий музей. Уманська збірка. Колекція рукописів

ф.160 – Зібрання рукописних книг бібліотеки Київської духовної академії

ф.301 – Колекція рукописів Церковно-археологічного музею Київської духовної академії

НМІУ – Національний музей історії України

СФДМ – Сектор фотодокументальних матеріалів

ТОКМ – Тернопільський обласний краєзнавчий музей

ЦДІАК – Центральний державний історичний архів України у місті Києві

ф.1 – Скарб коронний

ф.39 – Камінецький магістрат

ф.44 – Вінницький гродський суд

ф.48 – Фонд Сапег

ф.49 – Фонд Потоцьких

ф.62 – Київський магістрат

ф.130 – Київо-Видубецький Михайлівський Чудівський Всеволозький чоловічий монастир

ф.220 – Колекція документів Київської археографічної комісії

ф.221 – Колекція документів “Нова серія”

ф.223 – Колекція “Серія Б”

ф.228 – Колекція рукописів з історії, літератури, права

ф.236 – Фонд Любомирських

ф.256 – Фонд Замойських

ф.257 – Фонд Радзивілів

ф.2070 – Загорівський чоловічий монастир

ф.2071 – Жидичинський чоловічий монастир
ф.2078 – Мелецький монастир
ф.2216 – Фонд Терлецьких
ф.2217 – Фонд Проскур-Сущанських
ф.2219 – Фонд Єрличів та Михайловських
ф.2227 – Колекція документів Волинського музею
ф.2228 – Колекція документів на право власності
ЦДІАЛ – Центральний державний історичний архів України у місті Львові
ф.52 – Магістрат міста Львова
ф.129 – Львівський ставропігійський інститут
ф.131 – Колекція грамот на пергаменті
ф.132 – Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та інших країн
ф.134 – Колекція документів про шляхетські маєтки на території Руського, Подільського, Волинського та інших воєводств
ф.140 – Колекція документів про католицькі монастирі, костели та окремі парафії на території Польщі, України, Білорусії та Литви
ф.181 – Лянцкоронські
ф.197 – Римо-католицька митрополича капітула
ф.201 – Греко-католицька митрополича консисторія
ф.618 – Римо-католицька митрополича консисторія
AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AKW – Archiwum Koronne Warszawskie
AOU – Archiwum Ostrowskich z Ujazdu
APG, SZ – Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów. Sfragistyczny zbiór pieczęci miast polskich
APR – Archiwum Potockich z Radzynia
AP – Archiwum Przeździeckich
AR – Archiwum Radziwiłłów
ASK – Archiwum Skarbu Koronnego
AZ – Archiwum Zamoyskich
Pap. – Zbiór dokumentów papierowych
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych
ZCz – Zbiór Aleksandra Czołowskiego
APK – Archiwum Państwowe w Krakowie
AADMK – Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa
Perg. – Dyplomy pergaminowe
Rkps – Rękopisy
ADz – Archiwum Dzieduszyckich
ADzT – Archiwum Dzikowskie Tarnowskich
AGSang. – Archiwum Gumniskie Książąt Sanguszków
Pap. – Zbiór dokumentów papierowych
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych
AGSang.Hr.Tarn. – Archiwum Gumniskie Książąt Sanguszków. Hrabstwo Tarnowskie
ASang. – Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych
Rkps – Zbiór rękopisów
Teki arabskie – Teki arabskie (Akta Książąt Sanguszków, Akta obcych rodów)
Teki rzymskie – Teki rzymskie
AL – Archiwum Lanckorońskich

AMCh – Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów
ARS – Archiwum Rodzinne Książąt Sanguszków
Dok.Dep. – Dokumenty depozytowe
Dok.Dep.Waw. – Dokumenty depozytowe wawielskie
Dok.Pap. – Dokumenty papierowe
Dyp.Perg. – Dyplomy pergaminowe
Lub. – Archiwum Lubomirskich
Luź. – Zbiór luźnych pieczęci
Pap.Kr. – Dokumenty królewskie papierowe
Perg.Dep. – Dyplomy pergaminowe depozytowe
Podh. – Archiwum Podhoreckie Rzewuskich
Rkps Dep. – Rękopisy depozytowe
Rkps Dep. Waw. – Rękopisy depozytowe wawielskie
SACh – Spuścizna Adama Chmiela
TSchn. – Teki Antoniego Schneidera
Pap. – Zbiór dokumentów papierowych wyłączonych z Tek Antoniego Schneidera
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych wyłączonych z Tek Antoniego Schneidera
W – Zbiór dokumentów, seria A
W II – Zbiór dokumentów, seria B
ZG – Zbiór Jana Giliczyńskiego
ZR – Zbiór Rusieckich
Pap. – Dyplomy papierowe
Perg. – Dokumenty pergaminowe
Rkps – Rękopisy

BCz – Fundacja Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie. Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych
Rkps – Zbiór rękopisów

BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie
DZS – Dział zbiorów specjalnych

BOs – Biblioteka Zakładu Narodowego im.Ossolińskich we Wrocławiu
Rkps – Zbiór rękopisów

BPAN – Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych

BUW – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Rkps – Dział rękopisów

GStAPKB – Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbezitz Berlin
XX. HA, PU – XX. Hauptabteilung, Pergamenturkunden

MNK – Muzeum Narodowe w Krakowie
Odl. – Zbiór odlewów pieczęci
Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych
Rkps – Zbiór rękopisów

MNW – Muzeum Narodowe w Warszawie
NPO – Numizmatyka polska i obca
Odl. – Zbiór odlewów pieczęci
Rkps – Zbiór rękopisów

UJ – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Perg. – Dokumenty pergaminowe
ZNPH, Odl. – Zakład Nauk Pomocniczych Historii. Zbiór odlewów pieczęci

Акти та документи – Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти.- Львів, 2004.

Алфьоров О. – Алфьоров О. Шляхетська сфрагістика Центральної України за матеріалами фонду Замойських Центрального державного історичного архіву України у місті Києві // Стаття готується до друку.

Алфьоров О. Особові печатки – Алфьоров О. Особові печатки Правобережної України: кінець XVIII – перша половина XIX ст.- Біла Церква, 2005.

Барвінський Б.// ЗНТШ.- Том CCXXXI – Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст. // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996.

Барвінський Б. Історичні причинки – Барвінський Б. Історичні причинки. Розвідки, замітки і матеріали до історії України-Руси.- Том I – II.- Жовква, 1908.

Бассанович И. – Бассанович И. Печати короля Миндовга и великого князя Кейстута // Записки Северо-Западного отдела Русского географического общества.- Книга III.- Вильно, 1912.

Болсуновский К. – Болсуновский К. Сфрагистические и геральдические памятники Юго-Западного края.- Выпуск I – III.- Киев, 1899 – 1914.

Болсуновский К. Монеты киевских князей – Болсуновский К. Монеты киевских князей XIV ст. Романа Михайловича и Владимира Ольгердовича.- Киев, 1907.

Буковина – Буковина – її минуле і сучасне.- Париж, 1956.

Войтович Л. – Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження.- Львів, 2000.

Гавриленко В. – Гавриленко В. Львівські цехові печатки XIV – XV ст. та питання про час їх виникнення // Історичні джерела та їх використання.- Випуск I.- К., 1964.- С.248-262.

Гаврилюк О. Перстень-печатка – Гаврилюк О. Перстень-печатка княжої доби з Тернопільщини // Четверта наукова геральдична конференція.- Львів, 1994.

Гайдуков П., Малыгин П. – Гайдуков П., Малыгин П. Новые сфрагистические находки в Верхневолжье // История и культура древнерусского города.- М., 1989.- С.240-256.

Грамоти XIV ст. – Грамоти XIV ст.- Київ, 1974.

Гречило А.// Король Данило – Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початок XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2001.

Грушевський М. Ілюстрована історія України – Грушевський М. Ілюстрована історія України.- К., 1992.

Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV – Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- К., 1993.

Грушевський М. Молотівське срібло – Грушевський М. Молотівське срібло // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том XXV.- Львів, 1898.

Дашкевич Я. – Дашкевич Я. Геральдичне зображення лева в період Галицько-Волинської держави (перша половина XIV сторіччя) // Знак.- 1998.- Ч.16.- С.6-8.

Иванов П. – Иванов П. Сборник снимков с древних печатей приложенных к грамотам и другим юридическим актам, хранящимся в Московском архиве юстиции.- М., 1858.

История Молдавии.- Том I – История Молдавии.- Том I.- Кишинёв, 1951.

История Молдавской ССР.- Том I – История Молдавской ССР.- Том I.- Кишинёв, 1965.

История МССР.- Том I – История Молдавской ССР.- Том I.- Кишинёв, 1987.

Карамзин Н. – Карамзин Н. История государства Российского.- Том IV.- СПб., 1817.

Климкевич Р. Руський лев – Климкевич Р. Руський лев в емблемах міста Ченстохови і князя Володислава Опольського // Український історик.- 1972.- Ч.3 – 4.- С.92-96.

Котляр Н. – Котляр Н. Монеты Владимира Ольгердовича // Нумизматика и сфрагистика.- Выпуск IV.- Киев, 1971.

Лакиер А. – Лакиер А. Русская геральдика.- М., 1990.

Лаппо-Данилевский А. – Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907.

Лихачёв Н. – Лихачёв Н. Материалы для истории византийской и русской сфрагистики.- Л., 1928.

Огнєва О. Сфрагістика – Огнєва О. Сфрагістика та нумізматика про герб Волині // Третя наукова геральдична конференція.- Львів, 1993.

Пагоня – "Пагоня" у серцы тваім і маім.- Мінск, 1995.

Пашуто В. Образование Литовского государства – Пашуто В. Образование Литовского государства.- Москва, 1959.

Пекосинский Ф. Источники русской геральдики – Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том I.- СПб., 1900.- С.96-109.

Піддубний Г. – Піддубний Г. Буковина, її минуле і сучасне.- Харків, 1928.

Піддубняк О. – Піддубняк О. Документ з печаткою Дмитра Вишневецького // Знак.- 1996.- Ч.11.- С.2-3.

Погорілець О., Саввов Р. – Погорілець О., Саввов Р. Карбування монети на Поділлі в другій половині XIV ст. // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: минуле та сучасність.- Львів, 2005.- С.145-153.

Полоцкие грамоты – Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.в.- М., 1977.

Прозорвский Д. – Прозорвский Д. Собрание польских и других печатей, принадлежащих императорской академии художеств.- СПб., 1881.

Ражнёв Г. – Ражнев Г. Герб Смоленска.- Смоленск, 1993.

Румянцева В. – Румянцева В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма.- Киев, 1986.

Сапунов А. Река Западная Двина – Сапунов А. Река Западная Двина.- Витебск, 1893.

Ситий І. – Ситий І. Козацькі печатки Гетьманщини (середини XVII – XVIII ст.). За архівними матеріалами Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського. Дисертація на здобутя наукового ступеня кандидата історичних наук.- Чернігів, 2002.

Смоленские грамоты – Смоленские грамоты XIII – XIV в.в.- М., 1963.

Снимки – Снимки древних русских печатей государственных, царских, областных, городских, присутственных мест и частных лиц.- Выпуск I.- М., 1880.

Собрание государственных грамот – Собрание государственных грамот.- Том I – IV.- Москва, 1813.

Терський С. Два маловідомих перстні-печатки – Терський С. Два маловідомих перстні-печатки з XIV ст. // Шоста наукова геральдична конференція.- Львів, 1997.

Українські грамоти XV ст. – Українські грамоти XV ст.- К., 1965.

Уляницкий В. – Уляницкий В. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV – XV в.в.- М., 1887.

Халецький О.// Друга НГК – Халецький О. Герб князя А.Курбського у польській і російській геральдиці // Друга наукова геральдична конференція.- Львів, 1992.

Хорошкевич А. – Хорошкевич А. Печати полоцких грамот XIV – XV веков // Вспомогательные исторические дисциплины.- Выпуск IV.- Л., 1972.- С.128-146.

Цітоў А. – Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- Мінск, 1993.

Цітоў А. Наш сімвал – пагоня – Цітоў А. Наш сімвал – пагоня. Шлях праз стагоддзя.- Мінск, 1992.

Цітоў А. Сфрагістыка – Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- Мінск, 1999.

Шаланда А. – Шаланда А. Сапраўдны гербоўнік шляхты Ваўкавыскага павета ВКЛ у другой палове XVI – XVIII ст. // Герольд Litherland.- 2004.- №13-14.- С.2-21; №15-16.- С.90-103.

Шуст Р. – Шуст Р. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні.- К., 2007.

Яковенко Н. Паралельний світ – Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст.- К., 2002.

Янин В., Гайдуков П.- Том III – Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III.- М., 1998.

AGZ – Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie.- Tom I – XXIV.- Lwów, 1870 – 1914.

Akta unji – Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.

An armorial of the Golden Fleece – Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B. A European Armorial. An armorial of the Golden Fleece and XV Century Europe.- London, 1971.

Archiwum książąt Sanguszków – Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.- Tom I – V.- Lwów, 1877 – 1897.

Barwiński B. – Barwiński B. Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich z pierwszej połowy XIV wieku.- Kraków, 1909.

Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.1 – Barwiński B. Ze sfragistyki ruskiej // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków, 1909.- n.1.

Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.7 – Barwiński B. Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich z pierwszej połowy XIV wieku // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków, 1909.- n.7.

Barwiński B.// WNA.- 1909.- n.11 – Barwiński B. Nieznana pieczęć ruska ks. Kiejstuta z 1366 roku // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków, 1909.- n.11.

Barwiński B. Pieczęcie bojarów – Barwiński B. Pieczęcie bojarów halicko-wlodzimierskich z pierwszej połowy XIV wieku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom II.- Lwów, 1909.

Bassanowicz I. – Bassanowicz I. Pieczęti korola Mindowga.- Wilno, 1913.

Bogdan D. – Bogdan D. O străveche matrice de pecete romînească // Studii şi materiale de istorie medie.- Vol.I.- Bucureşti, 1956.- C.245-265.

Bogdan I. – Bogdan I. Album paléographique moldave.- Bucureşti – Paris, 1926.

Boniecki A. – Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom I – XVI.- Warszawa, 1901 – 1913.

Buzdugan C. – Buzdugan C. Itinerare arheologice Moldovene.- Bucureşti, 1981.

Cernovodeanu D. – Cernovodeanu D. Ştiinţa şi arta heraldică în România.- Bucureşti, 1977.

Chodynicki K. – Chodynicki K. Książę litewski na Kujawach w wieku XIV. Przyczynek do dyplomatyki i sfragistyki książąt litewskich // Prace Komisji Historycznej.- Tom VII.- Poznań, 1933.- C.597-606.

Codex epistolaris saeculi XV – Codex epistolaris saeculi XV.- Vol. I – III.- Cracoviae, 1876 – 1897.

Codex epistolaris Vitoldi – Codex epistolaris Vitoldi.- Kraków, 1882.

Das Concilium, so zu Constanz – Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.

Czacki T. – Czacki T. O litewskich i polskich prawach.- Tom I.- Kraków, 1861.

Czamańska I. – Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku.- Poznań, 1996.

Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów – Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom I – II.- Wilno, 1860 – 1862.

Documente provitoare istoria Romîniei – Documente provitoare istoria Romîniei, veacul XIV – XV.- A: Moldova.- Vol.I (1384 – 1475).- Bucureşti, 1954.

Dogaru M. – Dogaru M. Din heraldica României. Album.- Bucureşti, 1994.

Dogaru M. Aspiraţia – Dogaru M. Aspiraţia poporului român spre unitate şi independenţă oglindită în simbol. Album heraldic.- Bucureşti, 1981.

Dogaru M. Sigiliile – Dogaru M. Sigiliile mărturii ale trecutului istorie. Album sigilografie.- Bucureşti, 1976.

Działyński A. – Działyński A. Statut litewski.- Poznań, 1841.

Engel B. Die mittelalterlichen Siegel – Engel B. Die mittelalterlichen Siegel.- Danzig,

1902.

Grechylo A. Eagle and Lion – Grechylo A. Eagle and Lion in the heraldry of the Galician-Volhynian State (XIIIth – XIVth centuries) // Actes du IX colloque international d'héraldique. Cracovie, 1995.

Gumowski M. – Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wileńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Heraldik – Gumowski M. Handbuch der polnischen Heraldik.- Graz, 1969.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde – Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- Graz, 1966.

Gumowski M. Numizmatyka litewska – Gumowski M. Numizmatyka litewska wieków średnich.- Kraków, 1920.

Gumowski M. Pieczęcie królów – Gumowski M. Pieczęcie królów polskich.- Kraków, 1910.

Gumowski M. Pieczęcie śląskie – Gumowski M. Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku // Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400.- Tom III.- Kraków, 1936.

Haisig M. – Haisig M. Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliow lwowskich.- Lwów, 1938.

Halecki O. Ostatnie lata Swidrigiełły – Halecki O. Ostatnie lata Swidrigiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka.- Kraków, 1915.

Heymowski A. – Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville // Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.

Heymowski A. Armorial Lyncenich – Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich // Studia Źródłoznawcze.- Tom XXIX.- Warszawa, 1985.

Heymowski A. Codex Bergshammar – Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar // Studia Źródłoznawcze.- Tom XII.- Warszawa, 1968.

Iliescu O. – Iliesçu O. Îndreptări şi întregiri mărunte cu privire la unele emisiuni monetare feudale ale ţărilor romîne // Studii şi cercetări de Numismatică.- Vol. I.- Bucureşti, 1957.

Jitaru G. – Jitaru G. Blazoane domneşti în Ţara Românească şi Moldova. Sec. XII – XV.- Chişinău, 1997.

Kętrzyński W. – Kętrzyński W. O dokumentach Mendowga.- Kraków, 1907.

Kiersnowski R. – Kiersnowski R. Godła Jagiellońskie // Wiadomośći numizmatyczne.- Rok 32.- Kraków, 1988.- Zeszyt 1 – 2.- C.1-28.

Kodex miasta Krakowa.- Tom I – Kodex miasta Krakowa.- Tom I.- Kraków, 1900.

Kozierowski S. – Kozierowski S. Ród Porajów-Rożyców // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom IX.- Lwów, 1929.

Kuczyński S. – Kuczyński S. Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje.- Warszawa, 1993.

Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich – Kuczyński S. Pieczęcie książąt mazowieckich.- Wroclaw – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1978.

Lewicki A. – Lewicki A. Ruthenische Teilfürstentümer bis zur Vereinigung mit Polen 1387 // Die Österraichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild. Galicien.- Wien, 1898.

Libellus scutorum – Libellus scutorum seu signorum publicorum regnorum ac statuum sacri Romani Imperii, quae singulari diligentia, cura et industria imaginibus ac coloribus suis expressit Virgilius Solis pictor ac civis Norimbergensis 1555.

Mikulski W. – Mikulski W. O pieczęci średniowiecznej litewskiej Kazimierza Jagiellończyka. Przyczynek do dziejów sfragistyki hospodarskiej XV wieku // Studia Źródłoznawcze.- Tom XL.- Warszawa, 2000.- C.89-94.

Mikucki S. – Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego // Studia Źródłoznawcze.- Tom III.- Warszawa, 1958.

Mikucki S. Heraldyka Piastów śląskich – Mikucki S. Heraldyka Piastów śląskich // Historia Śląska do roku 1400.- Tom III.- Kraków, 1936.- C.441-552.

Moisil C. Stema – Moisil C. Stema Romîniei. Originea şi evoluţia ei istorică şi heraldică.- Bucureşti, 1931.

Monografia książat Sanguszków – Monografia książat Sanguszków oraz innych potomków Lubarta-Fedora Olgerdowicza x. Ratneńskiego.- Tom I – III.- Lwów, 1906 – 1911.

Neamţu E., Neamţu V., Cheptea S. – Neamţu E., Neamţu V., Cheptea S. Începuturile oraşului Baia în lumina datelor arheologice // Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al.I.Cuza" din Iaşi.- Serie nouă.- Secţiunea III.- A: Istorie.- Tomul XIX.- Fasc.II.- Iaşi, 1973.

Nowak P., Pokora P. – Nowak P., Pokora P. Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju Mełneńskiego z 1422 roku.- Poznań, 2004.

Piekosiński F. Heraldika polska – Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.

Piekosiński F. O źródłach heraldyki russkiej – Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- S.185-204.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie – Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich.- Kraków, 1899.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej – Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Tom XVII.- Kraków.- 1935.

Piekosiński F. Studia, rozprawy i materialy z zakresu prawa i heraldyki polskiej.- Tom III – Piekosiński F. Studia, rozprawy i materialy z zakresu prawa i heraldyki polskiej.- Tom III.- Kraków, 1899.

Piekosiński F. Uzupełnienie II – Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie II // Wiadomośći numizmatyczno-archeologiczne.- Tom XVI – XVII.- Kraków.- 1934 – 1935.

Polaczkówna H. Stemmata Polonica – Polaczkówna H. Stemmata Polonica. Rękopis n.1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenału w Pariżu // Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Towarzystwa Naukowego we Lwowe.- Tom I.- Lwów, 1927.

Prochaska A. O prawdziwości – Prochaska A. O prawdziwości listów Giedymina // Rozprawy Akademii Umiętnosci. Wydział historyczno-filozoficzny.- Serija II.- Tom VII.- Kraków, 1895.

Puzyna J. // MH.- Tom IV – Puzyna J. O pochodzeniu kniazia Fedka Nieswizkiego // Miesięcznik heraldyczny.- Tom IV.- Lwów, 1911.

Puzyna J. // MH.- Tom XII – Puzyna J. Niektóre pieczęcie litewskie z XVI i XVII wieku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XII.- Lwów, 1933.

Raczyński E. – Raczyński E. Kodex dyplomatyczny Litwy.- Wilno, 1845.

Radzimiński Z.// MH.- Tom IV – Radzimiński Z. W sprawie pochodzenia Fedka Nieswizkiego // Miesięcznik heraldyczny.- Tom IV.- Lwów, 1911.

Rimša E. – Rimša E. Heraldika. Iš praeities į dabartį.- Vilnius, 2004.

Rimša E. Heraldry – Rimša E. Heraldry. Past to present.- Vilnius, 2005.

Rimša E. Pavienių antspaudų – Rimša E. Pavienių antspaudų ir spaudų rinkiniai Vilniaus Mokslo Bičiulių Draugijos fonde // Lietuvos Istorijos Metraštis.- Vilnius, 1987.

Rimša E. Pieczęcie miast – Rimša E. Pieczęcie miast Wielkiego Księstwa Litewskiego.- Warszawa, 2007.

Semkowicz W. – Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle w 1413 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VI – VII.- Lwów, 1913 – 1914.- Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom V – IX.- Lwów, 1920 – 1929.

Semkowicz W. Sfragistyka Witołda – Semkowicz W. Sfragistyka Witołda.- Kraków, 1931.

Semkowicz W. // WNA.- Tom XIII – Semkowicz W. Sfragistyka Witołda // Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne.- Tom XIII.- Kraków, 1931.

Sfragistyka. – Gumowski M., Haisig M., Mikucki S. Sfragistyka.- Warszawa, 1960.

Sochaniewicz K. – Sochaniewicz K. Herb miasta Lwowa.- Lwów, 1933.

Sochaniewicz K. // MH.- Tom VII – Sochaniewicz K. Przyczynek do rozwoju herbu książąt Zbarazkich // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VII.- Lwów, 1914.

Sochaniewicz K.// WNA.- 1928 – Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda // Wiadomosci numizmatyczno-archeologiczne.- Kraków, 1928.

Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda – Sochaniewicz K. Najdawnejsze dyplomy Witolda.- Wilno, 1926.

Sokołowski A. Dzieje Polski ilustrowane.- Tom I – Sokołowski A. Dzieje Polski ilustrowane.- Tom I.- Warszawa, 1899.

Stronczyński K. Pobieżny przegląd – Stronczyński K. Pobieżny przegląd pieczęci Piastów polskich.- Warszawa, 1881.

Stronczyński K. Pomniki – Stronczyński K. Pomniki książęce Piastów lienników dawnej Polski.- Piotrków, 1888.

Szilágyi A. – Szilágyi A. A Magyar nemzet története.- Harmadik kötet: Az Anjou ház es Örökösei (1301 – 1439).- Budapest, 1895.

Şimanschi L. – Şimanschi L. Cele mai vechi sigilii domneşti şi boiereşti din Moldova (1387 – 1421) // Anuarul Institutului de istorie şi arheologie "A.D.Xenopol".- Vol.XVII.- Iaşi, 1980.- C.141-158.

Tęgowski J. – Tęgowski J. Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów // Biblioteka Genealogiczna.- Tom II.- Poznań – Wrocław, 1999.

Vîrtosu E. – Vîrtosu E. Din sigiligrafia Moldovei şi a Ţării Romîneşti // Documente privind istoria Rominiei. Introducere.- Vol. II.- Bucureşti, 1956.

Vossberg F. – Vossberg F. Siegel des Mittelalters von Pollen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen.- Berlin, 1854.

Die Wappenrolle von Zürich – Merz W., Hegi F. Die Wappenrolle von Zürich.- Zürich – Leipzig, 1930.

Weriga-Darowski A. – Weriga-Darowski A. Znaky pieczętny ruskie. Noty heraldyczne.- Paryz, 1862.

Wittyg W. – Wittyg W. Nieznana szlachta polska i jej herby.- Kraków, 1908.

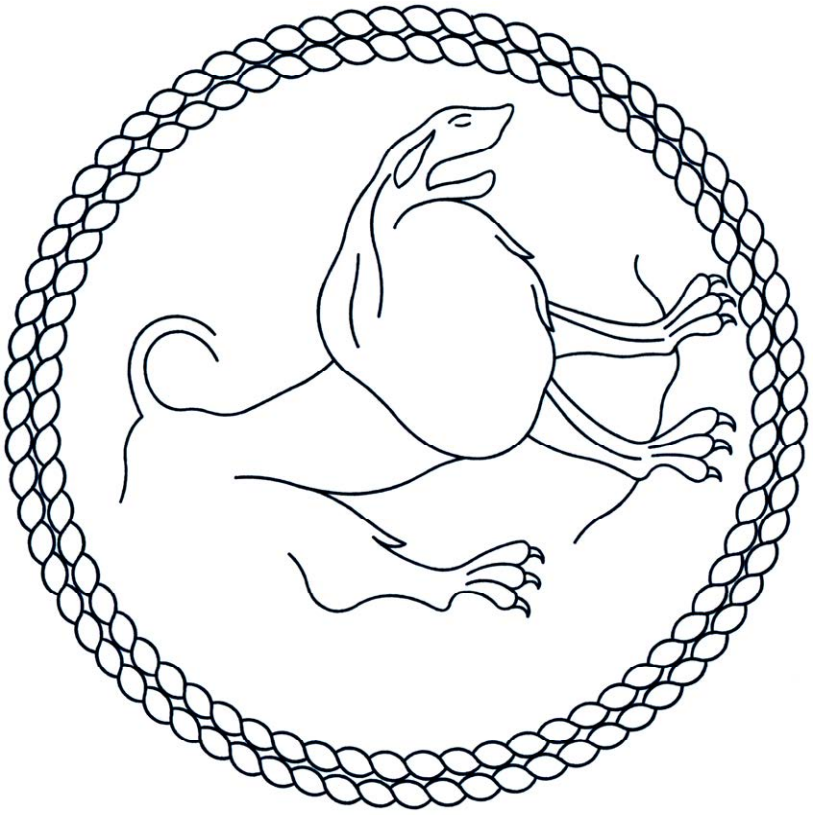
Zamoyski J. – Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego.- Tom VII.- Kraków, 1907.

Żebrowski T. – Żebrowski T. O pieczęciach dawnej Polski i Litwy.- Kraków, 1865.

руське королівство

І. лев І данилович,
1264/1301 р.р.

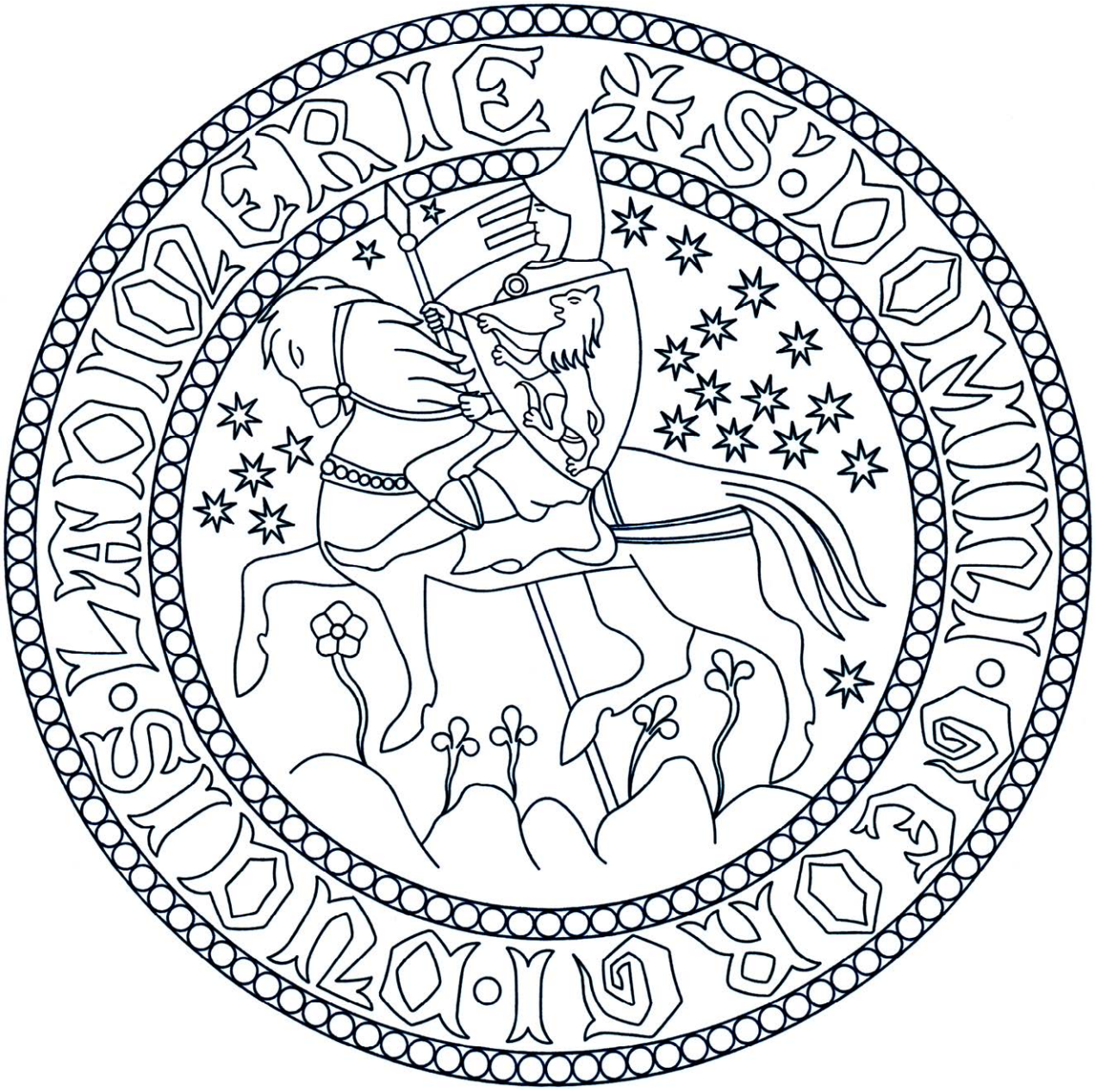

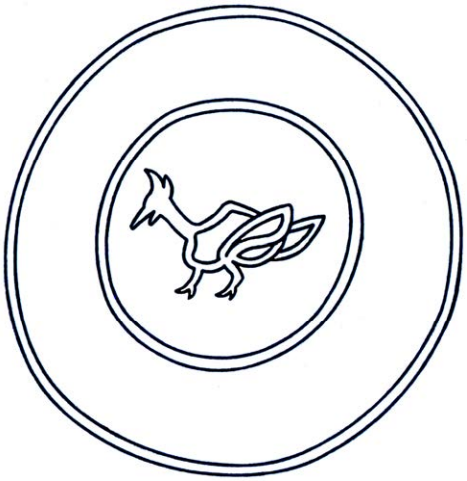
2,а. юрій і левович,
1301/1308 р.р.

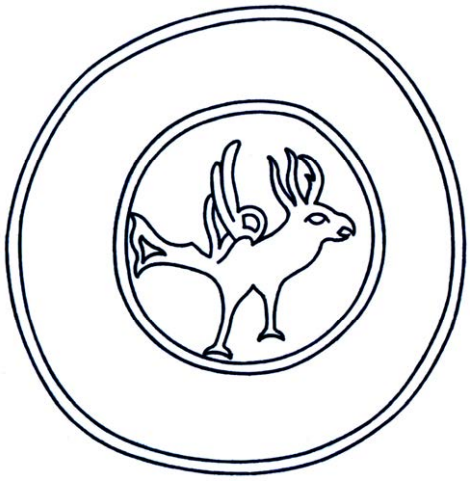
2,б. юрій і левович,
1301/1308 р.р.

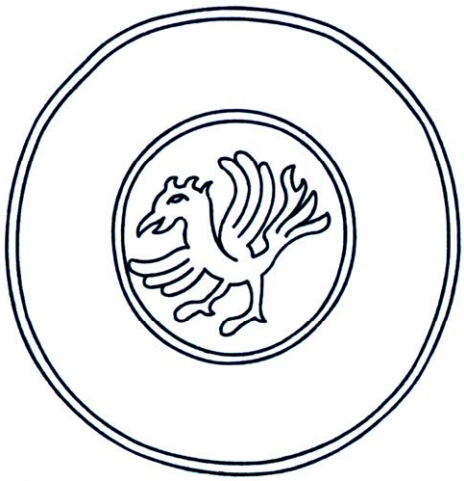
3. 1334 p.

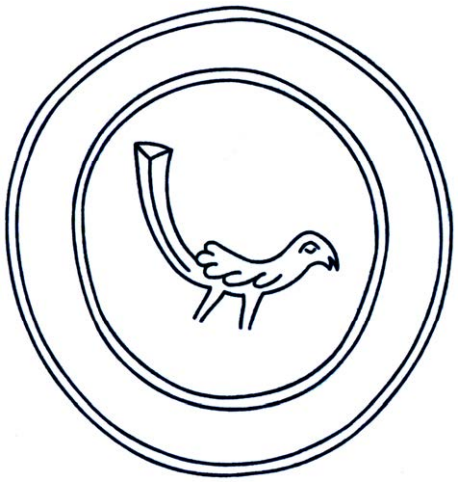
4. 1334 p.

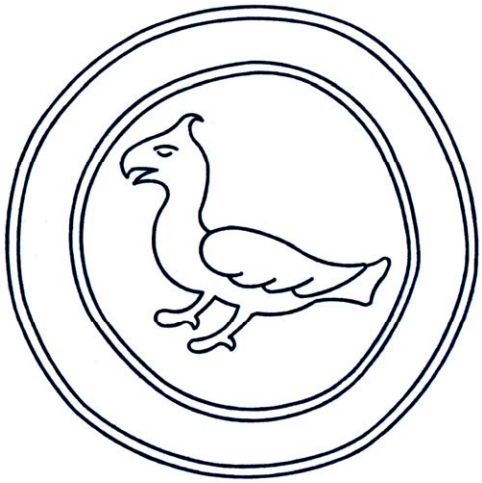
5. 1334 p.

6. 1335 p.

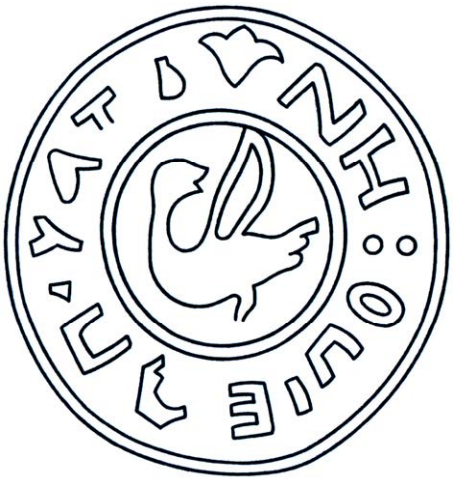
7. 1335 p.

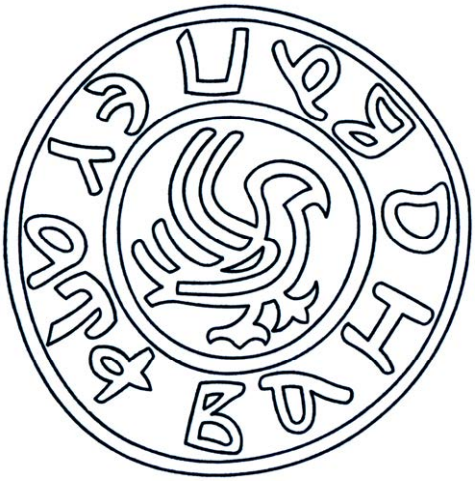
9. 1-а пол. XIV ст.

10. 1-а пол. XIV ст.

11. 1-а пол. XIV ст.

12. 1-а пол. XIV ст.

13. 1-а пол. XIV ст.

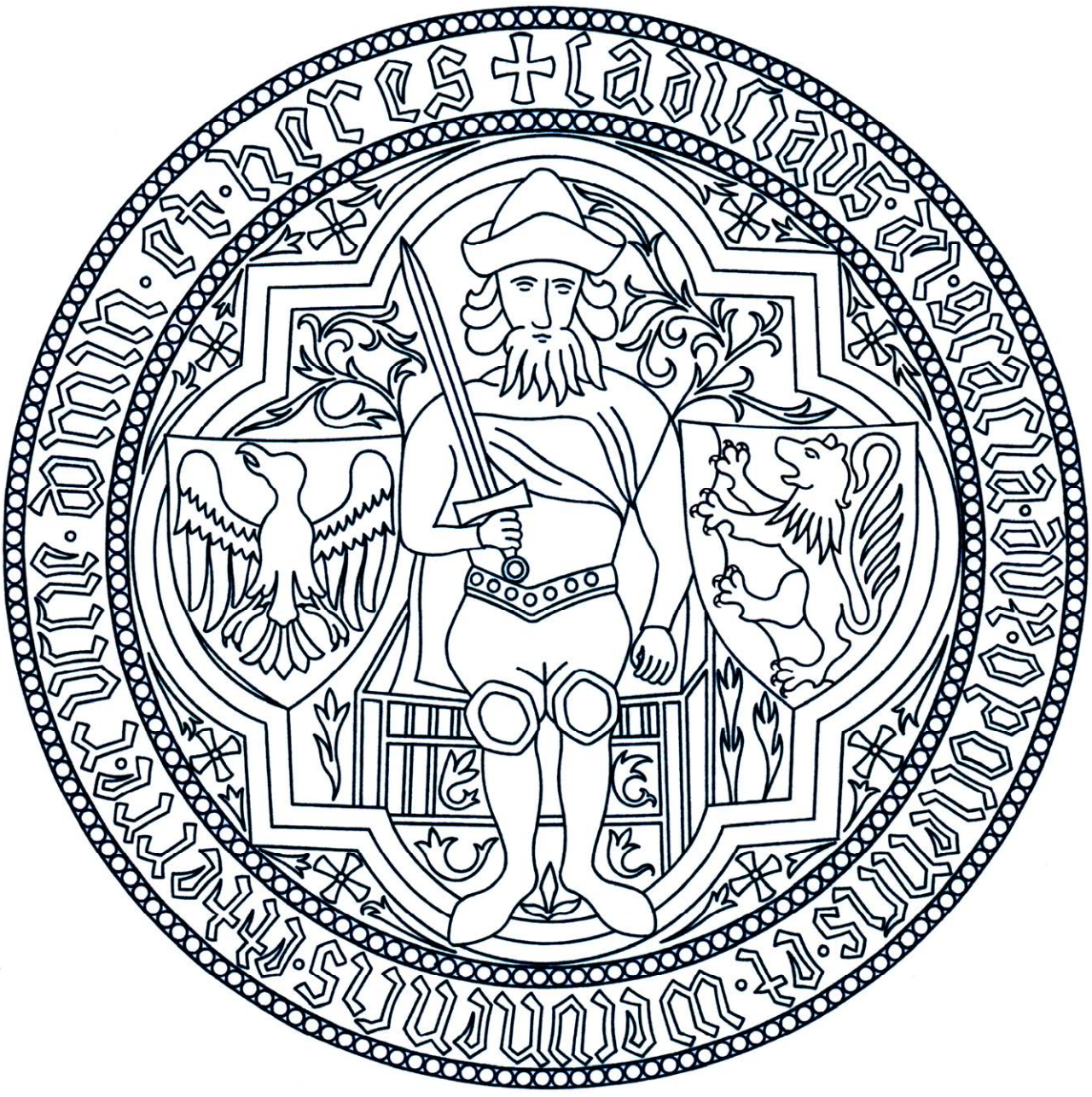
14. любарт-дмитро ґедимінович,
1366 р.

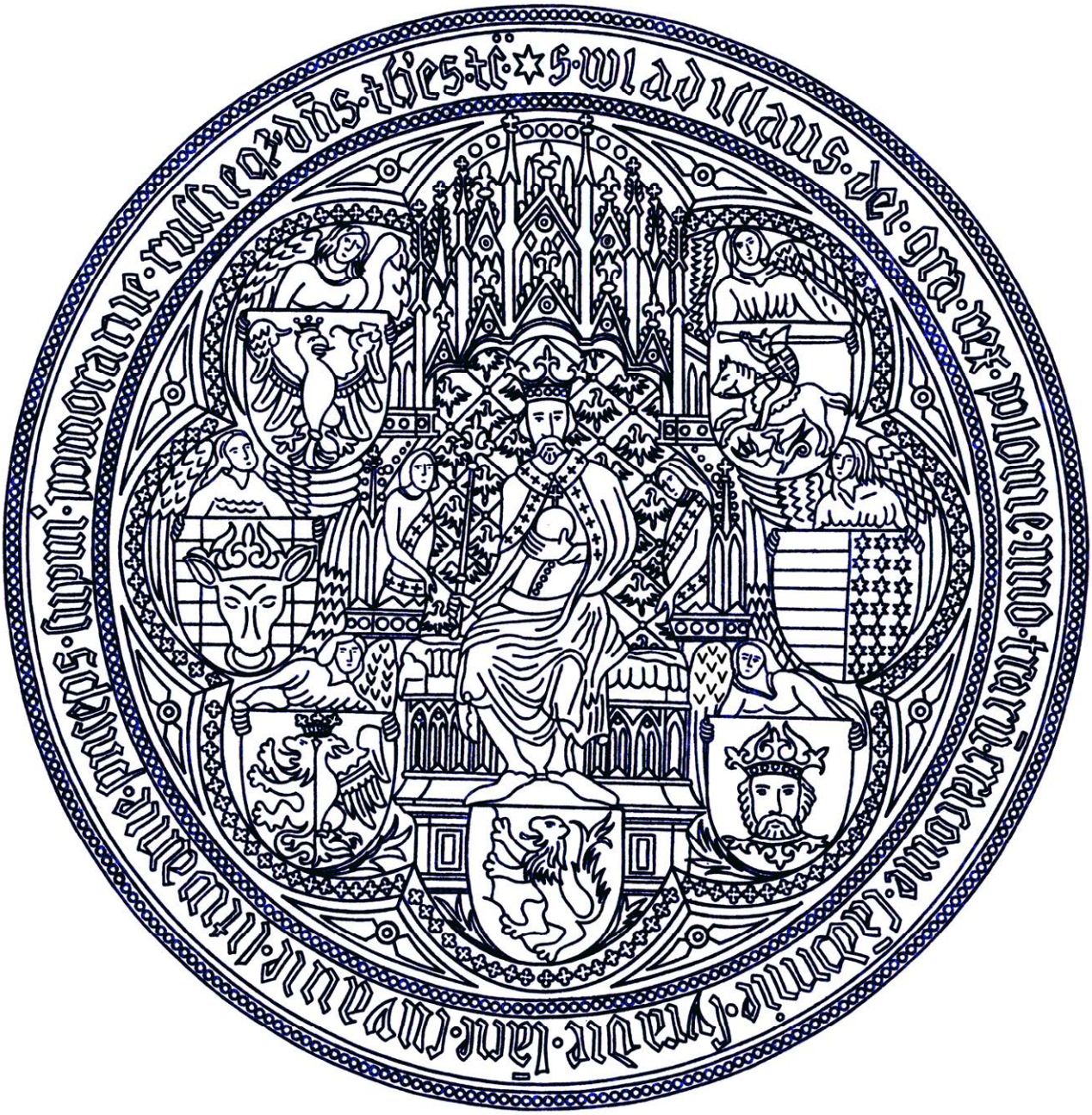

17. володислав опольський,
1373 р.

16. володислав опольський,
1372 р.

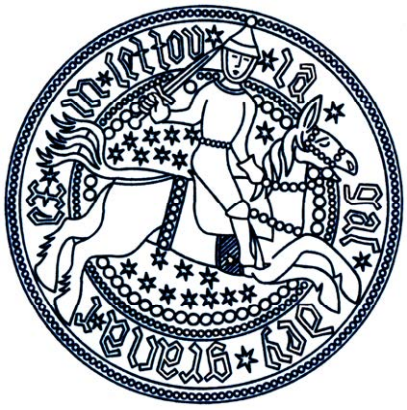

20. ягайло-володислав ольгердович, 1388 р.

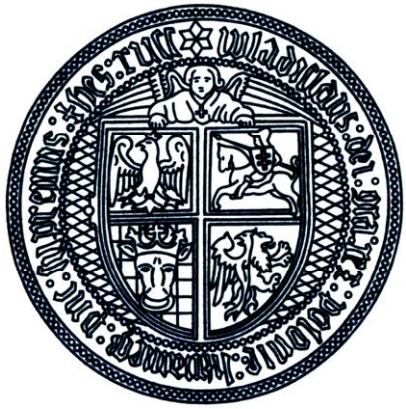

Велике князівство литовське і руське

24. Ягайло-Володислав Ольгердович, 1377 р.

25. Ягайло-Володислав Ольгердович, 1386 р.

26. Скиргайло-Іван Ольгердович, 1388 р.

29. Витовт-Олександр Кейстутович, 1393 р.

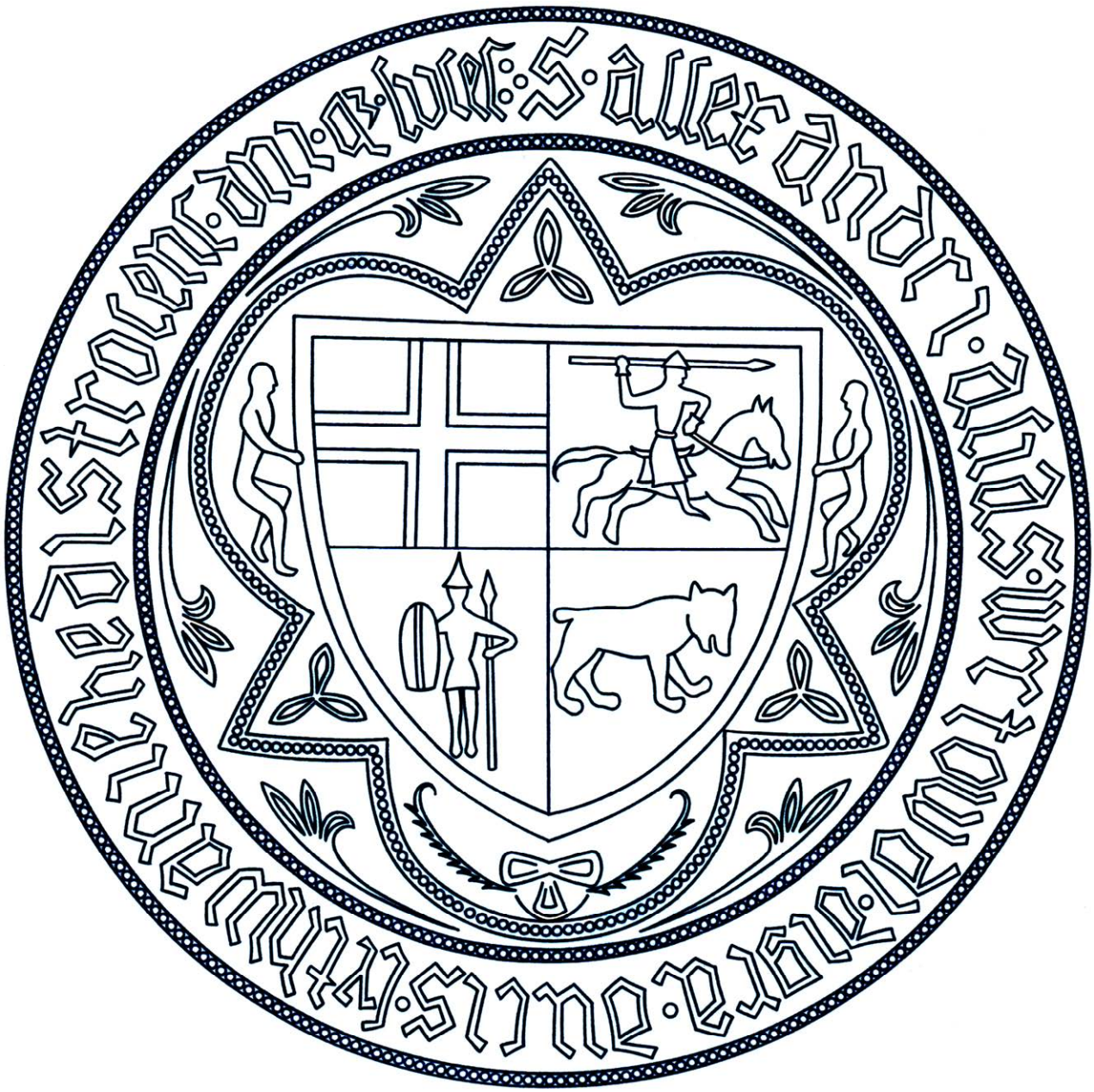
30. Витовт-Олександр Кейстутович, 1407 р.

27. витовт-олександр кейстутович, 1407 р.

28. витовт-олександр кейстутович,
1401 р.

31. витовт-олександр кейстутович, 1407 р.

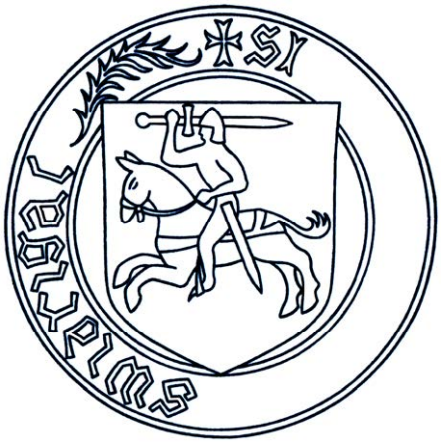
32. витовт-олександр кейстутович, 1407 р.

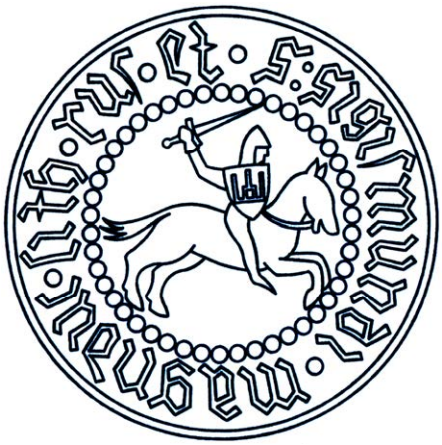
34. свидригайло-лев-болеслав ольгердович, 1431 р.

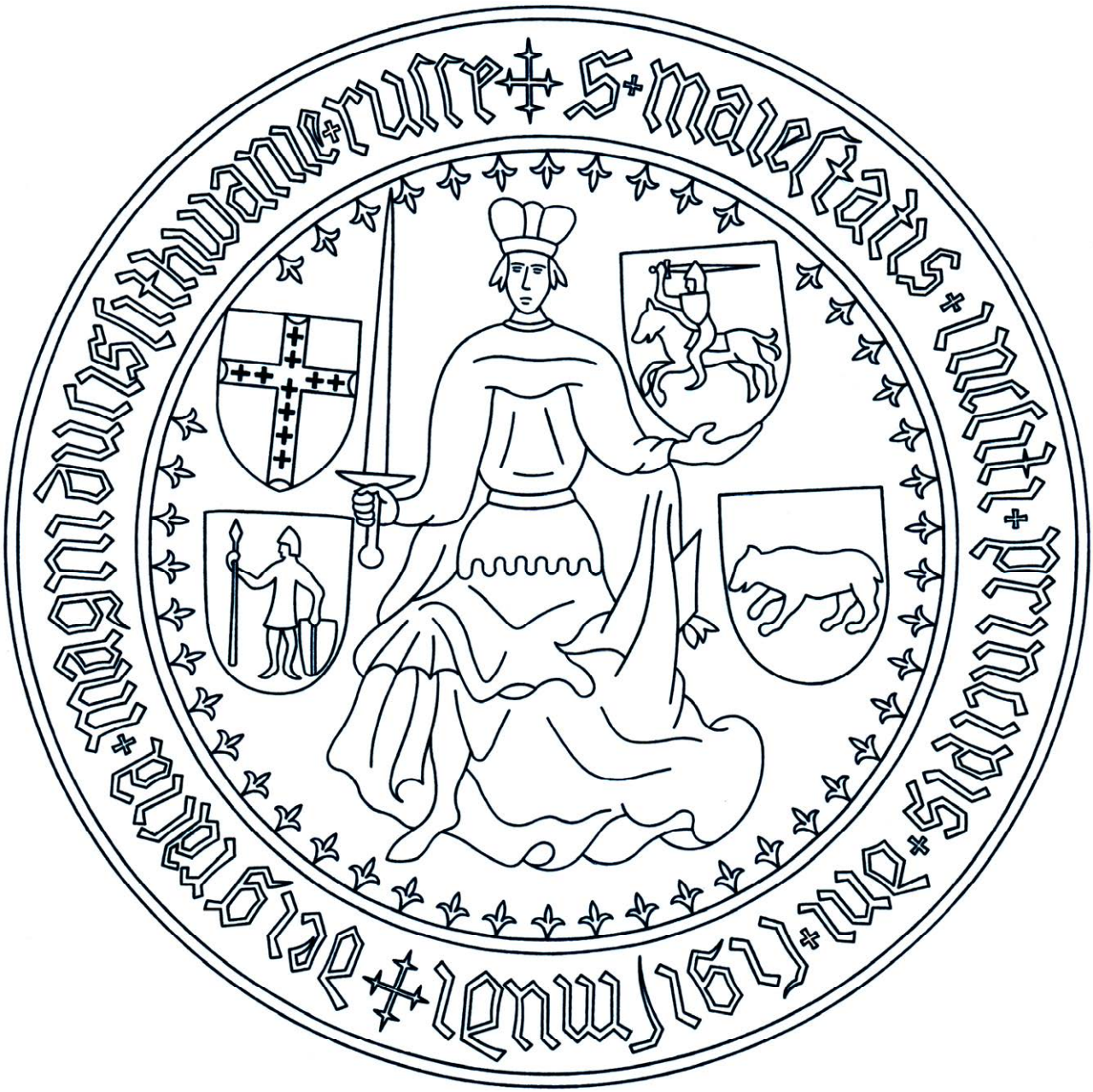
35. свидригайло-лев-болеслав ольгердович, 1451 р.

38. жигимонт кейстутович, 1432 р.

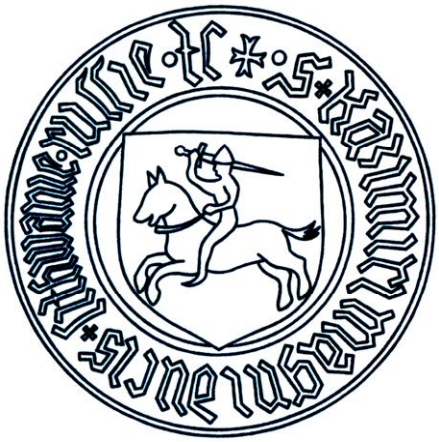
36. Жигимонт Кейстутович, 1433 р.

37. жигимонт кейстутович,
1433 р.

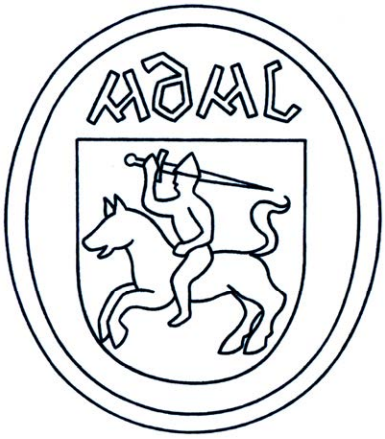
39. казимир ягеллончик,
1454 р.

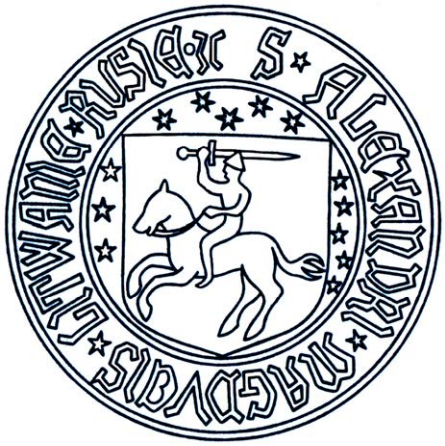
40. казимир ягеллончик,
1443 р.

41. казимир ягеллончик,
1441/1492 р.р.

43. олександр ягеллончик,
1492 р.

45. жигимонт старий,
1506 р.

47. жигимонт авґуст,
1539 р.

42. олександр ягеллончик, 1503 р.

44. жигимонт старий, 1506 р.

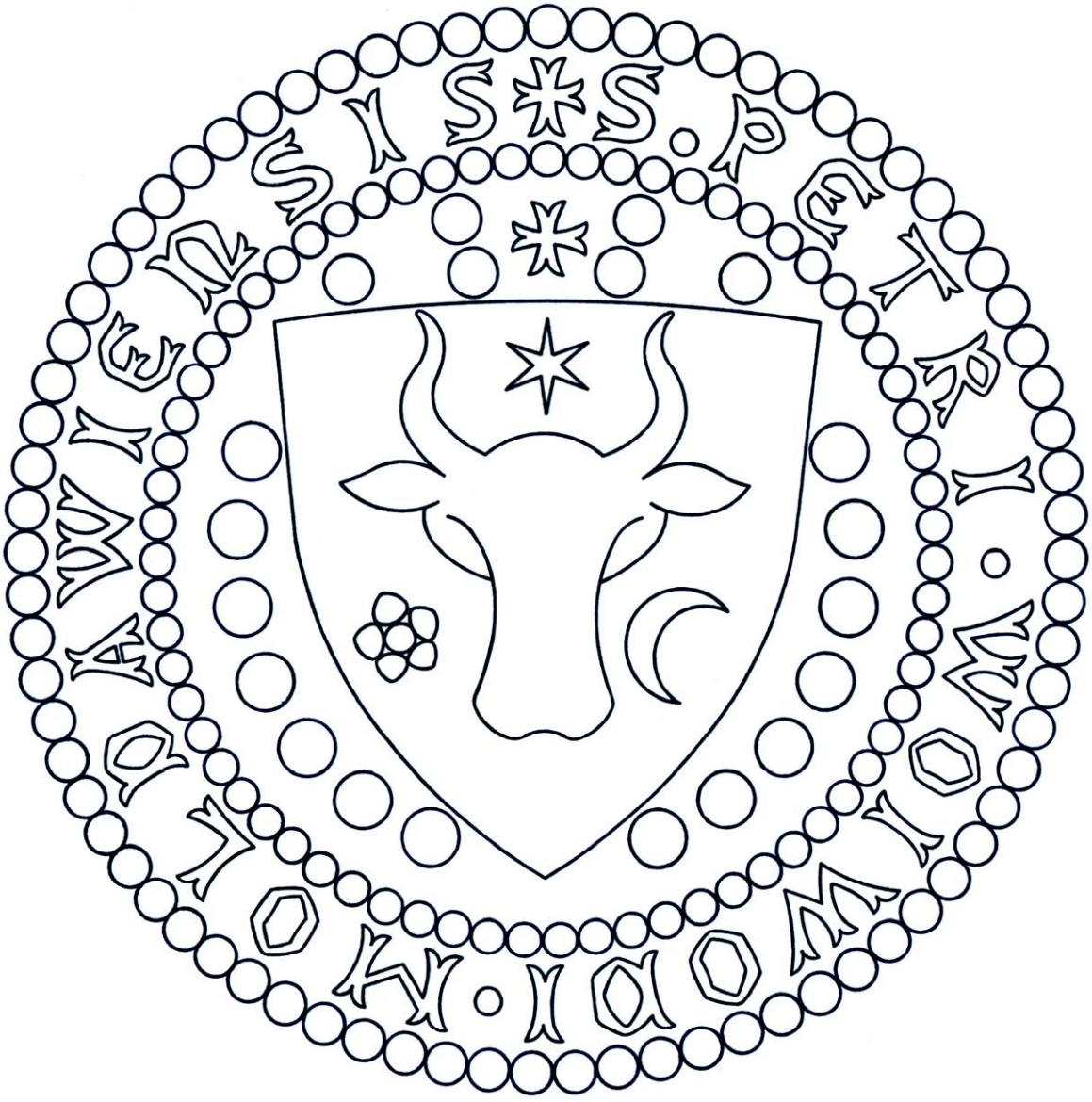

46. ЖИГИМОНТ АВГУСТ, 1555 р.

Молдавське господарство

48. Петро I Мушат, 1387 р.

49. роман 1,
1392 р.

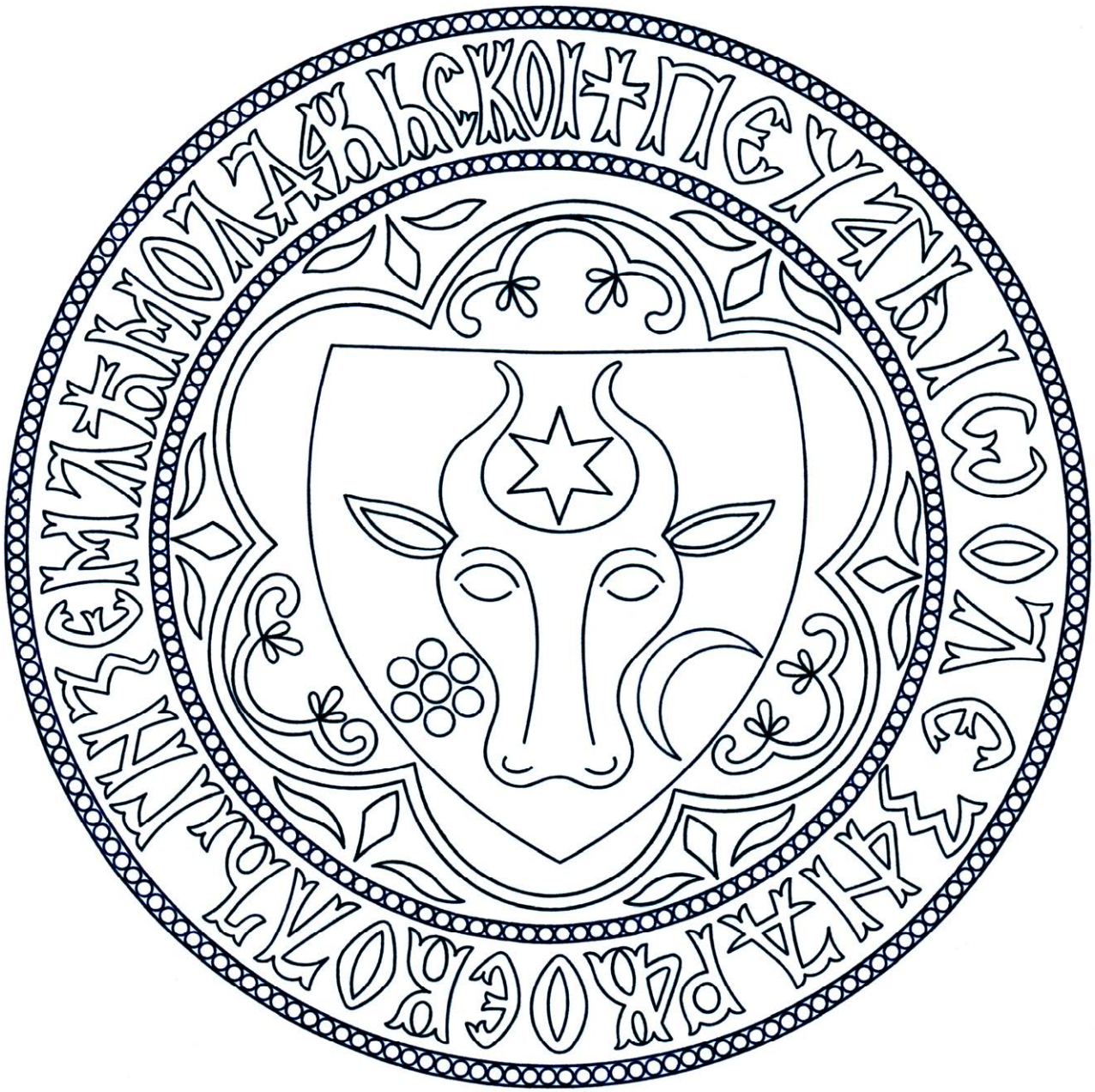
50. роман 1,
1393 р.

51. стефан 1,
1395 р.

53. олександр і,
1402 р.

54. олександр і,
1403 р.

56. олександр і,
1411 р.

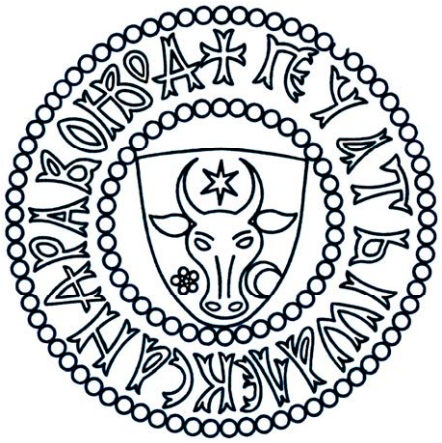
58. Ілляш I,
1433 р.

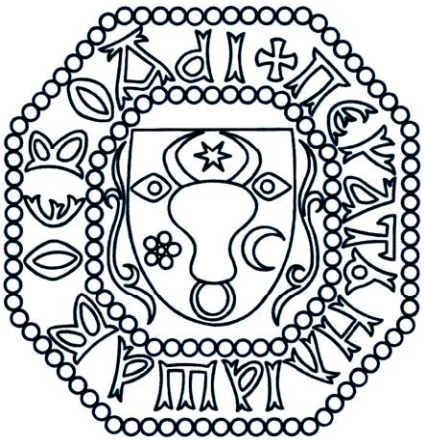
52. стефан I,
1397 р.

57. олександр I,
1404 р.

59. ілляш I,
1421 р.

60. ілляш I,
1436 р.

62. стефан II,
1434 р.

61. стефан II,
1434 р.

63. печать II,
1448 г.

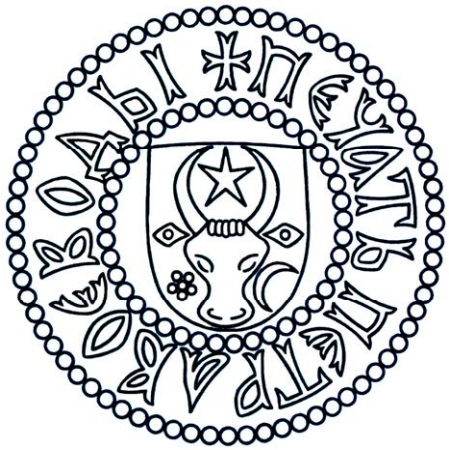
65. роман III,
1448 р.

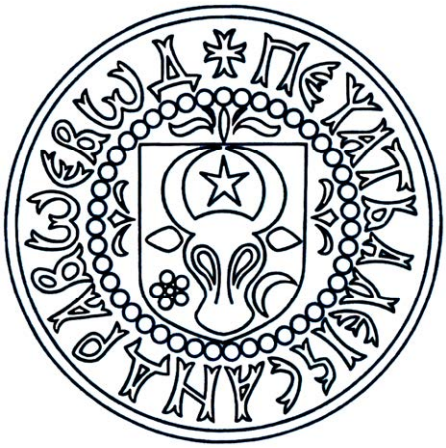
67. олександр II,
1453 р.

64. петро II,
1448 р.

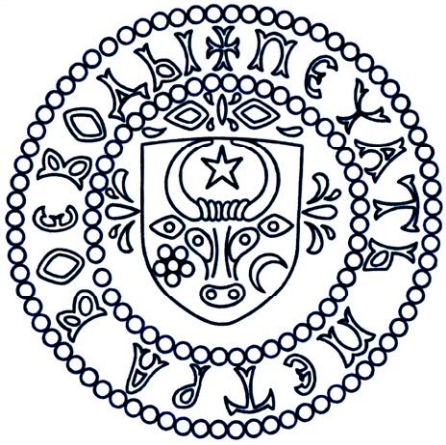
68. олександр II,
1449 р.

69. олександр II,
1453 р.

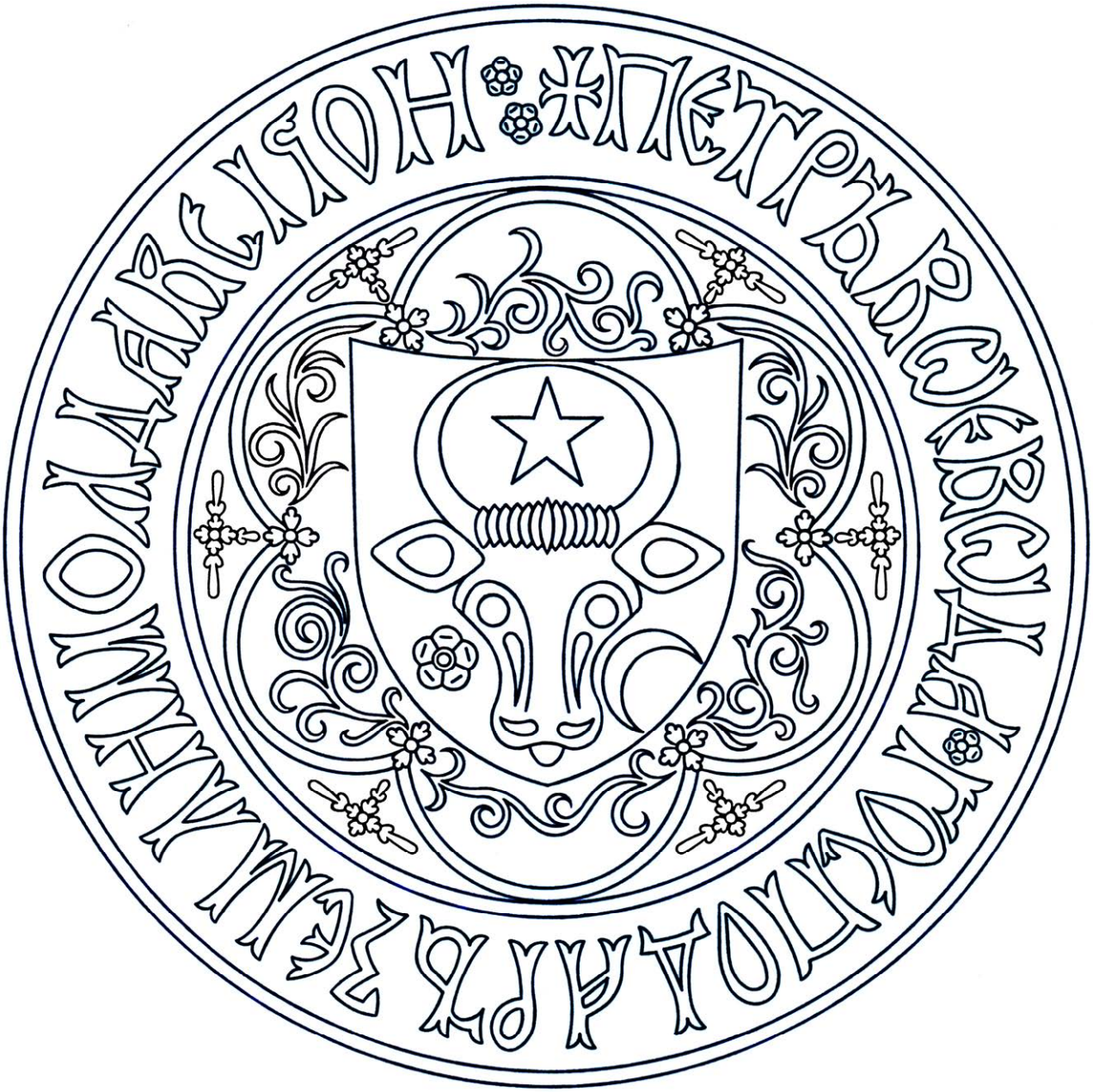
72. петро III арон,
1453 р.

73. петро III арон,
1453 р.

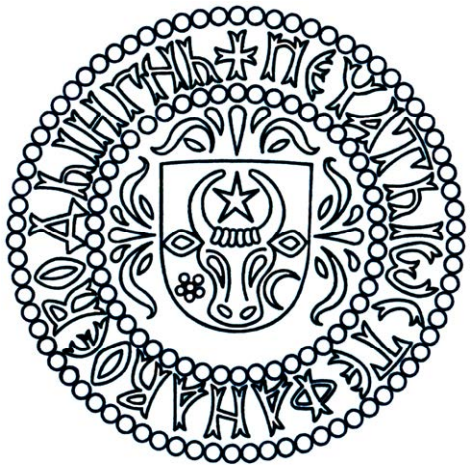
71. петро III арон,
1456 р.

74. стефан III,
1459 р.

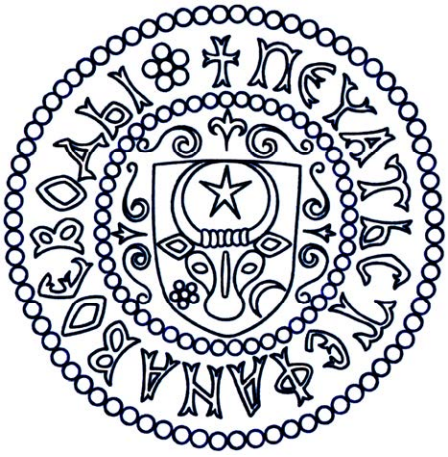
75. стефан III,
1470 р.

76. стефан III,
1457 р.

77. стефан III,
1463 р.

79. богдан III,
1496 р.

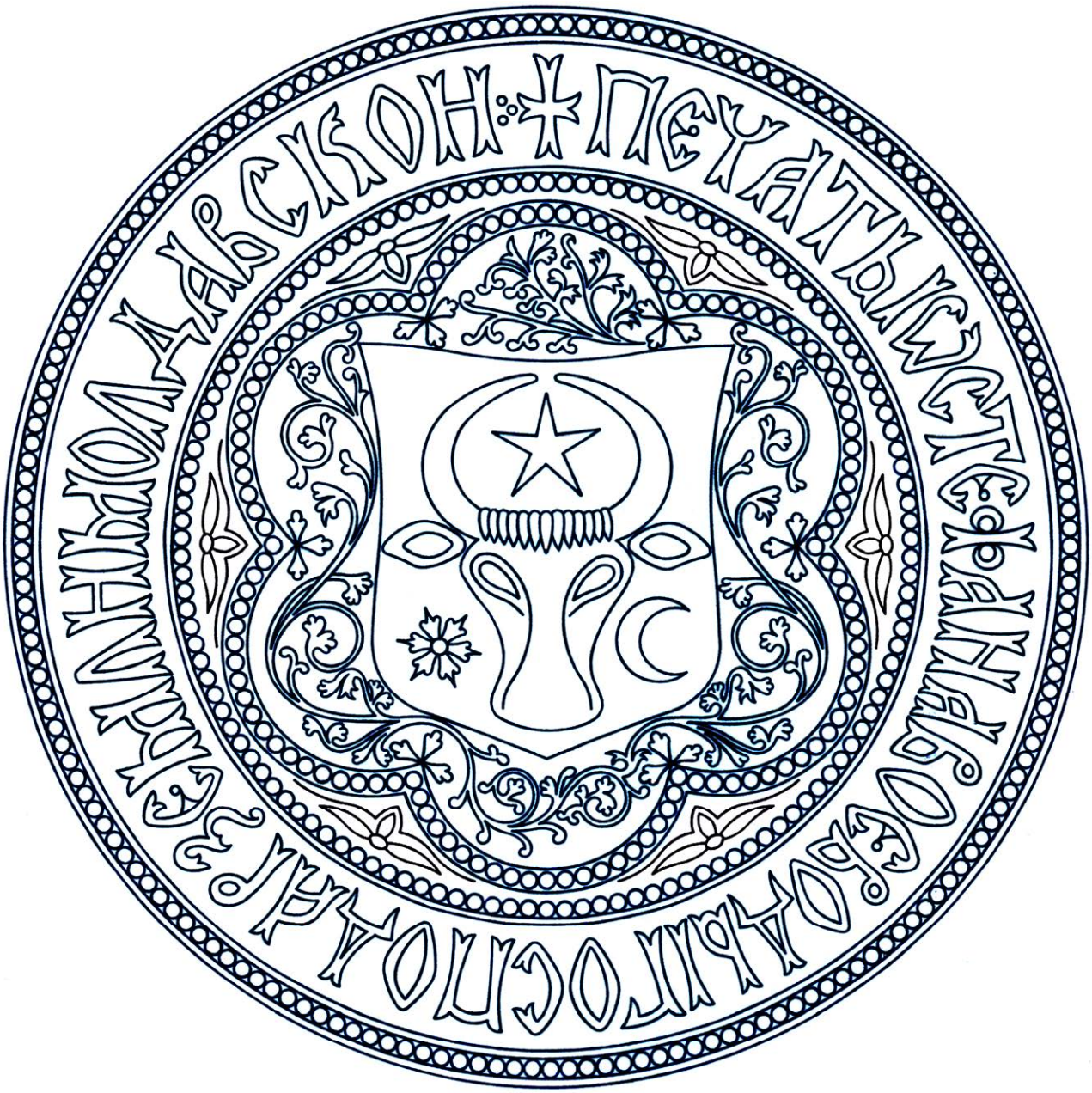
81. стефан IV,
1522 р.

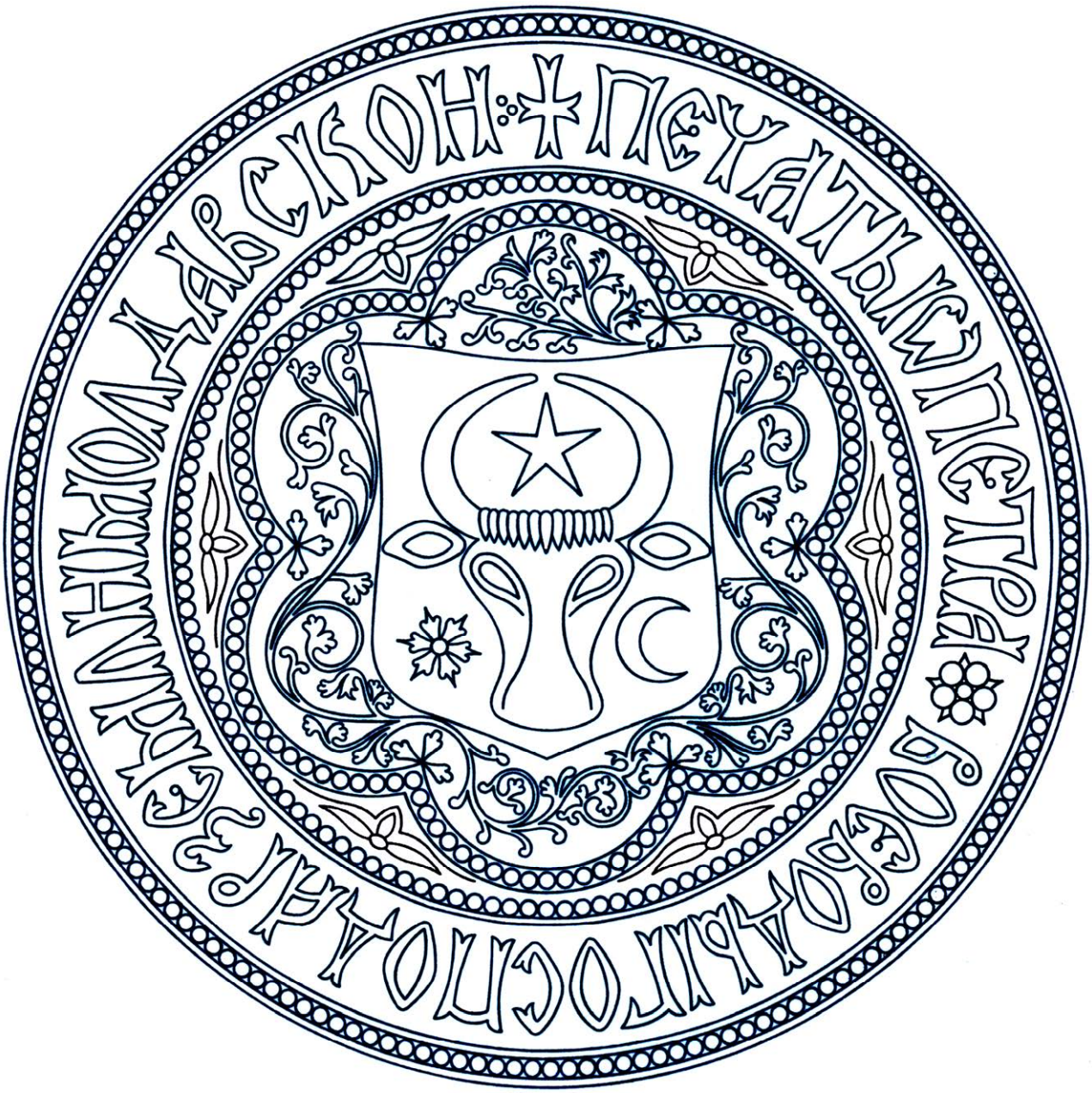
78. Богдан III,
1507 р.

80. стефан IV,
1517 р.

82. печать IV рядъ,
1527 г.

Вітебська земля

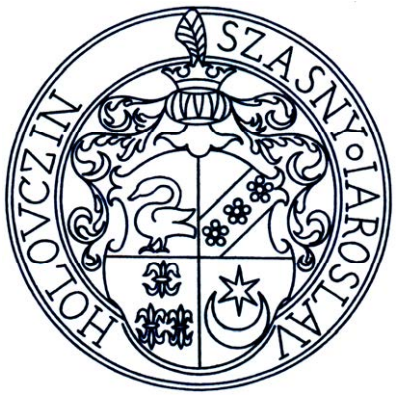
Багриновське князівство

83. Григорій Іванович Одинцевич-Багриновський, 1538 р.

Головчинське князівство

84. Щасний-Ярослав Ярославович Головчинський, 1597 р.

85. Олександр Ярославович Головчинський, 1594/1617 р.р.

Горське князівство

87. Федір Дмитрович Друцький-Горський, 1538 р.

88. семен петрович
друцький-горський, 1600 р.

89. федір григорович
друцький-горський, 1600 р.

друцьке князівство

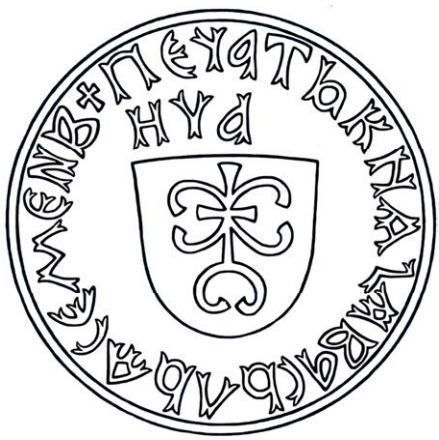
92. іван семенович баба,
1409 р.

93. іван семенович путята,
1422 р.

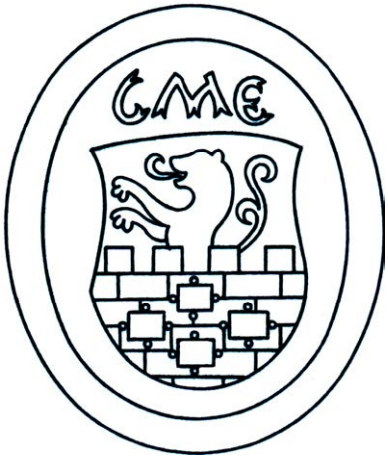

94. василь семенович красний,
1430 р.

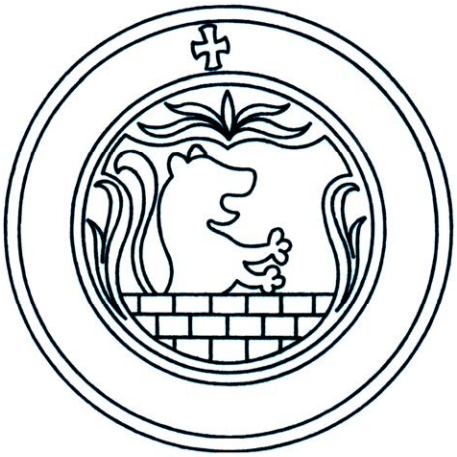

95. богдан федорович одинцевич,
1512 р.

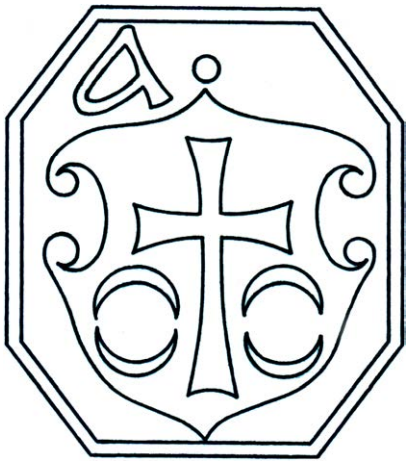
96. семен богданович одинцевич, 1534 р.

97. семен богданович одинцевич, 1538 р.

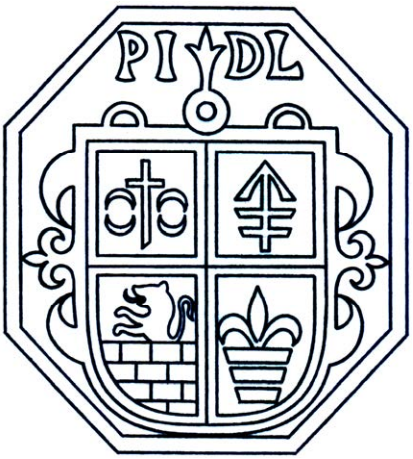
98. ганна романівна друцька-любецька, 1571 р.

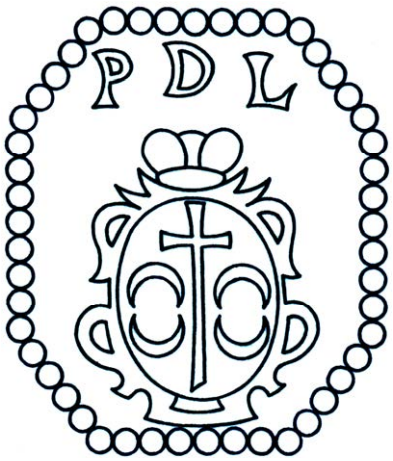
99. василь друцький-любецький, 1591 р.

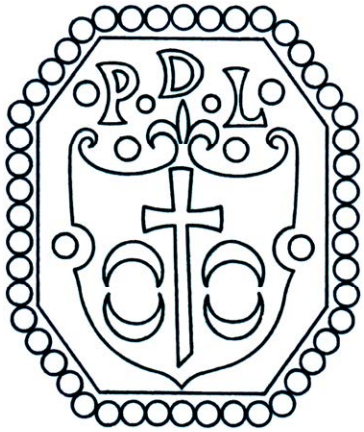

100. павло янушович друцький-любецький, 1587 р.

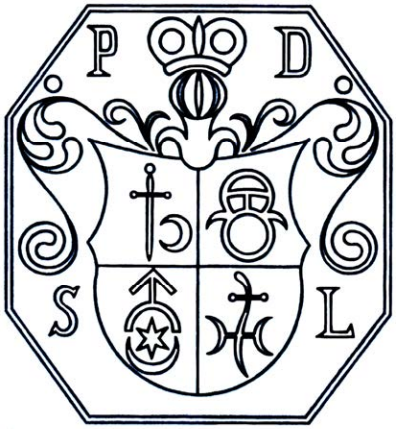

101. павло григорович друцький-любецький, 1601 р.

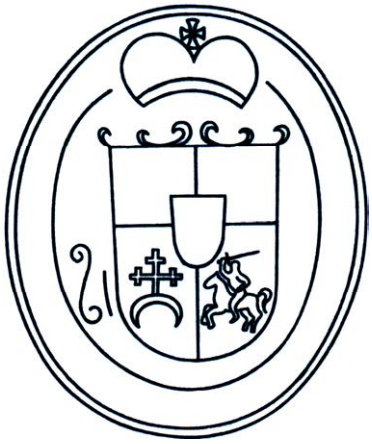
102. павло григорович
друцький-любецький, 1612 р.

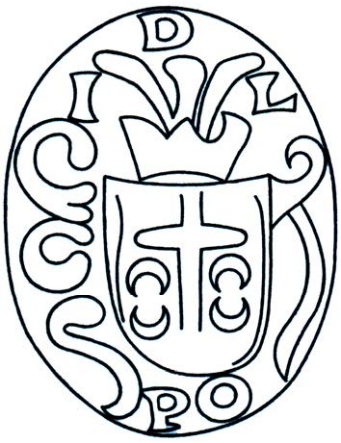

103. павло григорович
друцький-любецький, 1619 р.

104. павло григорович
друцький-любецький, 1640 р.

105. іван павлович
друцький-любецький, 1625 р.

підберезьке князівство

106. семен ямонтович
підберезький, 1536 р.

107. софія федорівна
ямонтовича підберезька, 1548 р.

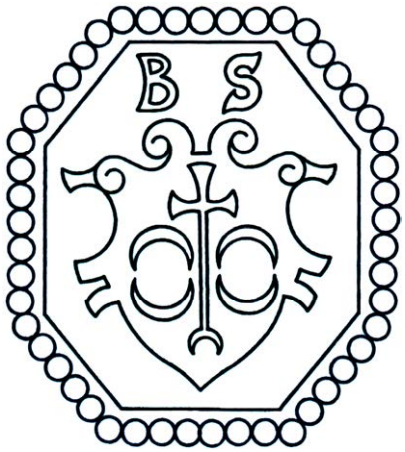
прихабське князівство

108. андрій костянтинович прихабський, 1510 р.

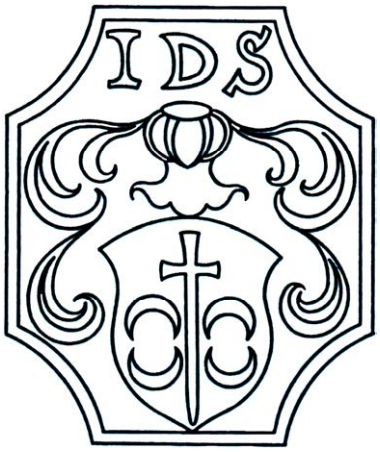

соколинське князівство

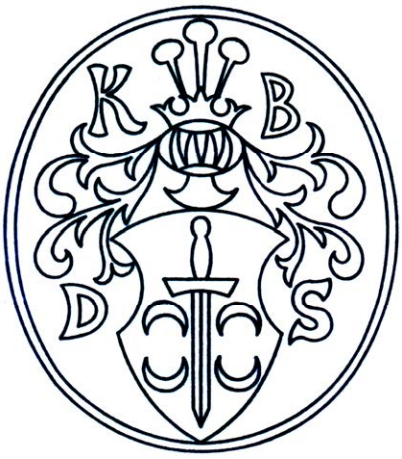
109. богдан андрійович друцький-соколинський, 1571 р.

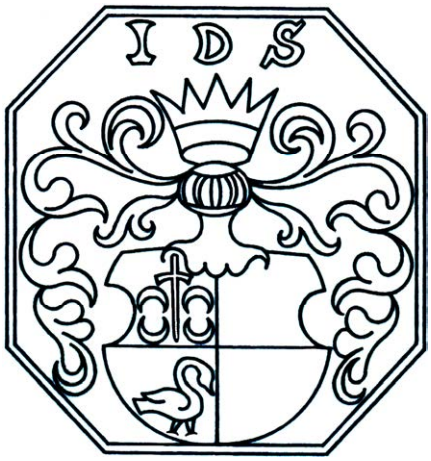

110. януш богданович друцький-соколинський, 1591 р.

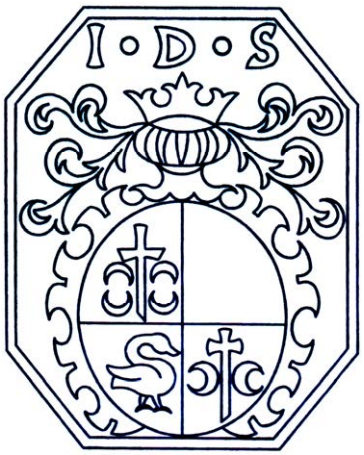

111. костянтин богданович друцький-соколинський, 1597 р.

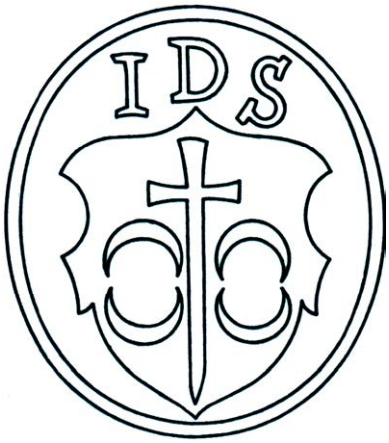
112. юрій павлович
друцький-соколинський, 1591 р.

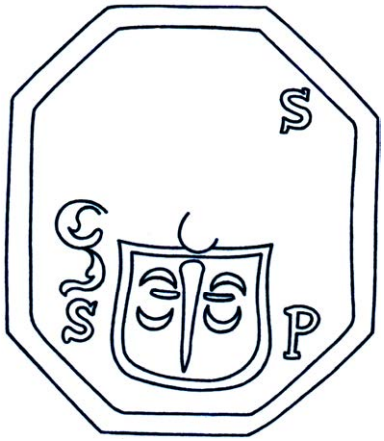

113. юрій павлович
друцький-соколинський, 1597 р.

114. ярослав ярославович
друцький-соколинський, 1591 р.

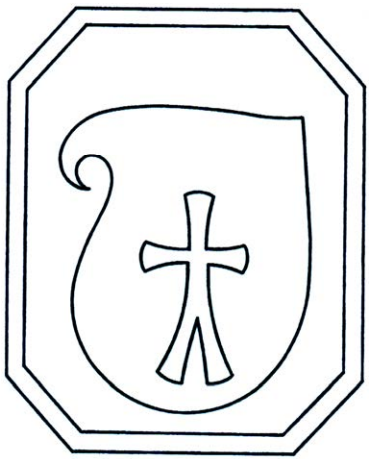

115. криштоф михайлович
друцький-соколинський, 1632 р.

толочинське князівство

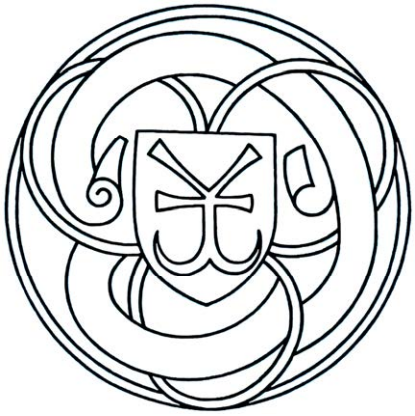
117. василь юрійович толочинський, 1536 р.

Волинська земля

Буремльське князівство

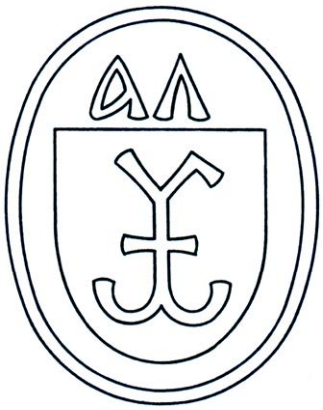
126. іван васильович
курцевич, 1504 р.

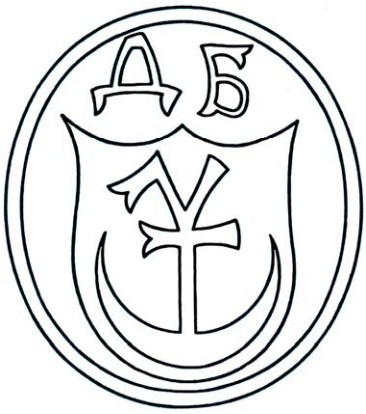
127. лев федорович
курцевич-буремльський, 1522 р.

128. олександр федорович
курцевич-буремльський, 1525 р.

129. дмитро олександрович
курцевич-буремльський, 1540 р.

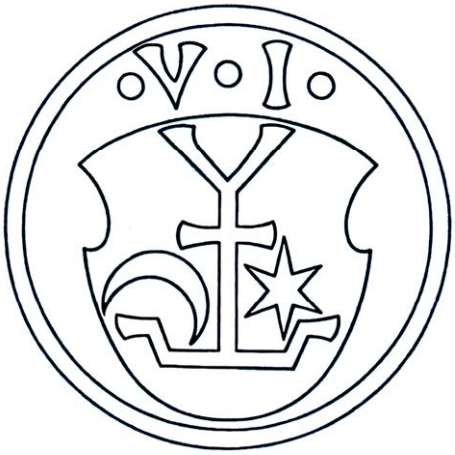

130. василь іванович
курцевич-булига, 1540 р.

131. василь іванович
курцевич-булига, 1542 р.

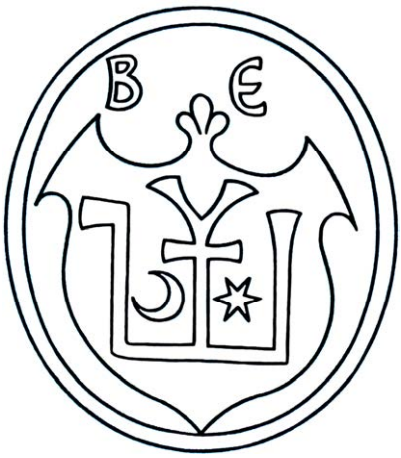
132. василь іванович
курцевич-булига, 1542 р.

133. василь іванович
курцевич-булига, 1546 р.

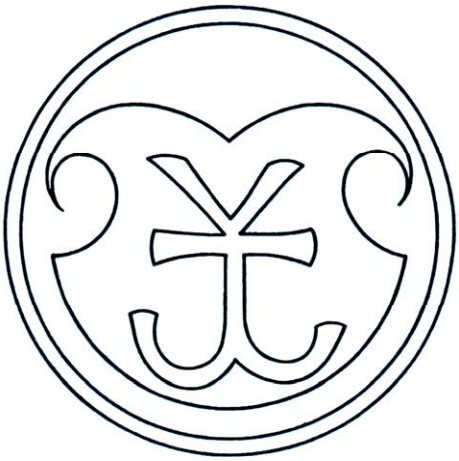

134. василь іванович
курцевич-булига, 1546 р.

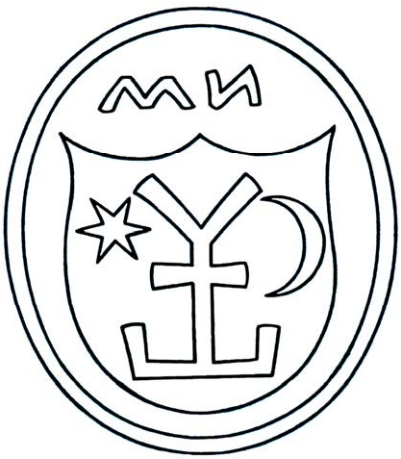

135. василь іванович
курцевич-булига, 1550 р.

136. михайло іванович
курцевич, 1552 р.

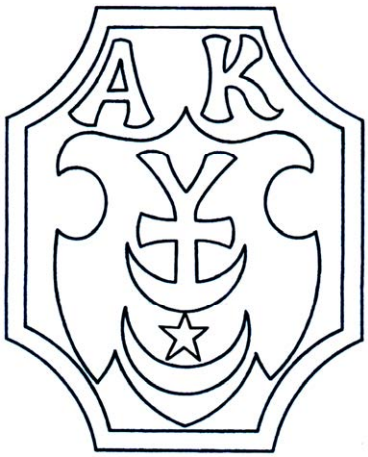
137. михайло іванович
курцевич, 1560 р.

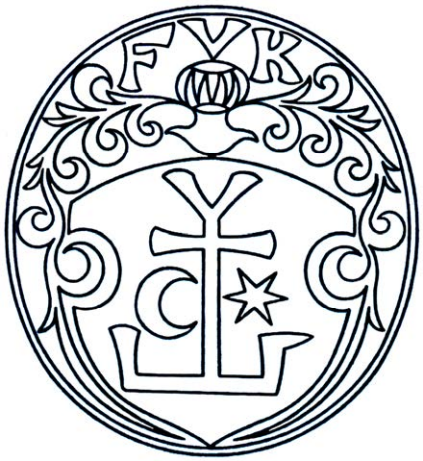
138. михайло іванович курцевич, 1564 р.

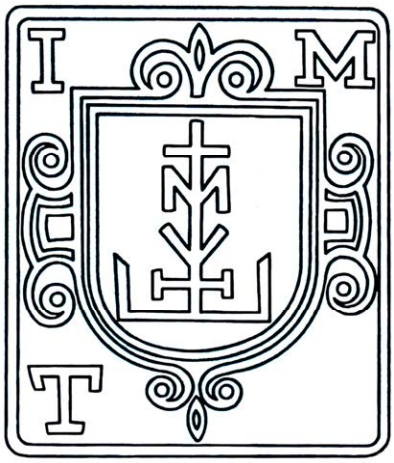

140. олександр михайлович курцевич, 1582 р.

141. федір михайлович курцевич, 1580 р.

142. іван-ієзекіїл дмитрович курцевич-булига, 1619 р.

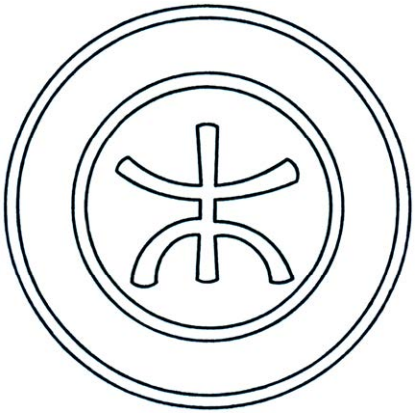

велицьке князівство

145. василь іванович велицький, 1542 р.

Вишковське князівство

146. Федір Михайлович Вишковський, 1477 р.

147. Богдана Федорівна Вишковська, 1552 р.

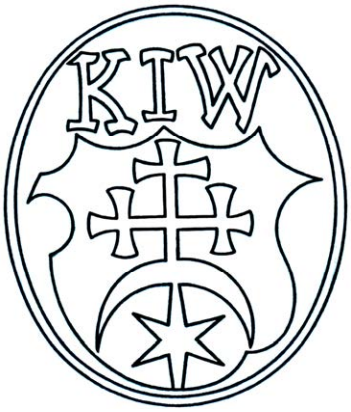

Вишневецьке князівство

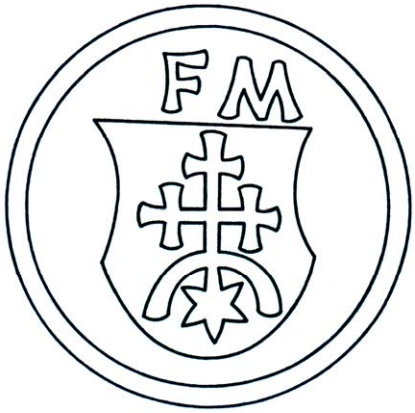
148. Михайло Васильович Збаразький-Вишневецький, 1504 р.

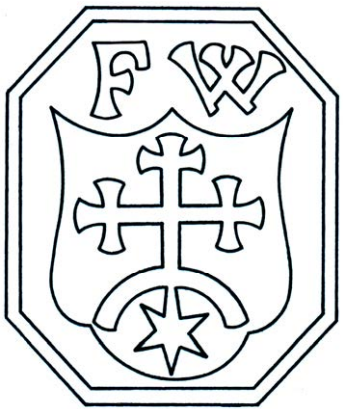
149. Іван Михайлович Вишневецький, 1533 р.

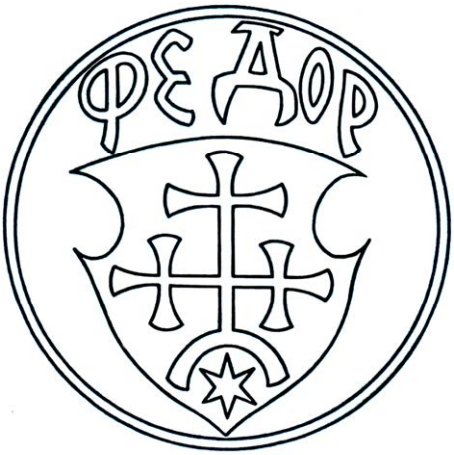

150. Федір Михайлович Вишневецький, 1533 р.

151. Федір Михайлович Вишневецький, 1544 р.

152. федір михайлович вишневецький, 1548 р.

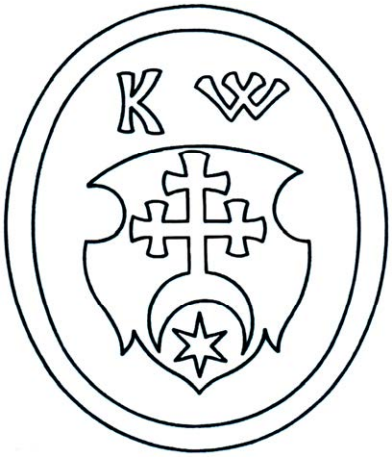

153. федір михайлович вишневецький, 1549 р.

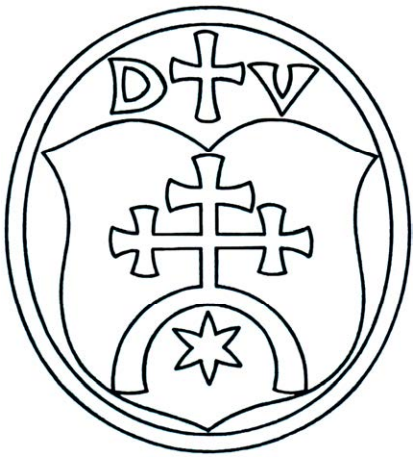

154. олександр михайлович вишневецький, 1542 р.

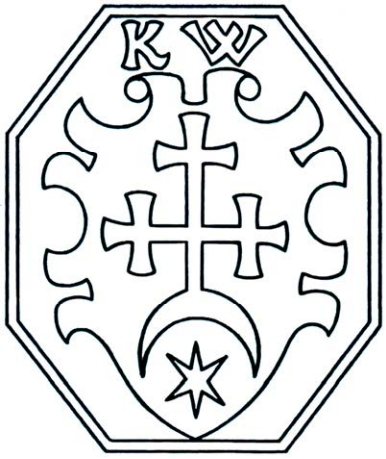

155. катерина іванівна вишневецька, 1555 р.

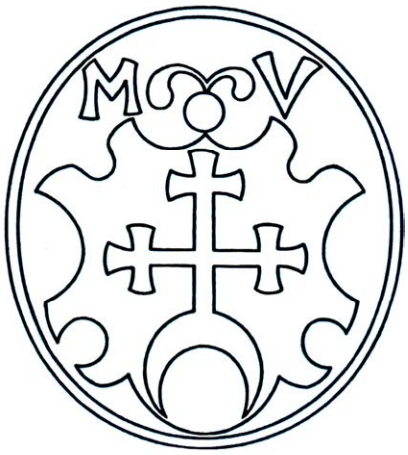

156. дмитро іванович вишневецький, 1563 р.

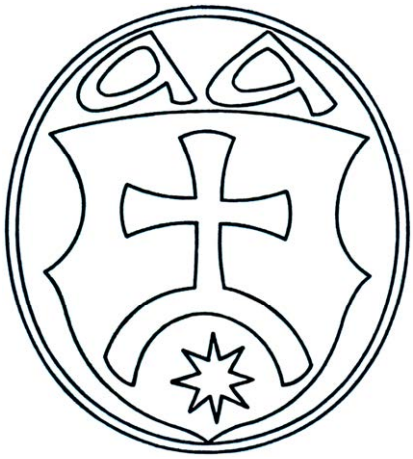

157. костянтин іванович вишневецький, 1571 р.

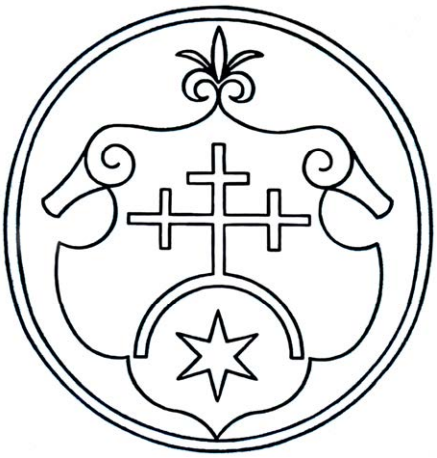
158. максим олександрович вишневецький, 1563 р.

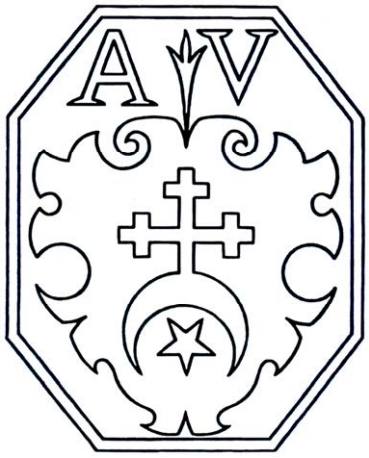

159. олександр олександрович вишневецький, 1571 р.

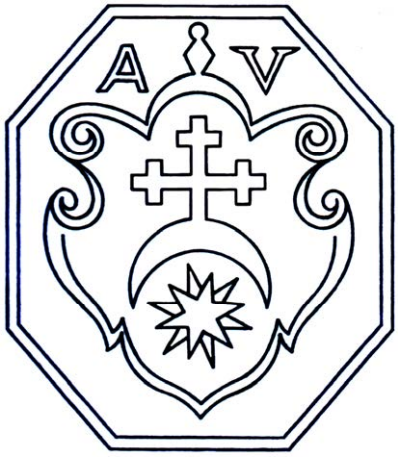

160. андрій іванович вишневецький, 1559 р.

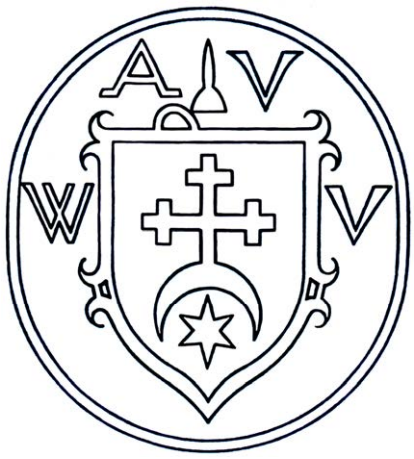
161. андрій іванович вишневецький, 1565 р.

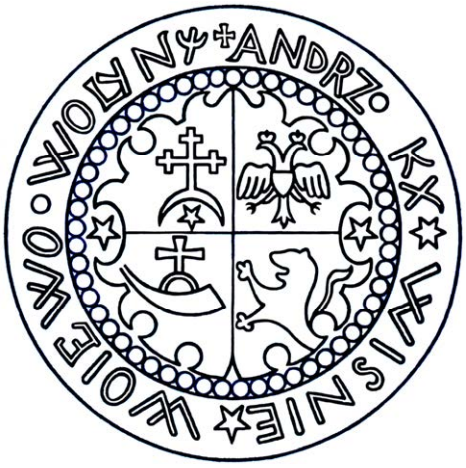

162. андрій іванович вишневецький, 1571 р.

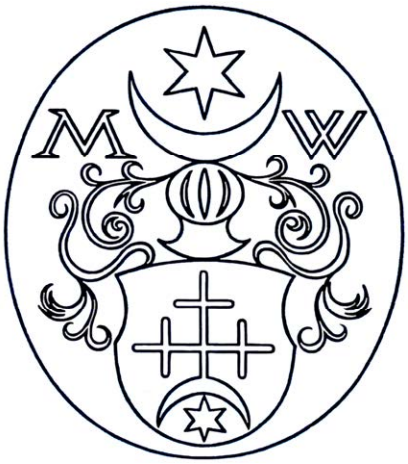

163. андрій іванович вишневецький, 1582 р.

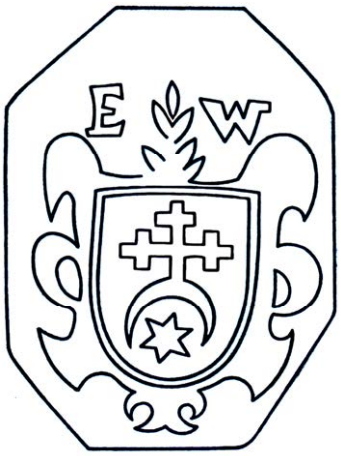
164. андрій іванович вишневецький, 1582 р.

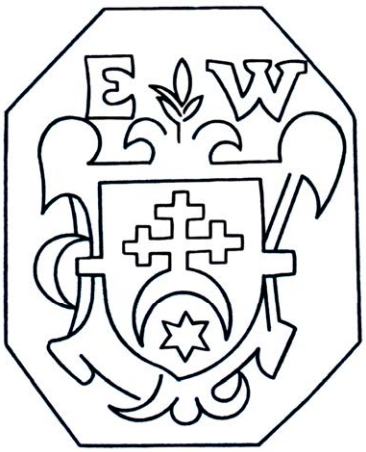

165. михайло олександрович вишневецький, 1579 р.

166. ґалшка-евфимія андріївна вишневецька, 1588 р.

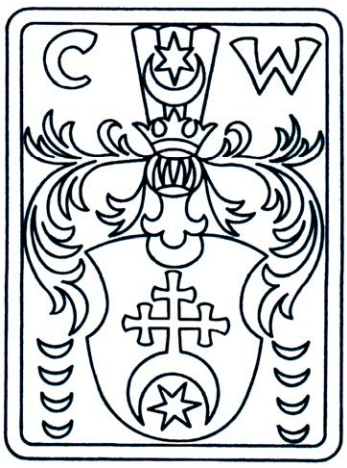

167. ґалшка-евфимія андріївна вишневецька, 1595 р.

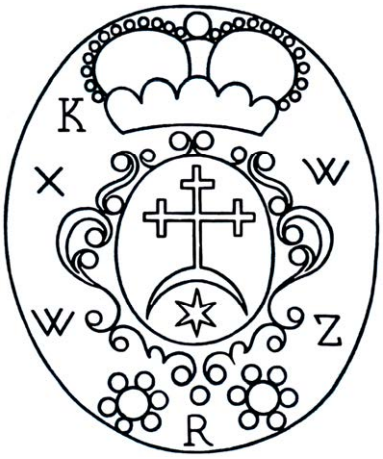

168. адам олександрович вишневецький, 1613 р.

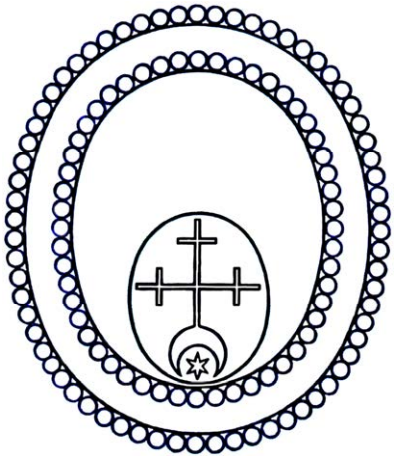

169. костянтин костянтинович вишневецький, 1601 р.

170. костянтин костянтинович вишневецький, 1638 р.

171. януш костянтинович вишневецький, 1631 р.

172. еремія-михайло корибут михайлович вишневецький, 1641 р.

173. дмитро-юрій корибут янушевич вишневецький, 1650 р.

175. януш-антоній костянтинович вишневецький, 1704 р.

176. Януш-Антоній Костянтинович Вишневецький, 1706 р.

177. Михайло-Сервацій Вишневецький, 1697 р.

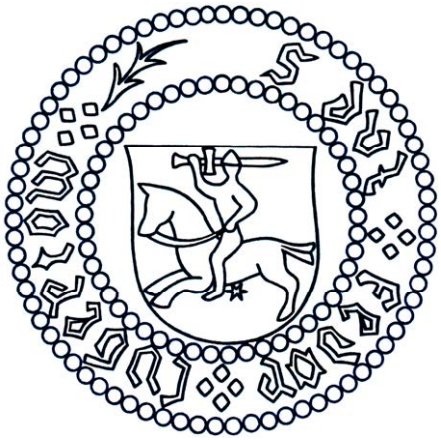

Володимирське князівство

179. Олександр Коріатович, 1375 р.

180. Федір Любартович, 1393 р.

Вороницьке князівство

182. Володислав Корибут Валеріанович Вороницький, 1747 р.

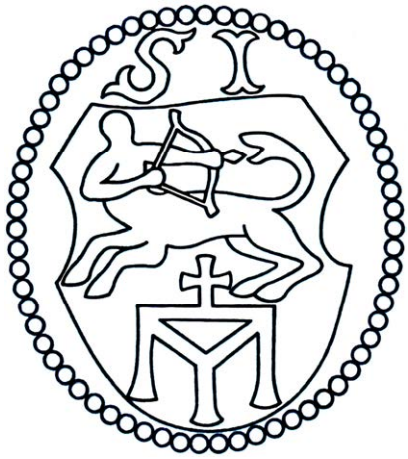

дубровицьке князівство

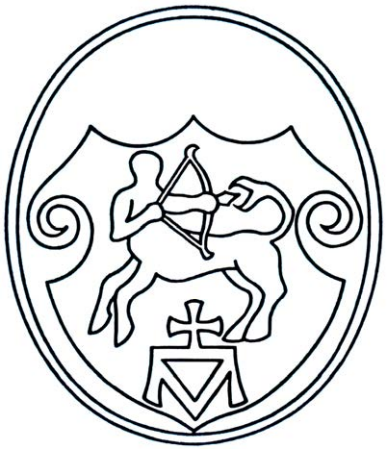
183. іван юрійович дубровицький-гольшанський, 1527 р.

184. іван юрійович дубровицький-гольшанський, 1527 р.

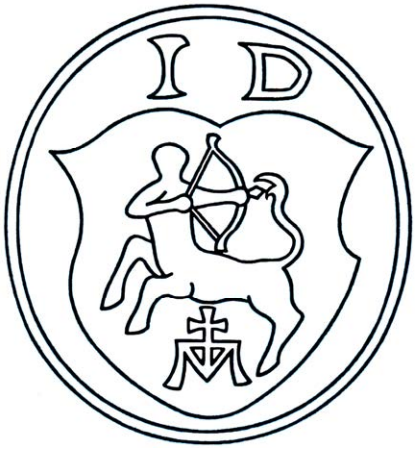
185. іван юрійович дубровицький-гольшанський, 1535 р.

186. іван юрійович дубровицький-гольшанський, 1544 р.

187. іван юрійович дубровицький-гольшанський, 1547 р.

188. софія юріївна
вольшанська, 1586 р.

189. ганна юріївна
вольшанська, 1589 р.

заславське князівство

190. андрій юрійович
заславський, 1520 р.

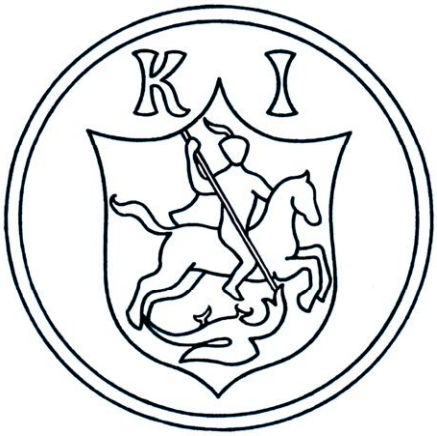

191. кузьма іванович
заславський, 1533 р.

192. кузьма іванович
заславський, 1546 р.

193. кузьма іванович
заславський, 1551 р.

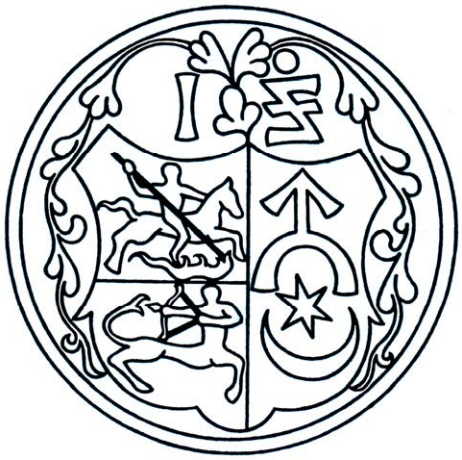
194. анастасія михайлівна жижемська, 1558 р.

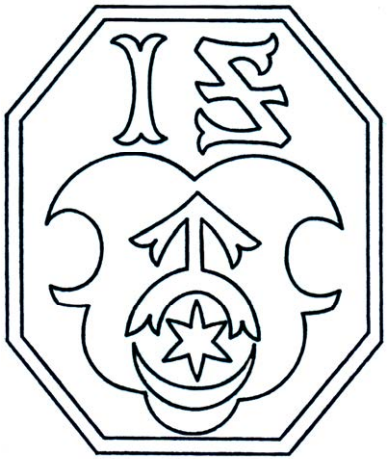

195. януш і кузьминич заславський, 1557 р.

196. януш і кузьминич заславський, 1561 р.

197. януш і кузьминич заславський, 1562 р.

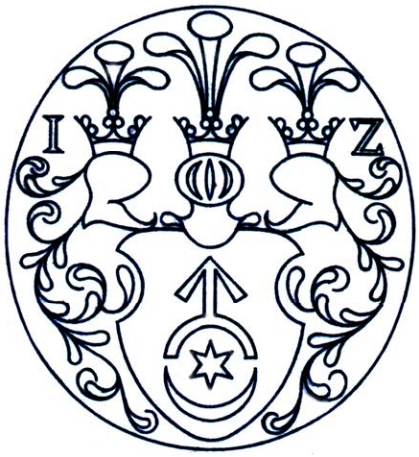

198. ганна кузьминична заславська, 1558 р.

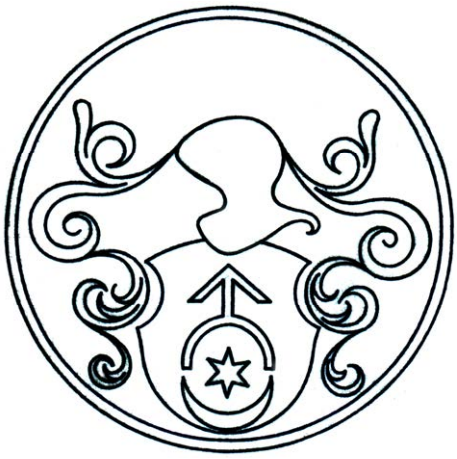

199. ганна кузьминична заславська, 1571 р.

200. Януш II Янушович
Заславський, 1579 р.

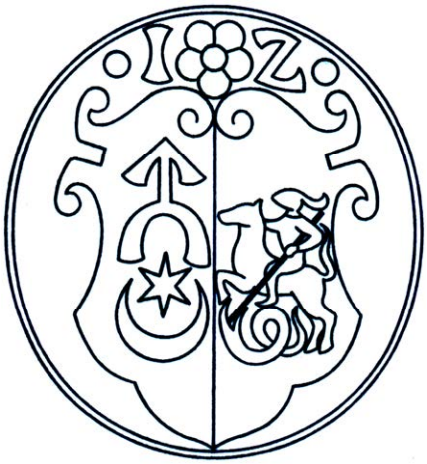

201. Януш II Янушович
Заславський, 1587 р.

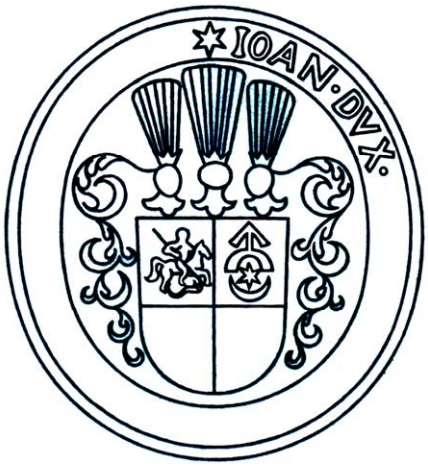
202. Януш II Янушович
Заславський, 1591 р.

203. Януш II Янушович
Заславський, 1592 р.

206. Януш II Янушович
Заславський, 1616 р.

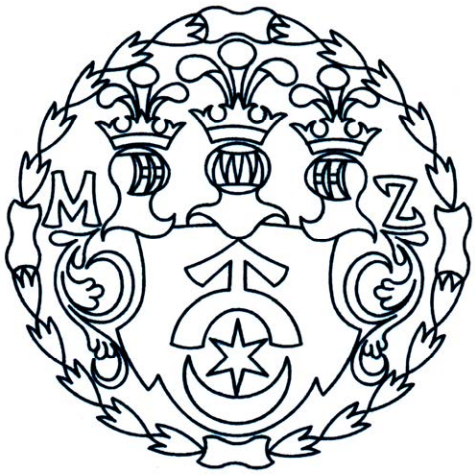
207. михайло янушович заславський, 1581 р.

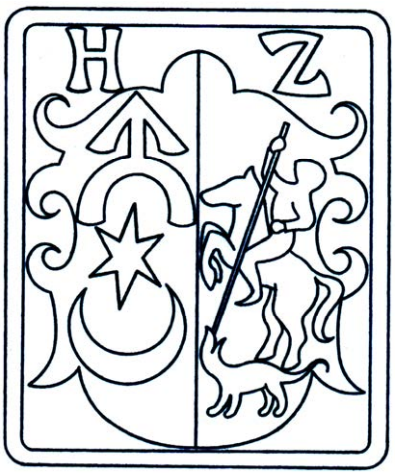

208. михайло янушович заславський, 1583 р.

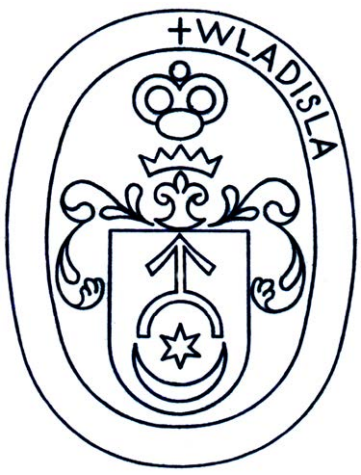

209. михайло янушович заславський, 1587 р.

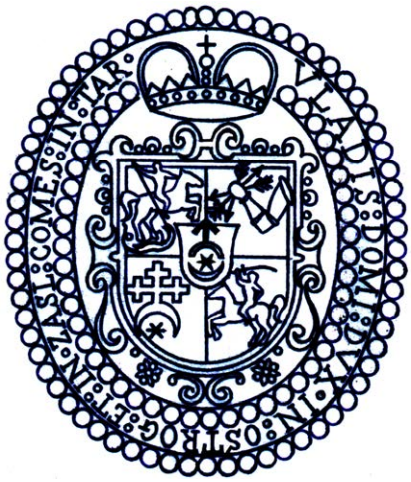

211. єльжбета янушівна заславська, 1601 р.

212. володислав-домінік заславський, 1630 р.

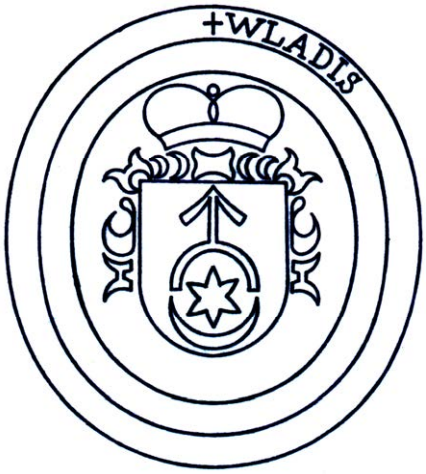
213. Володислав-Домінік Заславський, 1633 р.

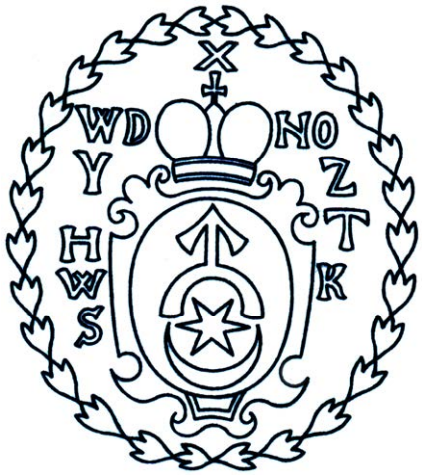
214. Володислав-Домінік Заславський, 1637 р.

215. Володислав-Домінік Заславський, 1638 р.

217. Володислав-Домінік Заславський, 1651 р.

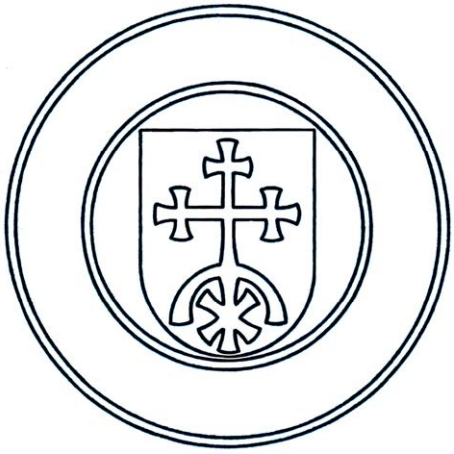

218. Олександр-Януш Заславський, 1670 р.

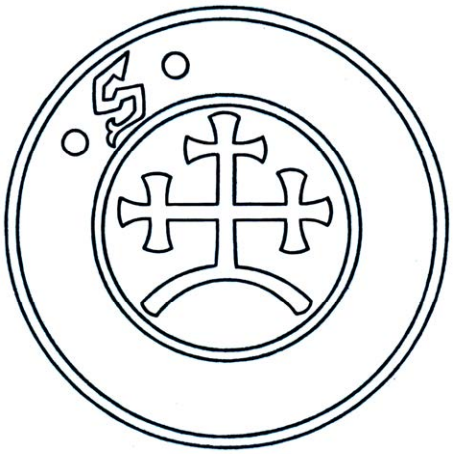

збаразьке князівство

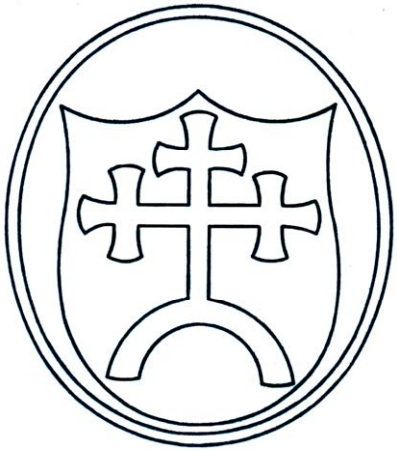
222. семен старший васильович збаразький, 1475 р.

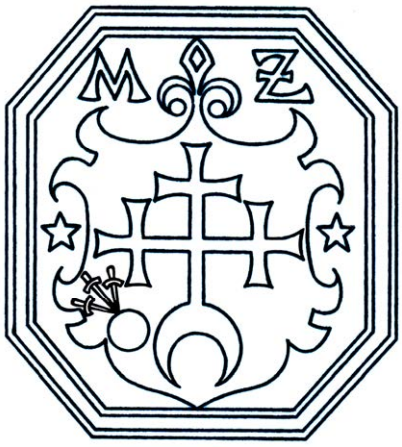
223. микола андрійович збаразький, 1527 р.

224. микола андрійович збаразький, 1549 р.

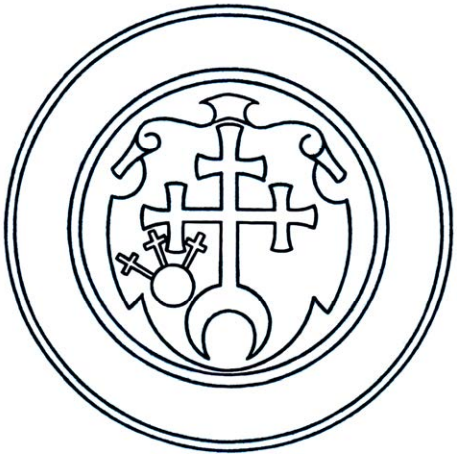
225. микола андрійович збаразький, 1562 р.

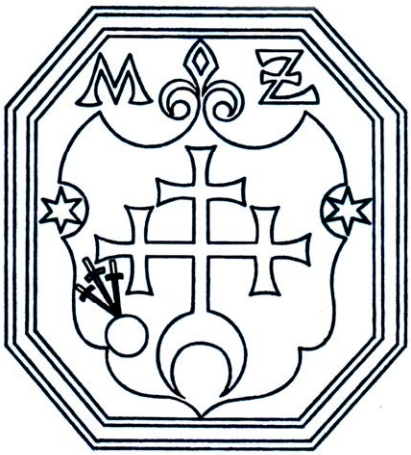

226. микола андрійович збаразький, 1567 р.

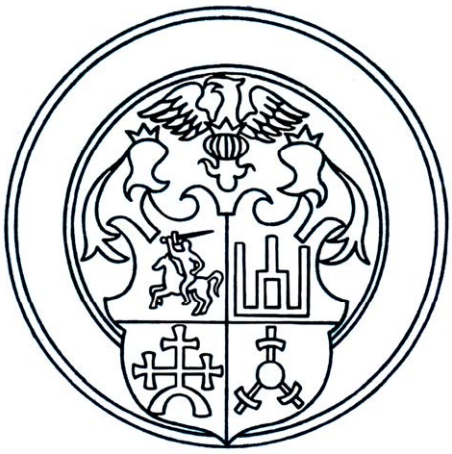
227. микола андрійович збаразький, 1570 р.

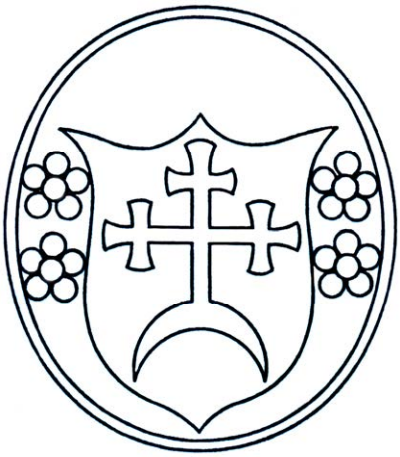
228. микола андрійович збаразький, 1571 р.

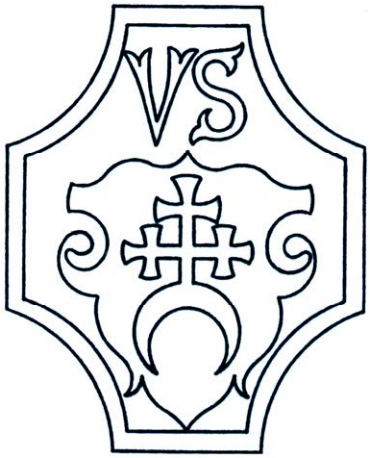

230. стефан андрійович збаразький, 1585 р.

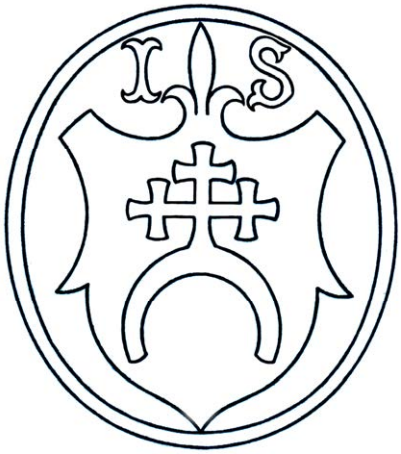
231. михайло андрійович збаразький, 1549 р.

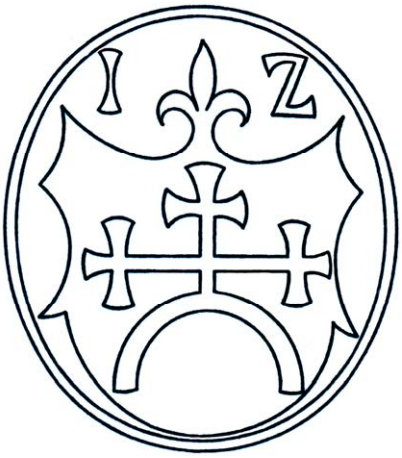
232. володислав андрійович збаразький, 1575 р.

233. януш миколайович збаразький, 1567 р.

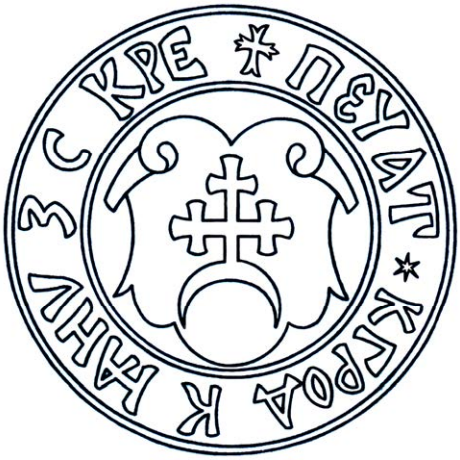
234. Януш Миколайович
Збаразький, 1588 р.

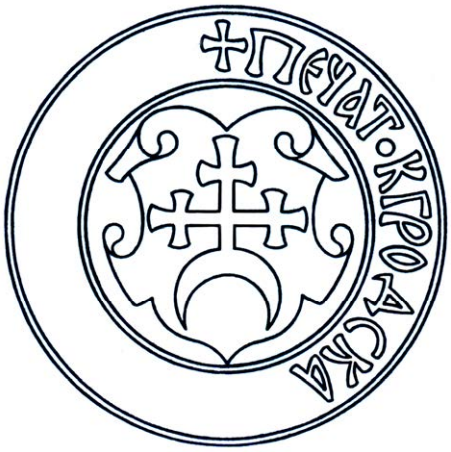

235. Януш Миколайович
Збаразький, 1584 р.

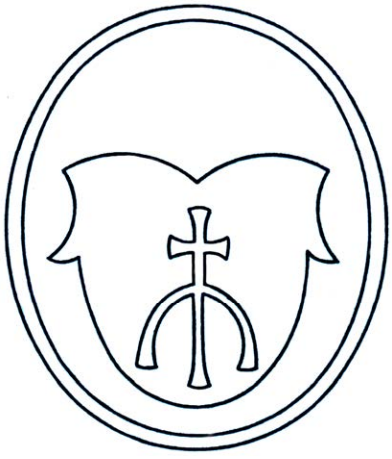

236. Януш Миколайович
Збаразький, 1584 р.

237. Януш Миколайович
Збаразький, 1588 р.

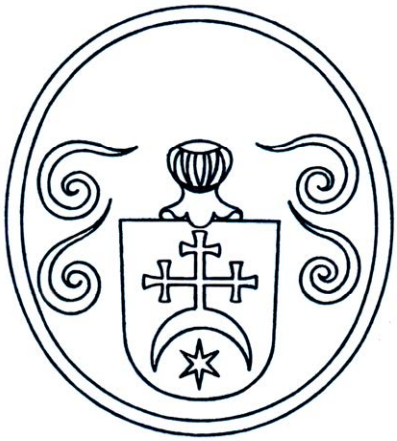

238. Маруша Юріївна
Збаразька, 1576 р.

239. Стефан Володиславович
Збаразький, 1600 р.

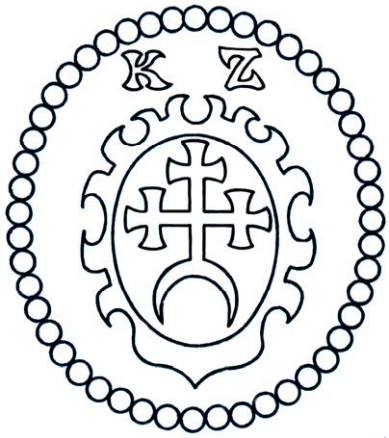
240. петро володиславович
збаразький, 1613 р.

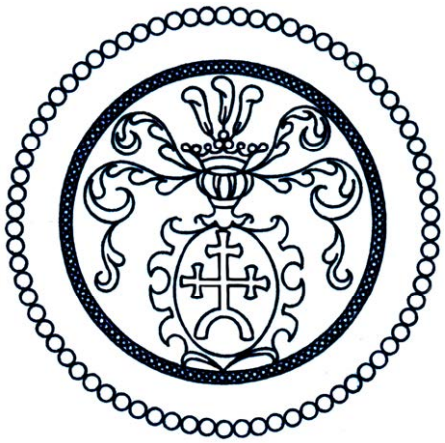
241. юрій янушович
збаразький, 1605 р.

242. криштоф янушович
збаразький, 1608 р.

243. криштоф янушович
збаразький, 1622 р.

клеванське князівство

245. федір михайлович
чорторийський, 1520 р.

246. іван федорович
чорторийський, 1547 р.

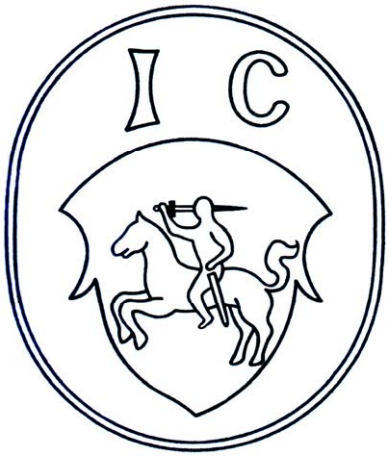
247. іван федорович
чорторийський, 1550 р.

248. іван федорович
чорторийський, 1555 р.

249. іван федорович
чорторийський, 1559 р.

250. федора федорівна
чорторийська, 1569 р.

251. іван іванович
чорторийський, 1579 р.

252. юрій іванович
чорторийський, 1615 р.

253. юрій іванович
чорторийський, 1621 р.

254. микола-юрій юрійович
чорторийський, 1630 р.

ковельське князівство

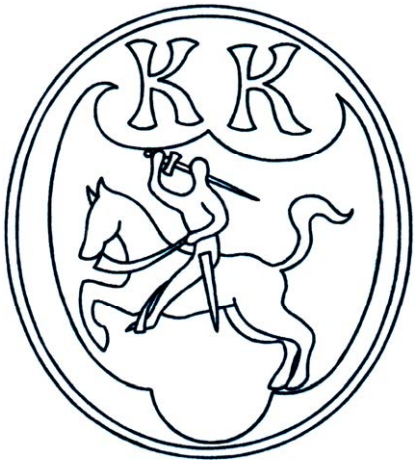
262. михайло санґушкович ковельський, 1487 р.

263. василь михайлович
санґушкович ковельський, 1533 р.

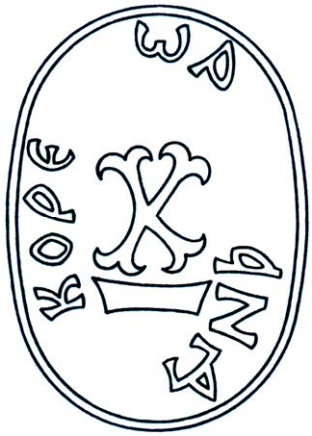

264. василь михайлович
санґушкович ковельський, 1535 р.

корецьке князівство

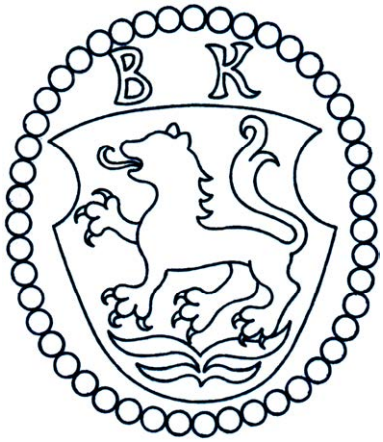
272. іван іванович корецький, 1517 р.

273. богуш-евфимій федорович корецький, 1547 р.

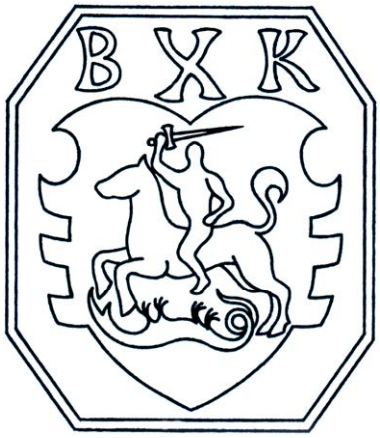
274. богуш-евфимій федорович корецький, 1552 р.

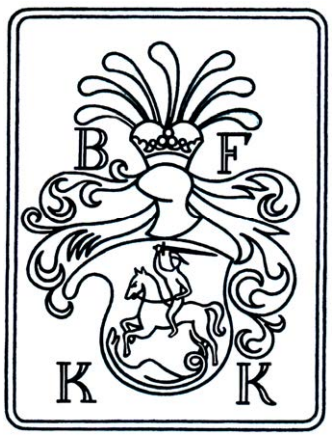
275. богуш-евфимій федорович корецький, 1570 р.

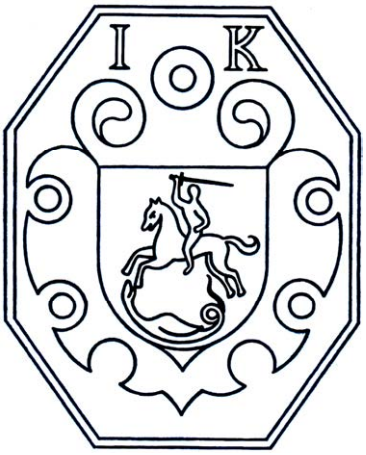
276. богуш-евфимій федорович корецький, 1569 р.

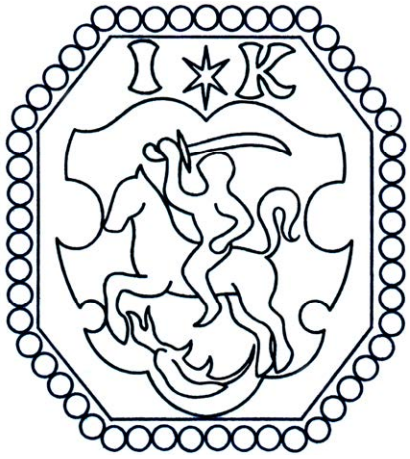
277. богуш-евфимій федорович корецький, 1572 р.

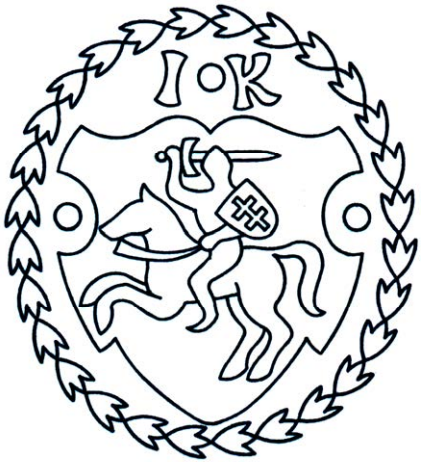
278. Яхим Богуршович корецький, 1586 р.

279. Яхим Богуршович корецький, 1596 р.

280. Яхим Богуршович корецький, 1601 р.

Кошерське князівство

281. Дмитро-Сангушко Федорович, 1433 р.

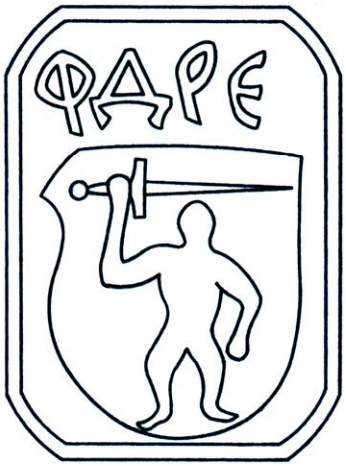
283. Андрій Михайлович Сангушкович-Кошерський, 1517 р.

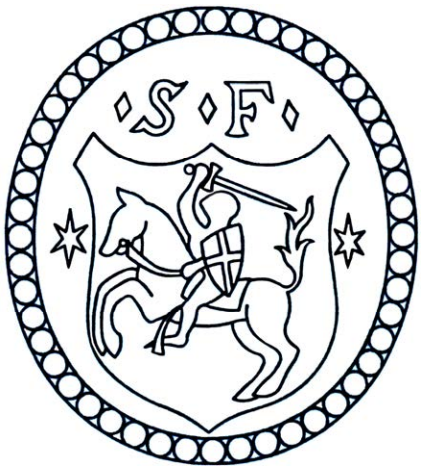
284. андрій михайлович
сангушкович-кошерський, 1540 р.

285. федір андрійович
сангушкович, 1532 р.

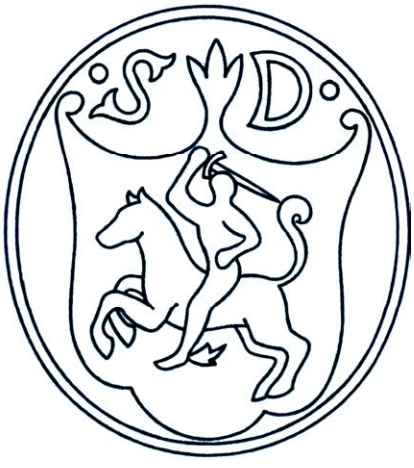

286. федір андрійович
сангушкович, 1535 р.

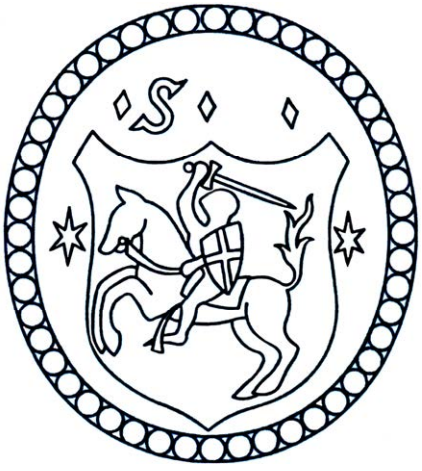

287. федір андрійович
сангушкович, 1539 р.

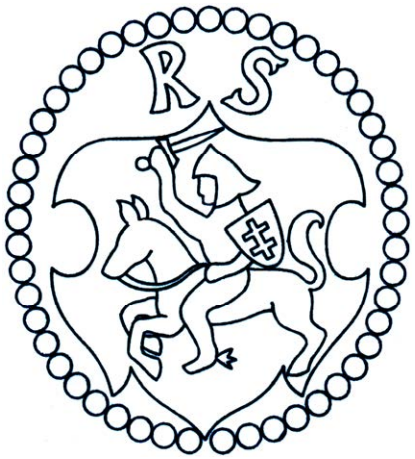
288. дмитро федорович
сангушкович, 1549 р.

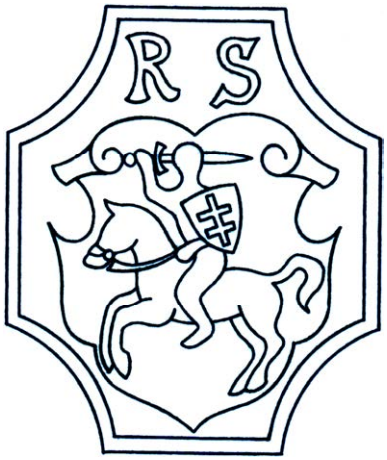

289. дмитро федорович
сангушкович, 1551 р.

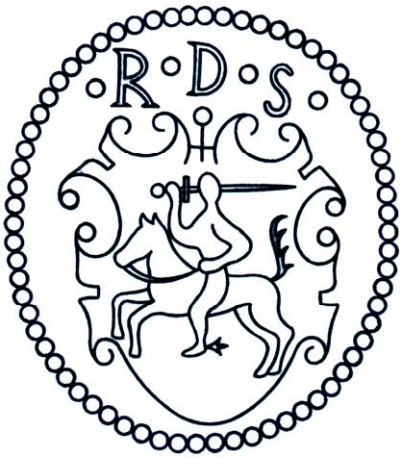
290. роман федорович
сангушкович, 1561 р.

291. роман федорович
сангушкович, 1564 р.

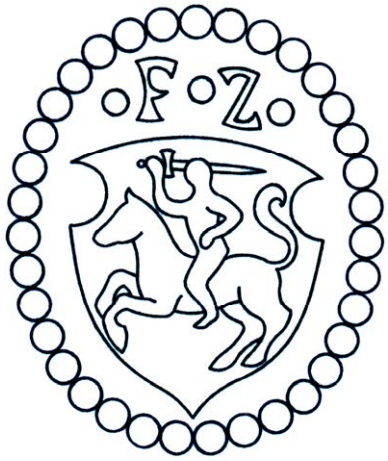

292. роман федорович
сангушкович, 1567 р.

293. роман федорович
сангушкович, 1568 р.

294. федора федорівна
сангушківна, 1557 р.

295. олександр андрійович
сангушкович-кошерський, 1555 р.

296. олександр андрійович
сангушкович-кошерський, 1562 р.

297. лев олександрович
сангушкович-кошерський, 1565 р.

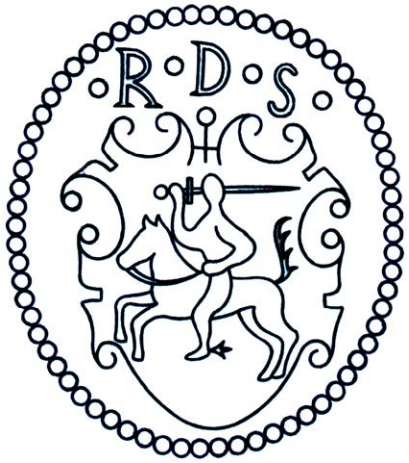

298. лев олександрович
сангушкович-кошерський, 1567 р.

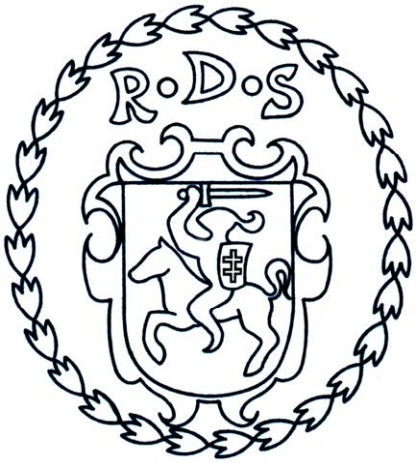

299. лев олександрович
сангушкович-кошерський, 1571 р.

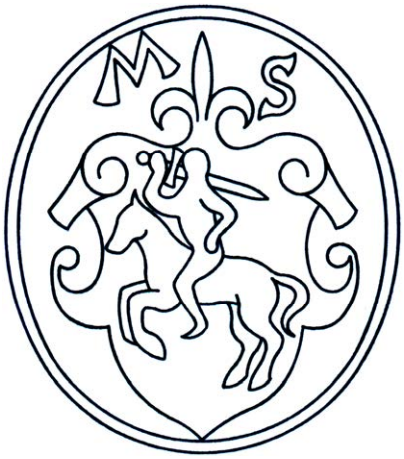

300. федір-роман романович
сангушко, 1572 р.

301. федір-роман романович
сангушко, 1588 р.

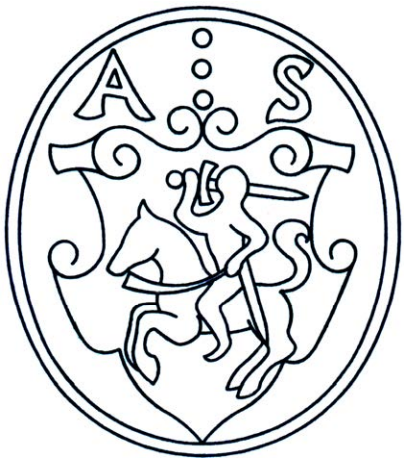
302. марина романівна
сангушківна, 1585 р.

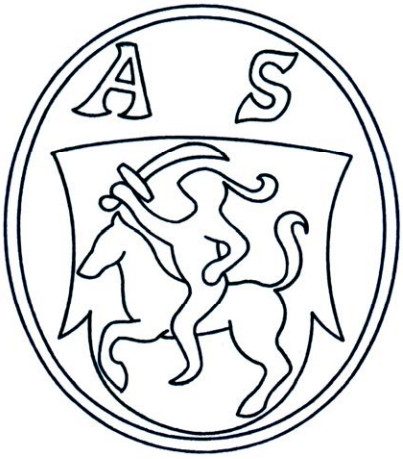

303. олександра романівна
сангушківна, 1579 р.

304. олександра романівна
сангушківна, 1585 р.

305. олександра романівна
сангушківна, 1585 р.

306. олександра романівна
сангушківна, 1587 р.

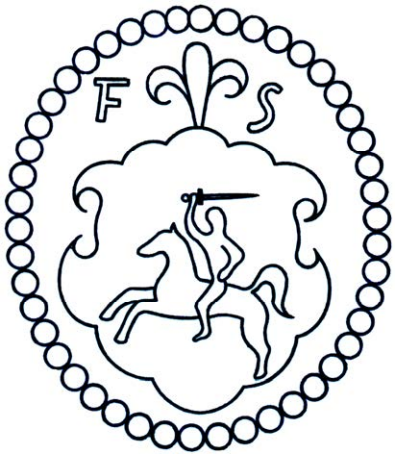

310. федора романівна
сангушківна, 1585 р.

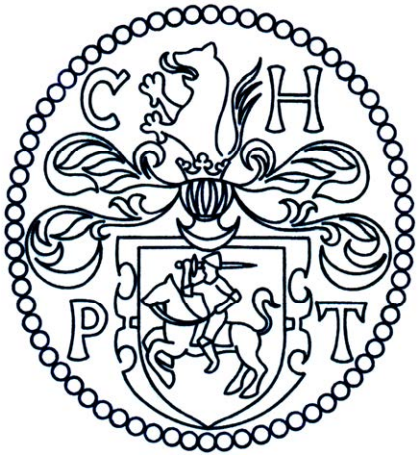
311. федора романівна
сангушківна, 1585 р.

312. федора романівна
сангушківна, 1585 р.

313. федора романівна
сангушківна, 1585 р.

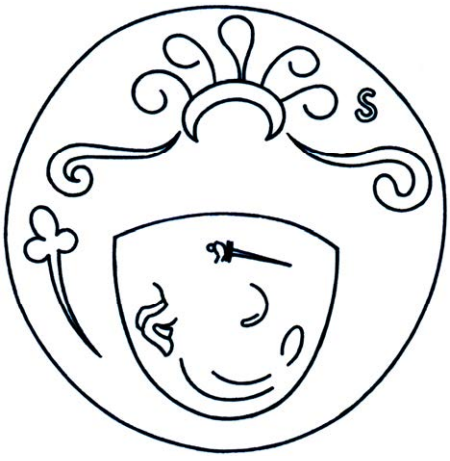

314. григорій львович
сангушко-кошерський, 1588 р.

316. григорій львович
сангушко-кошерський, 1600 р.

317. адам-олександр григорович
сангушко-кошерський, 1622 р.

острожецьке князівство

321. петро михайлович
головня-острожецький, 1507 р.

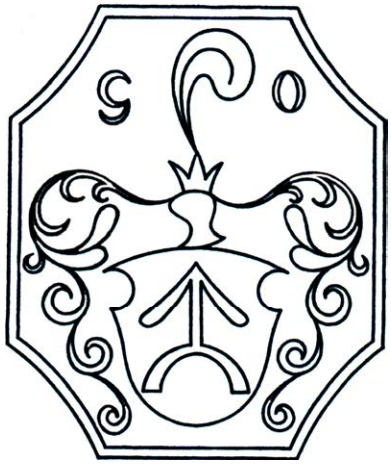
322. федір петрович
головня-острожецький, 1551 р.

323. юрій петрович
головня-острожецький, 1542 р.

324. андрій федорович
головня-острожецький, 1569 р.

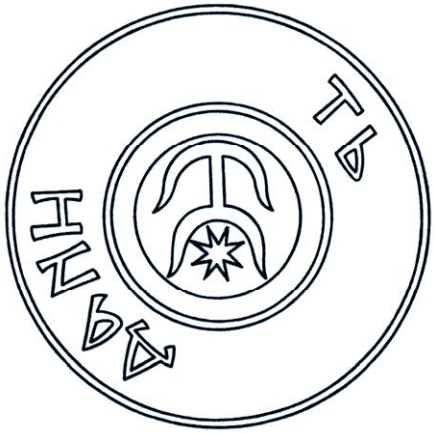

325. ян головня з острожця, 1626 р.

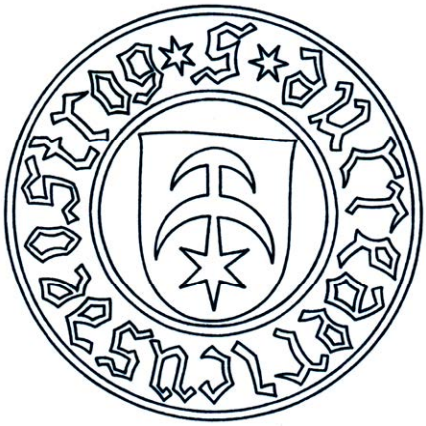

острозьке князівство

326. данило василькович
з острога, 1366 р.

330. фридерик федорович
острозький, 1438 р.

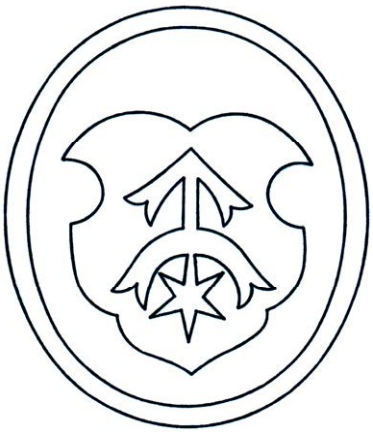
334. костянтин іванович
острозький, 1508 р.

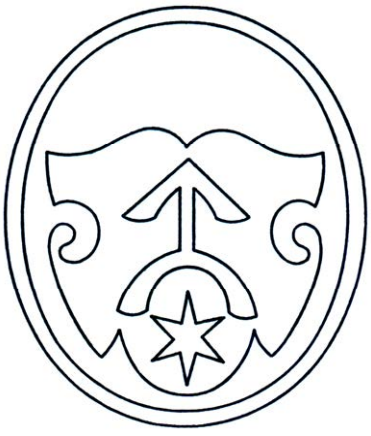
335. костянтин іванович
острозький, 1520 р.

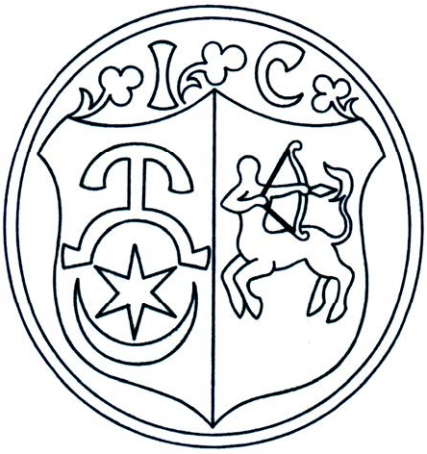

336. ксенія-марія іванівна
острозька, 1536 р.

337. ксенія-марія іванівна
острозька, 1572 р.

338. ілля костянтинович
острозький, 1535 р.

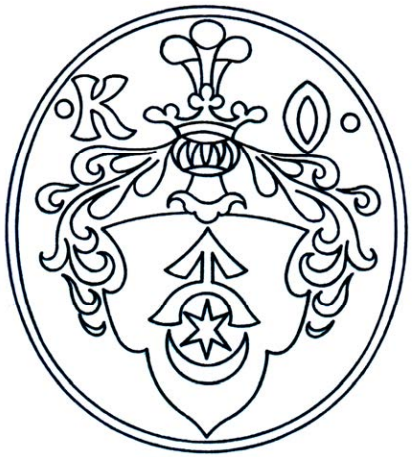

339. беата андріївна
з костельця, 1540 р.

340. ґалшка іллівна
острозька, 1582 р.

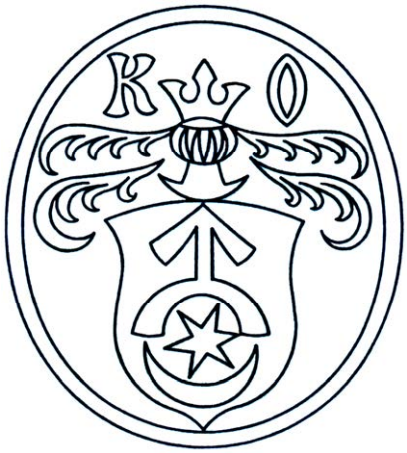

341. василь костянтинович
острозький, 1551 р.

342. василь костянтинович
острозький, 1555 р.

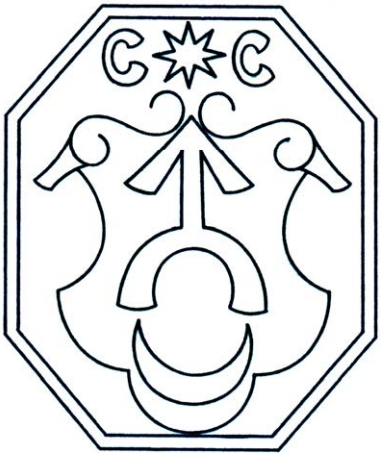

343. василь костянтинович
острозький, 1556 р.

344. василь костянтинович острозький, 1559 р.

345. василь костянтинович острозький, 1567 р.

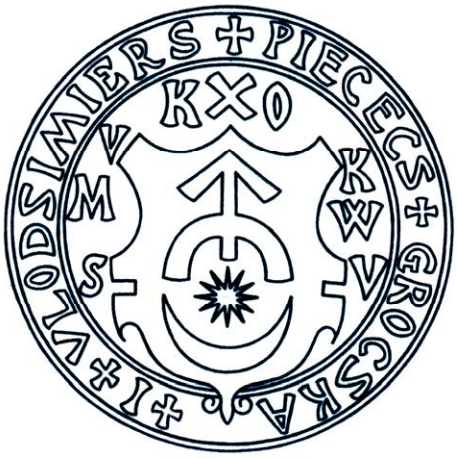

347. василь костянтинович острозький, 1571 р.

348. василь костянтинович острозький, 1577 р.

349. василь костянтинович острозький, 1589 р.

350. василь костянтинович острозький, 1599 р.

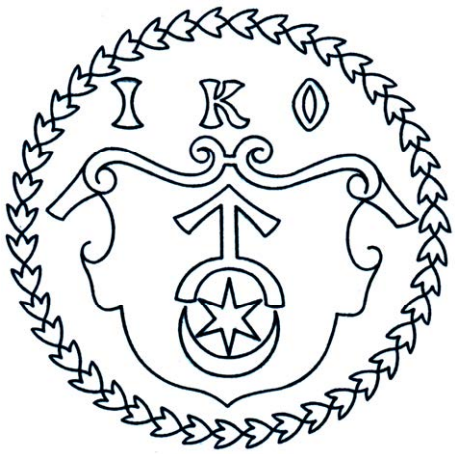
351. василь костянтинович острозький, 1592 р.

352. катерина костянтинівна острозька, 1578 р.

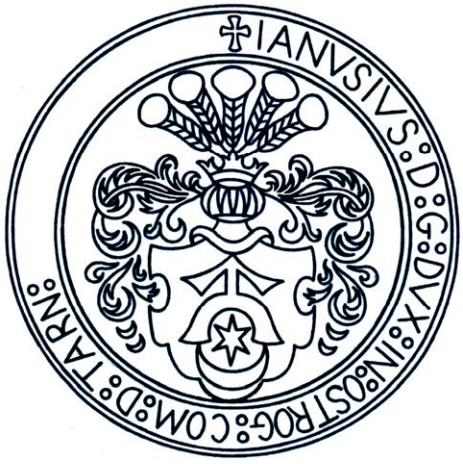

353. януш костянтинович острозький, 1578 р.

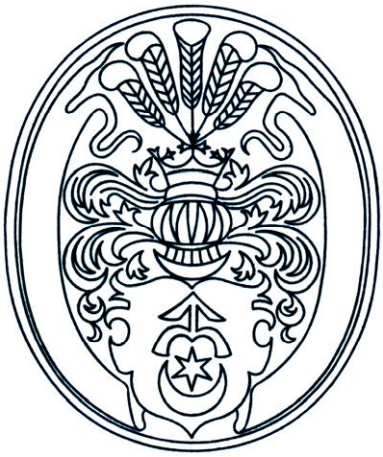

354. януш костянтинович острозький, 1578 р.

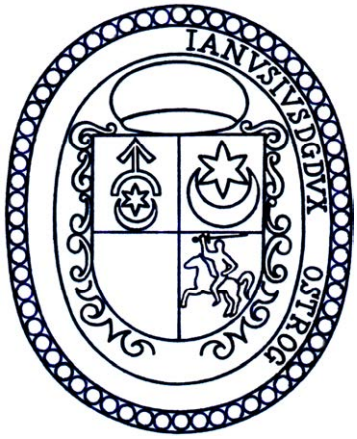

355. януш костянтинович острозький, 1589 р.

356. януш костянтинович острозький, 1591 р.

357. януш костянтинович острозький, 1595 р.

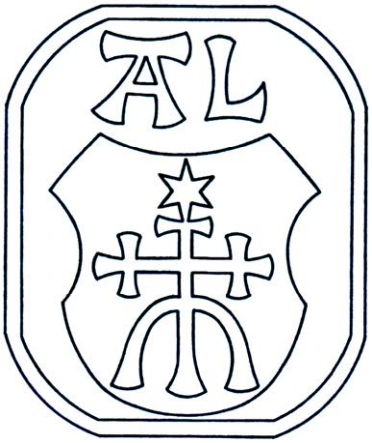

358. януш костянтинович острозький, 1602 р.

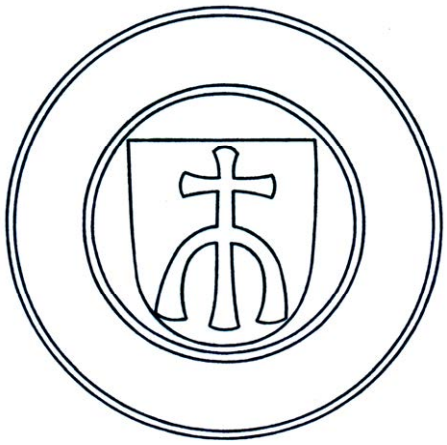

порицьке князівство

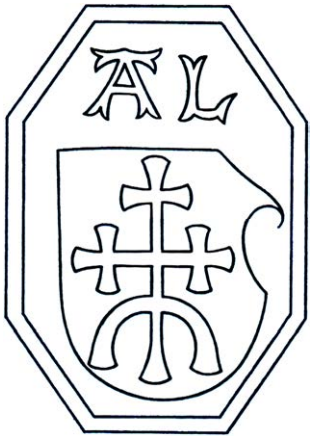
361. олександр і федорович порицький, 1519 р.

362. олександр і федорович порицький, 1525 р.

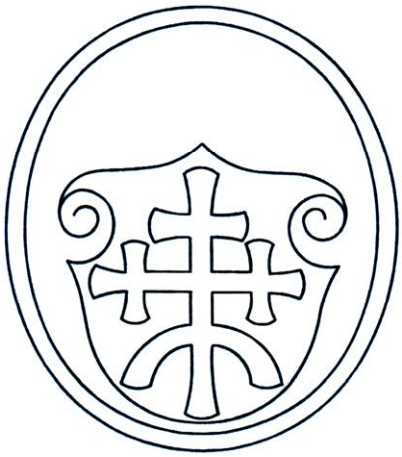
363. олександр і федорович порицький, 1531 р.

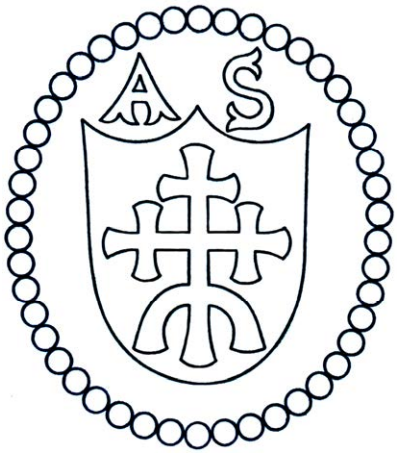

364. олександр і федорович порицький, 1546 р.

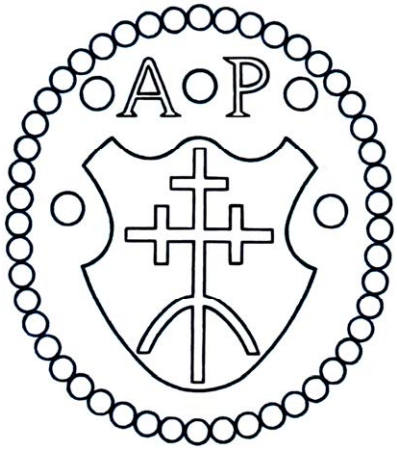
365. олександр І федорович
поріцький, 1549 р.

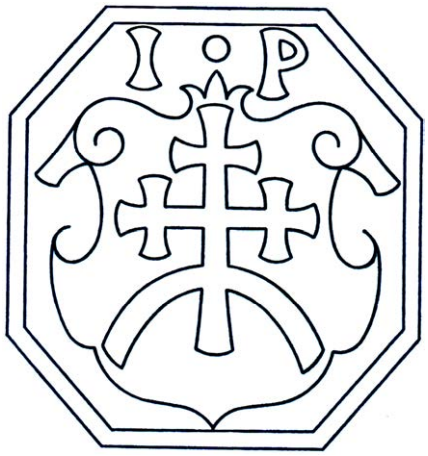
366. олександр І федорович
поріцький, 1549 р.

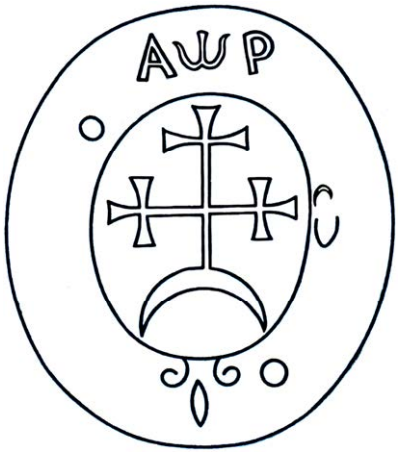

367. олександр ІІ олександрович
поріцький, 1569 р.

368. януш ІІ олександрович
поріцький, 1600 р.

369. олександр ІІІ олександрович
поріцький, 1617 р.

ружинське князівство

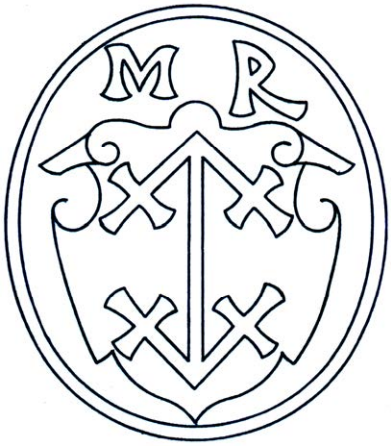
372. михайло іванович ружинський і роговицький, 1504 р.

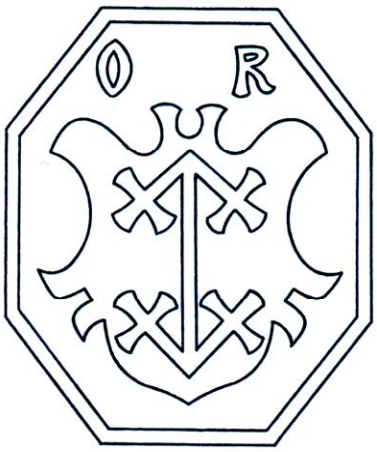
374. михайло іванович ружинський, 1553 р.

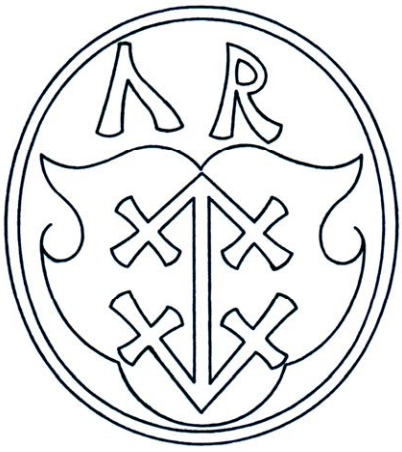
375. михайло іванович ружинський, 1571 р.

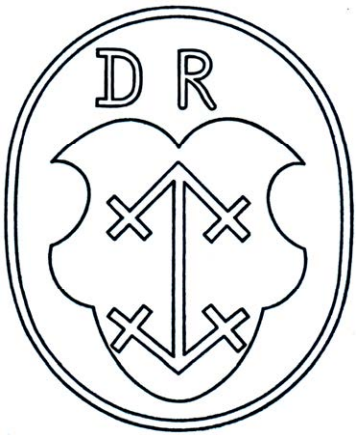
376. остафій іванович ружинський, 1575 р.

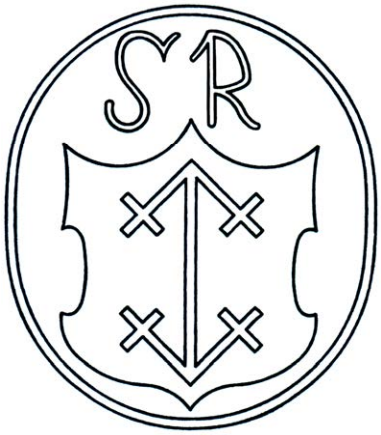
377. остафій іванович ружинський, 1584 р.

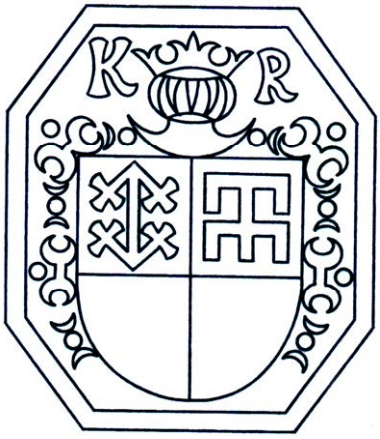
378. дмитро іванович ружинський, 1569 р.

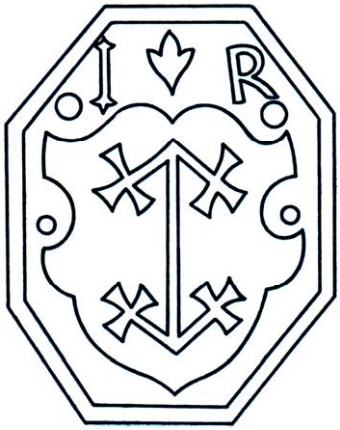

379. стефан васильович ружинський, 1576 р.

380. кирик остафійович ружинський, 1598 р.

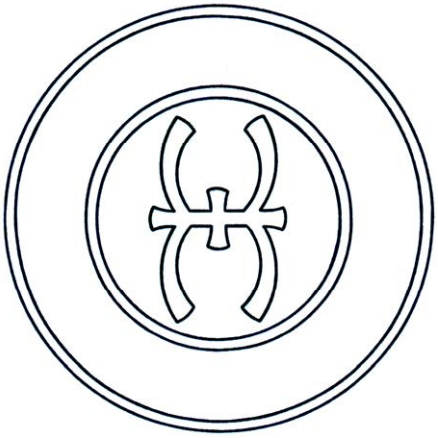

381. ян михайлович наримунтович-ружинський, 1592 р.

сокольське князівство

382. василь михайлович сокольський, 1525 р.

383. василь михайлович сокольський, 1528 р.

384. солтан михайлович
сокольський, 1528 р.

385. юрій михайлович
сокольський, 1528 р.

386. юрій васильович
сокольський, 1557 р.

387. максим васильович
сокольський, 1557 р.

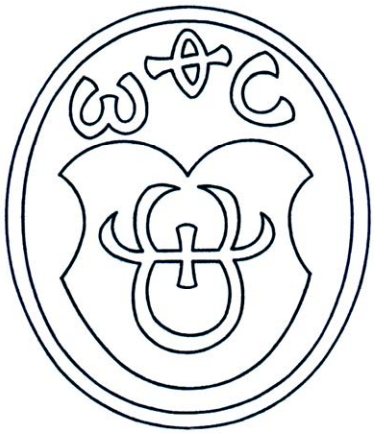

388. максим васильович
сокольський, 1570 р.

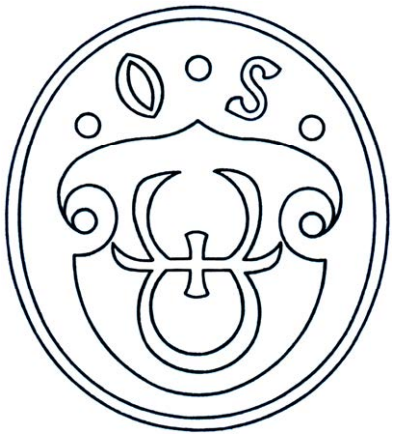

389. остафій васильович
сокольський, 1557 р.

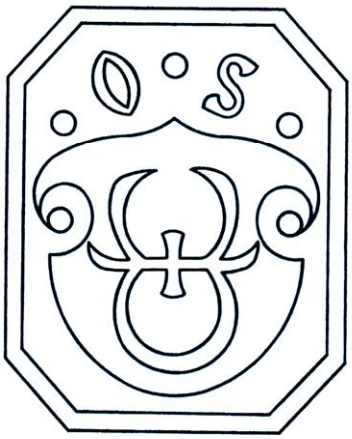
390. остафій васильович
сокольський, 1558 р.

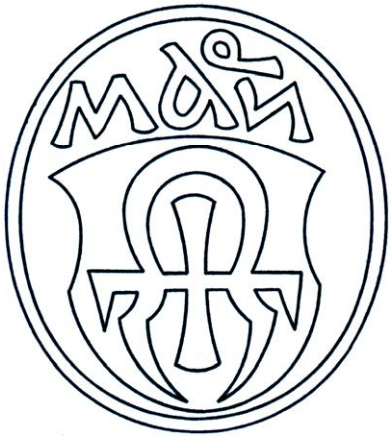
391. остафій васильович
сокольський, 1560 р.

392. остафій васильович
сокольський, 1575 р.

393. марія василівна
сокольська, 1546 р.

степанське князівство

395. семен іванович лютий
вольшанський, 1422 р.

396. семен іванович лютий
вольшанський, 1433 р.

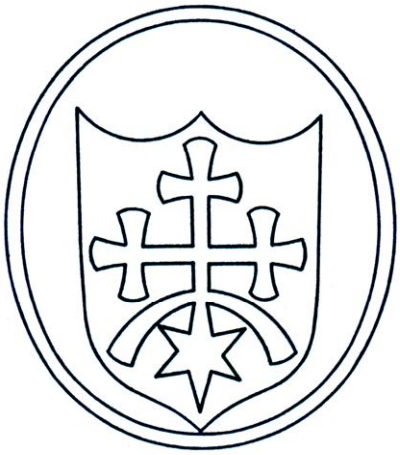

397. семен юрійович гольшанський, 1490 р.

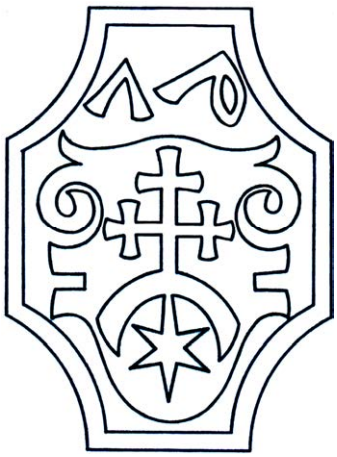

тристенське князівство

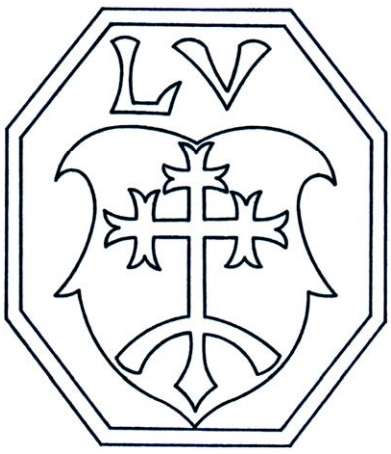
398. война федорович вороницький, 1554 р.

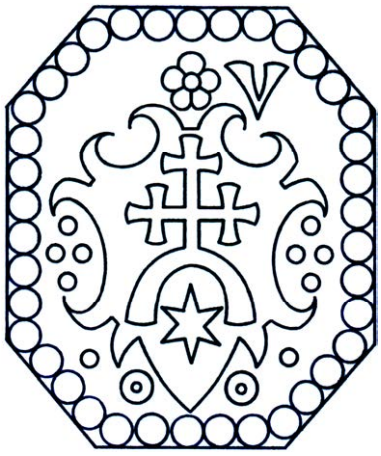
399. лев войнич зі збаража вороницький, 1564 р.

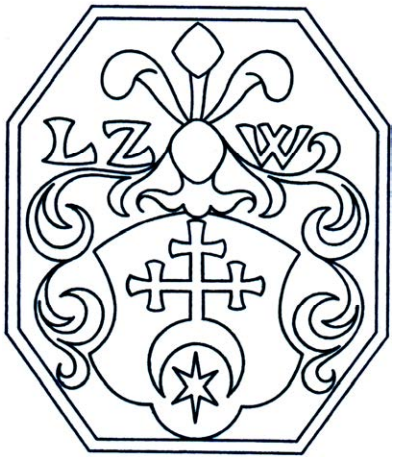
400. лев войнич зі збаража вороницький, 1566 р.

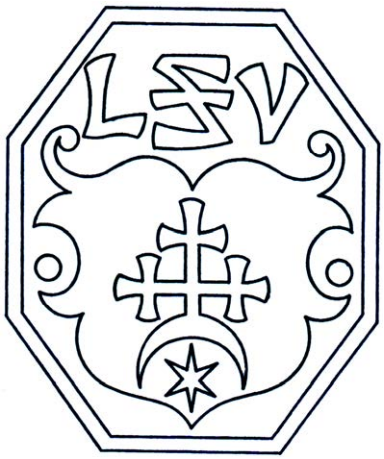

401. лев войнич зі збаража вороницький, 1566 р.

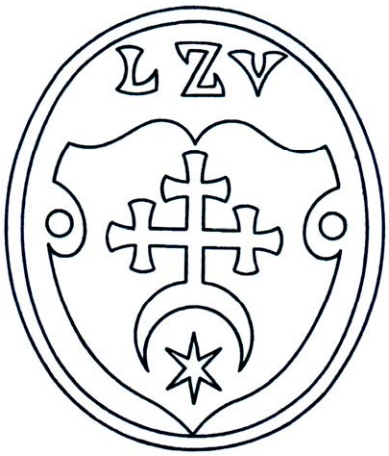
402. лев войнич зі збаража вороницький, 1589 р.

403. лев войнич зі збаража вороницький, 1593 р.

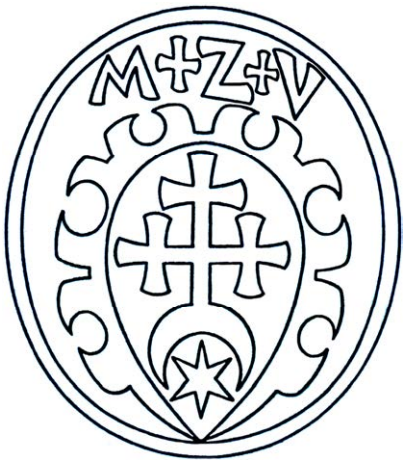

404. лев войнич зі збаража вороницький, 1597 р.

405. лев войнич зі збаража вороницький, 1598 р.

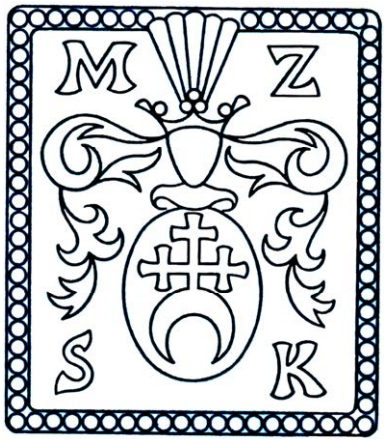

406. матуш войнич зі збаража вороницький, 1584 р.

407. матуш войнич зі збаража вороницький, 1586 р.

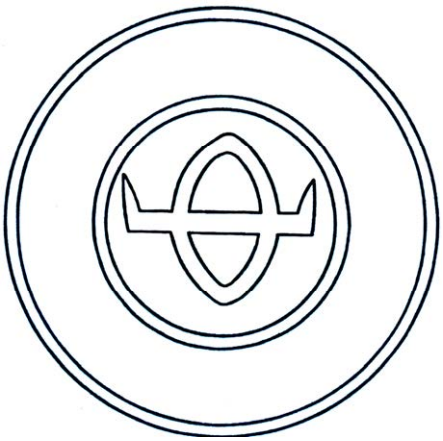

409. матуш войнич зі збаража вороницький, 1601 р.

четвертинське князівство

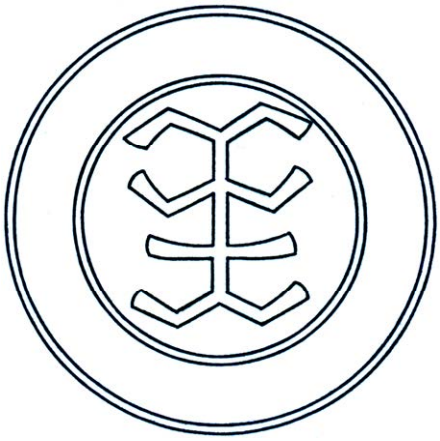
412. михайло григорович четвертинський, 1477 р.

413. олександр іванович четвертинський, 1477 р.

414. юрій михайлович четвертинський, 1490 р.

415. іван олександрович путятич четвертинський, 1487 р.

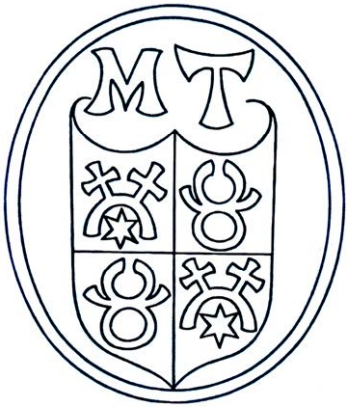

князівство на четвертні та яровиці

416. василь федорович
четвертинський, 1528 р.

417. матвій васильович
четвертинський, 1544 р.

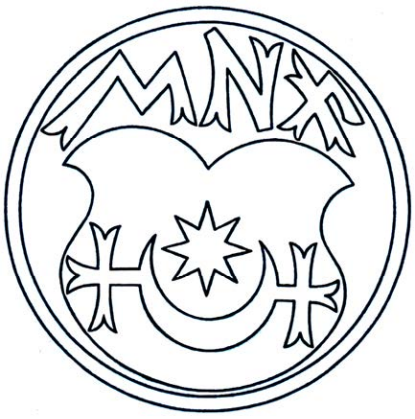

князівство на четвертні та боровичах

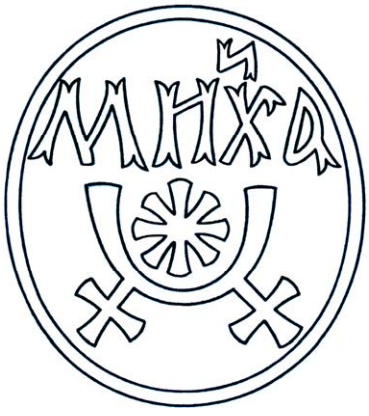
418. федір федорович
четвертинський, 1523 р.

419. михайло федорович
четвертинський, 1535 р.

420. михайло федорович
четвертинський, 1542 р.

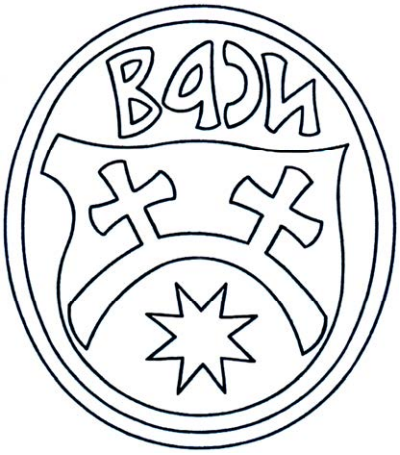
421. іван федорович
четвертинський, 1542 р.

422. іван федорович
четвертинський, 1552 р.

423. василь федорович
четвертинський, 1538 р.

424. василь федорович
четвертинський, 1542 р.

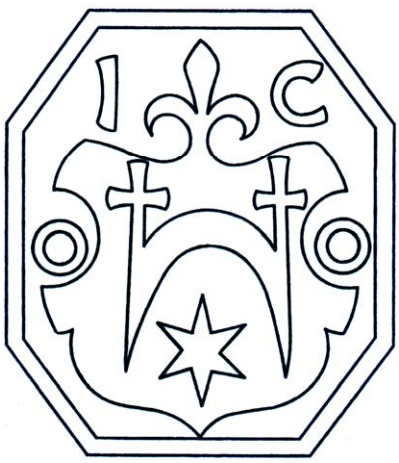

425. федір іванович
четвертинський, 1578 р.

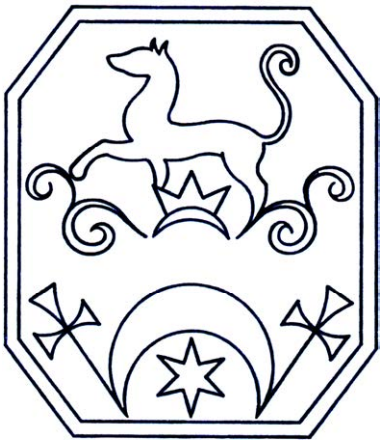
князівство на четвертні та галузю

426. яків андрійович четвертинський, 1589 р.

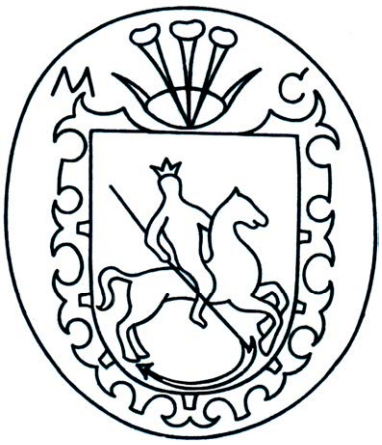

князівство на новій четвертні

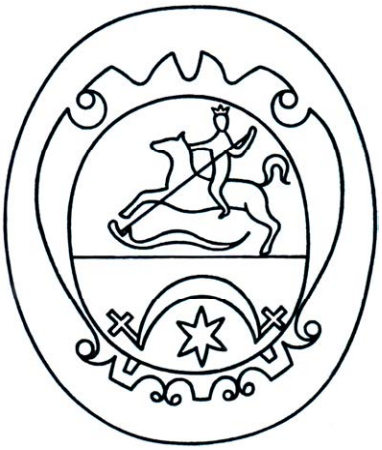
427. микола стефанович
святополк-четвертинський, 1635 р.

428. микола стефанович
святополк-четвертинський, 1644 р.

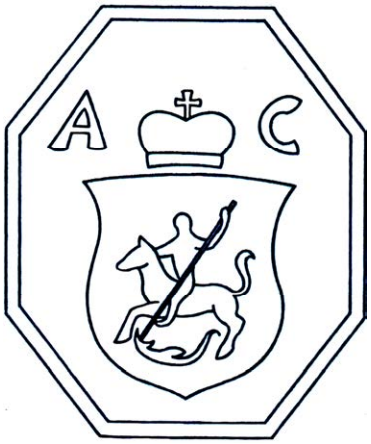
429. януш стефанович
святополк-четвертинський, 1644 р.

430. микола миколайович
святополк-четвертинський, 1680 р.

431. олександр миколайович
святополк-четвертинський, 1673 р.

432. стефан миколайович
святополк-четвертинський

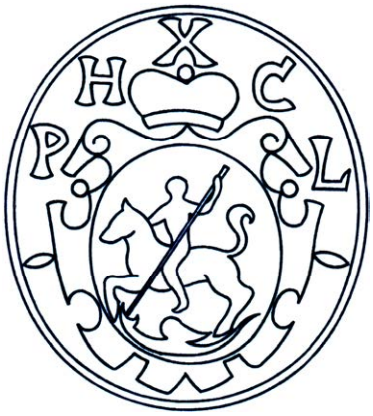

князівство на старій четвертні

433. григорій остафійович
четвертинський, 1628 р.

434. григорій остафійович
четвертинський, 1647 р.

435. григорій остафійович
четвертинський, 1643 р.

436. захаріаш григорович
святополк-четвертинський, 1647 р.

чорторийське князівство

438. семен олександрович
чорторийський, 1493 р.

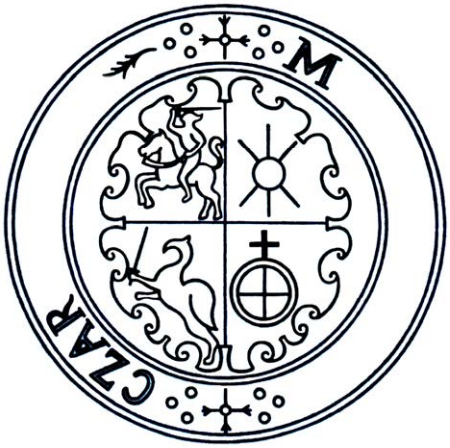

439. олександр федорович
чорторийський, 1548 р.

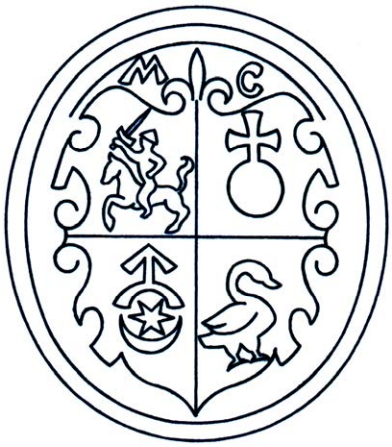
440. олександр федорович
чорторийський, 1560 р.

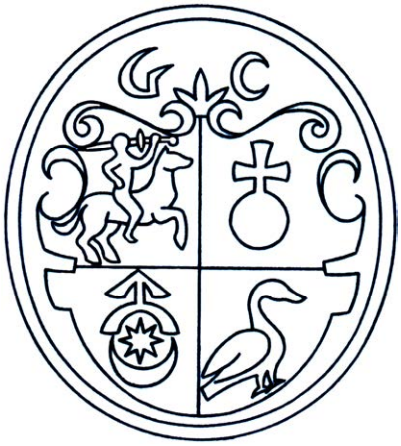

441. михайло олександрович
чорторийський, 1576 р.

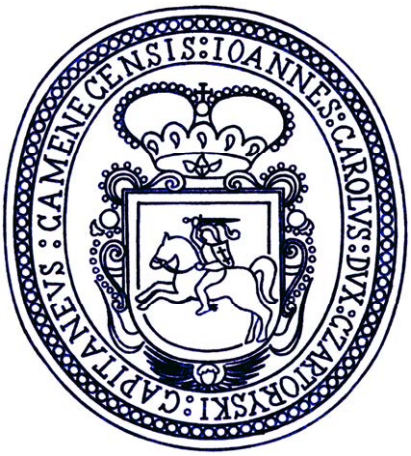

442. михайло михайлович
чорторийський, 1595 р.

443. юрій михайлович
чорторийський, 1595 р.

445. ян-кароль миколайович
чорторийський, 1677 р.

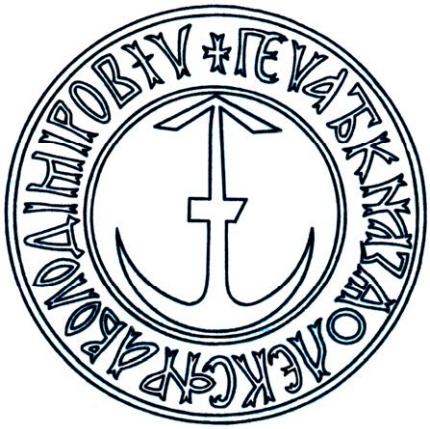

447. юзеф миколайович
чорторийський, 1760 р.

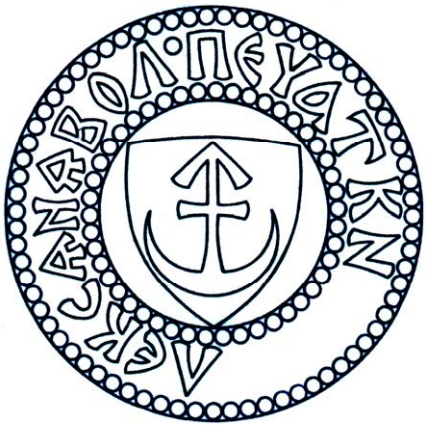
Київська земля

Велике князівство Київське

452. Олелько Володимирович, 1422 р.

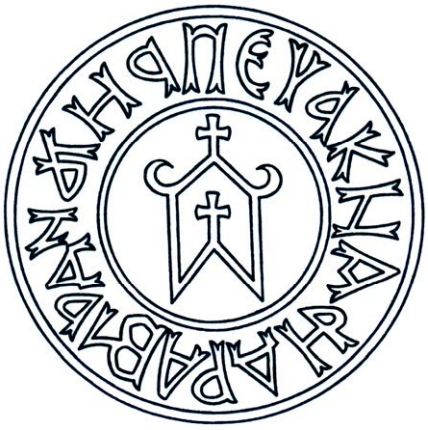
453. Олелько Володимирович, 1430 р.

454. Іван Володимирович, 1422 р.

455. Андрій Володимирович, 1422 р.

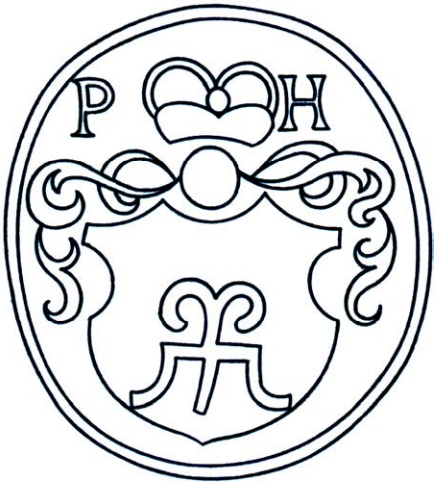

456. Андрій Володимирович, 1433 р.

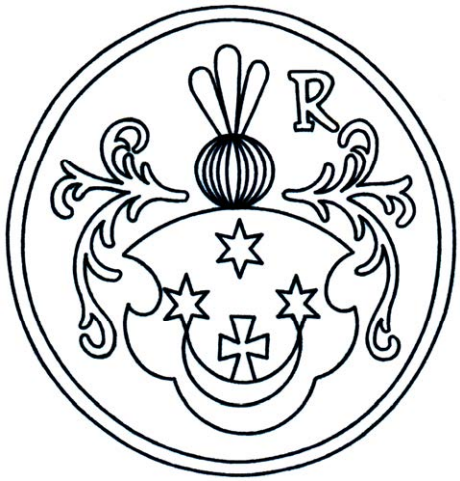
Глинське князівство

461. Петро Олександрович Глинський, 1627 р.

Сквирське князівство

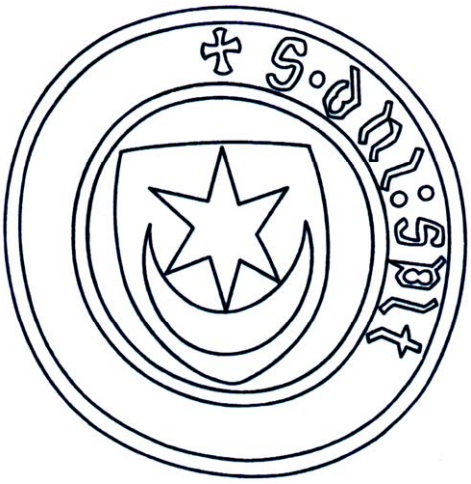
463. Ян Семенович Половець-Рожиновський, 1597 р.

Подільська земля

Подільське господарство

469. Спитко з Мельштина, 1387 р.

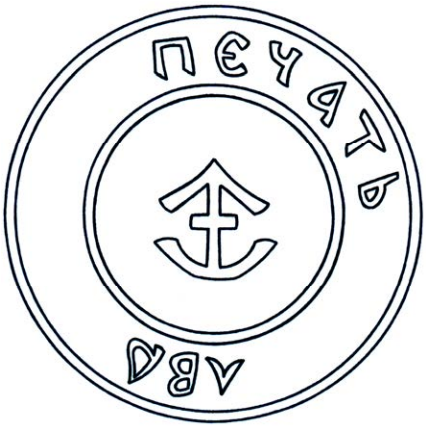

470. Свидригайло-Лев-Болеслав Ольгердович, 1401 р.

Поліська земля

Городецьке князівство

471. Давид Дмитрович, 1388 р.

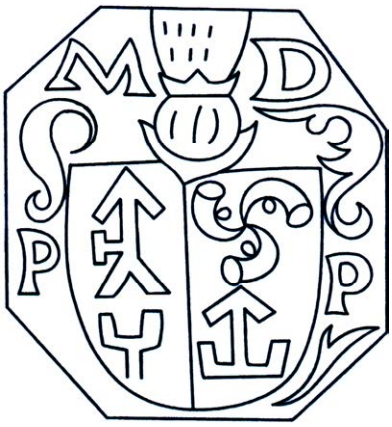

Дольське князівство

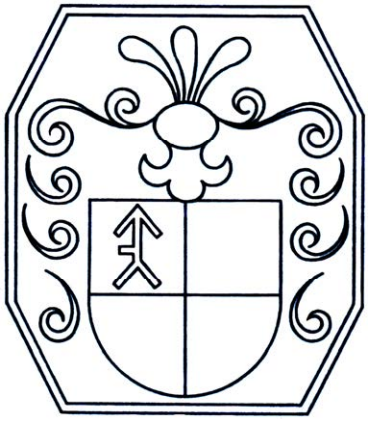
473. Михайло-Никифор Романович Дольський, 1589 р.

474. Михайло-Никифор Романович Дольський, 1618 р.

475. Андрій Прокопович Дольський, 1634 р.

кобринське князівство

476. роман федорович, 1387 р.

пинське князівство

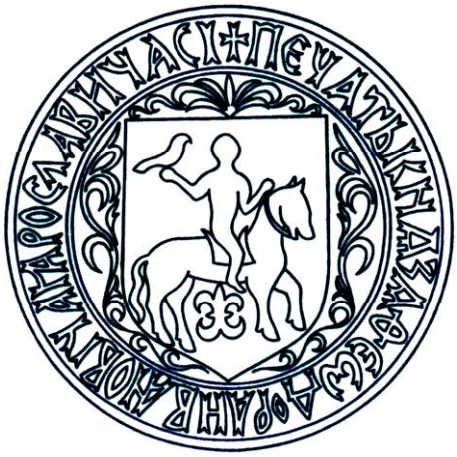
479. олександр юрійович ніс, 1425 р.

480. олександр юрійович ніс, 1433 р.

481. федір іванович боровський ярославич, 1513 р.

слуцьке князівство

482. юрій юрійович олелькович-слуцький, 1558 р.

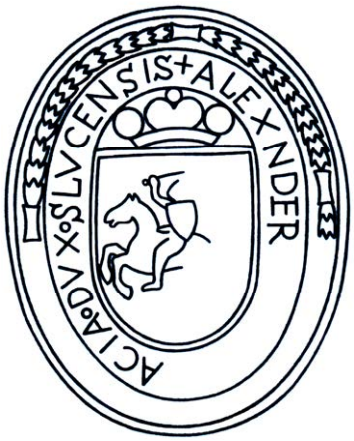

483. олександр юрійович олелькович-слуцький, 1579 р.

484. олександр юрійович олелькович-слуцький, 1589 р.

485. олександр юрійович олелькович-слуцький, 1589 р.

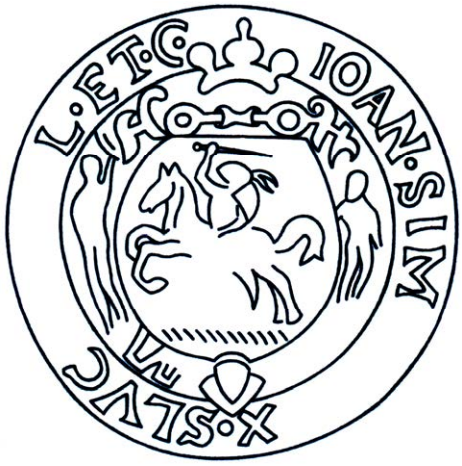

486. іван-семен юрійович олелькович-слуцький, 1582 р.

487. іван-семен юрійович олелькович-слуцький, 1584 р.

488. іван-семен юрійович олелькович-слуцький, 1589 р.

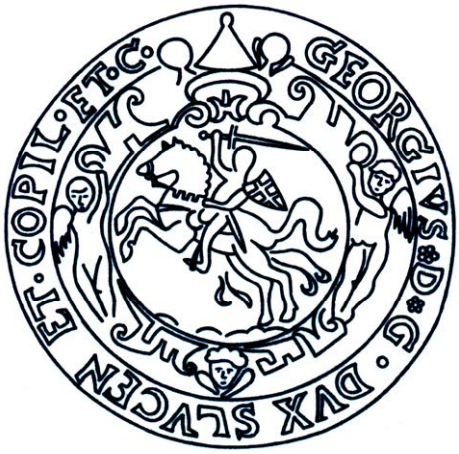

490. юрій юрійович олелькович-слуцький, 1582 р.

491. юрій юрійович олелькович-слуцький, 1583 р.

492. юрій юрійович олелькович-слуцький, 1584 р.

493. софія юріївна олельківна-слуцька, 1602 р.

494. XVII ст.

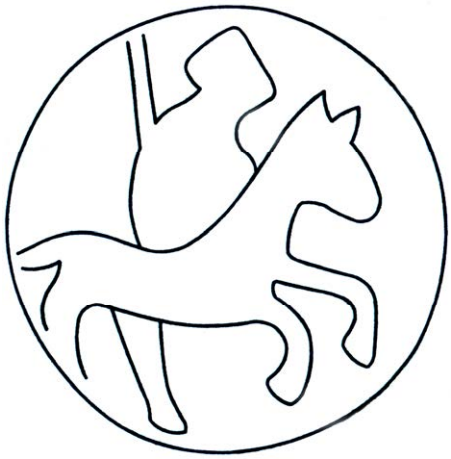

полоцька земля

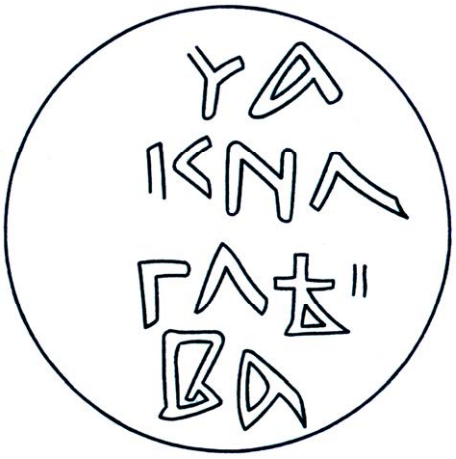
велике князівство полоцьке

495. наримунт-аліб ґедимінович, 1338 р.

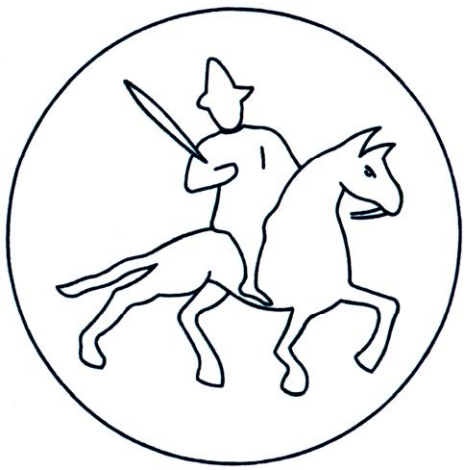
496. наримунт-аліб ґедимінович, 1326/1341 р.р.

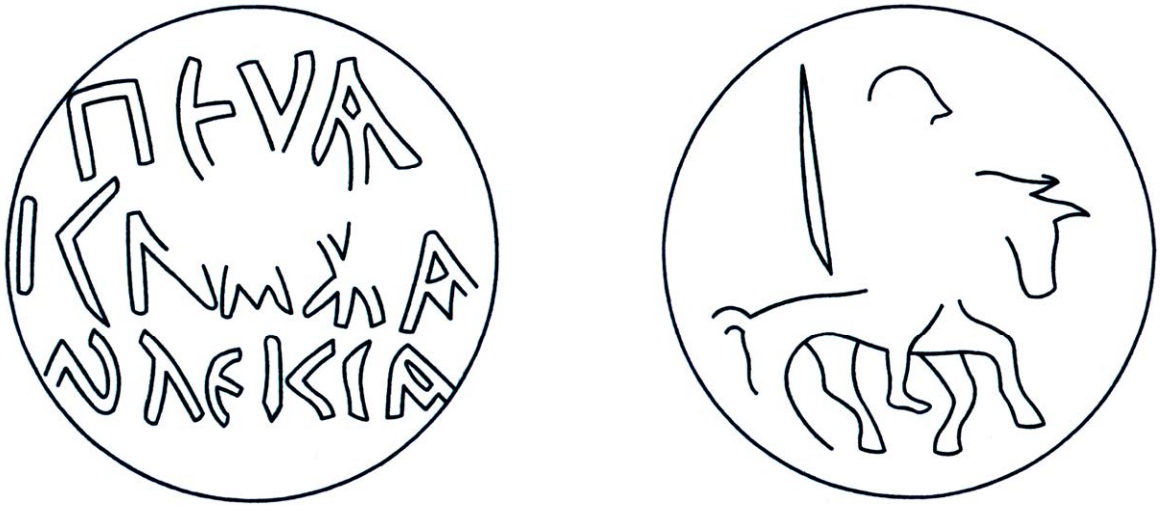

497. олександр наримунтович, 1341/1342 р.р.

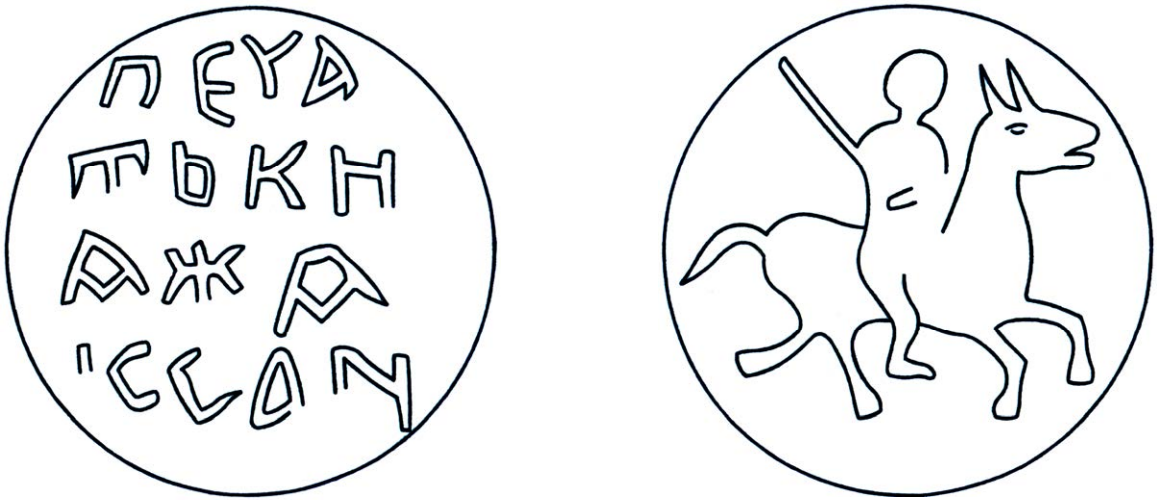

498. олександр наримунтович, 1341/1342 р.р.

499. олександр наримунтович, 1341/1342 р.р.

502. лугвеній-семен ольгердович, 1379 р.

503. скиргайло-іван ольгердович, 1382 р.

сіверська земля

сіверське господарство

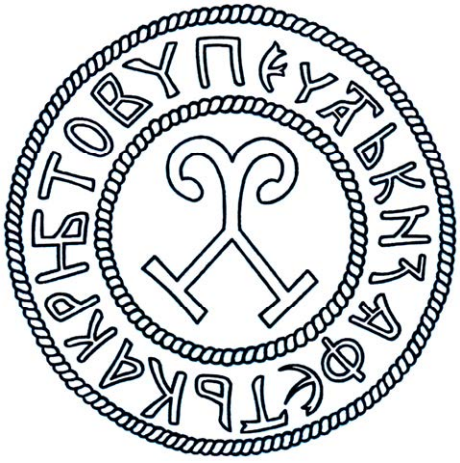
507. корибут-дмитро ольгердович, 1385 р.

510. федір корибутович, 1422 р.

511. федір корибутович, 1432 р.

512. свидригайло-лев-болеслав ольгердович, 1420 р.

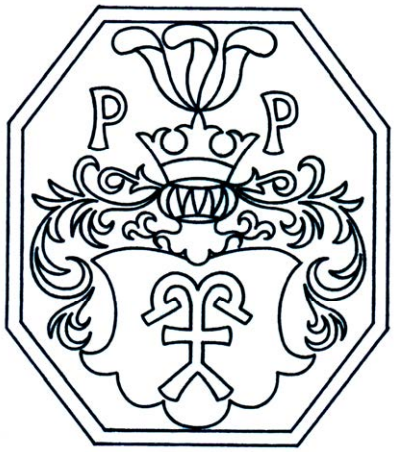

козельське князівство

513. іван іванович
пузина ялушанок, 1499 р.

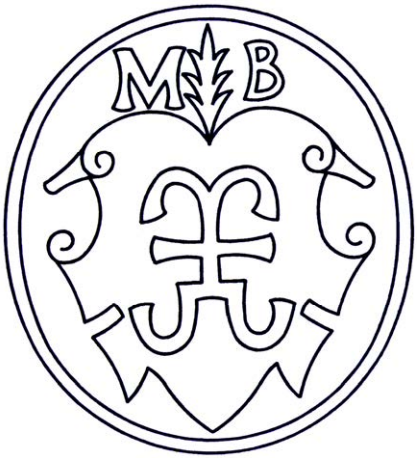
514. петро тимофійович
пузина, 1573 р.

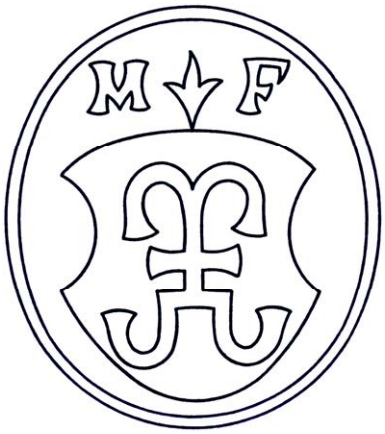
515. олександр юрійович
пузина, 1619 р.

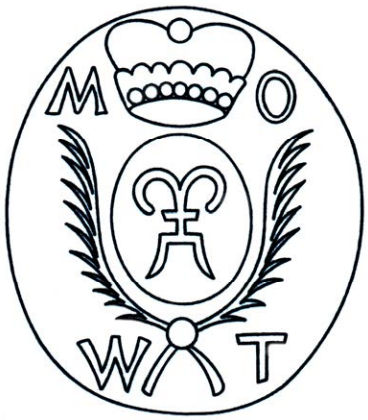
518. матвій богданович
з козельська овинський, 1555 р.

519. матвій богданович
з козельська овинський, 1556 р.

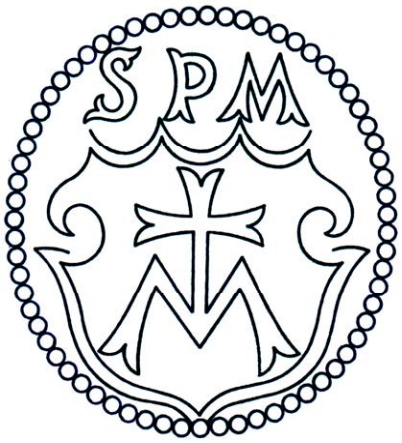

522. мартиян олександрович
з козельська овинський, 1685 р.

мосальське князівство

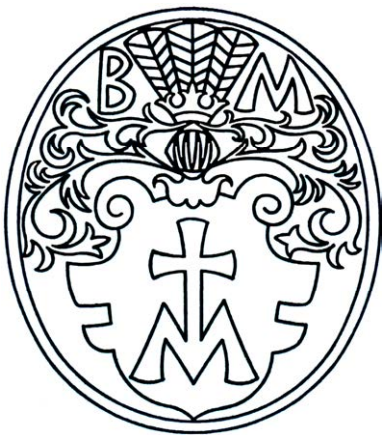
525. петро тимофійович
мосальський, 1536 р.

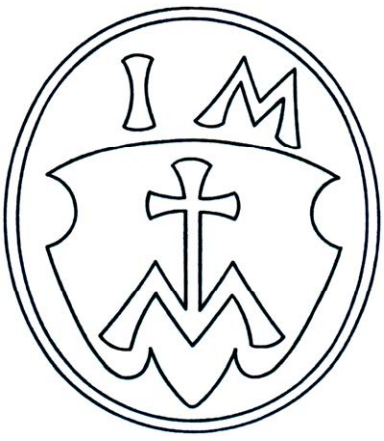

526. андрій петрович
мосальський, 1569 р.

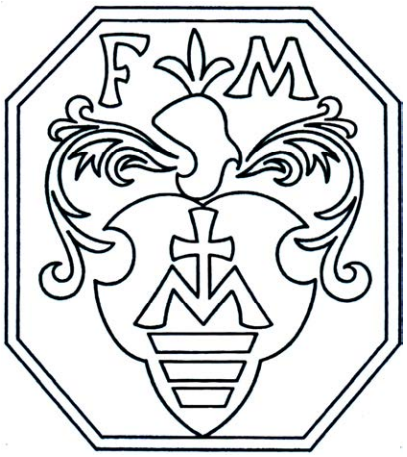

527. богдан михайлович
мосальський, 1603 р.

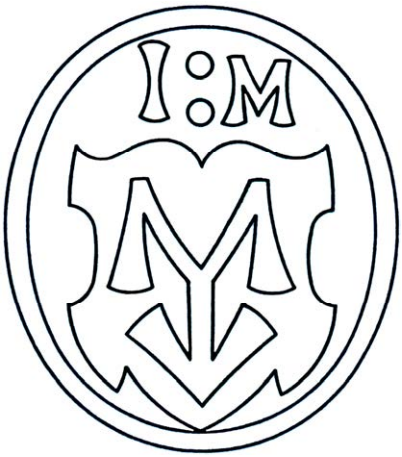

528. іван федорович
мосальський, 1569 р.

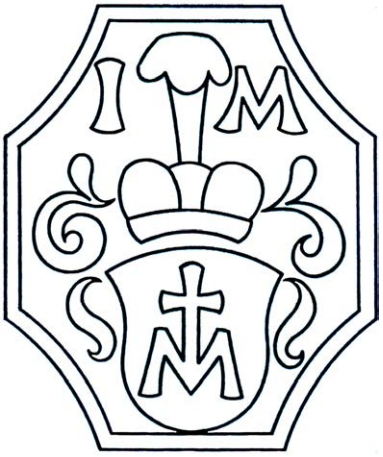
529. федір іванович
мосальський, 1589 р.

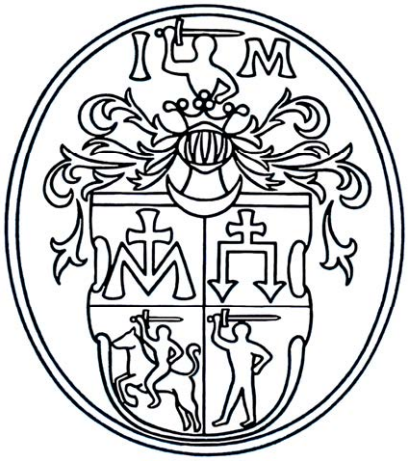

530. юрій михайлович
мосальський, 1589 р.

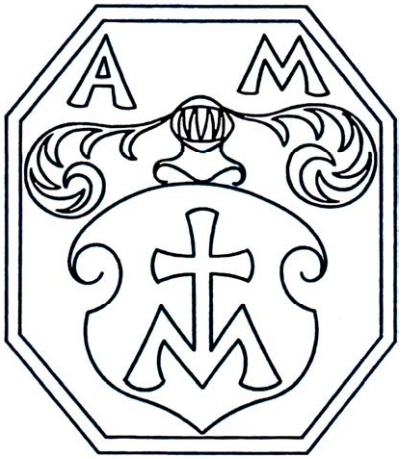

532. ярош васильович
мосальський, до 1595 р.

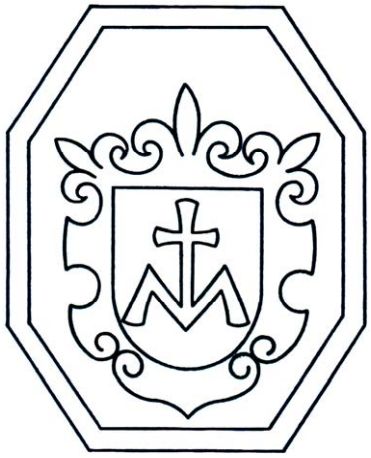

533. ярош васильович
мосальський, 1595 р.

534. андрій ярошевич
мосальський, 1618 р.

535. матіаш іванович
мосальський, 1618 р.

оболенське князівство

538. костянтин юрійович оболенський, 1306 р.

539. іван костянтинович оболенський, 1336 р.

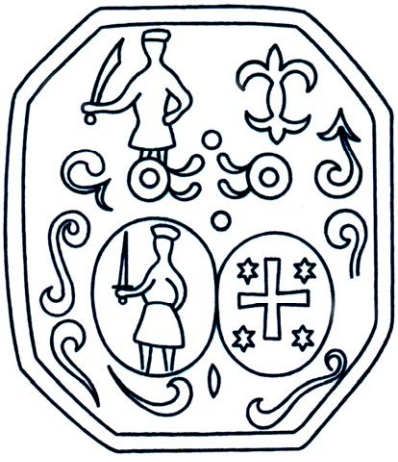
540. костянтин іванович оболенський, 1363 р.

541. семен костянтинович оболенський, 1376 р.

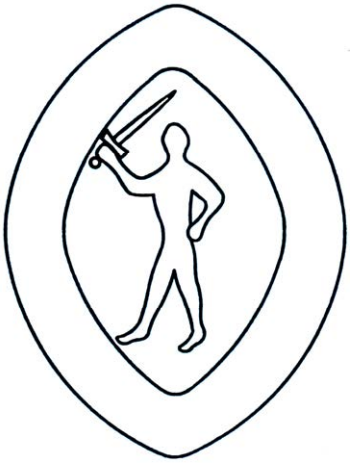

542. семен іванович оболенський, 1446 р.

одоєвське князівство

543. михайло іванович одоєвський, 1481 р.

стародубське князівство

544. патрикій наримунтович, 1383/1397 р.р.

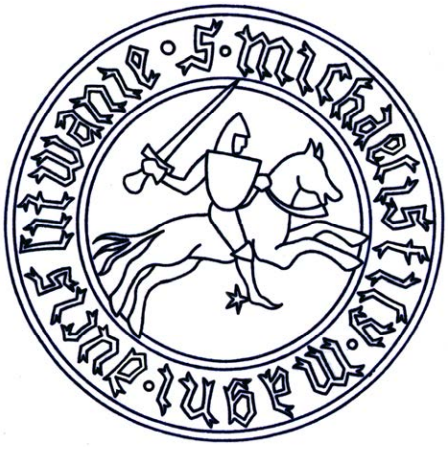

545. жигимонт кейстутович, 1411 р.

546. михайло-болеслав жигимонтович, 1432 р.

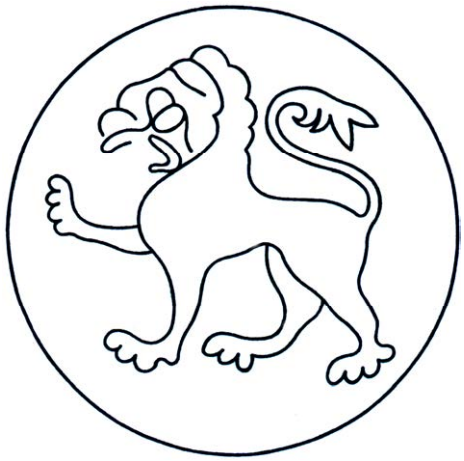

Смоленська земля

Велике князівство смоленське

547. Федір Святославич, 1326/1356 р.р.

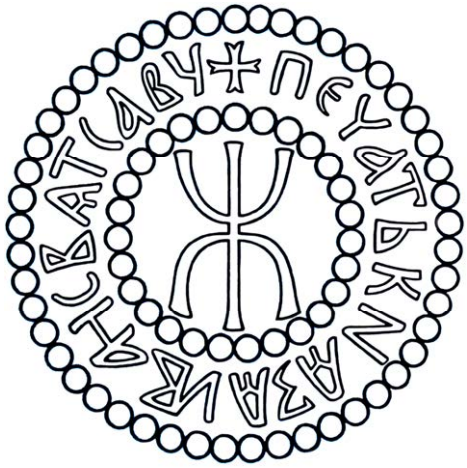

548. Анна Святославна, 1392 р.

551. Іван Святославич, 1422 р.

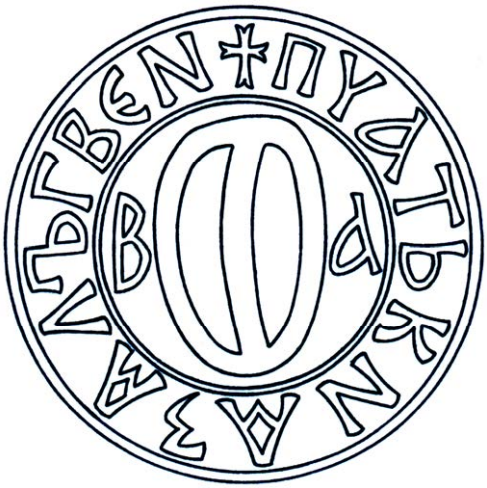

550. Федір Юрійович, 1404 р.

552. лубенiй-семен ольгердович, 1385 р.

553. лубенiй-семен ольгердович, 1388 р.

554. юрій семенович, 1422 р.

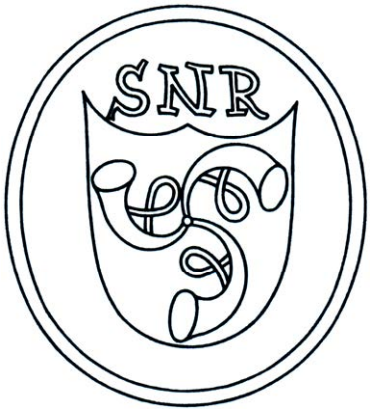
556. федір іванович мстиславський, 1611 р.

литовська земля

біржанське князівство

557. микола юрійович радивилович, 1544 р.

558. микола юрійович радивилович, 1550 р.

559. микола юрійович радивилович, 1554 р.

560. микола юрійович радивилович, 1564 р.

561. микола юрійович радивилович, 1584 р.

562. криштоф миколайович радивил, 1599 р.

568. богуслав янушович
радивил, 1650 р.

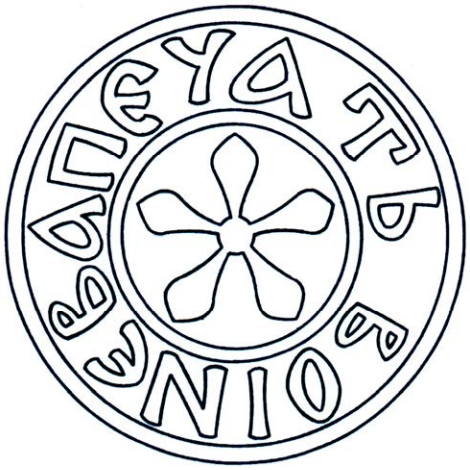

569. януш криштофович
радивил, 1641 р.

ведройцьке князівство

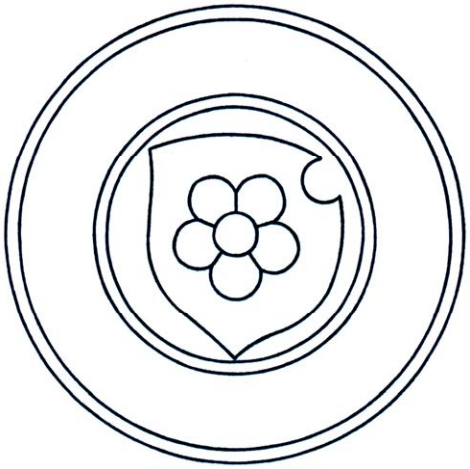
570. война, 1433 р.

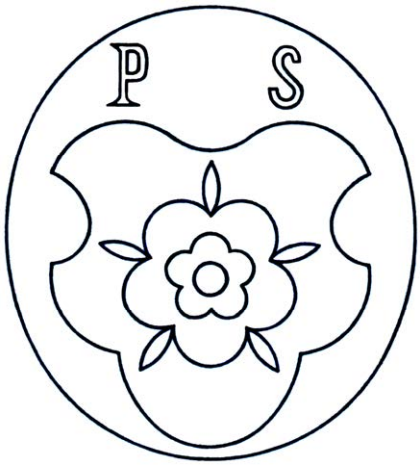

571. микола-ягайло, 1431 р.

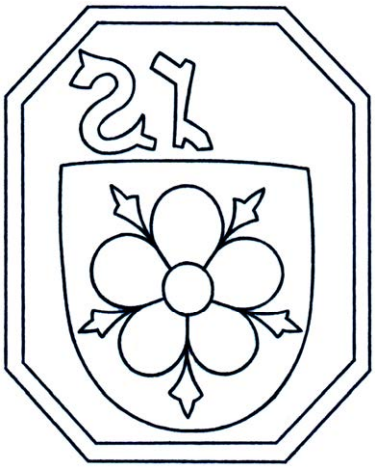

573. ян юражич, 1535 р.

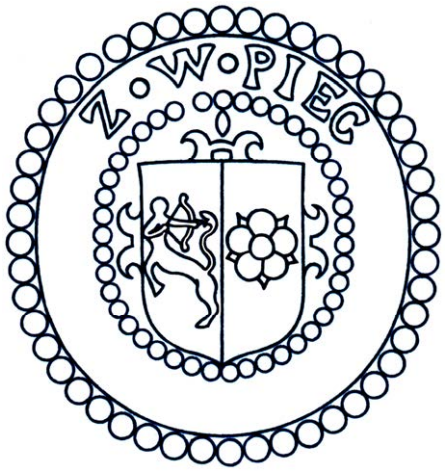
574. павло шимкович, 1552 р.

577. Гаврило, 1577 р.

578. Григорій Жданович, 1586 р.

579. Григорій Жданович, 1592 р.

580. Мартин Володиславович, 1634 р.

Гольшанське князівство

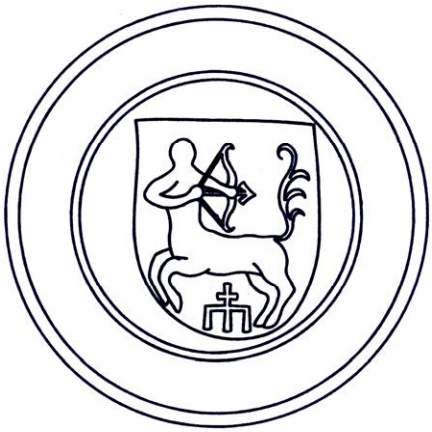
582. Михайло Іванович Гольшанський, 1422 р.

583. андрій семенович
гольшанський, 1435/1457 р.р.

584. януш олександрович
гольшанський, 1501 р.

586. павло олександрович
гольшанський, 1543 р.

587. павло олександрович
гольшанський, 1546 р.

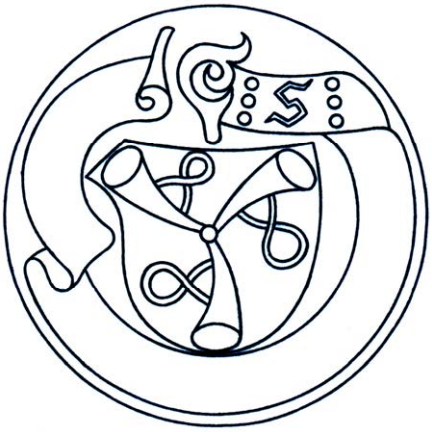

гонядзьке князівство

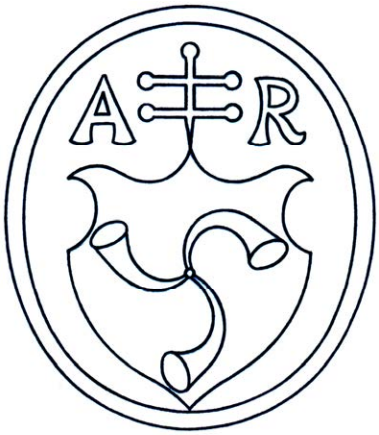
588. микола миколайович радивилович, 1510 р.

589. микола миколайович радивилович, 1501 р.

590. ганна янівна радивилівна, 1574 р.

городенське князівство

591. витовт-олександр кейстутович, 1386 р.

жижемське князівство

593. пилип данилович жижемський, 1568 р.

594. ярош іванович жижемський, 1580 р.

595. ярош іванович жижемський, після 1580 р.

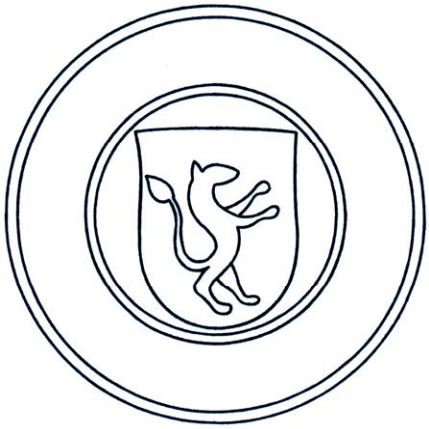

іжеславське князівство

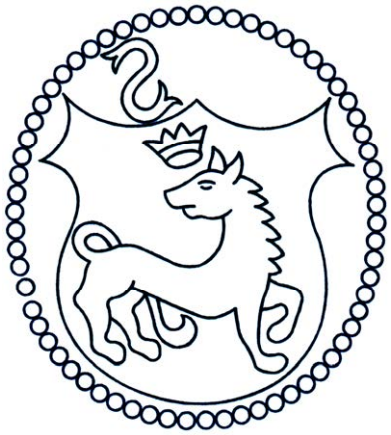
597. михайло явнутович, 1386 р.

599. іван юрійович іжеславський, 1490 р.

600. федір іванович іжеславський, 1536 р.

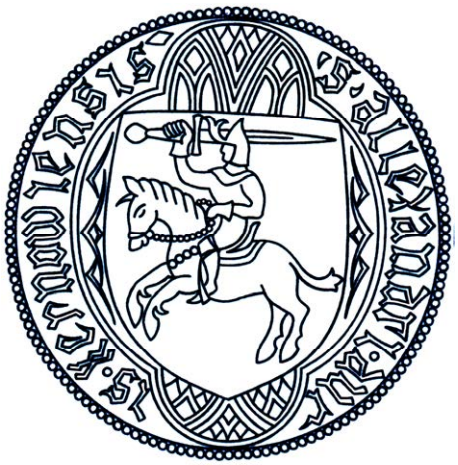

601. ганна федорівна іжеславська, 1547 р.

кернівське князівство

602. визунт-федір-олександр ольгердович, 1388 р.

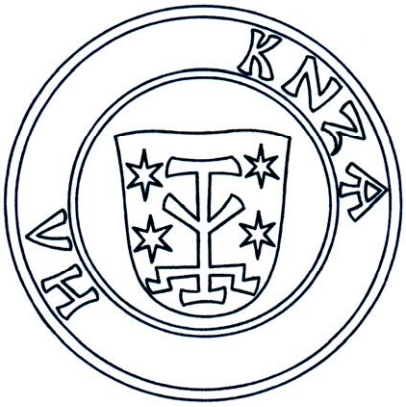

крошинське князівство

603. костянтин федорович крошинський, 1499 р.

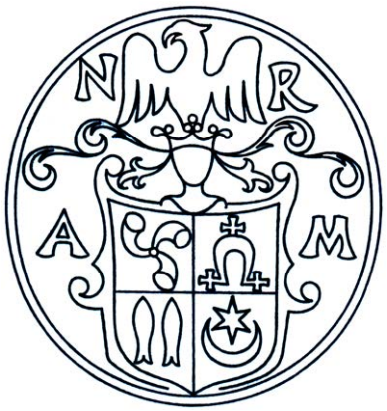

604. іван пилипович крошинський, 1527 р.

несвізьке князівство

606. микола янович радивилович, 1546 р.

607. микола янович радивилович, 1555 р.

608. микола янович радивилович, 1557 р.

609. микола янович радивилович, 1549 р.

610. микола-криштоф миколайович радивил, 1569 р.

611. микола-криштоф миколайович радивил, 1577 р.

616. альбрихт миколайович радивил, 1577 р.

617. альбрихт миколайович радивил, 1585 р.

618. альбрихт миколайович радивил, 1591 р.

619. станіслав миколайович радивил, 1577 р.

620. станіслав миколайович радивил, 1584 р.

621. ян-юрій миколайович радивил, 1600 р.

625. альбрихт-станіслав станіславович радивил, 1633 р.

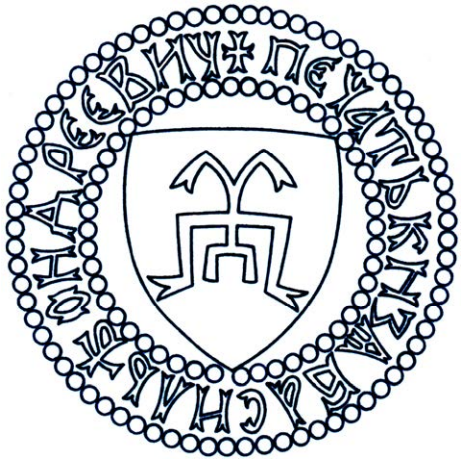

627. кароль-станіслав михайлович радивил, 1696 р.

полубенське князівство

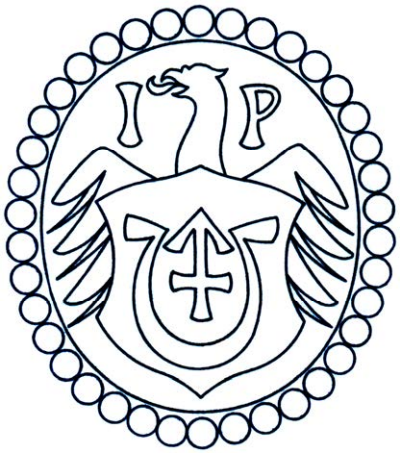
640. василь андрійович полубенський, 1498 р.

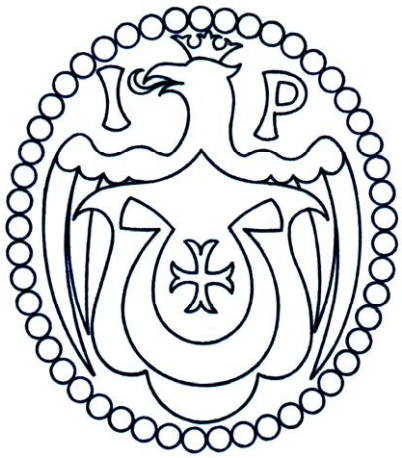
641. василь андрійович полубенський, 1546 р.

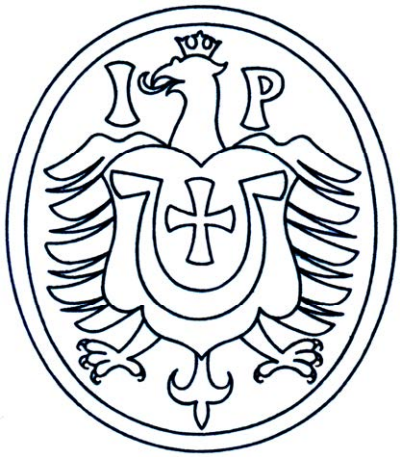
642. іван андрійович полубенський, 1534 р.

643. іван андрійович полубенський, 1534 р.

644. іван андрійович полубенський, 1541 р.

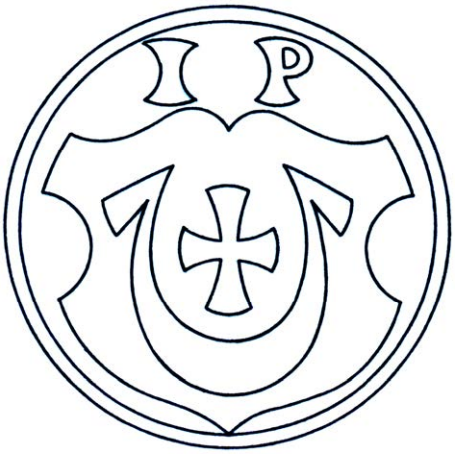
645. іван васильович полубенський, 1536 р.

646. іван васильович полубенський, 1546 р.

647. іван васильович
полубенський, 1553 р.

648. олександр іванович
полубенський, 1571 р.

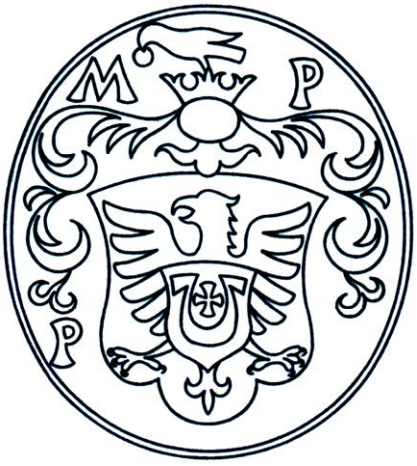

649. олександр іванович
полубенський, 1586 р.

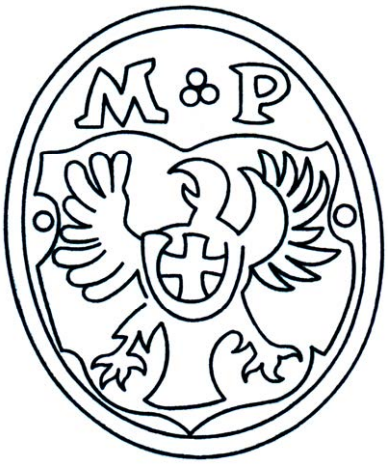

650. андрій іванович
полубенський, 1558 р.

651. михайло іванович
полубенський, 1584 р.

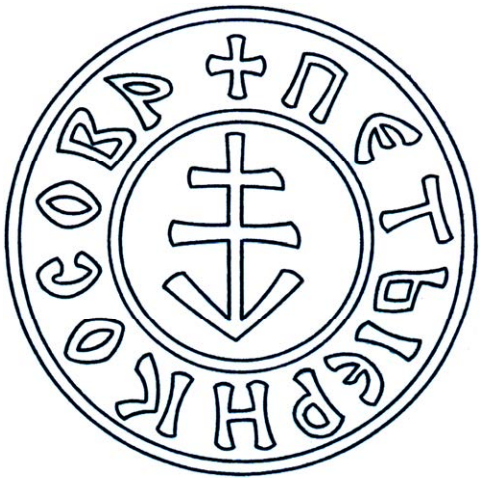

652. матвій федорович
полубенський, 1601 р.

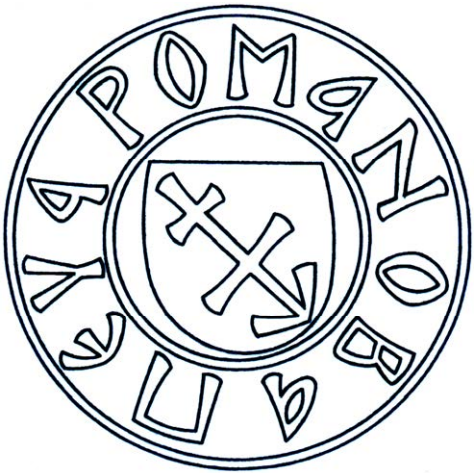

свирське князівство

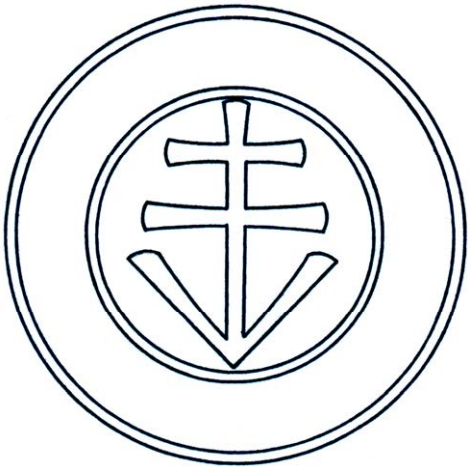
653. ерик, 1433 р.

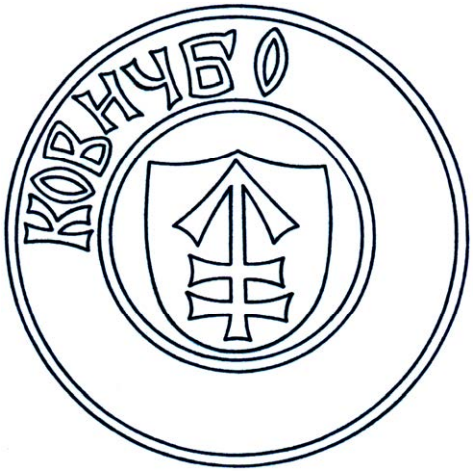

654. роман, 1433 р.

655. роман, 1434 р.

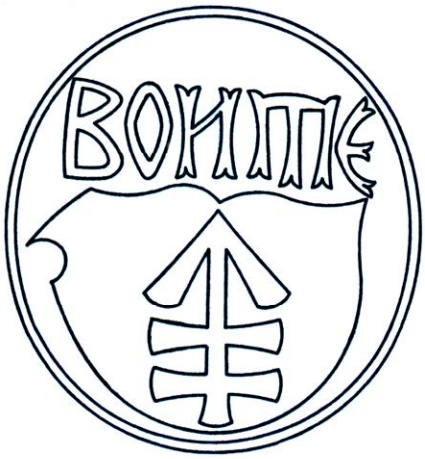
656. болеслав михайлович петкович свирський, 1500 р.

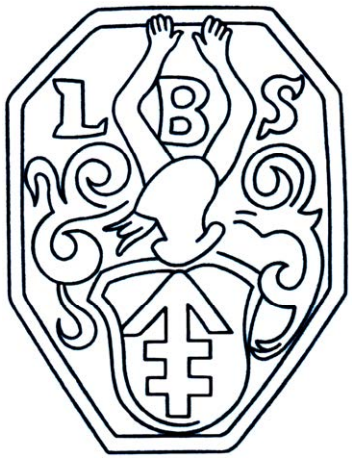

657. лодвик михайлович свирський, 1535 р.

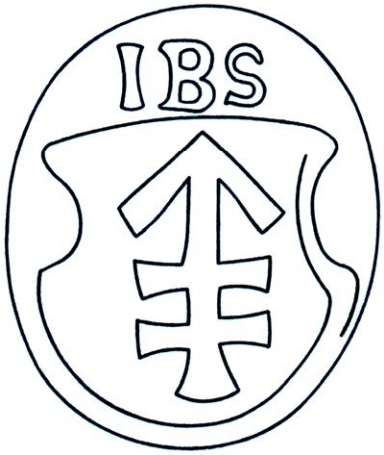
658. войтих юхнович
свирський, 1542 р.

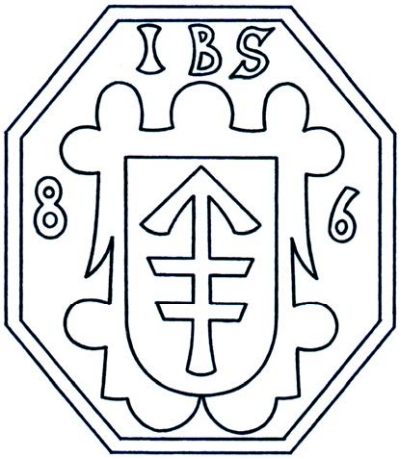

659. лукаш болеславич
свирський, 1562 р.

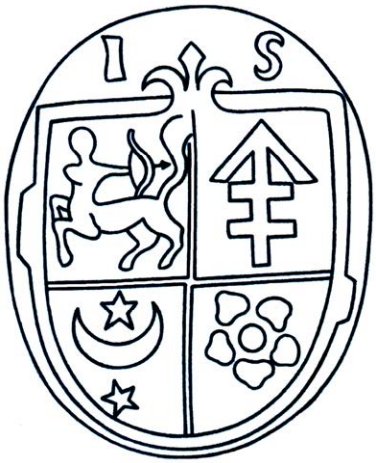

660. ян болеславич
свирський, 1562 р.

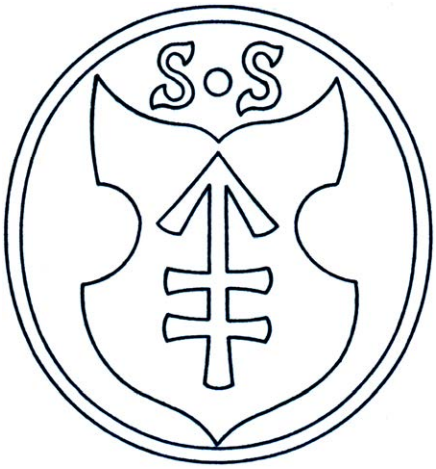

661. ян болеславич
свирський, 1586 р.

662. якуб олександрович
свирський, 1582 р.

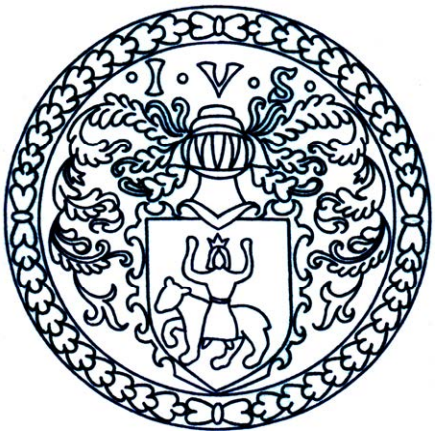

664. станіслав янович
свирський, 1601 р.

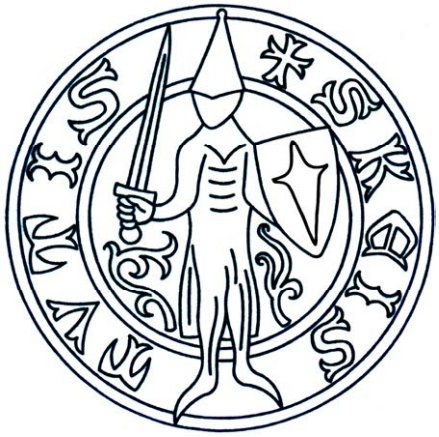
соломерецьке князівство

665. іван васильович соломерецький, 1572 р.

троцьке князівство

667. кейстут гедимінович, 1352 р.

671. витовт-олександр кейстутович, 1379 р.

670. кейстут гедимінович, 1379 р.

672. витовт-олександр кейстутович, 1384 р.

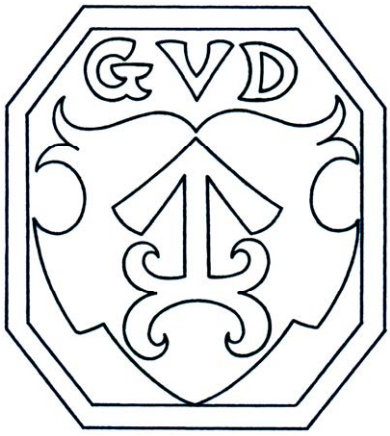

князі домонти-мошенські

674. григорій-юрій васильович домонт-мошенський, 1589 р.

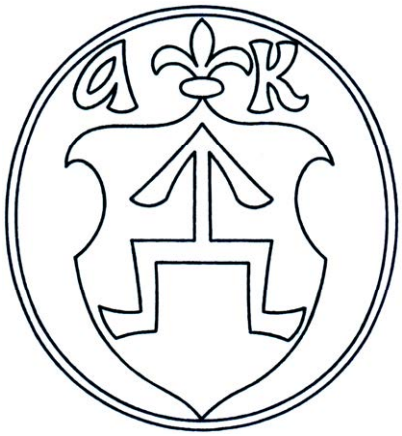

675. григорій-юрій васильович домонт-мошенський, 1601 р.

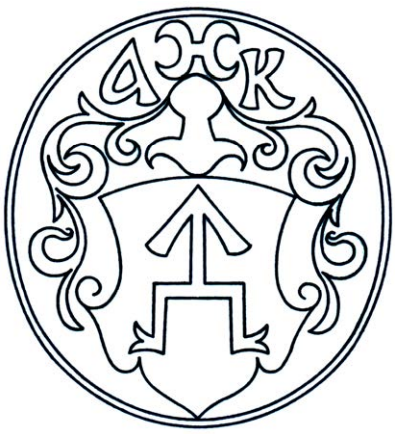

князі капусти

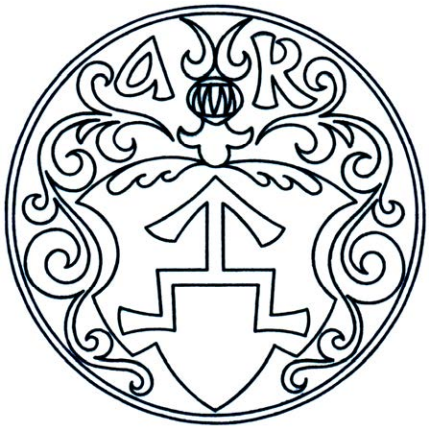
676. андрій тимофійович капуста, 1550 р.

677. андрій тимофійович капуста, 1558 р.

678. андрій тимофійович капуста, 1570 р.

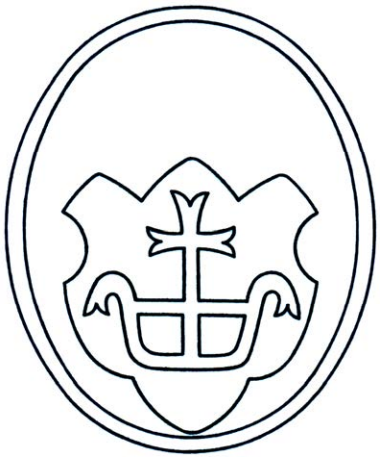

князі козеки

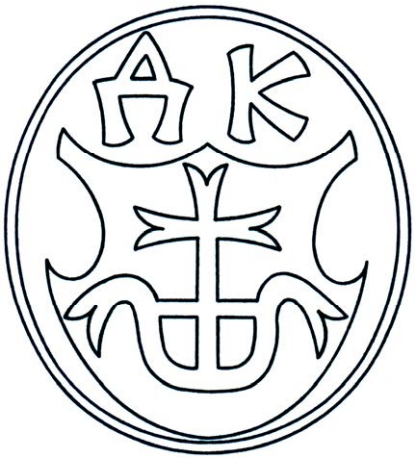
681. марія михайлівна
козека, 1539 р.

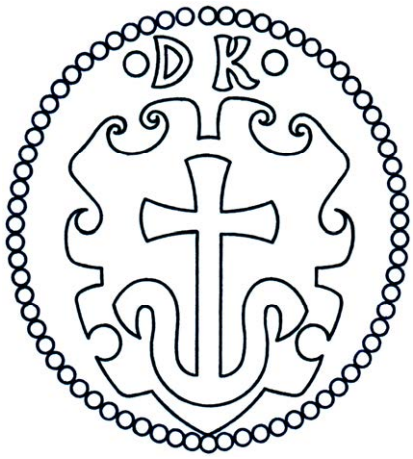
682. андрій михайлович
козека, 1540 р.

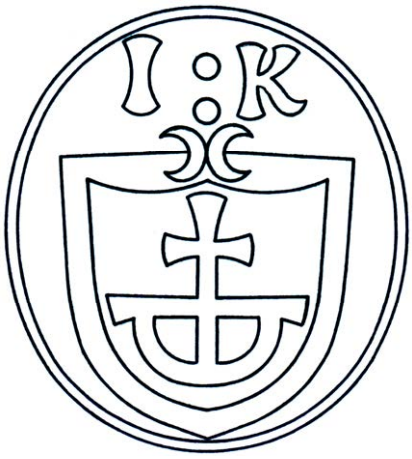
683. дмитро андрійович
козека, 1568 р.

684. дмитро андрійович
козека, 1581 р.

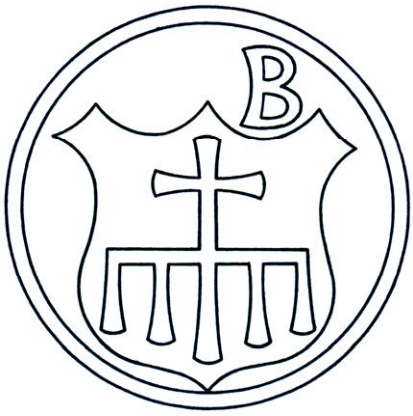

685. юрій дмитрович козека, 1589 р.

князі крокотки-еловицькі

686. яків васильович крокотка-еловицький, 1558 р.

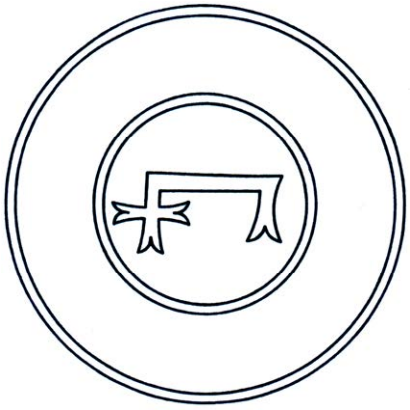

687. яків васильович крокотка-еловицький, 1560 р.

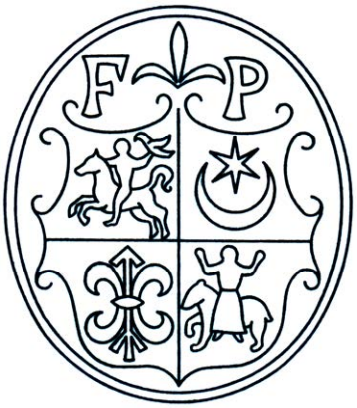

князі лизиносовичі

688. василиса ґлібівна лизиносівна, 1512 р.

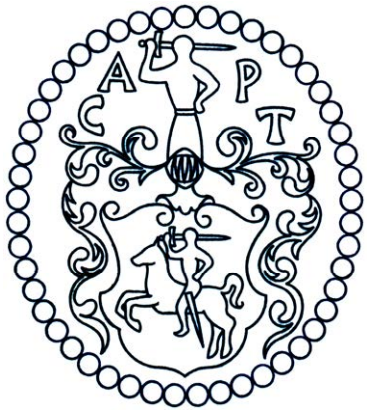

князі пронські

689. семен-фридрих ґлібович пронський, 1548 р.

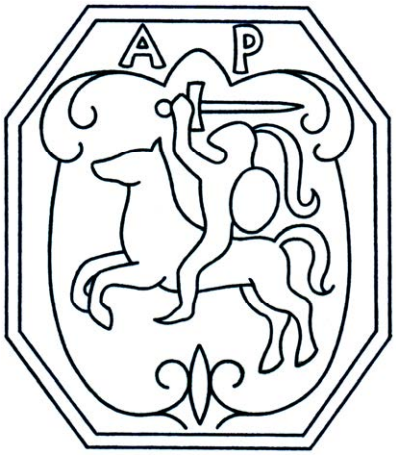

691. олександр семенович пронський, 1591 р.

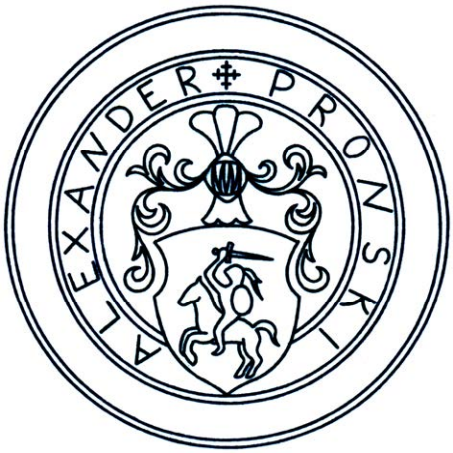
693. юліуш олександрович пронський, 1611 р.

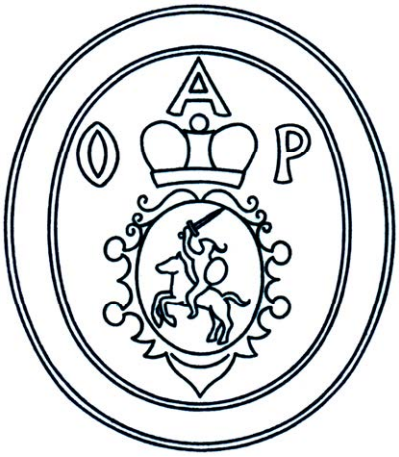

694. олександр-октавіан олександрович пронський, 1615 р.

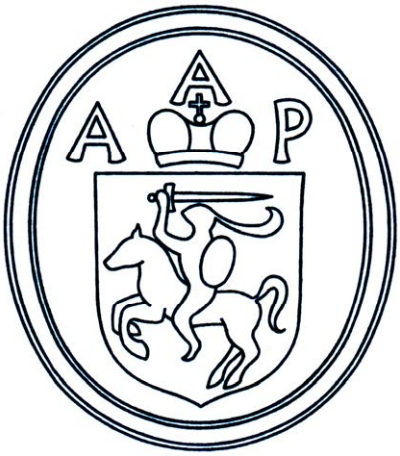

695. олександр-октавіан олександрович пронський, 1622 р.

696. олександр-октавіан олександрович пронський, 1624 р.

697. олександр-октавіан олександрович пронський, 1625 р.

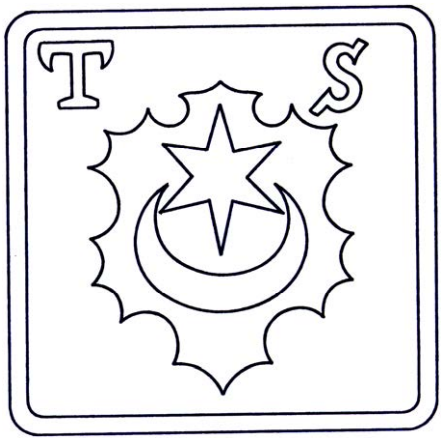

698. олександр-октавіан олександрович пронський, 1628 р.

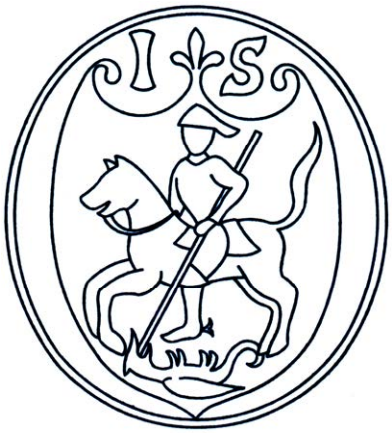
князі темрюки-п'ятигорські

699. фридрих шимкович темрюк-п'ятигорський, 1570 р.

князі шуйські

700. іван дмитрович шуйський, 1549 р.

701. ян маноїлович шуйський, 1587 р.

703. ян маноїлович шуйський, 1593 р.

704. олександр янович шуйський, 1641 р.

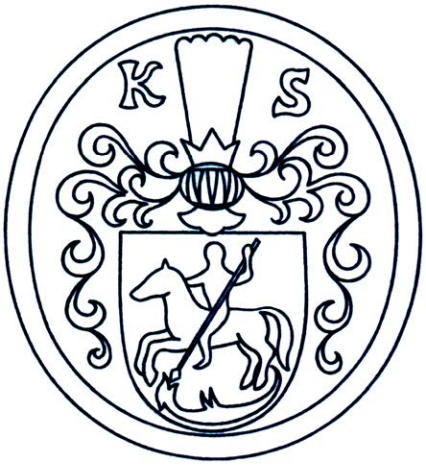
705. олександр янович шуйський, 1648 р.

706. олександр янович шуйський, 1649 р.

707. кришторф янович шуйський, 1627 р.

708. габріель шуйський, 1685 р.

ЗМІСТ

Вступ **3**
Зведення **49**
РУСЬКЕ КОРОЛІВСТВО **49**
ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ І РУСЬКЕ **55**
МОЛДАВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО (РУСО-ВЛАХІЯ) **65**
ВІТЕБСЬКА ЗЕМЛЯ **72**
Багриновське князівство **72**
Головчинське князівство **72**
Горське князівство **72**
Друцьке князівство **73**
Підберезьке князівство **76**
Прихабське князівство **76**
Соколинське князівство **76**
Толочинське князівство **77**
ВОЛИНСЬКА ЗЕМЛЯ **78**
Белзьке князівство **78**
Буремльське князівство **79**
Велицьке князівство **82**
Вишковське князівство **82**
Вишневецьке князівство **82**
Володимирське князівство **87**
Вороницьке князівство **88**
Дубровицьке князівство **88**
Заславське князівство **89**
Збаразьке князівство **95**
Клеванське князівство **99**
Ковельське князівство **102**
Колоденське князівство **103**
Корецьке князівство **103**
Кошерське князівство **105**
Несвіцьке князівство **110**
Острожецьке князівство **111**
Острозьке князівство **112**
Порицьке князівство **118**
Ратненське князівство **119**
Ровенське князівство **119**
Ружинське князівство **119**
Сокольське князівство **121**
Степанське князівство **122**
Тристенське князівство **123**
Четвертинське князівство **125**
Князівство на Четвертні та Яровиці **126**

Князівство на Четвертні та Боровичах 126
Князівство на Четвертні та Галузю 127
Князівство на Новій Четвертні 128
Князівство на Старій Четвертні 129
Чорторийське князівство 129
КИЇВСЬКА ЗЕМЛЯ 132
Велике князівство Київське 132
Глинське князівство 133
Мозирське князівство 134
Сквирське князівство 134
ПОДІЛЬСЬКА ЗЕМЛЯ 135
Подільське господарство 135
ПОЛІСЬКА ЗЕМЛЯ 137
Городецьке князівство 137
Дольське князівство 137
Кобринське князівство 138
Пинське князівство 138
Слуцьке князівство 139
ПОЛОЦЬКА ЗЕМЛЯ 142
Велике князівство Полоцьке 142
Лукомське князівство 143
СІВЕРСЬКА ЗЕМЛЯ 144
Сіверське господарство 144
Козельське князівство 145
Мосальське князівство 147
Оболенське князівство 149
Одоєвське князівство 150
Стародубське князівство 150
СМОЛЕНСЬКА ЗЕМЛЯ 151
Велике князівство Смоленське 151
Мстиславське князівство 152
Додаток І: Князівські печатки Литовської землі 154
Біржанське князівство 154
Гедройцьке князівство 156
Гольшанське князівство 157
Гонядзьке князівство 159
Городенське князівство 159
Ейшишківське князівство 160
Жижемське князівство 160
Іжеславське князівство 160
Кернівське князівство 161
Крошинське князівство 161
Лоське князівство 162
Несвізьке князівство 162

Новгородське князівство 170
Полубенське князівство 170
Свирське князівство 171
Соломерецьке князівство 173
Троцьке князівство 173
Додаток II: Особові князівські печатки 175
князі Домонти-Мошенські 175
князі Капусти 176
князі Козеки 176
князі Крокотки-Єловицькі 177
князі Лизиносовичі 177
князі Пронські 177
князі Темрюки-П'ятигорські 179
князі Шуйські 179
Скорочення 181
Таблиці 190
РУСЬКЕ КОРОЛІВСТВО 190
ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ І РУСЬКЕ 198
МОЛДАВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО (РУСО-ВЛАХІЯ) 208
ВІТЕБСЬКА ЗЕМЛЯ 228
ВОЛИНСЬКА ЗЕМЛЯ 234
КИЇВСЬКА ЗЕМЛЯ 281
ПОДІЛЬСЬКА ЗЕМЛЯ 282
ПОЛІСЬКА ЗЕМЛЯ 283
ПОЛОЦЬКА ЗЕМЛЯ 287
СІВЕРСЬКА ЗЕМЛЯ 289
СМОЛЕНСЬКА ЗЕМЛЯ 295
ЛИТОВСЬКА ЗЕМЛЯ 297
ОСОБОВІ КНЯЗІВСЬКІ ПЕЧАТКИ 311
Зміст 317

Одноroженко Олег Анатолійович

Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII – XVI ст.- Харків, 2009.- 320 с.

Відповідальний редактор: Юрій Костянтинович Савчук

Наукове видання

Комп'ютерний набір та верстка С.О.Періков

**Підписано до друку 14.4.2009. Формат 60х84 1/8.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Обсяг: обл.-вид. арк. 40.
Наклад 500 прим.**

**Харківське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім.Т.Г.Шевченка
61057, Харків, вул.Римарська 18**

**Типографія "Мадрид"
61024, Харків, вул.Ольмінського 8**

ISBN 966-7409-21-X
© Олег Одноroженко, 2009